

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
«Πολιτιστική Διαχείριση»

*Προς ένα μουσείο Μετανάστευσης
στην Ελλάδα*

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Κατσιάπη Ξανθή

A.M.: 4112M003

Αθήνα, 2014

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

«Πολιτιστική Διαχείριση»

Προς ένα μουσείο Μετανάστευσης στην Ελλάδα

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Κατσιάπη Ξανθή

A.M.: 4112M003

Aθήνα, 2014

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στην:

«ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ»

που απονέμει το Τμήμα Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού του Παντείου Πανεπιστημίου.

Τριμελής Επιτροπή:

- Ανδρομάχη Γκαζή, Επίκουρος καθηγήτρια του Πάντειου Πανεπιστημίου (επιβλέπουσα)
- Γιάννης Σκαρπέλος, Αναπληρωτής καθηγητής του Πάντειου Πανεπιστημίου
- Μάρθα Μιχαλίδου, Λέκτορας του Πάντειου Πανεπιστημίου

Αθήνα, 2014

Η μετανάστευση έχει παρελθόν, παρόν και μέλλον.

Τα μουσεία μετανάστευσης μπορούν να χτίσουν τη γέφυρα μεταξύ των τριών...

(UNESCO)

Στην παρούσα διπλωματική εργασία τίγονται ζητήματα τα οποία αφορούν τον τρόπο με τον οποίο τα μουσεία διεθνώς προσεγγίζουν το φαινόμενο της μετανάστευσης. Παράλληλα, η εργασία αποτελεί μια πρώτη προσέγγιση του ζητήματος των μουσείων μετανάστευσης στον ελληνικό χώρο. Στο πλαίσιο αυτό παρουσιάζονται οι προκλήσεις και οι προοπτικές ενός μουσείου μετανάστευσης στην Ελλάδα, ενώ παρουσιάζονται ιδέες και προτάσεις για τη δημιουργία και την οργάνωσή του.

Η εργασία ξεκινά με μια σύντομη ιστορική αναφορά στην ελληνική μετανάστευση -εισερχόμενη και εξερχόμενη- από την αρχαιότητα έως σήμερα. Έπειτα, παρουσιάζονται και μελετώνται η θεματολογία και οι πρακτικές των μουσείων μετανάστευσης ανά τον κόσμο.

Με σκοπό την διερεύνηση των συνθηκών στις οποίες αναπτύσσεται η δημιουργία του μουσείου μετανάστευσης στην Ελλάδα επιχειρήθηκε μελέτη σκοπιμότητας, η οποία συμπεριέλαβε SWOT και PEST ανάλυση, για τη διερεύνηση του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος του μουσείου αντίστοιχα, καθώς και μικρή έρευνα κοινού, προκειμένου να εξεταστεί η στάση της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στο φαινόμενο της μετανάστευσης αλλά και η στάση της απέναντι στο ίδιο το μουσείο.

Στο τελευταίο μέρος της εργασίας επιχειρείται η καταγραφή της αποστολής, των στόχων και των παραμέτρων οργάνωσης του μουσείου, ενώ γίνεται μια πρώτη προσπάθεια αποτύπωσης της δομής της μόνιμης έκθεσής του, των μηνυμάτων, των ερμηνευτικών μέσων, του είδους των εκθεμάτων, καθώς και των μέσων επικοινωνίας του μουσείου.

ABSTRACT

In this dissertation, issues are raised relating to the way that museums approach the migration phenomenon worldwide. On the same note, it is a first approach to the question (for the existence) of an immigration museum in Greece. Within this framework, the challenges and prospects of an immigration museum in Greece are presented, as well as ideas and proposals for the museum's creation and organization.

Initially, the dissertation includes a brief historical review of Greek immigration-incoming and outgoing-from ancient times to the present day. Afterwards, the themes and practices of migration museums throughout the world are being presented and studied.

In order to investigate the conditions under which the creation of the immigration museum in Greece can be developed, a feasibility study has been implemented, which includes a SWOT and PEST analysis for examining the internal and external environment of the museum respectively. The Greek society's viewpoint towards the phenomenon of immigration, as well as its viewpoint towards the museum itself, is being examined.

In the last part of this paper, the mission, objectives, and values of the museum are being noted. In addition, an initial effort for framing the structure of the exhibition, the means of interpretation, the messages, the kind of exhibits, and the museum's means of communication is being attempted.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτρια της διπλωματικής εργασίας, κα Ανδρομάχη Γκαζή, για τις αξιόλογες παρατηρήσεις της και την πολύτιμη συμβολή της στην ολοκλήρωση της εργασίας.

Ιδιαίτερος ευχαριστώ τους -πάνω από 100- ανθρώπους που δέχθηκαν να αφιερώσουν λίγο από το χρόνο τους ώστε να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο έρευνας κοινού που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της εργασίας, καθώς και το θείο μου, Λάμπη Κατσιάπη, για την ανεκτίμητη βοήθεια του στην προσπάθεια αυτή.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον σύζυγό μου, Σίμο Τσιγγελίδη, για την ανεξάντλητη υπομονή του και την πολύτιμη στήριξή του σε όλη τη διάρκεια αυτής της μακράς διαδρομής, καθώς και την οικογένειά μου που μου έμαθε να παλεύω για αυτά που επιθυμώ να αποκτήσω.

Στο νέο μέλος της οικογένειας...

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	19
1.1 Εισαγωγή.....	19
1.2 Το διαχρονικό φαινόμενο της μετανάστευσης.....	20
1.3 Εξερχόμενη μετανάστευση – Ιστορική αναδρομή.....	21
1.3.1 Η ελληνική μετανάστευση στην αρχαιότητα	21
1.3.2 Νεώτεροι χρόνοι: μέσα 15ου αι. μ.Χ. – 1830 (Πρώτη μεταναστευτική περίοδος)	21
1.3.3 1830 – Β΄ παγκόσμιος πόλεμος (Δεύτερη μεταναστευτική περίοδος)	23
1.3.4 Μεταπολεμική Μετανάστευση (Τρίτη μεταναστευτική περίοδος).....	24
1.3.5 Η εξερχόμενη μετανάστευση στις μέρες μας.....	26
1.4 Οι έλληνες μετανάστες της Αμερικής	27
1.4.1 Το ταξίδι προς την Αμερική.....	29
1.4.2 Η άφιξη των μεταναστών στην Αμερική	30
1.4.2 Η ζωή των μεταναστών στην Αμερική	31
1.5 Οι έλληνες μετανάστες της Γερμανίας	34
1.5.1 Η στάση της γερμανικής πλευράς.....	37
1.5.2 Οι Έλληνες της Γερμανίας κατά την περίοδο της δικτατορίας.....	37
1.6 Μικρασιατική Καταστροφή, Μικρασιατικός Ελληνισμός και Προσφυγιά	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	43
2.1 Εισαγωγή.....	43
2.2 Αίτια Μετανάστευσης.....	43
2.3 Χαρακτηριστικά μεταναστών στην Ελλάδα	44
2.4 Η σύγχρονη κατάσταση	44
2.5 Ρατσισμός - Ξενοφοβία	47
2.6 Η γυναίκα μετανάστρια στην Ελλάδα	49
2.6.1 Υπηκοότητα και φύλο των μεταναστών	49
2.6.2 Λόγοι επιλογής της Ελλάδας ως χώρα προορισμού.....	50
2.6.3 Το προφίλ των γυναικών μεταναστριών στην Ελλάδα	52

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ

3.1 Εισαγωγή.....	55
3.2 Η μετανάστευση μέσα από την μουσική	55
3.3 Η μετανάστευση μέσα από τον κινηματογράφο	56
3.4 Η μετανάστευση μέσα από το θέατρο.....	59
3.5 Η μετανάστευση μέσα από το θέατρο Σκιών.....	60

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΜΟΥΣΕΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΑΝΑ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ.....

4.1 Εισαγωγή.....	62
4.2 Ο ρόλος των σύγχρονων μουσείων στην εποχή της παγκοσμιοποίησης και η νέα μουσειολογία	63
4.3 Η ιστορία των Μουσείων Μετανάστευσης.....	65
4.4 Η συζήτηση γύρω από τη δημιουργία ενός μουσείου μετανάστευσης στην Ελλάδα.....	68
4.5 Ταυτότητα Μουσείων Μετανάστευσης.....	69
4.5.1 Πίνακες με μουσεία μετανάστευσης ανά τον κόσμο	70
4.5.2 Παραδείγματα Μουσείων Μετανάστευσης στην Ευρώπη.....	72
4.5.2.1 Bremerhaven – German Emigration Center	73
4.5.2.2 Cité Nationale de l’ Histoire de l’ Immigration	73
4.5.3 Παραδείγματα Μουσείων Μετανάστευσης στην Αμερική	75
4.5.3.1 Ellis Island Immigration Museum	75
4.5.3.2 Pier 21 – Canada’s Immigration Museum.....	76
4.5.3.3 National Hellenic Museum.....	77
4.5.4 Παραδείγματα Μουσείων Μετανάστευσης στην Ωκεανία	77
4.5.4.1 Immigration Museum Victoria.....	77
4.5.5 Παραδείγματα Μουσείων Μετανάστευσης στην Αφρική.....	79
4.5.5.1 Lwandle Migrant Museum	79
4.6 Γενική θεματολογία Μουσείων Μετανάστευσης	80
4.6.1 Θεματολογία Μουσείων Μετανάστευσης που αναλύθηκαν.....	80
4.7 Στόχοι Μουσείων Μετανάστευσης	85
4.8 Μεθοδολογία Μουσείων Μετανάστευσης	86
4.9 Συμπεράσματα	90

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΟΙΝΟΥ ΓΙΑ ΕΝΑ ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....

5.1 Εισαγωγή.....	92
5.2 Δημογραφικά στοιχεία και προφίλ δείγματος	92
5.3 Η στάση του κοινού στην Ελλάδα για την πιθανή δημιουργία ενός μουσείου μετανάστευσης στον ελλαδικό χώρο	96
5.4 Η γνώμη του κοινού για το φαινόμενο της μετανάστευσης	100

5.5 Συμπεράσματα.....	103
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ (BUSSINESS PLAN).....	104
6.1 Εισαγωγή.....	104
6.2 SWOT Ανάλυση	105
6.2.1 Δυνατότητες – Ευκαιρίες	105
6.2.2 Αδυναμίες – Απειλές	108
6.3 PEST Ανάλυση	111
6.3.1 Πολιτικοί Παράγοντες.....	112
6.3.2 Οικονομικοί Παράγοντες	112
6.3.3 Κοινωνικοί Παράγοντες	113
6.3.4 Τεχνολογικοί Παράγοντες.....	114
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Μουσειολογική προμελέτη Μουσείου Μετανάστευσης.....	116
7.1 Εισαγωγή.....	116
7.2 Αποστολή του Μουσείου Μετανάστευσης στην Ελλάδα.....	116
7.3 Στόχοι του Μουσείου Μετανάστευσης στην Ελλάδα.....	117
7.4 Άξονες λειτουργίας του Μουσείου Μετανάστευσης στην Ελλάδα	117
7.5 Ομάδες κοινού στις οποίες απευθύνεται το μουσείο	118
7.6 Η έκθεση του Μουσείου Μετανάστευσης στην Ελλάδα.....	120
7.6.1. Μηνύματα της Έκθεσης	121
7.6.2. Δομή της Έκθεσης.....	123
7.6.3. Ερμηνευτικά μέσα – Είδος εκθεμάτων	129
7.6.4. Μέσα Επικοινωνίας – Συνοδευτικές Δραστηριότητες	132
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	136
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	139
ΙΣΤΟΧΩΡΟΙ.....	154
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1 - Διάσημοι Ελληνοαμερικάνικοι	160
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2 – Μαρτυρίες μεταναστών.....	167
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3 – Ιστορίες Μεταναστριών στην Ελλάδα	169

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4 – Τραγούδια για την ξενιτιά και τη μετανάστευση.....	168
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5 – Ερωτηματολόγιο Έρευνας Κοινού	173
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 6 – Σχέδιο φυλλαδίου Μουσείου.....	179

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ

Γραφήματα

1. Αριθμός μεταναστών στην Ελλάδα από την δεκαετία του 1951 μέχρι την δεκαετία του 2001	46
2. Οικογενειακή Κατάσταση των αλλοδαπών γυναικών	52
3. Ποσοστά συμμετοχής κοινού (Μετανάστες – Ντόπιοι)	92
4. Συμμετοχή Κοινού (Ανά φύλο)	93
5. Ηλικιακή ομάδα ερωτηθέντων	93
6. Τυπική Εκπαίδευση Μεταναστών	94
7. Θα ήσασταν πρόθυμοι να συμβάλετε στη δημιουργία ενός μουσείου (ανάλογα με τις ικανότητες και τις δυνατότητές σας);	95
8. Γνωρίζετε κάποιο μουσείο μετανάστευσης στο εξωτερικό;	96
9. Πιστεύετε ότι το ελληνικό μουσείο μετανάστευσης θα μπορούσε να δημιουργηθεί με την συμβολή της τοπικής κοινωνίας και μάλιστα με την συνεισφορά ανθρώπων που έχουν την εμπειρία της μετανάστευσης;	97
10. Θα θέλατε να επισκεφτείτε το ελληνικό μουσείο μετανάστευσης;	98
11. Τι είδους εκθέματα θα θέλατε να δείτε στο Ελληνικό Μουσείο Μετανάστευσης;	99
12. Πιστεύετε ότι στην Ελλάδα οι μετανάστες έχουν φτάσει το όριο των μεταναστών που μπορεί να δεχτεί μια χώρα;	100
13. Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι η μετανάστευση ωφελεί την Ελλάδα γιατί τη φέρνει σε επαφή με ανθρώπους από άλλους πολιτισμούς, ενώ άλλοι υποστηρίζουν ότι τη βλάπτει γιατί αλλάζει την εθνική ταυτότητα των Ελλήνων. Εσείς, με ποια από τις δύο απόψεις συμφωνείτε;	102

Εικόνες

1: Ο δρόμος για τη «Γη της Επαγγελίας»	27
2: Έλληνες μετανάστες, στοιβαγμένοι στη τρίτη θέση, στο ταξίδι προς την Αμερική.....	28
3: Το ταξίδι για την Αμερική	29
4: Έλληνες επιβιβάζονται σε βάρκες για να μεταβούν σε υπερωκεάνιο που θα τους μεταφέρει στις ΗΠΑ	29
5: Άφιξη στο Ellis Island.....	30
6: Έλεγχος μεταναστών στο νησί Ellis Island	30
7 & 8: Έλληνες εργάτες στην Αμερική.....	31
9: Παιδική εργασία σε βιομηχανία της Αμερικής.....	32
10: Ελληνίδες εργάτριες μαζί με τα παιδιά τους μετακινούνται μαζικά με το τρένο	34
11: Μετανάστρια με τα παιδιά της στο σταθμό του Μονάχου	35
12: Αρχές του 1960. Με ειδικές αμαξοστοιχίες, έλληνες εργάτες φεύγουν μετανάστες για τη Γερμανία κατά χιλιάδες.	35

13: Στιγμιότυπα από τη ζωή των μεταναστών στη Γερμανία	35
14: Η «Αυλή των θαυμάτων», της Εργατικής Σκηνης. Στη θεατρική ομάδα συμμετείχαν νέα παιδιά που είχαν μεταναστεύσει για διαφορετικούς λόγους και στη συνέχεια διακρίθηκαν σε διάφορους τομείς της δημόσιας ζωής.....	36
15: Μόναχο, 27 Μαΐου 1967. «Ελευθερία και δημοκρατία στην Ελλάδα». Συχνές και πολυάνθρωπες ήταν οι αντιδικτατορικές εκδηλώσεις στις γερμανικές πόλεις	38
16: Έλληνες πρόσφυγες στο δρόμο για την νέα πατρίδα.....	41
17: Έλληνες πρόσφυγες σε πρόχειρους καταυλισμούς.....	41
18: Στιγμιότυπο από τη ζωή των ελλήνων προσφύγων	42
19: Η γυναίκα μετανάστρια.....	49
20: Σοβαρά προβλήματα γραφειοκρατίας.....	53
21 – 24 : Αφίσες ταινιών	57
25 – 28 : Αφίσες ταινιών	58
29: Στιγμιότυπο από τη παράσταση: «Τηλέμαχος: should I stay or should I go?»	59
30: Στιγμιότυπο από παράσταση «Εμιγκρέδες»	61
31: Στιγμιότυπο από παράσταση του Καραγκιόζη.....	56
32: Λογότυπο ΕΛΜΜΕ	68
33: Άποψη του German Emigration Centre Bremerhaven.....	73
34: Άποψη της Cité Nationale de l' Histoire de l' Immigration	74
35: Άποψη του Ellis Island Immigration Museum.....	75
36: Άποψη του Pier 21 – Canada's immigration Museum.....	76
37: Άποψη από το National Hellenic Museum	77
38: Άποψη του Immigration Museum Victoria.....	78
39: Άποψη του Lwandle Migrant Museum.....	79
40-42: Απόψεις της έκθεσης German Emigration Centre Bremerhaven	81
43: Άποψη από την έκθεση “Journeys for a lifetime”	82
44-45: Απόψεις από το Μουσείο Ellis Island	82
46-47: Απόψεις από το Pier 21.....	83
48-49: Απόψεις από την έκθεση του Tenement Museum.....	84
50-51: Απόψεις από το Lwandle Migrant labor Museum.....	84
52-53: Απόψεις από τη μόνιμη έκθεση της Cité Nationale de l' Histoire de l' Immigration	87
54-55: Απόψεις από το Δωμάτιο Αποσκευών του Μουσείου Ellis Island - Θέμα: «Η Βαλίτσα»	87
56: Βασικές διαστάσεις της ανάλυσης SWOT.....	105
57: Σχέδιο ανάπτυξης πολιτιστικού λιμανιού Πειραιά.....	106
58: Η πέτρινη αποθήκη στην οποία προβλέπεται ότι θα φιλοξενηθεί το μουσείο μετανάστευσης στην Ελλάδα. Το κτήριο χρήζει ριζικών αναμορφώσεων και επεμβάσεων	109
59: Ενδεικτικοί παράγοντες PEST Ανάλυσης.....	111
60-62: Σκίτσα σχετικά με τη μετανάστευση	128
63-64: Σκηνικές αναπαραστάσεις από το Γερμανικό μουσείο μετανάστευσης Bremerhafen.....	130

65: Μέσω συστημάτων, όπως αυτό που απεικονίζεται στη φωτογραφία, θα μπορούν οι επισκέπτες να ακούν τις προσωπικές μνήμες μεταναστών	131
66: Δείγμα μουσειοσκευής	133

Πίνακες

1. Ελληνική μετανάστευση στις ΗΠΑ	25
2. Μετανάστευση Ελλήνων προς τις ΗΠΑ	33
3. Αριθμός ελλήνων κατοίκων της Γερμανίας από το 1967	39
4. Μεταναστευτικές ροές για την περίοδο 2002 – 2009	46
5. Παρουσίαση των 12 πολυπληθέστερων ομάδων αλλοδαπών (>10.000) στην Ελλάδα	50
6. Λόγοι επιλογής της Ελλάδας για εγκατάσταση ανάλογα με την υπηκοότητα των γυναικών (πολλαπλή επιλογή)	51
7. Εκπαιδευτικό επίπεδο (χρόνια εκπαίδευσης) σε σχέση με τη χώρα υπηκοότητας των γυναικών – μεταναστριών	53
8. Πίνακας Μουσείων Μετανάστευσης στην Ευρώπη	70
9. Πίνακας Μουσείων Μετανάστευσης στην Αμερική	71
10. Πίνακας Μουσείων Μετανάστευσης στην Ωκεανία	71
11. Πίνακας Μουσείων Μετανάστευσης στην Αφρική	71

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει στόχο την καταγραφή ιδεών και προτάσεων για την αποστολή, τους στόχους, τις παραμέτρους, το περιεχόμενο, τα μέσα επικοινωνίας, τις παράλληλες δραστηριότητες και τη θεματολογία ενός Μουσείου Μετανάστευσης στην Ελλάδα. Πριν από αυτό, επιχειρείται να διερευνηθούν οι συνθήκες υπό τις οποίες καλλιεργείται η ιδέα της δημιουργίας του μουσείου, καθώς και η στάση του ελληνικού κοινού τόσο απέναντι στο φαινόμενο της μετανάστευσης όσο και απέναντι στην ίδρυση του ίδιου του μουσείου.

Αφορμή για την επιλογή του θέματος είναι το έντονο ενδιαφέρον της σύγχρονης κοινωνίας απέναντι στο φαινόμενο της μετανάστευσης, το οποίο έχει αποτελέσει αντικείμενο μελέτης της ιστορίας, κοινωνιολογίας, ανθρωπολογίας και άλλων επιστημονικών πεδίων. Επιπλέον, αφορμή αποτέλεσε η μακρά και πλούσια ιστορία της ελληνικής μετανάστευσης που έχει τις ρίζες της στην αρχαιότητα. Η ιστορία αυτή δεν έχει αξιοποιηθεί από κάποιο μουσειακό ίδρυμα στην Ελλάδα, την ίδια στιγμή που στο εξωτερικό, εδώ και δεκαετίες, η μετανάστευση όχι μόνο εντάσσεται ως θέμα σε μουσεία ιστορίας πόλης ή κοινοτικά και άλλα μουσεία, αλλά έχει δημιουργήσει και ένα νέο τύπο μουσείων, τα μουσεία μετανάστευσης.

Τα μουσεία μετανάστευσης διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες: τα μουσεία που είναι αφιερωμένα στην εισερχόμενη μετανάστευση (Immigration Museums) και τα μουσεία που είναι αφιερωμένα στην εξερχόμενη μετανάστευση (Emigration Museums), ανάλογα με την μεταναστευτική εμπειρία της κάθε περιοχής. Η Ελλάδα έχει υπάρξει τόσο χώρα αποστολής όσο και χώρα υποδοχής μεταναστών, με μακρά μεταναστευτική ιστορία. Ωστόσο, το φαινόμενο δεν έχει απασχολήσει τα ελληνικά μουσεία έως και σήμερα.

Η ιδέα της δημιουργίας ενός μουσείου μετανάστευσης στην Ελλάδα προκύπτει το 2009 με ιδιωτική πρωτοβουλία μια ομάδας πολιτών. Το 2010 ιδρύεται ο Σύλλογος «Ελληνικό Μουσείο Μετανάστευσης», ο οποίος βασικό του στόχο έχει την προώθηση της ιδέας για τη δημιουργία του πρώτου μουσείου μετανάστευσης στην Ελλάδα. Την ίδια χρονιά ο Οργανισμός Λιμένος Πειραιά (ΟΛΠ), ανακοινώνει την πρόθεση δημιουργίας ενός μουσείου μετανάστευσης με στόχο να ενταχθεί στο πάρκο μουσείων που πρόκειται να διαμορφωθεί στο πλαίσιο της ανάδειξης του Πειραιά σε πολιτιστική ακτή.

Για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας, η οποία αποτελεί απόπειρα μουσειολογικής προμελέτης ενός μουσείου μετανάστευσης στην Ελλάδα, ακολουθήθηκε μεθοδολογία που περιλάμβανε βιβλιογραφική επισκόπηση, επισκόπηση στους ιστοχώρους των μουσείων μετανάστευσης ανά τον κόσμο, έρευνα κοινού μέσω ερωτηματολογίου, διενέργεια SWOT και PEST ανάλυσης. Ωστόσο, στην πορεία της εκπόνησης της εργασίας παρουσιάστηκαν αρκετές δυσκολίες με αποτέλεσμα σημαντικές καθυστερήσεις. Το βασικότερο πρόβλημα εντοπίστηκε στη διαθεσιμότητα μεταναστών να ανταποκριθούν στην συμπλήρωση του ερωτηματολογίου. Λόγω της μη γνώσης της ελληνικής γλώσσας, στις περισσότερες περιπτώσεις, ήταν εξαιρετικά δύσκολη η επικοινωνία και κατ' επέκταση η συμπλήρωση του εν λόγω ερωτηματολογίου. Επίσης σε ό,τι αφορά την μελέτη των μουσείων του εξωτερικού και εκεί προέκυψαν σημαντικά εμπόδια, δεδομένου ότι η διαθέσιμη διεθνής βιβλιογραφία είναι εξαιρετικά περιορισμένη και, επίσης, αναφέρεται σε πολύ λίγα μουσεία. Έτσι, η σχετική έρευνα βασίστηκε, σχεδόν αποκλειστικά, στην έρευνα των ιστοχώρων των μουσείων, πολλά από τα οποία δεν δίνουν τη δυνατότητα επιλογής στη γλώσσα με αποτέλεσμα η μελέτη τους να γίνεται ιδιαίτερα δύσκολη.

Η παρούσα εργασία αποτελείται από επτά κεφάλαια. Το περιεχόμενο τους έχει ως εξής:

Το πρώτο κεφάλαιο αποτελεί μια σύντομη επισκόπηση του φαινομένου της εξερχόμενης μετανάστευσης που εκτείνεται χρονικά από την αρχαιότητα έως τον 21^ο αιώνα. Γίνεται αναφορά σε σημαντικούς σταθμούς, όπως στην μετανάστευση προς την Αμερική, τη Γερμανία, καθώς και στην προσφυγιά μετά τη Μικρασιατική καταστροφή. Στο κεφάλαιο αυτό διερευνώνται, επίσης, τα αίτια που οδήγησαν διαχρονικά στη μετανάστευση, οι συνθήκες διαβίωσης των μεταναστών και των προσφύγων, οι συνέπειες της μετανάστευσης, η συμβολή τους στις εκάστοτε χώρες εγκατάστασης, τα συναισθήματά τους, καθώς και η αντιμετώπιση που δέχτηκαν στις χώρες φιλοξενίας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην εισερχόμενη μετανάστευση και ειδικότερα στα αίτια που την προκάλεσαν διαχρονικά, στα χαρακτηριστικά των μεταναστών που φιλοξενούνται στη χώρα μας, ενώ ειδική μνεία γίνεται στη σύγχρονη κατάσταση. Ένα σημαντικό μέρος του κεφαλαίου αφιερώνεται στα επίκαιρα φαινόμενα του ρατσισμού και της ξενοφοβίας. Το τελευταίο μέρος του κεφαλαίου αποτελεί σύντομη αναφορά στο ρόλο της γυναίκας μετανάστριας στην Ελλάδα. Έτσι, μελετώνται οι λόγοι επιλογή της χώρας μας ως χώρας προορισμού και το προφίλ των γυναικών μεταναστριών.

Το τρίτο κεφάλαιο θίγει ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον ζήτημα και ειδικότερα την καλλιτεχνική παρουσίαση του φαινομένου της μετανάστευσης μέσω της μουσικής, του κινηματογράφου, του

θεάτρου, αλλά και του θεάτρου σκιών, η οποία αναλύεται με παραδείγματα. Η παρουσίαση αυτή μπορεί να αξιοποιηθεί από την έκθεση του μελλοντικού μουσείου, με τρόπο ψυχαγωγικό, προσελκύοντας το ενδιαφέρον του κοινού.

Στο τέταρτο κεφάλαιο διερευνάται η ιστορία των μουσείων μετανάστευσης και η διεθνής τάση τους αναφορικά με τους τρόπους ερμηνευτικής και κοινωνικής προσέγγισης του φαινομένου. Συνάμα, διερευνάται η τάση που επικρατεί διεθνώς στους τομείς της συλλεκτικής, ερμηνευτικής και κοινωνικής πολιτικής των μουσείων μετανάστευσης. Η εμπειρία των μουσείων μετανάστευσης, παγκοσμίως, μελετάται προκειμένου να αξιοποιηθεί κατά τη δημιουργία του αντίστοιχου ελληνικού μουσείου.

Το πέμπτο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στη διερεύνηση του εν δυνάμει κοινού του ελληνικού μουσείου μετανάστευσης, η οποία έγινε μέσω ερωτηματολογίου. Η έρευνα απώτερο στόχο της είχε να ανιχνεύσει τη θέση της σύγχρονης κοινωνίας απέναντι στο φαινόμενο της μετανάστευσης, αλλά και το πόσο πρόσφορες είναι οι συνθήκες για τη δημιουργία ενός τέτοιου μουσείου, πόσο έτοιμο είναι το κοινό για να το υποδεχτεί και ποιες είναι οι προσδοκίες του.

Στο έκτο κεφάλαιο επιχειρείται η αποτύπωση ενός επιχειρηματικού σχεδίου για το εν λόγω μουσείο. Το επιχειρηματικό σχέδιο περιλαμβάνει μελέτη σκοπιμότητας, που αποτελείται από SWOT και PEST ανάλυση. Η SWOT και PEST ανάλυση δίνουν πληροφορίες για το εσωτερικό και το εξωτερικό περιβάλλον του μουσείου μετανάστευσης στην Ελλάδα, αντίστοιχα. Αναλυτικότερα, επιχειρείται η διερεύνηση των ευκαιριών και των απειλών που μπορεί να αντιμετωπίσει το μουσείο, καθώς και των δυνατοτήτων και των αδυναμιών του συγκεκριμένου μουσείου.

Το έβδομο και τελευταίο κεφάλαιο αποτελεί μια προσπάθεια μουσειολογικής προμελέτης του ελληνικού μουσείου μετανάστευσης. Επιχειρείται η καταγραφή της αποστολής, των στόχων και των παραμέτρων οργάνωσης και λειτουργίας του μουσείου. Επίσης, γίνεται μια πρώτη προσπάθεια προσδιορισμού της δομής της έκθεσης του μουσείου, των ερμηνευτικών της μέσων, του είδους των εκθεμάτων και, τέλος, των επικοινωνιακών της μέσων.

Τέλος, ο επίλογος αποτελεί σύνοψη όλης της εργασίας, ενώ, παράλληλα, επιχειρεί την καταγραφή των συμπερασμάτων που προκύπτουν από την παρούσα μελέτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.

Επισκόπηση του φαινομένου της μετανάστευσης από την Ελλάδα

1.1. Εισαγωγή

Η Ελλάδα έχει ζήσει τη μετανάστευση και από τις δύο όψεις, και ως χώρα εξαγωγής μεταναστών αλλά και ως χώρα υποδοχής, σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας της. Σε αυτό το κεφάλαιο, που ξεκινά με μια σύντομη αναφορά στο διαχρονικό φαινόμενο της μετανάστευσης, παρουσιάζονται οι διαφορετικές εκφάνσεις της εξερχόμενης μετανάστευσης στην ελληνική ιστορία, τα αίτια, οι αφορμές και τα αποτελέσματά της. Η ιστορική αυτή αναδρομή ξεκινά από την αρχαιότητα και φτάνει μέχρι τις μέρες μας. Επίσης, γίνεται αναφορά στην ελληνική μετανάστευση προς την Αμερική και τη Γερμανία. Ειδική μνεία γίνεται στη Μικρασιατική Καταστροφή, στο Μικρασιατικό Ελληνισμό και στην Προσφυγιά.

Στόχος είναι η καταγραφή των αιτιών, των συνθηκών και των αποτελεσμάτων της εξερχόμενης μετανάστευσης ανά χρονική περίοδο, καθώς και η ανάλυση των εμπειριών και των συναισθημάτων των μεταναστών. Ένας ακόμη στόχος της ιστορικής επισκόπησης είναι και η αναζήτηση των ιστορικών δεδομένων που θα υποστηρίξουν την ερμηνευτική πρόταση του πρώτου Μουσείου Μετανάστευσης στην Ελλάδα και θα οδηγήσουν στην επιλογή θεματικών αξόνων για την οργάνωση της πρώτης μόνιμης έκθεσής του.

1.2. Το διαχρονικό φαινόμενο της μετανάστευσης

Η μετανάστευση είναι ένα διαχρονικό φαινόμενο, μια ανθρώπινη κατάσταση που αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ιστορικής εμπειρίας των λαών σε όλα τα μήκη και τα πλάτη της γης. Σε αντίθεση με τα παλαιότερα χρόνια, οπότε η μετακίνηση των πληθυσμών γινόταν μετά από πολέμους και φυσικές καταστροφές, σήμερα αποτελεί πλέον βασικό συστατικό της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, αφού τα κίνητρα της μετακίνησης σε άλλες χώρες είναι για τη μεγάλη πλειονότητα των μεταναστών, κυρίως οικονομικά.

Ειδικότερα, με τον όρο «σύγχρονη μετανάστευση» αναφερόμαστε σε εκείνη τη μεταβολή του τύπου εγκατάστασης ενός ατόμου ή ενός κοινωνικού συνόλου που παρατηρείται στο πλαίσιο της σύγχρονης βιομηχανικής εποχής (Μουσούρου 1991). Ως νεότερη μετανάστευση, λοιπόν, ορίζεται η σύγχρονη μετανάστευση που δεν γίνεται για πολιτικούς λόγους, αλλά κατεξοχήν για οικονομικούς (Μουσούρου 1991, 17). Επίσης, με τον όρο «πολιτικός πρόσφυγας» νοείται το μέλος εκείνο μιας κοινωνίας που εγκαταλείπει ακούσια την χώρα του, λόγω διαφορετικών πολιτικών πεποιθήσεων, διώξεων και σοβαρών καταστρατηγήσεων των ανθρώπινων δικαιωμάτων, για να αναζητήσει άσυλο στους κόλπους μιας άλλης κοινωνίας που δεν αντιμετωπίζει, τουλάχιστον κατά κανόνα, αυτά τα προβλήματα (Μπάκαβος και Παπαδόπουλος 2003).

Ως ένα από τα παλαιότερα κοινωνικά φαινόμενα, όλες οι χώρες έχουν αντιμετωπίσει τη μετανάστευση, είτε ως χώρες αποστολής είτε ως χώρες υποδοχής μεταναστών. Ειδικότερα στην Ευρώπη, το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και οι συνέπειες αυτού ανάγκασαν τις ευρωπαϊκές χώρες να προβούν στην όσο δυνατόν γρηγορότερη προσπάθεια ανασυγκρότησής τους. Έτσι, άνοιξε ο δρόμος για την οικονομική ανάπτυξη του ευρωπαϊκού χώρου και δημιουργήθηκαν οικονομικά κέντρα, τα οποία για να αναπτυχθούν ακόμη περισσότερο χρειάστηκε να βρουν μια περιφέρεια που θα τα εφοδίαζε με το απαραίτητο και φθινό εργατικό δυναμικό. Το ρόλο αυτής της «περιφέρειας» ανέλαβαν χώρες όπως η Ελλάδα, η Ιταλία, η Γιουγκοσλαβία και η Τουρκία (Κασιμάτη 1984).

Η Ελλάδα, πιο συγκεκριμένα, παραμένει μέχρι σήμερα χώρα αποστολής μεταναστών, ενώ, παράλληλα, τις τελευταίες δύο δεκαετίες κυρίως έχει μετατραπεί και σε χώρα μαζικής υποδοχής, όπως θα αναλυθεί παρακάτω.

1.3 Εξερχόμενη ελληνική μετανάστευση – Ιστορική Αναδρομή

1.3.1. Η ελληνική μετανάστευση στην αρχαιότητα

Το ανήσυχο ελληνικό πνεύμα, τα γράμματα και το εμπόριο που από πολύ νωρίς απασχόλησαν τους αρχαίους Έλληνες, αλλά και η φτώχεια, αποτέλεσαν τους βασικούς λόγους μετανάστευσης στην αρχαία Ελλάδα με τη μορφή του αποικισμού. Η ελληνική μυθολογία αποκαλύπτει την πραγματικότητα της μεταναστευτικής πρακτικής. Αξιοσημείωτο παράδειγμα η αργοναυτική εκστρατεία που αποτέλεσε το κατόρθωμα των πρώτων ελλήνων θαλασσοπόρων που ανακάλυψαν το πέρασμα προς τον Εύξεινο Πόντο, επιδιώκοντας έτσι να θέσουν τα θεμέλια του ελληνικού πολιτισμού (Μαλαφούρης 1948, 13). Η εξάπλωση του ελληνικού πολιτισμού και εμπορίου, αλλά και η ίδρυση ελληνικών αποικιών ήταν τα κύρια κίνητρα την συγκεκριμένης μετακίνησης.

Η παρουσία του ελληνικού στοιχείου σε περιοχές όπως η Έφεσος, η Πέργαμος, η Σαρδηνία, τα παράλια της Ιταλίας και η Σικελία, όπου ιδρύθηκαν ελληνικές αποικίες μαρτυρούν ακόμα και σήμερα την παρουσία των ελλήνων αποίκων (Μαλαφούρης 1928, 15).

Στην αρχαϊκή δε περίοδο τα κίνητρα του αποικισμού συνδέονται με την πρόνοια για δημογραφική αύξηση και κατ' επέκταση με το ζήτημα της αναζήτησης καλλιεργήσιμης γης καθώς και με τη θεωρία για την ανάπτυξη και επέκταση του εμπορίου και την εξασφάλιση μεταλλευμάτων (Βογιαζάνος 1978, 106-107).

1.3.2. Νεώτεροι χρόνοι: μέσα 15ου αι. μ.Χ. – 1830 (Πρώτη μεταναστευτική περίοδος)

Η περίοδος ξεκινά περίπου στα μέσα του 15^{ου} αι. και ολοκληρώνεται με την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους το 1830 (Χασιώτης 1993, 35-36)¹. Οι μετακινήσεις που σημειώνονται κατά την περίοδο αυτή δεν παρουσιάζουν τα ποσοτικά μεγέθη των μεταγενέστερων περιόδων, ακόμα κι όταν αυτές είχαν μαζικό χαρακτήρα. Γενικά πάντως οι μετακινήσεις είναι σποραδικές.

Στην περίοδο αυτή διακρίνονται δύο υποπερίοδοι: α) οι τρεις πρώτοι αιώνες της οθωμανικής κυριαρχίας (15^{ος} και 18^{ος} αι.) και β) οι τρεις πρώτες δεκαετίες του 18^{ου} αι. έως την Επανάσταση του 1821. Οι μέτοικοι της πρώτης περιόδου μετακινήθηκαν προς τη βόρεια και τη νότια

---

¹ Ωστόσο, υπάρχουν πηγές βάσει των οποίων η περίοδος αυτή μπορεί να ξεκινά στα τέλη του 14^{ου} αι. Για παράδειγμα σχετική αναφορά γίνεται στα Καίρια Θέματα από τον Α.Ε. Βασιλόπουλο (Χασιώτης 1993, 42).

ιταλική χερσόνησο, και λιγότερο προς την κεντρική, ενώ κατά τη δεύτερη, προτίμησαν τα μεγάλα λιμάνια και γενικά τα σημαντικότερα εμπορικά κέντρα της κεντρικής, ανατολικής, νοτιοδυτικής και δυτικής Ευρώπης.

Τα αίτια των μετακινήσεων της περιόδου αυτής είναι τόσο πολιτικά όσο οικονομικά και κοινωνικά. Οι προσκλήσεις μεγάλων ηγεμόνων με σκοπό τον εποικισμό ερημωμένων περιοχών και την επάνδρωση στρατιωτικών ομάδων (*stratiodi*), οι συνεχείς πόλεμοι, τα εποικιστικά σχέδια ευρωπαϊκών κρατών, η χρόνια πειρατεία και οι ανταρσίες των μουσουλμάνων αξιωματούχων (Κατσιαρδή – Hering 2006, 35) αλλά και οι «Δρομολογήσεις» (16^{ος} αι.) υπήρξαν οι λόγοι των μετακινήσεων των Ελλήνων προς τη Δύση και τις βενετοκρατούμενες περιοχές της Ανατολής.

Παράλληλα, οι συνθήκες του Κάρολιβιτς (1699) – Πασσάροβιτς (1718) και του Κιουτσούκ Καϊναρτζή (1774) δίνουν νέα ώθηση στις μεταναστευτικές κινήσεις των Ελλήνων (Σιώζος 2008, 2). Την ίδια περίοδο οι υπερφορολογήσεις των υπηκόων και η απορύθμιση του δημοσιονομικού και οικονομικού ιστού στο εσωτερικό της οθωμανικής αυτοκρατορίας δημιουργούν δυσαρέσκεια με αποτέλεσμα τις ομαδικές και ατομικές μετακινήσεις προς τα λατινοκρατούμενα και βενετοκρατούμενα νησιά του Αιγαίου και του Ιονίου, την Ιταλική χερσόνησο ή και δυτικότερα προς την ιβηρική χερσόνησο και τα βρετανικά νησιά (Κατσιαρδή – Hering 2006, 36-37).

Η οικονομική ενασχόληση των παροίκων βασίζεται στο εμπόριο, χερσαίο και θαλάσσιο, στην οργάνωση και ανάπτυξη εμπορικών δικτύων, στις ναυτιλιακές, τραπεζικές, χρηματιστηριακές και ασφαλιστικές επιχειρήσεις και τέλος στην μεταποιητική βιοτεχνική και βιομηχανική δραστηριότητα (ποτοποιεία, κηροποιεία κλπ). Αξιοσημείωτες, επίσης, είναι οι αναφορές που γίνονται στη ελληνική εκδοτική δραστηριότητα με έδρα τη Βιέννη. Εκεί, μάλιστα, τυπώνονται επιστημονικά συγγράμματα, βιβλία, καθώς και επαναστατικά κείμενα του Ρήγα Βελεστινλή.

Παράλληλα, κατά την περίοδο αυτή δημιουργούνται και οι πρώτες μεταναστευτικές κοινότητες, όπως για παράδειγμα η Ελληνική Αδελφότητα της Βενετίας το 1498, (Κατσιαρδή – Hering 2006, 35 – 36), και οι πρώτες ακμάζουσες παροικίες με κοινωνική και οικονομική ανέλιξη των εκεί Ελλήνων. Στο γεγονός αυτό ιδιαίτερα σημαντική αποδεικνύεται η συνεισφορά των τοπικών ηγεμόνων με την παροχή προνομίων και ευνοϊκών συνθηκών, όπως η εύκολη εγκατάσταση, η απόκτηση γης και τα κίνητρα για την καλλιέργειά της, το δικαίωμα ανέγερσης ναών, ίδρυσης σχολείων, ανάπτυξης εμπορικών δραστηριοτήτων, κ.ά.

Οι λόγιοι, ωστόσο, ακολουθούν συνήθως ατομική πορεία κατευθυνόμενοι προς τη Δύση όπου η Αναγέννηση δημιουργεί ευνοϊκότερες συνθήκες για τους ίδιους. Απασχολούνται ως αντιγραφείς χειρογράφων, ζωγράφοι, επιμελητές εκδόσεων σε τυπογραφεία της Δύσης, δάσκαλοι στις ακαδημίες των ηγεμόνων της Φλωρεντίας και του Μιλάνου, μεταφραστές αρχαίων ελληνικών, συντάκτες εγχειριδίων γραμματικής για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας από αναγεννησιακούς λόγιους κ.λ.π. (Σιώζος 2008, 3).

1.3.3. 1830 – Β΄ παγκόσμιος πόλεμος (Δεύτερη μεταναστευτική περίοδος)

Η δεύτερη μεταναστευτική περίοδος είναι σαφώς συντομότερη σε διάρκεια σε σχέση με την πρώτη. Ξεκινά από τη σύσταση του νεοελληνικού κράτους το 1830 και ολοκληρώνεται με την έναρξη του Β΄ παγκοσμίου πολέμου. Τα τέλη της δεκαετίας του 1880 και ακόμη περισσότερο οι επόμενες δεκαετίες, με απόγειο τις πρώτες δεκαετίες του 19^{ου} αι., σημαδεύονται από ένα νέο κύμα μεταναστεύσεων (Χασιώτης 2006). Σε αυτήν την περίοδο σημαντική είναι η αλλαγή στους προορισμούς, αφού η μετακίνηση πραγματοποιείται προς την Αμερική και την Αυστραλία, προς τη Ρωσική Αυτοκρατορία και προς την Αφρική κυρίως σε Αίγυπτο, Σουδάν, Αιθιοπία.

Οι λόγοι της μετανάστευσης πρέπει να αναζητηθούν στην κακή οικονομική κατάσταση του νεοσύστατου Ελληνικού Βασιλείου που ταλάνιζε κυρίως τον αγροτικό πληθυσμό της χώρας, στην ανεξέλεγκτη τοκογλυφία στην ύπαιθρο, στις συχνές επιστρατεύσεις, στις φεουδαρχικές δομές της αγροτικής ιδιοκτησίας με την ύπαρξη τσιφλικιών, και στο φαινόμενο της ληστείας που συνέχιζε να ρημάζει την ύπαιθρο (Μαλαφούρης 1948). Στην Πελοπόννησο, από την οποία άρχισε η ομαδική μετανάστευση περί τα τέλη του περασμένου αιώνα, οι μικροϊδιοκτήτες ήταν στο έλεος των τοκογλύφων, τους οποίους προστάτευε ο Νόμος με την προσωπική κράτηση για χρέη. Στη Θεσσαλία, με ένα σχεδόν φεουδαρχικό σύστημα, ένας μικρός αριθμός ιδιοκτητών εκμεταλλευόταν τις πιο εύφορες εκτάσεις.

Ο Τάσος Βουρνάς, στο βιβλίο του: *Η σφαγή στο Δήλεσι. Αγγλοκρατία και ληστοκρατία* αναφέρει ότι μετά τον πόλεμο του 1897 η ληστεία φουντώνει και πάλι, σε τέτοιο βαθμό, ώστε το 1899 να υπάρχουν στην Ελλάδα 12.580 ληστές. Ο πρωθυπουργός Θεοτόκης και η Κυβέρνησή του για να υπάρξει «αποσυμφόρηση» ενισχύει σιωπηρά τη μετανάστευση των ληστών στην Αμερική. Το μέτρο σημειώνει επιτυχία και χιλιάδες ληστές μεταναστεύουν.

Είναι χαρακτηριστικό ότι το μεγάλο κύμα, κατά το τέλος του 19ου αι., συμπίπτει με το «Δυστυχώς επτωχέυσαμεν» του Χαρίλαου Τρικούπη και με την επαύριον του ατυχούς ελληνοτουρκικού πολέμου του 1897. Εφ' εξής η Ελλάδα βρίσκεται σε συνεχή πολεμική αναταραχή, με τον Μακεδονικό αγώνα, τους Βαλκανικούς πολέμους, ύστερα με τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, και μετά με την Μικρασιατική εκστρατεία και καταστροφή. Την ίδια περίοδο καταφθάνουν στην Ελλάδα μεγάλα κύματα προσφύγων από τη Θράκη, τον Καύκασο, την Κριμαία, την Ιωνία και τον Πόντο (Χασιώτης 2006, 23).

Εκτός από τη μαζική μετανάστευση χιλιάδων Ελλήνων περιορισμένης οικονομικής επιφάνειας, οι οποίοι αναζήτησαν μια καλύτερη τύχη, την ίδια περίοδο μεταναστεύουν και δεκάδες εύπορες οικογένειες, οι οποίες επιθυμούσαν να εξαπλώσουν τις επιχειρήσεις τους στο εμπόριο και τη ναυτιλία (Καρδάσης και Χαρλαύτη 2006, 53).

1.3.4 Μεταπολεμική Μετανάστευση (Τρίτη μεταναστευτική περίοδος)

Με τη λήξη του Β' Παγκοσμίου πολέμου ξεκινά η τρίτη μεταναστευτική περίοδος η οποία ολοκληρώνεται την τελευταία δεκαετία του 20ού αι. και διαρκεί περίπου μια πεντηκονταετία (Χασιώτης 2006, 20). Η ιδιομορφία του τρίτου αυτού μεταναστευτικού κύματος είναι ότι κατευθύνεται λιγότερο προς τις ΗΠΑ και περισσότερο προς Ευρώπη, καθώς και ότι συνοδεύεται από ένα μεγάλο κύμα παλιννόστησης εξαιτίας της πετρελαϊκής κρίσης του 1973, αλλά και της ανακοπής των μεγάλων μεταπολεμικών ρυθμών ανάπτυξης των δυτικοευρωπαϊκών οικονομιών.

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο οι οικονομίες των ευρωπαϊκών χωρών αναπτύσσονται με γοργό ρυθμό και χρειάζονται φτηνά εργατικά χέρια. Η Ελλάδα, η Ιταλία και η Ισπανία, γίνονται οι κύριοι αποστολείς εργατικού δυναμικού. Η Βόρεια Ελλάδα είναι η περιοχή της Ελλάδας με την μεγαλύτερη εκροή ανθρώπινου δυναμικού, η οποία αυτήν τη περίοδο ερημώνεται. Τα ατόμπλοια της προηγούμενης περιόδου αντικαθίστανται από υπερωκεάνια, ενώ την περίοδο που ακολουθεί (1955-1975), η μετακίνηση πραγματοποιείται με τρένα (Καλαφάτης 2004, 1).

Τα αίτια του τρίτου αυτού μεταναστευτικού κύματος, πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά, οφείλονται στις συνέπειες του παγκοσμίου και του εμφυλίου πολέμου, στην ήττα της αριστεράς και στην πολιτική πόλωση που επικρατούσε κατά την μετεμφυλιακή περίοδο (Καλαφάτης 2004, 2).

Η δυσχερής οικονομική κατάσταση της χώρας, η χαμηλή ανάπτυξη και η αδυναμία των κυβερνήσεων να δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας από τη μία (Κιτρόεφ 2006, 76) και οι ανάγκες σε εργατικό δυναμικό που δημιουργήθηκαν με τη βιομηχανική ανάπτυξη των κρατών υποδοχής και που παρείχαν δυνατότητες εύρεσης εργασίας από την άλλη, οδήγησαν μεγάλο αριθμό Ελλήνων στη μετανάστευση (Βεντούρα 1999).

Βασικοί προορισμοί των ελλήνων μεταναστών αυτήν την περίοδο είναι η Αυστραλία, ο Καναδάς, οι Η.Π.Α. και η βορειοδυτική Ευρώπη με κύριο προορισμό τη Δυτική Γερμανία (Βεντούρα 1999, 3). Προορισμούς επίσης αποτελούν η Σουηδία και το Βέλγιο. Εκτός από τους άντρες που μεταναστεύουν μαζικά, πολλές είναι και οι γυναίκες μετανάστριες συνοδευόμενες από τα παιδιά τους (Βεντούρα 1999, 2). Οι μετανάστες εγκαθίστανται σε βιομηχανικές κυρίως περιοχές όπου υπήρχε ήδη σημαντική ελληνική παρουσία. Έτσι, δημιουργούνται οι λεγόμενες «Ελληνοπόλεις» (Κιτρόεφ 2006, 77). Μια από τις μεγαλύτερες «Ελληνοπόλεις» δημιουργείται στην Αστόρια της Νέας Υόρκης και διαθέτει εκατοντάδες ελληνικά μαγαζιά, εκκλησίες, επιχειρήσεις, σχολεία και συλλόγους (Κιτρόεφ 2006, 78).

Πίνακας 1. Ελληνική μετανάστευση στις ΗΠΑ (Πηγή: Χασιώτης 1993, 106)

Προπολεμική Περίοδος	Χρονιές	Σύνολα	Ετήσιος μ.ο.
A' (πρώιμη μετανάστευση)	1873-1899	15.000	500
B' (Το μεγάλο κύμα)	1900-1917	450.000	25.000
Γ' (Η τελευταία έξοδος)	1918-1924	70.000	10.000
Δ' (Η εποχή των περιορισμών)	1925-1946	30.000	1.300
Μεταπολεμική περίοδος	Χρονιές	Σύνολα	Ετήσιος μ.ο.
A' (Μεταπολεμική μετανάστευση)	1947-1965	75.000	4.000
B' (Το νέο κύμα)	1966-1977	160.000	13.000
Γ' (Φθίνουσα μετανάστευση)	1978 -1990	25.000	2.000

Οι έλληνες μετανάστες, όπου κι αν βρέθηκαν, ήρθαν αντιμέτωποι με ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες εργασίας. Η ανάγκη να επιτύχουν τους στόχους όσο το δυνατό συντομότερα τους έφερε αντιμέτωπους με πολλές στερήσεις και κακουχίες. Πολύ συχνά αντιμετώπισαν και το ρατσισμό, την εχθρικότατα, τις προκαταλήψεις και τις βίαιες συμπεριφορές. Παρόλ' αυτά οι έλληνες μετανάστες στην πλειονότητά τους κατάφεραν να πετύχουν το στόχο της εξοικονόμησης χρημάτων και παράλληλα να ανέβουν κοινωνικά, ενώ πολλοί εμπλέκονται με τα κοινά και εκλέγονται κυβερνήτες πολιτειών και δήμαρχοι πόλεων (Κιτρόεφ, 2006, 83).

1.3.5 Η εξεργόμενη μετανάστευση στις μέρες μας

Ο 20ός αι. έχει χαρακτηριστεί ως «ο αιώνας της μετανάστευσης» (Αμίτσης και Λαζαρίδη, 2001, 258), αφού κατά τη διάρκειά του σημειώθηκαν οι σημαντικότερες πληθυσμιακές μετακινήσεις εξαιτίας πολιτικών αλλαγών, διαδικασιών παγκοσμιοποίησης των οικονομικών και των κοινωνιών, διαφορών στα επίπεδα των μισθών καθώς και γενικότερων διακρατικών και διαπεριφερειακών ανισοτήτων. Σύμφωνα με εκτιμήσεις, περίπου το 15% του πληθυσμού της γης ζει σε χώρα διαφορετική από εκείνη στην οποία γεννήθηκε (Λυμπεράκη και Πελαγίδης, 2000).

Το πρόβλημα την μετανάστευσης, που για την Ελλάδα είναι αρκετά σοβαρό, στη σύγχρονη εποχή είναι αρκετά πολύπλευρο και ιδιόμορφο (Baldwin – Edwards και Safilios – Rothschild, 1999, 206). Τα τελευταία, περίπου πέντε χρόνια, η οικονομική κρίση που πλήττει την ελληνική κοινωνία σε συνδυασμό με την ανεργία που σημειώνει ποσοστά ρεκόρ² και τα σκληρά μέτρα λιτότητας που επιβάλλουν οι ελληνικές κυβερνήσεις έχουν ωθήσει χιλιάδες Έλληνες στη μετανάστευση. Οι δυσοίωνες προβλέψεις για την ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας καθώς και η φήμη για το καλύτερο εργασιακό περιβάλλον στο εξωτερικό (Λυβ. 2011), αποτελούν κίνητρα για την μετακίνηση και πολλών επιστημόνων στο εξωτερικό. Οι Έλληνες, σύμφωνα με επίσημα στοιχεία, επιλέγουν τόσο την Αυστραλία όσο και την Γερμανία. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του αυστραλιανού Υπουργείου Μετανάστευσης, ο αριθμός των Ελλήνων που μεταναστεύουν στην Αυστραλία παρουσιάζει αυξητική τάση³. Επίσης, το 2012 αναζήτησαν εργασία στη Γερμανία περισσότεροι από 34.000 Έλληνες, αριθμός που είναι μάλιστα αυξημένος κατά 43% σε σύγκριση με εκείνον του 2011. Αυτό σημαίνει ότι το 2012 εγκαταστάθηκαν στη Γερμανία 10.000 περισσότεροι Έλληνες από όσους το 2011⁴.

² Στην Ελλάδα η ανεργία, σύμφωνα με επίσημα στοιχεία της Eurostat, τον Απρίλιο του 2013 έφτασε στο 27% (Πηγή : Athens Press. gr – «Νέο ρεκόρ ανεργίας στην Ευρώπη σύμφωνα με επίσημα στοιχεία»)
<http://www.athenspress.gr/2013/05/%CE%BD%CE%AD%CE%BF-%CF%81%CE%B5%CE%BA%CF%8C%CF%81-%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%8E%CF%80%CE%B7-%CF%83%CF%8D%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD/> (Τελευταία επίσκεψη: 13/10/2014)

³ Πληθαίνουν οι Έλληνες που μεταναστεύουν στην Αυστραλία 20/09/2013, Διαθέσιμο στο:
<http://www.tanea.gr/news/greece/article/5042239/plhthainoyn-oi-ellhnes-poy-metanasteyoyn-sthn-aystralia/>
(Τελευταία επίσκεψη: 13/10/2013)

⁴ «Για δεύτερη φορά μετανάστες στη Γερμανία οι Έλληνες» 08/05/2013, Διαθέσιμο στο:
<http://www.tanea.gr/news/economy/article/5016184/gia-deyterh-fora-metanastes-sth-germania/> (Τελευταία επίσκεψη: 13/10/2013)

Τέλος, τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι ένα 87,7% έχει σκεφτεί να μεταναστεύσει στο εξωτερικό προς εύρεση εργασίας, ενώ 4 στους 10 έχουν αλλάξει τόπο κατοικίας εντός συνόρων. Από αυτούς το 30% επέλεξε τελικά να οδηγηθεί στο εξωτερικό (Γιάνναρου 2010).

Οι έλληνες μετανάστες που βρίσκονται εδώ και χρόνια στο εξωτερικό αναβάλλουν την επιστροφή τους παραμερίζοντας τη νοσταλγία για την πατρίδα και τους οικείους. Ταυτόχρονα η Ελλάδα, αδυνατώντας να κρατήσει τα παιδιά της, χάνει σημαντικό μέρος του εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού αφού ολοένα και περισσότεροι νέοι πτυχιούχοι και επιστήμονες, οι οποίοι θα μπορούσαν να συμβάλουν στην ανάπτυξη της οικονομίας μετακινούνται σε χώρες του εξωτερικού.

1.4 Οι έλληνες μετανάστες της Αμερικής

Στην ιστορία της νεοελληνικής μετανάστευσης οι Έλληνες αποζητούν πάντα καινούργιες πατρίδες με παραδοσιακούς προορισμούς τα παρευξείνια, τα ανατολικομεσογειακά, τα νοτιορώσικα και δυτικοευρωπαϊκά κέντρα, που έγιναν οι πυρήνες μιας ισχυρής διασποράς. Ωστόσο, από τα τέλη του περασμένου αι. οι αναζητήσεις κατευθύνονταν ακόμα πιο μακριά, καταργώντας τα νοητά σύνορα των ωκεανών, με κύριους αποδέκτες την Αμερική και την Αυστραλία (Τσουκαλάς 1982, 147).

Περίπου 25.000 άνθρωποι εγκαταλείπουν ετησίως την Ελλάδα και ξεκινούν για την «Γη της Επαγγελίας» που υπόσχεται ευκαιρίες και ευημερία. Η πλειονότητα των μεταναστών αποτελούνταν από αγράμματους, στερημένους, πρόσφορους προς εκμετάλλευση ανθρώπους. Η κατάσταση, άλλωστε, στην Ελλάδα εκείνη την εποχή αποτυπώνεται με τα πιο ζοφερά χρώματα. Ο Γιάννης Κορδάτος στην *Ιστορία του αγροτικού κινήματος* χαρακτηριστικά αναφέρει: «Η μετανάστευση είναι το αδιάψευστο επιχείρημα για την άθλια οικονομική και κοινωνική κατάσταση των μικροϊδιοκτητών» (Κορδάτος 1973).

Εικ.1: Ο δρόμος για τη «Γη της Επαγγελίας»

(Πηγή: <http://neilrolde.wordpress.com/category/national-politics/>)

Εικ. 2: Έλληνες μετανάστες, στοιβαγμένοι στη τρίτη θέση, στο ταξίδι προς την Αμερική

(Πηγή: http://ntelalides8ou.blogspot.gr/2013/05/blog-post_31.html)

1.4.1 Το ταξίδι προς την Αμερική

Το πλήθος των μεταναστών ταξίδευε κυρίως στην τρίτη θέση, που σήμαινε στοιβαγμένο σαν εμπόρευμα στο κατάστρωμα και τ' αμπάρια. Ορισμένες φωτογραφίες μιλούν εύγλωττα για τις άθλιες συνθήκες της μεταφοράς (1200 μέχρι 1300 άτομα ανά δρομολόγιο, πολύ μεγάλος αριθμός για τη χωρητικότητα των πλοίων της εποχής). Το ταξίδι για την Αμερική διαρκούσε γύρω στις τρεις εβδομάδες και οι συνθήκες ήταν σχεδόν απάνθρωπες.

Οι μετανάστες σ' όλο το ταξίδι παρέμεναν είτε στους κοιτώνες είτε στο κατάστρωμα. Στους κοιτώνες, αρκετά πατώματα πιο κάτω, ήταν κυριολεκτικά «πακεταρισμένοι» σε σειρές από σιδερένια ή ξύλινα διώροφα κρεβάτια. Κάθε κρεβάτι είχε 1,9 μέτρα μήκος και 0,6 μέτρα πλάτος, με μόνο 0,7 μέτρα ύψος ανάμεσα στα κρεβάτια για κάθε επιβάτη, δηλαδή του αντιστοιχούσε συνολικά χώρος όσο από «δύο φέρετρα», όπως χαρακτηριστικά καθιερώθηκε να χαρακτηρίζεται. Στο κλειστοφοβικό αυτό διπλό «φέρετρο», ο μετανάστης έπρεπε να περάσει όλες τις ώρες, μέρα ή νύχτα. Εκεί να ζει, να κοιμάται, να ησυχάζει, να ντύνεται.

Ο διαχωρισμός των γυναικών επιβατών ήταν αδύνατος. Στην προσπάθειά τους για κάποια απομόνωση οι γυναίκες κρεμούσαν τα ρούχα τους γύρω από τα κρεβάτια τους προκειμένου να δημιουργήσουν κάποιο υποτυπώδες παραπέτασμα.

Εικ. 3: Το ταξίδι για την Αμερική

(Πηγή: http://ntelalides8ou.blogspot.gr/2013/05/blog-post_7255.html)

Εικ. 4: Έλληνες επιβιβάζονται σε βάρκες για να μεταβούν σε υπερωκεάνιο που θα τους μεταφέρει στις ΗΠΑ (Πάτρα, 1910).

(Πηγή: <http://el.wikipedia.org/>)

1.4.2 Η άφιξη των μεταναστών στην Αμερική

Το θρυλικό νησί Ellis, στην είσοδο του λιμανιού της Νέας Υόρκης και μόλις μισό μίλι βόρεια του νησιού με το Άγαλμα της Ελευθερίας απετέλεσε από το 1892 έως το 1954, που έκλεισε οριστικά, τον προθάλαμο εισόδου για 12 περίπου εκατομμύρια μετανάστες απ' όλο τον κόσμο. Υπολογίζεται ότι το 40% των Αμερικανών έχουν κάποιο πρόγονο που κάποτε πέρασε από εκεί. Επίσης, περισσότεροι από 3.000 μετανάστες άφησαν την τελευταία τους πνοή στο νησί ενώ σε ένα 2% δεν επετράπη η είσοδος. Στο νησί Ellis οι μετανάστες, με το πέρας του ταξιδιού, αναγκάζονται να υποστούν τον αυστηρό έλεγχο διαβατηρίων από τους άνδρες της υπηρεσίας Αλλοδαπών και της Δημόσιας Διοίκησης. Εκεί πραγματοποιούνται επίσης ειδικές συνεντεύξεις και πολλές ιατρικές εξετάσεις, πριν τελικά τους δοθεί άδεια παραμονής και εργασίας στη νέα χώρα.

Εικ. 5: Άφιξη στο Ellis Island

(Πηγή:

<http://greekstars.co/greekstars/index.php?showtopic=97387>

)

Εικ.6: Έλεγχος μεταναστών στο νησί Ellis Island

(Πηγή: <http://gmt07.blogspot.gr/2012/07/blog-post.html>)

1.4.3 Η ζωή των μεταναστών στην Αμερική

Η ζωή που περίμενε τους μετανάστες στην Αμερική δεν έμοιαζε με αυτήν που τους περιγράφανε οι πράκτορες των αμοιβαίων εταιρειών και των εκμισθωτών εργασίας για τους τόπους δουλειάς στην Αμερική. Ο μεγάλος όγκος των μεταναστών αποκλειόταν στις πόλεις και αρχικά προσπαθούσε να βρει καταφύγιο σε γνωστούς, συγγενείς και φίλους, που βρισκόταν καιρό εκεί και -λίγο ή πολύ- τους είχαν παρακινήσει σ' αυτήν την περιπέτεια⁵. Οι συνθήκες της ζωής τους ήταν άθλιες. Η φυματίωση ήταν σε έξαρση. Υπέμεναν όμως τα πάντα, προκειμένου να εξασφαλίσουν το γυρισμό τους στην πατρίδα, με κάποια άνεση, αν και είναι γνωστό ότι πολλοί δεν κατάφεραν να γυρίσουν πολύ πλουσιότεροι σε σχέση με όταν έφυγαν.

Από το βιβλίο του Μαλαφούρη *Έλληνες της Αμερικής 1528 – 1948* πληροφορούμαστε τα εξής: «Στριμωγμένοι σε ανήλια και δίχως επαρκή αερισμό υπόγεια έμεναν πέντε ή περισσότεροι σ' ένα δωμάτιο, όπου μετά τον κάματο της ημέρας, ήρχοντο το βράδυ να ξεκουράσουν το κατάκοπο κορμί τους. Ούτε και η διατροφή τους ήταν καλύτερη, στην Αμερική όσοι δεν διαιτώνται καλά καταλήγουν στο φθισιατρείο» (Μαλαφούρης 1948, 147).

Οι Έλληνες που εγκαταστάθηκαν στις μεγάλες πόλεις απασχολούνταν ως εργάτες σε εργοστάσια και σε χαλυβουργεία, αν και πολλοί ξεκίνησαν ως πλανόδιοι πωλητές φρούτων, γλυκών και λουλουδιών.

Εικ: 7 & 8: Έλληνες εργάτες στην Αμερική
(Πηγή: <http://www.tsamantas.com/leute/metanastefsi/metanastefsi.htm>)

Σημαντικός επίσης οικονομικός παράγοντας της εποχής για τους Έλληνες ήταν τα στιλβωτήρια παπουτσιών. Σ' όλο τον αμερικανικό Βορρά υπήρχαν εκατοντάδες τέτοιες επιχειρήσεις που ανήκαν σε Έλληνες. Οι συνθήκες εργασίας στις φάμπρικες των αμερικανικών μεγαλουπόλεων

⁵ Πηγή: Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων http://omogeneia.ana-mpa.gr/specials/us-hellenes/work_search.html

ήταν απάνθρωπες, η εργατική νομοθεσία και η ασφάλιση ήταν σχεδόν ανύπαρκτες. Οι εργάτες δούλευαν δέκα έως δεκατέσσερις ώρες την ημέρα χωρίς διακοπή, σε αποπνικτική ατμόσφαιρα, κάτω από το άγρυπνο μάτι του επιστάτη, για ελάχιστα χρήματα. Ειδικά για τους ξένους -που ήταν ανίσχυροι, αποκομμένοι και ευάλωτοι- επικρατούσε καθεστώς φοβερής αισχροκέρδειας, κυρίως ως προς τις γυναίκες και τα παιδιά⁶.

Εικ: 9: Παιδική εργασία σε βιομηχανία της Αμερικής
(Πηγή: <http://www.tsamantas.com/leute/metanastefsi/metanastefsi.htm>)

Αν και πολλοί έλληνες μετανάστες έμειναν εργάτες για όλη τους τη ζωή, η μεσοαστική τάξη αρχίζει να εμφανίζεται γύρω στα 1910. Το 1920 υπήρχαν αρκετοί Έλληνες που ήταν ιδιοκτήτες μικροεπιχειρήσεων, κυρίως στους τομείς των γλυκισμάτων, των εστιατορίων, στο λιανικό και χονδρικό εμπόριο, στις αίθουσες ψυχαγωγίας, σε ανθοπωλεία, σε καπελάδικα, καθαριστήρια και σε επιδιορθώσεις παπουτσιών. Είναι η εποχή της ουσιαστικής έναρξης εμπορικών δραστηριοτήτων από τους Έλληνες της Αμερικής (*Οικονομικός Ταχυδρόμος*, 1997, Ειδικό τεύχος, σ. 54).

Μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, οι Έλληνες στις Η.Π.Α. σημειώνουν σημαντική οικονομική, πολιτική και πολιτιστική άνοδο, διακρίνονται στην πολιτική, στις επιστήμες και στις τέχνες. Ο Μιχάλης Δουκάκης, γίνεται ο πρώτος άνθρωπος νοτιοευρωπαϊκής καταγωγής που κατάφερε να λάβει το χρίσμα του υποψηφίου προέδρου ενός από τα δύο μεγαλύτερα κόμματα των Η.Π.Α., του Δημοκρατικού Κόμματος. Μερικοί ελληνοαμερικανοί, όπως ο Πωλ Σαρμπάνης από το Μέριλαντ, ο Πωλ Τσόγκας από τη Μασαχουσέτη, η Ολυμπία Σνόου από το Μέιν, πέτυχαν να εκλεγούν στην αμερικανική γερουσία. Πολλοί είναι οι ελληνοαμερικανοί βουλευτές, ενώ ο γιος μεταναστών από την Ήπειρο, Τζωρτζ Τένετ, τοποθετήθηκε ως αρχηγός

⁶ Πηγή: Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων: <http://omogeneia.ana-mpa.gr/specials/us-hellenes/trains.html>

της CIA. Πολλοί ακόμα έλληνες μετανάστες από τότε μέχρι σήμερα έχουν καταφέρει να διακριθεί σε πολλούς τομείς (Παράρτημα 1).

Η προσφορά της Ελληνικής Ομογένειας προς τη μητέρα-πατρίδα σε πολλούς άλλους τομείς, ήταν τεράστια. Συνέβαλαν στη δημιουργία νοσοκομείων⁷, στην παροχή νοσοκομειακού εξοπλισμού και σε αναρίθμητα έργα κοινής ωφέλειας⁸.

Μετά το 1920, οπότε επικράτησαν πιο ευνοϊκές συνθήκες, παρατηρείται μεγάλος αριθμός οργανώσεων, συλλόγων και αδελφοτήτων. Μέχρι και σήμερα δραστηριοποιούνται εκατοντάδες τοπικές, θρησκευτικές και επαγγελματικές ελληνοαμερικάνικες οργανώσεις. Μερικές από τις πλέον αξιοσημείωτες είναι η ΑΧΕΠΑ (Ελληνοαμερικάνικη Εκπαιδευτική Προοδευτική Οργάνωση) που αριθμεί 18.000 μέλη, η Ελληνορθόδοξη Αρχιεπισκοπή Αμερικής που αποτελεί τη θρησκευτική ομπρέλα της ελληνοαμερικάνικης κοινότητας, το ελληνοαμερικάνικο ινστιτούτο ως πολιτικός όμιλος και ο οργανισμός «Παιδεία» - ΗΠΑ για την προώθηση της ελληνικής εκπαίδευσης και κουλτούρας στις ΗΠΑ.

Πίνακας 2: Μετανάστευση Ελλήνων προς τις ΗΠΑ
Πηγή: Τσαρλς Μόσκος «Οι Έλληνες της Αμερικής»

Περίοδος	Μέση ετήσια Μετανάστευση	Σύνολο
1873-1899	500	15.000
1900-1917	25.000	450.000
1918-1924	10.000	70.000
1925-1945	1.300	30.000
1945-1965	4.000	75.000
1966-1979	11.000	160.000
1980-2004	2.000	35.000

⁷ Π.χ. το ΑΧΕΠΑ της Θεσσαλονίκης και το νοσοκομείο Κρεστένων

⁸ Για παράδειγμα στην Αμαλιάδα από τη διαθήκη του Παπαχριστόπουλου ιδρύθηκε η βιβλιοθήκη της πόλης. Στην ορεινή Πελοπόννησο δεν υπάρχει χωριό χωρίς κάποιο κοινωφελές έργο από δωρεές ομογενών.

1.5 Οι έλληνες μετανάστες της Γερμανίας

Η παρουσία των Ελλήνων στη Γερμανία χρονολογείται από τα χρόνια του εθνικού απελευθερωτικού αγώνα του 1821. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η Ελλάδα βιώνει την τραγικότερη περίοδο της ιστορίας της, αφού έρχεται αντιμέτωπη με τη κοινωνική ανασφάλεια και την ανεργία που μαστίζουν κυρίως τα κατώτερα στρώματα του ελληνικού πληθυσμού. Αυτή την εποχή, τα μεταναστευτικά κύματα προς τη Γερμανία είναι μαζικά.

Το 1960 υπογράφεται η ελληνογερμανική συμφωνία «Περί απασχολήσεως Ελλήνων εργατών στη Γερμανία». Την εποχή αυτή μετανάστευσαν στη Γερμανία περίπου ένα εκατομμύριο Έλληνες. Η Ελλάδα αποψιλώνεται από το πιο ζωντανό και παραγωγικό εργατικό δυναμικό της. Από τότε πάνω από ένα εκατομμύριο Έλληνες βρήκαν διέξοδο στη γερμανική βιομηχανία, στα ορυχεία και στις υπηρεσίες ως ανειδίκευτοι εργάτες (Ματζουράνης 1998).

Τα κύρια αίτια του μεταναστευτικού ρεύματος προς τη Γερμανία ήταν και εξακολουθούν να παραμένουν οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά. Η εικοσιπενταετία, έως το 1960, ήταν μια από τις τραγικότερες περιόδους της ελληνικής ιστορίας και οι επιπτώσεις της σφράγισαν τη ζωή των μελλοντικών μεταναστών.

Εικ. 10: Ελληνίδες εργάτριες, μαζί με τα παιδιά τους, μετακινούνται μαζικά με το τρένο.

(Πηγή: Αρχείο Γ. Ματζουράνη).

Με το σταθμό του Μονάχου έχουν συνδέσει χιλιάδες έλληνες μετανάστες το όνειρό τους για μια καλύτερη ζωή. Δεκαετίες τώρα το ελληνικό εστιατόριο που βρίσκεται δίπλα στο σταθμό είναι σημείο αναφοράς για όσους επιθυμούν να συναντήσουν έλληνες συμπατριώτες και να ακούσουν νέα της ελληνικής παροικίας (Παπαθανάσης 2011).

Εικ. 11: Μετανάστρια με τα παιδιά της στο σταθμό του Μονάχου

(Πηγή: Επτά ημέρες «Καθημερινή» 02/05/2004)

Εικ. 12: Αρχές του 1960. Με ειδικές αμαξοστοιχίες έλληνες εργάτες φεύγουν μετανάστες για τη Γερμανία κατά χιλιάδες.

Εικ. 13: Στιγμιότυπα από τη ζωή των μεταναστών στη Γερμανία

Οι Έλληνες που μετανάστευσαν στη Γερμανία ήταν κατά 85% αγρότες και μόνο το 7% προέρχονταν από μεγάλες πόλεις. Το μορφωτικό τους επίπεδο ήταν χαμηλό, αφού λιγότεροι από τους μισούς είχαν τελειώσει τη βασική εκπαίδευση. Ωστόσο, ήταν το πιο καλό έμφυχο υλικό που διέθετε η Ελλάδα. Το 90% των μεταναστών ήταν ηλικίας από 19 – 35 ετών. Η υγεία τους ήταν άριστη, ενώ η γερμανική υγειονομική επιτροπή εξέταζε με αυστηρότητα τους υποψήφιους μετανάστες (Ματζουράνης 1998).

Τα χρόνια που ακολούθησαν ήταν για τις οικογένειες των μεταναστών πολύ δύσκολα, ήταν χρόνια χωρισμού, στερήσεων και κοινωνικού παραγκωνισμού. Από το 1968 που η μετανάστευση και λόγω της δικτατορίας στην Ελλάδα άρχισε να παίρνει μονιμότερο χαρακτήρα, ο ελληνικός πληθυσμός της Γερμανίας συντίθεται από 55% άντρες και 45% γυναίκες, ενώ τα παιδιά που ζουν πλέον με τους γονείς τους ξεπερνούν τις 80.000.

Οι Έλληνες της Γερμανίας δημιούργησαν πολιτιστικούς φορείς, δημιούργησαν ελληνικές ταβέρνες (Παπαναστασίου 1998), ίδρυσαν την Εργατική σκηνή για τη λειτουργία ελληνικού θεάτρου στη Γερμανία (Χατζηδάκης 1998), κατάφεραν να εντάξουν τη νεοελληνική γλώσσα και φιλολογία στα γερμανικά πανεπιστήμια (Δημάδη 1998).

Σημαντική ήταν και η δημιουργική παρουσία των ελλήνων λογοτεχνών και ποιητών στη Γερμανία (Ματζουράνης 1998), ενώ δεκάδες είναι και οι έλληνες εικαστικοί που δούλεψαν και επηρεάστηκαν από το ανεξάρτητο γερμανικό πνεύμα παράγοντας αξιόλογα έργα (Σχινά 1998).

Εικ. 14: Η «Αυλή των Θανμάτων», της Εργατικής Σκηνής. Στη θεατρική ομάδα συμμετείχαν νέα παιδιά που είχαν μεταναστεύσει για διαφορετικούς λόγους και στη συνέχεια διακρίθηκαν σε διάφορους τομείς της δημόσιας ζωής (φωτ.: Dimitri Soulas).

1.5.1 Η στάση της γερμανικής πλευράς

Οι γερμανικές αρχές δεν παραδέχτηκαν ποτέ ότι η Γερμανία απετέλεσε χώρα υποδοχής μεταναστών. Κατά συνέπεια με τη δικαιολογία της προσωρινότητας δεν παραχωρήθηκε στους μετανάστες κανένα δικαίωμα. Εξ αρχής τους προσδόθηκε η προσωνυμία «Γκασταρμπάιτερ», δηλαδή φιλοξενούμενοι εργάτες, η οποία με το πέρασ του χρόνου απέκτησε μια ιδιαίτερα βαριά αρνητική έννοια. Αρωγοί των μεταναστών δεν υπήρξαν ούτε οι ελληνικές αρχές ιδιαίτερα μέχρι την αντιπολίτευση. Το μόνο στήριγμα τους υπήρξαν τα γερμανικά συνδικάτα, οι υπηρεσίες της Ευαγγελικής εκκλησίας και οι έλληνες φοιτητές της Γερμανίας (Ματζουράνης 1977).

Ωστόσο, οι μετανάστες στην πρώτη δεκαετία (1961 – 1970) είχαν στείλει στην Ελλάδα συνάλλαγμα ύψους τεσσάρων περίπου δισεκατομμυρίων μάρκων, ιδιαίτερα μεγάλο ποσό για την εποχή.

1.5.2 Οι Έλληνες της Γερμανίας κατά την περίοδο της δικτατορίας

Η δικτατορία της 21ης Απριλίου 1967 προκάλεσε πρωτόγνωρη κινητοποίηση για χιλιάδες φοιτητές και εργάτες που ξεχύθηκαν στους δρόμους, Από την πρώτη κιόλας εβδομάδα είχαν οργανωθεί πάνω από είκοσι συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας στις μεγαλύτερες γερμανικές πόλεις. Μαζί τους κινητοποιήθηκαν χιλιάδες γερμανοί αντιφασίστες, με επικεφαλής τα γερμανικά συνδικάτα και πολλές οργανώσεις καλλιτεχνών και επιστημόνων, καθώς και τις οργανώσεις των μεταναστών άλλων εθνικοτήτων (Ματζουράνης 1998).

Οι μετανάστες υποδέχθηκαν πολλούς φυγάδες της χούντας των συνταγματαρχών, τους φιλοξένησαν, τους περιέθαλψαν, τους σύστησαν στους γερμανούς αντιφασίστες. Πέρασαν από τη Γερμανία γνωστοί πολιτικοί, καθηγητές πανεπιστημίων, δημοσιογράφοι, καλλιτέχνες αλλά και ανώνυμοι αγωνιστές που κατάφεραν να ξεφύγουν από τους αυστηρούς ελέγχους των συνόρων και τη δραστηριότητα, τότε, αστυνομία. Οι γερμανικές αρχές ανέχονταν σιωπηρά την παραμονή τους αλλά και την αντιδικτατορική τους δραστηριότητα, έβρισκαν δουλειές για το βιοπορισμό τους και αν κάποτε είχαν νομικά μπλεξίματα υπήρχαν γερμανοί νομικοί, να τους βοηθήσουν πρόθυμα και ανιδιοτελώς. Μεταξύ αυτών ο Ρολφ Πάλε, και ο Οτο Σίλι, υπουργός Εσωτερικών της γερμανικής κυβέρνησης από το 1998 έως το 2005. Ανθρωποι των γραμμάτων όπως ο Μενέλαος Λουντέμης, ο Νικηφόρος Βρεττάκος, η Ελένη Καζαντζάκη, ο Αντώνης

Μυστακίδης, ο Νίκος Σβορώνος και πολλοί άλλοι συμμετείχαν ενεργά με ομιλίες σε διάφορες αντιφασιστικές συγκεντρώσεις.

Από το 1969 μια νέα μορφή οργάνωσης, με πρωτοφανή μαζικότητα, εμφανίζεται, οι Πανελλήνιες Αντιδικτατορικές Επιτροπές (ΠΑΕ) σε κάθε σημείο της Γερμανίας που υπάρχουν Έλληνες. Το ίδιο συνέβη και σε άλλες χώρες και σε λίγο οι Αντιδικτατορικές Επιτροπές απέκτησαν κοινή εκπροσωπευτική διοίκηση σε πανευρωπαϊκό επίπεδο. Η συμμετοχή σε αυτές τις οργανώσεις ωφέλησε πολύ τους μετανάστες, καθώς έτσι μπόρεσαν να έρχονται, μέσω του κοινού αγώνα, σε στενή επαφή με τους φοιτητές και τους επιστήμονες και ίσως αυτή η περίοδος αποτέλεσε μια αρχή κοινωνικής απελευθέρωσης. Μέσα από αυτές τις οργανώσεις ανέπτυξαν δραστηριότητα και αρκετοί που μετά επιδόθηκαν στην πολιτική, αλλά που τότε ήταν απλώς αντιφασίστες, όπως ο Ακης Τσοχατζάπουλος, ο Γιάννης Σακελλαρίου που αργότερα έγινε ευρωβουλευτής του Γερμανικού Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος, ο Κώστας Σημίτης, ο Παύλος Μπακογιάννης και άλλοι.

Κατά την περίοδο της δικτατορίας εκδόθηκαν στη Γερμανία νέα περιοδικά και εφημερίδες, που είχαν αντιδικτατορικό προσανατολισμό. Το περιοδικό «Αντίσταση» '67, η εφημερίδα «Σπίθα» το περιοδικό «Δημοκρατία» και η εφημερίδα «Αγώνας». Η εφημερίδα, όμως που ενημέρωνε κάθε εβδομάδα τους μετανάστες σε όλη τη διάρκεια της δικτατορίας ήταν η «Ελεύθερη Ελλάδα», με συνεργάτες και ανταποκριτές σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες. Σπουδαίο ρόλο διαδραμάτισε η καθημερινή εκπομπή «Για τους Έλληνες της Γερμανίας» της Βαυαρικής Ραδιοφωνίας με διευθυντή τον Παύλο Μπακογιάννη.

Εικ. 15: Μόναχο, 27 Μαΐου 1967. «Ελευθερία και δημοκρατία στην Ελλάδα». Συχνές και πολυάνθρωπες ήταν οι αντιδικτατορικές εκδηλώσεις στις γερμανικές πόλεις.

(Πηγή: Αρχείο Γ. Ματζουράνη)

Πίνακας 3: Αριθμός ελλήνων κατοίκων της Γερμανίας από το 1967
(Πηγή: Statistisches Bundesamt)

Έτος	1967	1970	1973	1976	1979	1982	1985	1988	1991	1994	1997	2000	2001	2002	2003
Αριθμός	200.961	342.891	407.614	353.733	296.803	300.824	280.614	274.973	336.893	355.583	363.202	365.438	362.708	389.361	467.600

1.6 Μικρασιατική Καταστροφή, Μικρασιατικός Ελληνισμός και Προσφυγιά

Η αθρόα εισροή προσφύγων στην ελληνική επικράτεια, απότοκη της λεγόμενης Μικρασιατικής Καταστροφής, χαρακτηρίζεται ως η μεγαλύτερη μετακίνηση πληθυσμών στην ιστορία» (Μέλβιλ 1925). Η εθνική συμφορά του 1922 είχε ως συνέπεια το ξερίζωμα του ελληνισμού της Μικράς Ασίας. Πάνω από 1.300.000 Έλληνες αναγκάστηκαν να εκπατριστούν βίαια, τερματίζοντας την τρισχιλιόχρονη παρουσία τους εκεί⁹.

Το ήδη εξαντλημένο οικονομικά ελληνικό κράτος¹⁰ είναι υποχρεωμένο να θρέψει, να στεγάσει, να περιθάλψει, να τονώσει ηθικά και να εντάξει κοινωνικά τους μικρασιάτες πρόσφυγες. Το γεγονός αυτό προκάλεσε μια σειρά ανακατατάξεων σε δημογραφικό και οικονομικό επίπεδο.

Η υποχρέωση υποδοχής, περίθαλψης και ένταξης των προσφύγων αναγκάζει την ελληνική κυβέρνηση να ζητήσει την αρωγή της Κοινωνίας των Εθνών με δάνειο 10.000.000 λίρες Αγγλίας (Ανδριώτης 2003, 83) και να προσφύγει σε διαρκείς εξωτερικούς δανεισμούς με καταστροφικούς για την οικονομία όρους και σκανδαλώδεις ρήτρες (Χατζηιωσήφ 2002, 41), υπεύθυνες τόσο για την εσωτερική κρίση του 1929 όσο και για την πτώχευση του 1932 (Γιαννακόπουλος 2003, 96).

Σημαντική, ωστόσο, υπήρξε η συμβολή των προσφύγων στην ελληνική οικονομία, καθώς ένα μεγάλο τμήμα του προσφυγικού πληθυσμού εμφανίστηκε ως αξιόλογη και ειδικευμένη φθηνή εργατική δύναμη. Εκτός από τη σημαντική ενασχόληση τους με τη γεωργία, οι πρόσφυγες προβαίνουν στην εκτέλεση μεγάλων έργων, ανοίγουν δρόμους, κατασκευάζουν γέφυρες, εκτελούν μεγάλα λιμενικά, εγγειοβελτιωτικά και αρδευτικά έργα (Καραδήμου-Γερόλυμπου 2002, 74). Επιπλέον, ο κλάδος που απεικονίζει την επίδραση των προσφύγων στον μεταποιητικό τομέα ήταν η ταπητουργία, κλάδος άγνωστος στην Ελλάδα πριν τον ερχομό των προσφύγων. Σημαντικές εξελίξεις σημειώθηκαν και στον τομέα της κλωστοϋφαντουργίας. Σε πολλές περιπτώσεις οι πρόσφυγες ασχολήθηκαν με το εμπόριο και την οικοδομή (Hirschon 2004, 175).

⁹ «Μικρασιατικός Ελληνισμός και Ελλάδα», στο «Το προσφυγικό δράμα», *Η Καθημερινή* – Κυριακή 18 Ιουνίου 1995, Διαθέσιμο στο (<http://wwk.kathimerini.gr/kath/7days/1995/06/18061995.pdf>) Τελευταία επίσκεψη: 19/11/2013)

¹⁰ Το ελληνικό κράτος είναι οικονομικά εξαντλημένο από τους Βαλκανικούς πολέμους που έχουν προηγηθεί καθώς επίσης και από τα προηγούμενα προσφυγικά κύματα από το 1914 έως το 1920.

Προερχόμενοι από τόπους με μακραίωνη πολιτισμική παράδοση, οι πρόσφυγες μετέφεραν στη νέα τους πατρίδα τον πολιτισμό τους. Η μουσική τους επηρέασε σημαντικά την ήδη υπάρχουσα. Προερχόμενοι από περιοχές στις οποίες λειτουργούσαν σημαντικά εκπαιδευτικά ιδρύματα και εκτεταμένο σχολικό δίκτυο, οι μικρασιάτες, με τον κοσμοπολίτικο χαρακτήρα τους, αναζωογόνησαν το ελλαδικό πολιτιστικό τοπίο με νέες αντιλήψεις και πολιτιστικές αξίες. Η λογοτεχνία, ο χορός, η διατροφή, η ενδυμασία, και τα κοινωνικά έθιμα εμπλούτισαν την ελληνική παράδοση, παράγοντας νέα ρεύματα στην επιστήμη της λαογραφίας. Η πολιτισμική τους προσφορά, κατά συνέπεια, κρίνεται ιδιαίτερα πολύτιμη, καθώς συνέβαλε στη διαμόρφωση μιας νέας ελληνικής πολιτισμικής ταυτότητας. Πολλοί πρόσφυγες, όπως ο Φώτης Κόντογλου, ο Νίκος Εγγονόπουλος, ο Γιώργος Σικελιώτης και πολλοί άλλοι, διέπρεψαν στον τομέα των τεχνών (Ζίας 2006, 70 -86).

Εικ. 16: Έλληνες πρόσφυγες στο δρόμο για την νέα πατρίδα
Πηγή: NAP (<http://www.narnet.gr/>)

Εικ. 17: Έλληνες πρόσφυγες σε πρόχειρους καταυλισμούς
(Πηγή: Ιστότοπος Σμύρνα 1922)

Εικ. 18: Στιγμιότυπο από τη ζωή των ελλήνων προσφύγων
(Πηγή: <http://blogs.sch.gr/ksergaki/files/2013/04/oo.jpg>)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.

Επισκόπηση του φαινομένου της μετανάστευσης προς την Ελλάδα

2.1 Εισαγωγή

Η Ελλάδα από τις αρχές του 20ού αι. και μέχρι τη δεκαετία του '60 ήταν και είναι χώρα εξόδου μεταναστών, ενώ από χώρα αποστολής μεταβλήθηκε σταδιακά από τα μέσα της δεκαετίας του '80 και σε χώρα υποδοχής μεταναστών. «Η αντιστροφή της μεταναστευτικής ροής δημιούργησε στη χώρα μια νέα κοινωνική πραγματικότητα που επέβαλε την ανάγκη διαμόρφωσης μιας θεσμικά διαρθρωμένης μεταναστευτικής πολιτικής» (Καψάλης 2003, 23).

Η Ελλάδα αποτελεί πόλο έλξης ατόμων που προέρχονται από μεσογειακές χώρες (Μαρόκο, Τυνησία, Λίβανο), από την Αφρική, από την Ασία, την Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη, όπως η πρώην Γιουγκοσλαβία, Πολωνία, Αλβανία και άλλες χώρες της Πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Βασικό στοιχείο που χαρακτηρίζει το σύγχρονο μεταναστευτικό φαινόμενο, είναι το γεγονός ότι η μετανάστευση δεν έχει τον οργανωμένο χαρακτήρα που είχε σε παλαιότερες εποχές και η αύξηση του αριθμού των μεταναστών οφείλεται κατά κύριο λόγο στην είσοδο στη χώρα μας με παράνομο τρόπο (Baldwin – Edward 2002, 167 – 168). «Το κύριο αίτιο του φαινομένου της μετανάστευσης και κατ' επέκταση της λαθρομετανάστευσης είναι η αναζήτηση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης σε χώρες οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά αναπτυγμένες» (Baldwin – Edward 2002β, 168).

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται αναφορά στην εισερχόμενη μετανάστευση και πιο συγκεκριμένα στα αίτια του φαινομένου, στα χαρακτηριστικά των μεταναστών που εισρέουν στην Ελλάδα αλλά και στη σύγχρονη εισερχόμενη μετανάστευση. Λόγος, επίσης, γίνεται και για το φαινόμενο του ρατσισμού και της ξеноφοβίας. Τέλος, ειδική μνεία γίνεται στη γυναίκα μετανάστρια.

2.2 Αίτια μετανάστευσης

Ένα από κυριότερα αίτια μετανάστευσης στην Ελλάδα είναι η γεωγραφική της θέση, η μορφολογία του εδάφους της, η έκταση των ακτών και των περιφερειακών συνόρων της, που καταστούν αδύνατη τη φύλαξή τους (Κατρουγκάλος 1997, 9). Επίσης, οι μετανάστες επιλέγουν την παραμονή στο Μεσογειακό Νότο, καθώς θεωρούν ευκολότερη την πρόσβαση στη Νότιο Ευρώπη. Μια ακόμα αιτία μετανάστευσης προς την Ελλάδα είναι η στροφή των Ελλήνων που

παρατηρείται στον επαγγελματικό τους προσανατολισμό με την αναζήτηση θέσεων εργασίας υψηλότερης ποιότητας λόγω της ανάπτυξης του τομέα των υπηρεσιών και της ανόδου του μορφωτικού και βιοτικού επιπέδου του ελληνικού λαού. Κατά συνέπεια, επαγγέλματα που δεν πληρούν τις κατάλληλες προϋποθέσεις και όσα είναι εποχιακής φύσεως (γεωργία, τουρισμός, κατασκευές) καταλαμβάνονται συχνά από μετανάστες (Αμίτσης και Λαζαρίδης 2001β, 29). Η αδυναμία του κράτους και η έλλειψη οργανωμένης μεταναστευτικής πολιτικής για την εφαρμογή αυστηρού πλαισίου απομάκρυνσης παράνομων αλλοδαπών και την ουσιαστική φροντίδα ενσωμάτωσης των αλλοδαπών είναι ένα ακόμα αίτιο της μαζικής παράνομης μετανάστευσης που σημειώνεται στην Ελλάδα (Αμίτσης και Λαζαρίδης 2001β).

2.3 Χαρακτηριστικά μεταναστών στην Ελλάδα

«Μετά από έρευνες για τη μελέτη των χαρακτηριστικών των μεταναστών στη χώρα, παρατηρείται πολυμορφία και ανομοιογένεια σε σχέση με το εκπαιδευτικό τους επίπεδο, το πολιτιστικό τους υπόβαθρο, την εθνικότητά τους και την εργατική τους εμπειρία στη χώρα υποδοχής τους» (Αμίτσης και Λαζαρίδης 2001β, 29).

Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά του φύλου, άντρες αλλοδαποί απασχολούνται κυρίως σε αγροτικές και χειρωνακτικές εργασίες, ενώ οι γυναίκες απασχολούνται ως οικιακοί βοηθοί ή νοσηλεύτριες. Επίσης, γυναίκες κυρίως της Πρώην Σοβιετικής Ένωσης δραστηριοποιούνται στο χώρο του θεάματος (Μαραβάκης και συν. 2001, 81). Η πλειονότητα των αλλοδαπών βρίσκεται στις πιο παραγωγικές ηλικίες δηλαδή μεταξύ των 20 και 44. Οι γυναίκες αλλοδαπές είναι κατά μέσο όρο μεγαλύτερης ηλικίας από τους άνδρες.

2.4 Η σύγχρονη κατάσταση

Η Ελλάδα από τις αρχές της δεκαετίας του 1970, αρχίζει να γνωρίζει το πρώτο κύμα μεταναστών προς το εσωτερικό της. Κατά τη δεκαετία 2000 - 2010 η Ελλάδα έγινε πόλος έλξης εκατοντάδων χιλιάδων μεταναστών όχι μόνο από τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες, αλλά από ολόκληρο τον κόσμο με αποτέλεσμα περίπου το 7% του πληθυσμού της χώρας να είναι μετανάστες από χώρες εκτός Ε.Ε.¹¹. Η συσσώρευση μεγάλου πλήθους μεταναστών,

---

¹¹ "Ξένοι εκτός ΕΕ το 7% των πολιτών σε Ελλάδα, Κύπρο, Ισπανία και Αυστρία". *Η Καθημερινή*. 2013-07-17

κυριολεκτικά πρωτόγνωρη για τον γηγενή ελληνικό πληθυσμό, δημιούργησε άφευκτα ένα μείζον πολιτικό ζήτημα με τελείως διαφορετικές αναλυτικές προσεγγίσεις και προτάσεις επίλυσης. Επίσης, η Ελλάδα κατά το διάστημα 2005 - 2010 χαρακτηρίστηκε ως κύρια-είσοδος μετανάστευσης στην Ευρώπη (συγκεκριμένα χαρακτηρίζεται η Ελλάδα ως «η πύλη της Ευρώπης για παράνομη μετανάστευση»¹²), παρότι επιχειρείται μείωση της έλευσης από τις διόδους μέσω μεταναστευτικών φρακτών (Ισπανία), στην Ελλάδα παραμένει το μείζον ζήτημα¹³. Η ελληνική κρίση χρέους 2010 – 2014 δεν έχει μειώσει τον αριθμό των μεταναστών που έρχονται στην Ελλάδα, η οποία αποτελεί το κύριο δρόμο εισόδου στην Ευρώπη. Το 2010, σύμφωνα με την Frontex, 9 στους 10 μετανάστες που εισήλθαν παράνομα στην Ευρώπη, εισήλθαν μέσω της Ελλάδος. Πολλοί μετανάστες που εισέρχονται στην Ελλάδα, ξαναφεύγουν μετά από σύντομο χρονικό διάστημα¹⁴. Ωστόσο, οι πολιτικές εξελίξεις στην Λιβύη και την Τυνησία το 2011, επανέφεραν την μετανάστευση προς την Ευρώπη μέσω της Ιταλίας. Το 2011 αυξήθηκε περαιτέρω η μετανάστευση. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την Frontex, τους πρώτους 9 μήνες του 2011 πέρασαν τα σύνορα 112.844 μετανάστες έναντι 76.697 την αντίστοιχη περίοδο του 2010¹⁵.

---

¹² Becatoros Elena (2010-11-04). Greece: Europe's gateway for illegal immigration. The Washington Post. σελ. 1.

¹³ Alain Morice, Claire Rodier (2010-07-25). Η «ευρωπαϊκή αντίληψη» για τον έλεγχο της μετανάστευσης Οι μεταναστευτικοί φράκτες της Ευρώπης δίνονται εργολαβικά σε τρίτες χώρες. Εφημερίδα Ελευθεροτυπία.

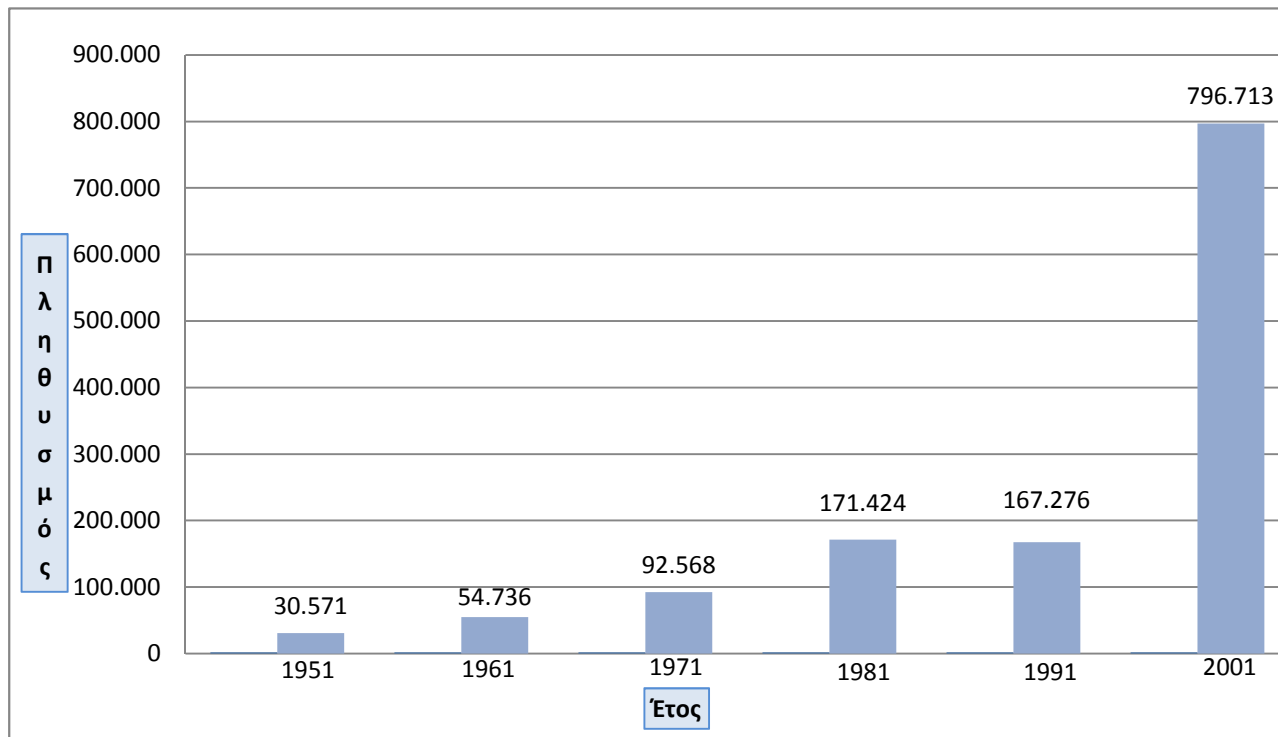
¹⁴ euractiv.gr Η μετανάστευση στην Ελλάδα., newsbeast.gr Φεύγουν οι μετανάστες από την Ελλάδα.

¹⁵ Frontex: 300 πρόσφυγες την ημέρα περνούν τα Ελληνοτουρκικά σύνορα. tvxs.gr.

Γράφημα 1: Αριθμός μεταναστών στην Ελλάδα από την δεκαετία του 1951 μέχρι την δεκαετία του 2001.

Πηγή Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδας

(Το διάγραμμα είναι από το βιβλίο "Το Μεταναστευτικό Ζήτημα στη Μεσόγειο (Ισπανία - Ιταλία - Ελλάδα)")

Πίνακας 4: Μεταναστευτικές ροές για την περίοδο 2002 – 2009

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ΕΙΣΕΡΧΟΜΕΝΟΙ	-	45.500	50.101	42.015	83.789	-	49.035	84.193
ΕΞΕΡΧΟΜΕΝΟΙ	-	10.118	8.713	2.041	-	-	29.087	60.362
ΚΑΘΑΡΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΡΟΗ	-	35.382	41.388	39.974	-	-	19.948	23.831

(Πηγή: European Migration Network)

2.5 Ρατσισμός - Ξενοφοβία

Οι έλληνες μετανάστες υπήρξαν συχνά θύματα άγριου ρατσισμού όπως σήμερα οι μετανάστες στην Ελλάδα. Στις αρχές του 20ού αι. στις Η.Π.Α. (και αργότερα στην Αυστραλία) αντιμετωπιζόνταν ως φυλετικά κατώτεροι: «Η έννοια του λευκού που σήμερα περιλαμβάνει κάθε άτομο ευρωπαϊκής καταγωγής, τότε περιοριζόταν αποκλειστικά για τους ανθρώπους με αγγλοσαξονική ή βορειοευρωπαϊκή προέλευση. Οι «βρωμοέλληνες», όπως χαρακτηριστικά αποκαλούσαν τους έλληνες μετανάστες, θεωρούνταν φυλετικά ανάμεικτοι, γενετικά κατώτεροι από τους δήθεν αμιγείς προγόνους τους, και, ως εκ τούτου, ανίκανοι ακόμα και να προσεγγίσουν τα επιτεύγματά τους» (Τσάκαλος 2008, 196). Και στη Γερμανία, όμως, συχνές ήταν τα οι ρατσιστικές εκδηλώσεις που σημειώθηκαν από πολύ νωρίς έναντι των ελλήνων μεταναστών (Κουλμάση 2011)¹⁶.

Ο ρατσισμός ξεκινά αναμφίβολα από προκαταλήψεις που μεταδίδονται από γενιά σε γενιά. Οι ρατσιστές έχουν προσχηματισμένες αρνητικές ιδέες για τα άτομα των άλλων φυλών. Τις προκαταλήψεις αυτές τις υποστηρίζουν, επηρεάζοντας στις άσχημες πλευρές που παρουσίαζαν οι άνθρωποι των άλλων φυλών (Γκίκας 1994). Το φαινόμενο αυτό συνδέεται μερικές φορές με τον εθνικισμό που ορίζεται ως «η υπερβολική αγάπη για το έθνος και η αποκλειστική προσήλωση στα εθνικά ιδανικά και στα στοιχεία που συγκροτούν τη μοναδικότητά τους (Αρβανιτίδης 2012).

Μία από τις μορφές ρατσισμού είναι και ο νεορατσισμός. Οι λόγοι εμφάνισής του είναι κυρίως οικονομικοί και στόχος είναι οι μετανάστες και οι ξένοι εργάτες. Τα άτομα που συνήθως βιώνουν αυτή τη μορφή ρατσισμού είναι επί το πλείστον άνεργοι και στερούνται οικονομικής ασφάλειας. Οι νεορατσιστές είναι «η μαζική κατηγοριοποίηση των μεταναστών σε μεγάλες ομάδες ανεξάρτητα από τις όποιες ιδιαιτερότητές τους, η οποία στη συνέχεια οδηγεί στην ανάπτυξη αρνητικών στερεοτύπων» (Balibar 1988 στο Κούτρα 2007: 38).

Επίσης, τα τελευταία χρόνια με τις πληθυσμιακές αλλαγές και τις δημογραφικές ανακατατάξεις που έχουν συμβεί σε πολλά ευρωπαϊκά κράτη παρατηρείται έντονο το φαινόμενο της μαζικής μετακίνησης πληθυσμών προς αναζήτηση νέας πατρίδας. Η ελληνική κοινωνία εμπλουτίζεται με συνανθρώπους μας που έχουν διαφορετική εθνικότητα, άλλη πολιτισμική ταυτότητα, άλλη

---

¹⁶ Στο Παράρτημα 2 παρουσιάζονται μαρτυρίες ελλήνων μεταναστών που βίωσαν το ρατσισμό, αλλά και διηγήσεις θετικών αναμνήσεων για τον τρόπο που τους υποδέχτηκε η γερμανική κοινωνία. Επίσης, καταγράφονται απόψεις Ελλήνων που υπήρξαν μετανάστες αναφορικά με την μετανάστευση προς την Ελλάδα.

θηρσκειά, με τους οποίους και πρέπει να συνυπάρξουμε. Τα φαινόμενα της ξενοφοβίας που παρατηρούνται προέρχονται από το φόβο προς το ξένο, το διαφορετικό ή, αλλιώς, το άγνωστο.

Η ξενοφοβία ως φαινόμενο και ως έννοια μπορεί να οριστεί ως «μια αρνητική στάση ή φόβος απέναντι σε άτομα ή ομάδες που διαφέρουν ή θεωρείται ότι διαφέρουν σε κάποιο βαθμό από την οικεία ομάδα» (Hjern 2004, 43).

Παρά τις αμέτρητες ιστορίες ελλήνων μεταναστών που βίωσαν το ρατσισμό, αλλά και τις δολοφονικές επιθέσεις εναντίον ελλήνων μεταναστών που, κατά καιρούς, έχουν σημειωθεί, το φαινόμενο του ρατσισμού παρουσιάζει έξαρση και διχάζει την ελληνική κοινωνία. Η οικονομική κρίση των τελευταίων ετών στην Ελλάδα που ανέδειξε τα σοβαρά κοινωνικά προβλήματα είχε ως αποτέλεσμα την εκδήλωση ακραίων ρατσιστικών φαινομένων και την είσοδο φασιστικών κομμάτων στο Ελληνικό Κοινοβούλιο. Ο αριθμός των κρουσμάτων εναντίον μεταναστών στην Ελλάδα, των οποίων η συμμετοχή στην παραγωγική διαδικασία υποστηρίζεται ότι αυξάνει την ανεργία, είναι μεγάλος (Γετίμης 2003). Ποιος, όμως, είναι τελικά ο πραγματικός λόγος εκδήλωσης ακραίων φαινομένων; Για πολλούς ο τελικός στόχος του ρατσισμού δεν είναι άλλος από την οικονομική εκμετάλλευση των μεταναστών που επειδή έχουν σχεδόν ανύπαρκτα δικαιώματα σε σχέση με τους ντόπιους εύκολα γίνονται θύματα υπερεκμετάλλευσης.

2.6 Η γυναίκα μετανάστρια στην Ελλάδα

Η γυναικεία μετανάστευση αποτελεί σημαντική πτυχή του φαινομένου της μετανάστευσης. Οι γυναίκες, που αποτελούν τα πρώτα θύματα της ανεργίας σε παγκόσμιο επίπεδο, μέσα από τις πολλαπλές ανάγκες και τους σύνθετους ρόλους τους στρέφονται τα τελευταία χρόνια σε αναζήτηση εργασίας σε άλλους τόπους με σκοπό τη βελτίωση της ζωής του και τη στήριξη των οικογενειών τους (Τσουμάνη 2007).

Η μετανάστευση των γυναικών στις μέρες μας καταγράφεται στη βιβλιογραφία με τον όρο «θηλυκοποίηση της μετανάστευσης» που αναγνωρίζει την έμφυλη διάσταση της μετανάστευσης (Tastsoglou E. & Maratou – Alipranti I. 2003).

Στη χώρα μας, στο σύνολο του ενός εκατομμυρίου μεταναστών, 300.000 είναι ο αριθμός των γυναικών που εγκαταστάθηκαν από τα μέσα του 1990. Μετά από τρία

Εικ. 19: Η γυναίκα μετανάστρια

προγράμματα νομιμοποίησης το 1998, το 2001 και το 2005 αντίστοιχα, αρκετά μεγάλο ποσοστό μεταναστριών νομιμοποιήθηκαν. Περίπου τα δύο τρίτα των γυναικών προέρχονται από την Αλβανία και ένα μικρό ποσοστό από τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, δηλαδή χώρες γειτονικές της Ελλάδας, όπως επίσης και από χώρες της πρώην ΕΣΣΔ. Οι υπόλοιπες προέρχονται από δεκάδες άλλες χώρες όλων των ηπείρων, είναι διάφορων θρησκευτικών δογμάτων, με το μουσουλμανικό δόγμα να επικρατεί (Καρβουνίδης 2002).

2.6.1 Υπηκοότητα και φύλο των μεταναστών

Στο παρακάτω πίνακα φαίνεται η κατανομή των δύο φύλων ανά υπηκοότητα. Ως προς την κατανομή των δύο φύλων δεν παρατηρείται ισορροπία σε σχέση με τη χώρα προέλευσης των μεταναστών. Μια σχετική ισορροπία παρατηρείται σε χώρες όπως η Πολωνία, η Ρουμανία και η Γεωργία. Σε άλλες, ωστόσο, περιπτώσεις οι γυναίκες κυριαρχούν, όπως για παράδειγμα στις Φιλιππίνες.

Οι διαφορετικές αντιλήψεις και τα πρότυπα σε σχέση με το φύλο στις διάφορες χώρες προέλευσης προσδιορίζουν τις μετακινήσεις και διαφοροποιούν την κατά φύλο σύνθεση του

αλλοδαπού πληθυσμού στη χώρα μας. Έτσι εξηγείται η κυριαρχία των ανδρών και η περιορισμένη παρουσία γυναικών από χώρες της Ασίας, όπως η Ινδία και το Πακιστάν¹⁷.

Πίνακας 5: Παρουσίαση των 12 πολυπληθέστερων ομάδων αλλοδαπών στην Ελλάδα(>10.000)

(Πηγή: Κέντρο Ερευνών για θέματα Ισότητας)

Υπηκοότητα	Σύνολο	%	Ανδρες	%	Γυναίκες	%
Αλβανία	438.036	57	257.149	62	180.887	52,18
Βουλγαρία	35.104	4,61	13.888	3,34	21.216	6,12
Γεωργία	22.875	3	9.839	2,37	13.036	3,76
Ρουμανία	21.994	2,89	12.447	3	9.547	2,75
ΗΠΑ	18.140	2,38	8.805	2,12	9.335	2,69
Ρώσικη Ομοσπονδία	17.535	2,3	6.545	1,58	10.990	3,17
Κύπρος	17.426	2,29	8.284	1,99	9.142	2,64
Ουκρανία	13.616	1,79	3.342	0,8	10.274	2,96
Ηνωμένο Βασίλειο	13.196	1,73	5.269	1,27	7.927	2,29
Πολωνία	12.831	1,68	5.876	1,41	6.955	2,01
Γερμανία	11.806	1,55	4.746	1,14	7.060	2,04
Πακιστάν	11.130	1,46	10.654	2,56	476	0,14
Άλλη υπηκοότητα	128.502	16,9	68.708	16,5	59.794	19,5
		100,0		100,0		
Σύνολο	762.191		415.552	(54,52%)	346.639	(45,48%)

2.6.2 Λόγοι επιλογής της Ελλάδας ως χώρα προορισμού

Ο κύριος λόγος εγκατάστασης των μεταναστριών στην Ελλάδα είναι η εύρεση εργασίας, καθώς και η επανένωση της οικογένειάς τους. Σε μικρότερα ποσοστά παρατηρείται η παλιννόστηση ή θέματα σπουδών. Η Ελλάδα επιλέχθηκε από πολλές μετανάστριες λόγω των κοινωνικών και προσωπικών σχέσεων που είχαν ήδη αναπτύξει με τη χώρα, αφού τις περισσότερες φορές διέμεναν στην Ελλάδα συγγενικά ή φιλικά τους πρόσωπα. Η γεωγραφική εγγύτητα της χώρας με τις χώρες υπηκοότητας των μεταναστριών είναι ένας ακόμα λόγος επιλογής της. Το χαμηλό κόστος μεταβίβασης και η σχετικά εύκολη είσοδος στη χώρα είναι

¹⁷ Τα στοιχεία του πίνακα είναι βασισμένα στην απογραφή που πραγματοποιήθηκε το 2001, δηλαδή πριν την τελευταία διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και συγκεκριμένες χώρες εντάσσονται μεθοδολογικά στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και όχι στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

δύο ακόμα λόγοι επιλογής της χώρας. Σ' αυτούς έρχεται να προστεθεί και η εικόνα που είχαν οι μετανάστριες για την Ελλάδα ως χώρα ευκαιριών.

Στον παρακάτω πίνακα αποτυπώνονται οι λόγοι επιλογής της Ελλάδας για εγκατάσταση ανάλογα με την υπηκοότητα των γυναικών. (Πηγή: ΚΕΘΙ – Κέντρο ερευνών για θέματα Ισότητας).

Πίνακας 6: Λόγοι επιλογής της Ελλάδας για εγκατάσταση ανάλογα με την υπηκοότητα των γυναικών (πολλαπλή επιλογή)
(Πηγή: Κέντρο Ερευνών για θέματα Ισότητας)

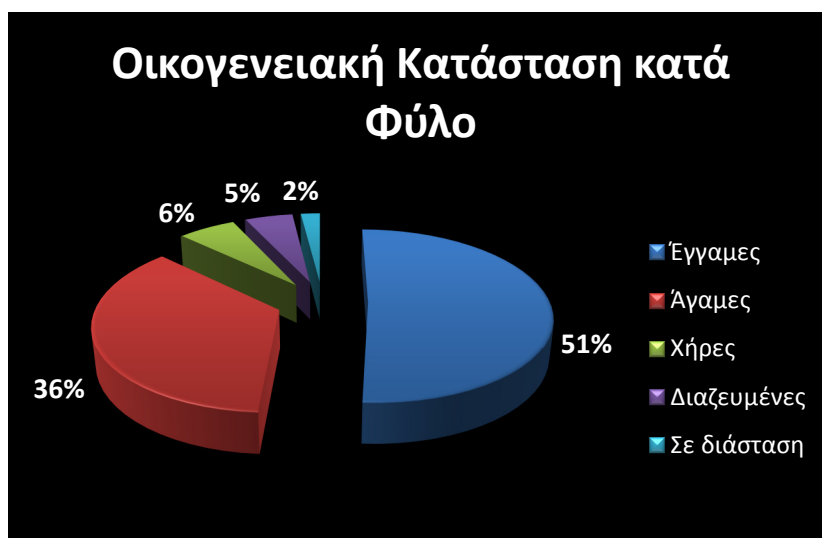
ΧΩΡΑ ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑΣ						
Λόγοι επιλογής της Ελλάδας	Αλβανία	Βαλκανικές Χώρες	Χώρες πρώην Ε.Σ.Σ.Δ.	Λοιπές χώρες (Πολωνία, Φιλιππίνες)	Σύνολο	
	%	%	%	%	N=	%
Γιατί ήταν κοντά στην πατρίδα μου	55,7	42,0	22,0	3,2	281	46,0
Δεν είχα χρήματα για να πάω πιο μακριά	17,5	13,0	10,0	3,2	92	15,1
Ήταν πιο εύκολο να πάρω άδεια παραμονής/εργασίας	9,2	8,7	5,5	-	49	8,0
Είναι πιο εύκολο να έρθει κανείς, ακόμη κι αν δεν έχει άδεια	25,5	4,3	1,0	-	109	17,8
Είναι εύκολο να βρει κανείς νόμιμη δουλειά	4,6	7,2	9,0	16,1	38	6,2
Είναι εύκολο να εργαστείς χωρίς άδεια	9,2	-	4,0	12,9	46	7,5
Είναι ενδιάμεσος σταθμός για μετάβαση σε άλλη χώρα	2,9	-	-	-	12	2,0
Βρίσκονταν στην Ελλάδα και άλλα μέλη της οικογένειάς μου	56,4	34,8	54,0	54,8	327	53,5
Βρίσκονταν ήδη εδώ φίλοι / ες, συμπατριώτες/σσες	11,2	20,3	30,0	19,4	96	15,7
Γιατί η Ελλάδα είναι ασφαλής χώρα	2,7	2,9	9,0	16,1	27	4,4
Στην Ελλάδα υπάρχουν πολλές ευκαιρίες να φτιάξει κανείς τη ζωή του	12,2	17,4	7,0	9,7	72	11,8
Γιατί η νοοτροπία, κουλτούρα, εκπαίδευση στην Ελλάδα μοιάζει με της χώρας μου	11,4	13,0	8,0	-	64	10,5
Λόγοι υγείας της ίδιας ή άλλου μέλους της οικογένειας	0,7	-	-	-	3	0,5
Άλλο	0,7	1,4	4,0	6,5	10	1,6
ΔΓ / ΔΑ	-	1,4	-	-	1	0,2

2.6.3 Το προφίλ των γυναικών μεταναστριών στην Ελλάδα

Οι περισσότερες γυναίκες εγκαταστάθηκαν στη χώρα μας κατά τη δεκαετία το '90, την περίοδο, δηλαδή της έντονης μεταναστευτικής εισροής.

Οι γυναίκες μετανάστριες είναι πιο συχνά έγγαμες (62,7 %) έναντι 51,3 % των ανδρών.

Γράφημα 2 :Οικογενειακή Κατάσταση των αλλοδαπών γυναικών
Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή 2001

Οι περισσότερες μετανάστριες παρουσιάζονται να έχουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο, καθώς σημαντικό ποσοστό (19,1%) έχει τελειώσει την 9χρονη υποχρεωτική εκπαίδευση, ακόμα υψηλότερο ποσοστό (48,5%) έχει τελειώσει το Λύκειο (12χρονη), ενώ το 26,5% έχει κάνει σπουδές πάνω από 13 χρόνια και είναι απόφοιτες τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Το μεγαλύτερο επίπεδο εκπαίδευσης εμφανίζουν οι μετανάστριες που προέρχονται από την πρώην ΕΣΣΔ¹⁸.

¹⁸ Τα παρόντα στοιχεία προκύπτουν από την Απογραφή του 2001.

Πίνακας 7 :Εκπαιδευτικό επίπεδο (χρόνια εκπαίδευσης) σε σχέση με τη χώρα υπηκοότητας των γυναικών – μεταναστριών
Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή 2001

Υπηκοότητες Μεταναστριών										
	Αλβανία		Βαλκανικές Χώρες		Χώρες πρώην Δημ. Σοβιετικής Ένωσης		Λοιπές Χώρες		Σύνολο	
Έτη φοίτησης	N=	%	N=	%	N=	%	N=	%	N=	%
Μέχρι 6 χρόνια	29	7,1	2	2,8	2	2	-	-	23	5,4
7-9 χρόνια	93	22,6	10	14,5	14	13,9	-	-	117	19,1
10-12 χρόνια	202	49,1	39	56,5	46	45,5	10	32,3	297	48,5
13+ χρόνια	86	20,9	18	26,1	37	36,6	21	67,7	162	26,5
ΔΓ/ΔΑ	1	0,2	-	-	2	2	-	-	3	0,5
Σύνολο	411	100,0	69	100,0	101	100,0	31	10,0	612	100,0

Η κατανομή των μεταναστριών αποφοίτων ανά επιστημονικό κλάδο δε διαφοροποιείται από τις συνήθεις διεθνείς τάσεις. Οι περισσότερες γυναίκες έχουν φοιτήσει σε Παιδαγωγικές Σχολές, σε Σχολές Επιστημών Υγείας και σε σχολές του κλάδου των Οικονομικών και Κοινωνικών επιστημών.

Οι αλλοδαπές γυναίκες απασχολούνται σε οικιακές και άλλες υπηρεσίες εξαιτίας της υπανάπτυξης του κράτους πρόνοιας στην Ελλάδα και της έλλειψης δημόσιων δομών για τα εξαρτώμενα μέλη της οικογένειας. Η εργασία των αλλοδαπών γυναικών καλύπτει τα κενά επιτρέποντας στις Ελληνίδες να έχουν εξωοικιακή απασχόληση (Λαζαρίδη 1955).

Εικ. 20: Σοβαρά προβλήματα γραφειοκρατίας.

(Πηγή : Έθνος18/12/2006)

Οι γυναίκες μετανάστριες που ζουν στην Ελλάδα, στην καθημερινή τους ζωή αντιμετωπίζουν αφενός σοβαρά προβλήματα γραφειοκρατίας καθώς και εργασιακά προβλήματα. Σύμφωνα με έρευνα του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας, μόνο το ένα τρίτο των μεταναστριών στην Ελλάδα διαθέτει ελεύθερο χρόνο για κάποια δραστηριότητα αναψυχής¹⁹.

---

¹⁹ Στο παράρτημα 3 παρουσιάζονται ιστορίες γυναικών μεταναστριών, όπως τις διηγούνται οι ίδιες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.

Η μετανάστευση μέσα από την τέχνη

3.1 Εισαγωγή

Εκτός από τις μελέτες των ειδικών κοινωνικών επιστημόνων αναφορικά με το φαινόμενο της μετανάστευσης, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η καλλιτεχνική παρουσίαση του φαινομένου μέσω της μουσικής, του κινηματογράφου, του θεάτρου αλλά και του θεάτρου σκιών, η οποία αναλύεται με παραδείγματα στο παρόν κεφάλαιο.

3.2 Η μετανάστευση μέσα από τη μουσική

Ο όγκος των μεταναστευτικών ρευμάτων από την Ελλάδα, από το 1821 μέχρι το 1977, ανέρχεται σε 1.800.000 άτομα (Κασιμάτη 2003, 23-24) και το γεγονός αυτό βρήκε τότε την αντανάκλαση του στη λαϊκή λογοτεχνία, όπου η ξενιτιά και ο ξενιτεμένος εμπνέουν τους λαϊκούς δημιουργούς και δημιουργούνται τα σχετικά δημοτικά τραγούδια.

Η μετανάστευση ανάμεσα σε άλλα θέματα που αφορούσαν στα προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας, όπως ο εμφύλιος, η ξενιτιά, η φτώχεια, οι κοινωνικές αδικίες και άλλα συγκαταλέγεται στη θεματολογία του λαϊκού τραγουδιού.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα τραγούδια του Στέλιου Καζαντζίδη που κάνουν λόγο για τα προβλήματα του εργατικού κόσμου και τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι έλληνες μετανάστες στις φάμπρικες της Γερμανίας. Ο Βασίλης Τσιτσάνης, επίσης, τραγουδά για την ξενιτιά, ενώ και ο Γιάννης Μαρκόπουλος καταπιάστηκε αρκετές φορές με το θέμα και έγραψε ολοκληρωμένα άλμπουμ, όπως «Οι Εργάτες», το 1976, με ερμηνευτή τον Λάκη Χαλκιά και τραγούδια όπως τα «Ανεργία», «Το παράπονο του εργάτη», «Χωρίς υπερωρίες», «Οικοδόμος δίχως σπίτι». Λίγα χρόνια πριν είχε γράψει ένα από τα πιο πετυχημένα έργα του με τίτλο «Μετανάστες» και ερμηνευτές τους Βίκυ Μοσχολιού και Λάκη Χαλκιά.

Ο Μάνος Λοΐζος με τον Λευτέρη Παπαδόπουλο έχουν καταπιαστεί με το θέμα σε τραγούδια όπως «Η Τζαμάικα». Ο Μίκης Θεοδωράκης έγραψε μουσική και στίχους για το συγκλονιστικό

«Στα περιβόλια», με ερμηνευτή τον Γρηγόρη Μπιθικώτση, που ακουγόταν στην παράσταση «Το τραγούδι του νεκρού αδελφού»²⁰.

Μέχρι και σήμερα πολλές είναι οι μουσικές εκδηλώσεις που αφορούν το θέμα της μετανάστευσης. Πρόσφατα γνωστή καλλιτέχνιδα διοργάνωσε συναυλία επενδύοντας με τη φωνή της πάνω σε «πλανόδιες ιστορίες» μεταναστών, όπως χαρακτηριστικά ονομάστηκαν²¹.

3.3 Η μετανάστευση μέσα από το κινηματογράφο

Ο ελληνικός κινηματογράφος από τη δεκαετία του 1950 μέχρι σήμερα ασχολείται με τις μετακινήσεις πληθυσμών. Παλαιότερα εστίαζε στην εσωτερική μετανάστευση από την ύπαιθρο στα αστικά κέντρα και τη μετανάστευση των Ελλήνων στην Αμερική και της χώρες της Βόρειας Ευρώπης. Τα τελευταία χρόνια εστιάζει στους ξένους που έρχονται στη χώρα μας (Λυδάκη 2008, 3). Οι ταινίες αυτές προκαλούν το ενδιαφέρον των μελετητών του κινηματογράφου και είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια του 28^{ου} Φεστιβάλ Ελληνικού Κινηματογράφου, το 1987, διοργανώθηκε εκδήλωση με θέμα την αποδημία (Κεχαγιάς, 1987).

Στο παλαιό ελληνικό κινηματογράφο (1950-1960) κωμωδίες και μελοδράματα αναφέρονταν στον μετανάστη. Ταινίες, συνήθως με πρωταγωνιστή τον Ν. Ξανθόπουλο, αναφέρονται στην προσφυγιά και στην ανταλλαγή πληθυσμών μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή (π.χ. *Η Οδύσσεια ενός ξεριζωμένου*). Στις ταινίες αυτής της περιόδου η εικόνα του μετανάστη ή του πρόσφυγα, παρά τις όποιες διαφορές, δεν αναπαρίσταται ως αλλότρια της ελληνικής κοινωνίας (Βαμβακάς 2004, 41-62). Το ίδιο ισχύει και μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1960 (όταν αρχίζει να κάνει την εμφάνισή του ο νέος ελληνικός κινηματογράφος) και έως τα τέλη της δεκαετίας του 1970, κάθε φορά που ταινίες μυθοπλασίας και ντοκιμαντέρ εστιάζουν στον μετανάστη ή τον πρόσφυγα. Με το τέλος της περιόδου του νέου ελληνικού κινηματογράφου και τις απαρχές του σύγχρονου έχουμε ταινίες όπως «1922» του Ν. Κούνδουρου (1978), «Φωτογραφία» του Ν.

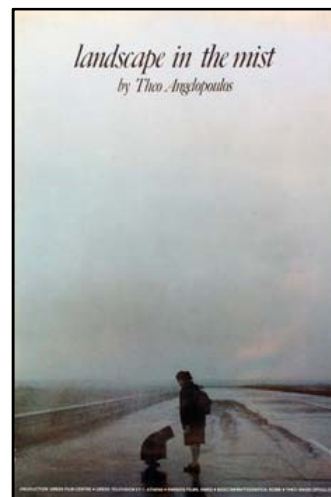
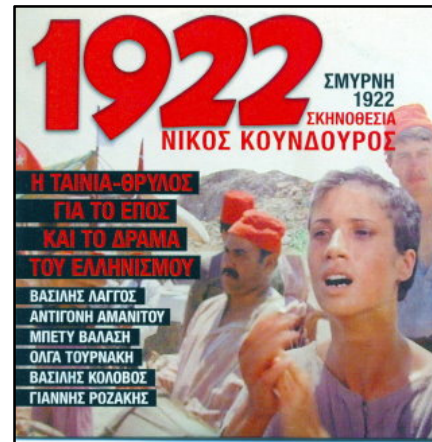
---

²⁰ Στο Παράρτημα 3 παρουσιάζεται πλειάδα, ακόμα, τραγουδιών (δημοτικά, αμανέδες, λαϊκά, ρεμπέτικα, έντεχνα) που θέμα τους έχουν τη μετανάστευση. Στη μόνιμη έκθεση του μουσείου θα υπάρχει η δυνατότητα, σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους και με ανάλογο ακουστικό εξοπλισμό, να επιλέγει κανείς το τραγούδι που θέλει να ακούσει.

²¹ Η αναφορά αφορά τη μουσική παράσταση της Σαββίνας Γιαννάτου που πραγματοποιήθηκε στις 13 Απριλίου 2013 στην Κεντρική Σκηνή της Στέγης Γραμμάτων & Τεχνών του Ιδρύματος Ωνάση. Διαθέσιμο στο: (<http://www.culturenow.gr/20616/h-savina-giannatoy-ermhneyei-planodies-istories-sth-stegh-grammatwn-kai-texnwn>) Τελευταία επίσκεψη: 15/12/1013

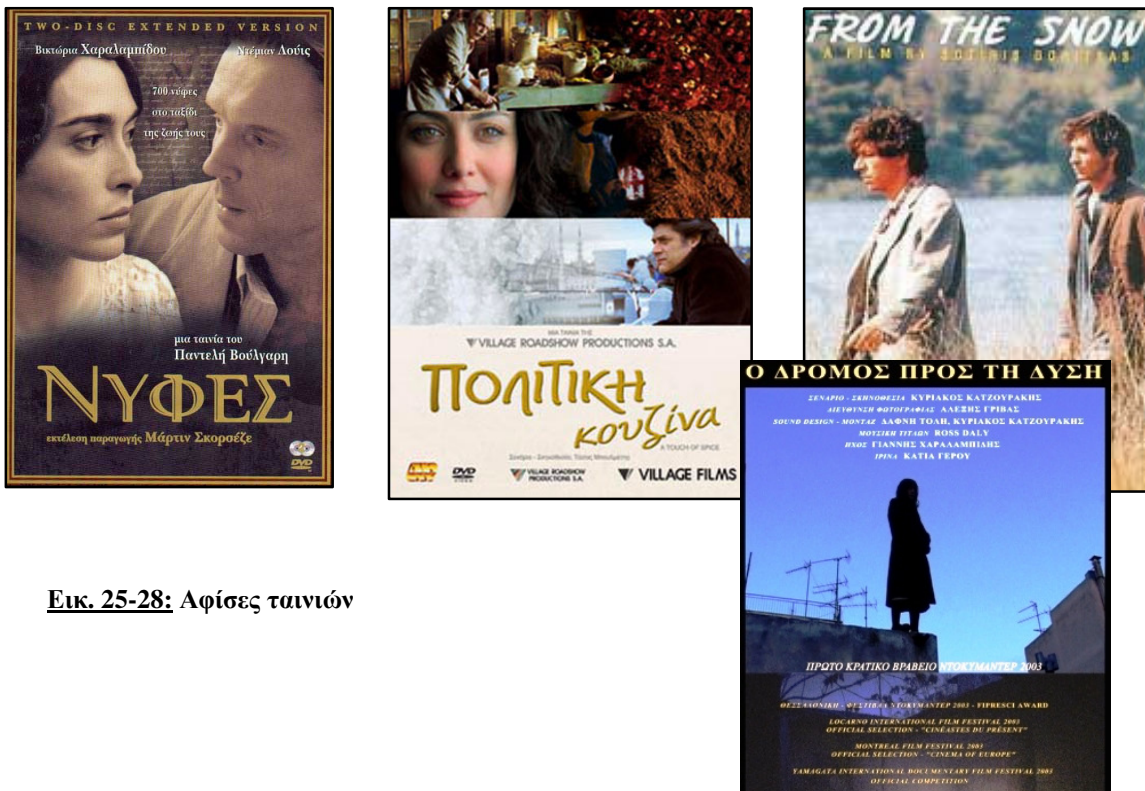
Παπατάκη (1986), «Καλή πατρίδα, σύντροφε» του Λ. Ξανθόπουλου (1986), «Ταξίδι στα Κύθηρα» (1984) και «Τοπίο στην ομίχλη» του Θ. Αγγελόπουλου (1988).

Εικ. 21-24: Αφίσες ταινιών

Σήμερα ο «μετανάστης» δεν είναι πια αυτός που φεύγει, αλλά εκείνος που έρχεται, αφού η Ελλάδα από χώρα αποστολής έγινε χώρα υποδοχής μεταναστών. Την κοινωνική αυτή πραγματικότητα την αναπαριστά και πάλι ο κινηματογράφος, που δεν θα μπορούσε να μείνει αμέτοχος στις τεράστιες κοινωνικοοικονομικές μεταβολές και στις μεγάλες διαστάσεις της μετανάστευσης. Ο ελληνικός κινηματογράφος από τη δεκαετία του 1990 ασχολείται και πάλι με τους οικονομικούς μετανάστες και τους πρόσφυγες, τόσο με ταινίες μυθοπλασίας όσο και με ντοκιμαντέρ αυτή τη φορά με εκείνους που έρχονται από τα Βαλκάνια, την Ασία και την Αφρική εκείνους τους εκπατρισμένους που η φτώχεια, οι πόλεμοι, οι ανακατατάξεις των συνόρων και η δημιουργία νέων εθνικών κρατών εξωθούν στην αναζήτηση ενός τόπου (Λυδάκη 2008, 3).

Οι έλληνες δημιουργοί που ευαισθητοποιούνται και στρέφονται στους ξένους –μετανάστες και πρόσφυγες, επιχειρώντας να παρουσιάσουν την κατάσταση του μετανάστη στον ξένο τόπο και να αναδείξουν τον κοινωνικό αποκλεισμό, όπως τον βιώνουν οι ίδιοι οι άνθρωποι. Χαρακτηριστικά παραδείγματα του σύγχρονου ελληνικού κινηματογράφου με θέμα γενικότερα τις μετακινήσεις των ανθρώπων είναι: «Απ' το χιόνι» του Σ. Γκορίτσα (1993), «Ισμαήλ» του Γ. Ζαφείρη (1994), «Από την άκρη της πόλης» του Κ. Γιάνναρη (1997), «Μιρουπάφσιμ» των Κόρρα και Βούπουρα (1997), «Ένας λαμπερός ήλιος» του Β. Λουλέ (2000), «Κλειστοί δρόμοι» του Σ. Ιωάννου (2000), «Ο δρόμος προς τη Δύση» του Κ. Κατζουράκη (2003), «Μασσαλία, μακρινή κόρη» του Μαρκ Γκαστίν (2004), «Υπάρχουν λιοντάρια στην Ελλάδα;» της Ι. Μπόικο (2003), «Το κατώι» του Μ. Αλμάνι (2002), «Ο Όμηρος» του Κ. Γιάνναρη (2005), «My Sweet Home», του Φ. Τσίτου (2002). Παράλληλα, όμως, γίνονται ξανά και ταινίες που αναφέρονται στους έλληνες μετανάστες ή στους πρόσφυγες που άφησαν τον τόπο τους, όπως «Ο Γιώργος από τη Χαϊδελβέργη» του Κ. Μαχαίρα (2000) και η «Πολίτικη κουζίνα» του Τ. Μπουλμέτη (2003) μιλούν για την ελληνική μετανάστευση και προσφυγιά, και «Οι Νύφες» του Π. Βούλγαρη (2004) που μιλά για τις γυναίκες που έφευγαν για να συναντήσουν τον άνδρα της ασπρόμαυρης φωτογραφίας.²²

Εικ. 25-28: Αφίσες ταινιών

²² Στην έκθεση του μουσείου θα υπάρχουν αναρτημένες αφίσες των ταινιών (όπως παραπάνω) με σύντομη αναφορά στους συντελεστές τους και στη πλοκή τους ενώ στον ίδιο χώρο θα μπορεί κανείς μεμονωμένα σε οθόνες με ατομικά ακουστικά να παρακολουθεί αποσπάσματα της ταινίας της επιλογής του.

3.4 Η μετανάστευση μέσα από το θέατρο

Το θέατρο, μια από τις αρχαιότερες και πιο γνήσιες εκφράσεις του ανθρώπινου πνεύματος, δεν θα μπορούσε παρά να εκδηλώνει αυτή την αέναη κίνηση της μετανάστευσης. Κατά πρώτο και κύριο λόγο, το θέμα της μετανάστευσης αποτελεί ένα από τα βασικά θέματα σε έργα του παγκόσμιου δραματολογίου ήδη από αρχαιοτάτων χρόνων, π.χ. σε έργα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας. Αναρίθμητα τα πρόσωπα των τραγωδιών που τις περισσότερες φορές παρά τη θέλησή τους ξεριζώνονται από τα πάτρια εδάφη και τις πατρογονικές εστίες, εγκαθίστανται σε ένα νέο τόπο κι ενσωματώνονται σε μια νέα –περισσότερο ή λιγότερο- αφιλόξενη κοινότητα, συνήθως έπειτα από μια περίοδο δοκιμασίας (Πετρίτης 2012).

Δεκάδες είναι οι παραστάσεις που άπτονται του θέματος της μετανάστευσης και στις μέρες μας. Δεν είναι λίγες, επίσης, οι παραστάσεις στις οποίες δε βλέπει κανείς επαγγελματίες ηθοποιούς αλλά τους ίδιους τους μετανάστες να μιλούν για τη ζωή τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το θέατρο – ντοκουμέντο πάνω στο κοινωνικό φαινόμενο της μετανάστευσης «Τηλέμαχος: should I stay or should I go?» που φιλοξένησε η Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών (Δημάδη 2013).

Εικ. 29: Στιγμιότυπο από τη παράσταση: «Τηλέμαχος: should I stay or should I go?»

Εικ. 30: Στιγμιότυπο από παράσταση «Εμικρέδες»

Παραστάσεις που τίθουν ζητήματα σχετικά με μετανάστες, που ασχολούνται με το θέμα της μετανάστευσης και περιλαμβάνουν κεντρικούς ρόλους μεταναστών ή προσφύγων, τους οποίους ερμηνεύουν έλληνες ηθοποιοί, παραστάσεις στις οποίες συμμετέχουν αποκλειστικά ή κατά κύριο λόγο μετανάστες καλλιτέχνες αλλά και παραστάσεις που έγιναν με σκοπό να απευθύνονται σε μετανάστες είναι μερικές από τις προσπάθειες που εντείνονται ολοένα και περισσότερο τα τελευταία χρόνια.

3.5 Η μετανάστευση μέσα από το Θέατρο Σκιών

Η τέχνη του Θεάτρου Σκιών είναι δυνατό να προσφέρει σημαντικές υπηρεσίες στο χώρο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Από τις πρώτες κιόλας δεκαετίες του 20ού αι., ο παραδοσιακός Καραγκιόζης είχε αξιοποιήσει το φαινόμενο της μετανάστευσης, έτσι όπως αυτό σημάδεψε την ελληνική ιστορία μέσα από τη μαζική φυγή δεκάδων χιλιάδων Ελλήνων στο εξωτερικό και κυρίως στις Η.Π.Α. (Αγραφιώτης, online στο <http://www.inpatra.gr/kedek/theory.pdf>).

Η πρώτη σχέση ανάμεσα στη Διαπολιτισμική Αγωγή και το Θέατρο Σκιών θα μπορούσε να εστιάσει στον τρόπο με τον οποίο προσεγγίστηκε το φαινόμενο της μετανάστευσης από τον *παραδοσιακό* Καραγκιόζη κατά την περίοδο της μαζικής μετανάστευσης του πληθυσμού του ελληνικού κράτους προς τη Δύση, κυρίως στις πρώτες δεκαετίες του 20ού αι. (Βακαλόπουλου 1993, 335-336). Ήταν πολύ φυσικό οι παραστάσεις Θεάτρου Σκιών εκείνης της εποχής να αποτυπώσουν καλλιτεχνικά το παραπάνω ιστορικό φαινόμενο, κάτι που συνέβη και με την κατοπινή αποτύπωση του ελληνικού μεταναστευτικού κινήματος στις ταινίες του ελληνικού κινηματογράφου από το 1950 και εξής (Καρτάλου κ.συν. 2006, 8).

Αρκετές παραστάσεις που αντλούσαν τη θεματική τους από τη μετανάστευση του ελληνικού λαού προς την Αμερική παρουσιάστηκαν από τους καραγκιοζοπαίχτες. Για παράδειγμα, τέτοιες παραστάσεις έγραψε και ερμήνευσε ο καραγκιοζοπαίχτης Ντίνος Θεοδωρόπουλος, ο οποίος είχε μεταναστεύσει κατά τις αρχές του 20ού αι. στις Η.Π.Α., όπου και δραστηριοποιήθηκε καλλιτεχνικά με μεγάλη επιτυχία (Αγραφιώτης online στο <http://www.inpatra.gr/kedek/theory.pdf>).

Μία από τις πιο αντιπροσωπευτικές παραστάσεις με θέμα τη μετανάστευση διασώζεται σε ηχογράφηση του 1927. Πρόκειται για την ιστορία «Ο Καραγκιόζης στο Καστιγγάρι». Στο έργο αυτό ο Καραγκιόζης και ο Μπαρμαγιώργος βρίσκονται στο Καστιγγάρι, το διάσημο τότε νησάκι έξω από τη Νέα Υόρκη, που αποτελούσε τον τόπο υποδοχής και ελέγχου των μεταναστών²³ (Φωτιάδης 1997).

Έως σήμερα, οι καραγκιοζοπαίχτες αντλούν έμπνευση από το διαχρονικό και συνάμα επίκαιρο φαινόμενο της μετανάστευσης. Ωστόσο, λόγω της μετατροπής της χώρας σε χώρα υποδοχής μεταναστών η παρουσίαση του θέματος είναι δύσκολο να πραγματοποιηθεί μέσα από τη φόρμα

²³ Καστιγγάρι ονόμαζαν οι πρώτοι Έλληνες μετανάστες το νησάκι υποδοχής Ellis Island της Αμερικής.

των παραδοσιακών έργων του Καραγκιόζη, και ιδιαίτερα των ηρωικών έργων, στα οποία προβάλλεται έντονα το εθνικό στοιχείο με την απόλυτη αντίθεση των κατακτημένων Ελλήνων κόντρα στους τούρκους κατακτητές (Καΐμης 1990, 79-80). Οι ειδικοί μελετητές προτείνουν την αναζήτηση άλλων «σεναριακών» ιδεών για την αξιοποίηση του Θεάτρου Σκιών στον τομέα της Διαπολιτισμικής Αγωγής. Οι ιδέες αυτές μπορούν να εντοπιστούν στο έντεχνο Θέατρο Σκιών, το οποίο αξιοποιώντας τις αρχές του παραδοσιακού Καραγκιόζη, αναζητεί νέες κατευθύνσεις και καινούργιους καλλιτεχνικούς προσανατολισμούς (Χατζάκης 1998, 31).

Εικ. 31: Στιγμιότυπο από παράσταση του Καραγκιόζη

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Μουσεία Μετανάστευσης ανά τον κόσμο

4.1 Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο θα μελετηθεί αντιπροσωπευτικό δείγμα μουσείων μετανάστευσης διεθνώς. Σκοπός της διερεύνησης είναι η τυπολογική προσέγγιση και η μορφολογική ανάλυση των μουσείων μετανάστευσης και κυρίως ο εντοπισμός και η καταγραφή αφενός των στόχων και της αποστολής των εν λόγω μουσείων, και αφετέρου των ερμηνευτικών, συλλεκτικών και κοινωνικών τους πρακτικών.

Για τη διευκόλυνση της συγκεκριμένης καταγραφής τα μουσεία θα ταξινομηθούν με γνώμονα γεωγραφικά κριτήρια. Πιο συγκεκριμένα, η κατανομή θα αφορά την ήπειρο στην οποία ανήκει το εκάστοτε μουσείο.

Το κεφάλαιο ξεκινά με μια σύντομη αναφορά στο ρόλο των σύγχρονων μουσείων στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, καθώς και στη νέα μουσειολογία που στόχο έχει την κοινωνική ενεργοποίηση των μουσείων. Τέλος, σύντομη αναφορά γίνεται στη σχετικά σύγχρονη ιστορία των μουσείων μετανάστευσης.

4.2 Ο ρόλος των σύγχρονων μουσείων στην εποχή της παγκοσμιοποίησης και η νέα μουσειολογία

Στην εποχή της λεγόμενης παγκοσμιοποίησης και της παράλληλης επανατοποθέτησης και έξαρσης των ζητημάτων ταυτότητας, τα ερωτήματα που τίθενται στο μουσείο, ως φορέα διαχείρισης της μνήμης, γίνονται περισσότερο περίπλοκα. Τα ερωτήματα αυτά συνδέονται με τους προβληματισμούς που προκύπτουν από την «πολυπολιτισμικότητα» ως φαινόμενο, τις συνακόλουθες πολυπολιτισμικές προσεγγίσεις του παρελθόντος και τον τρόπο με τον οποίο αυτές συμπλέκονται με την κριτική αποτίμηση του μουσείου ως ιδεολογικού μηχανισμού αναπαραγωγής ταυτοτήτων²⁴.

Τα παραπάνω ερωτήματα αφορούν και τα ελληνικά μουσεία, καθώς τα τελευταία χρόνια έχει διαμορφωθεί και στην Ελλάδα μια νέα πολυπολιτισμική πραγματικότητα με την είσοδο στη χώρα ποικίλων ομάδων προσφύγων και μεταναστών εκτός από τις ήδη γνωστές πληθυσμιακές ομάδες (π.χ. Ρομά, Μουσουλμάνοι κλπ).

Σήμερα τα μουσεία διεθνώς αναπροσαρμόζουν τις εκθεσιακές πρακτικές τους, ενώ πολλά νέα μουσεία επιχειρούν να αφηγηθούν ξεχασμένες ιστορίες φαινομένων -όπως αυτό της μετανάστευσης- ή λαών και πολιτισμών. Πολλά εκπαιδευτικά προγράμματα στα μουσεία επιχειρούν να αναμετρηθούν με τα ερωτήματα που θέτει η αυξανόμενη πολιτισμική πολυμορφία, τουλάχιστον στις δυτικές κοινωνίες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι, μεταξύ άλλων, και τα ειδικά μουσεία που επικεντρώνονται στο φαινόμενο της μετακίνησης πληθυσμιακών ομάδων.

Τα μουσεία διαθέτουν μια πολυσύνθετη ιστορία εξακοσίων περίπου ετών στη διάρκεια της οποίας υπέστησαν αλλαγές και διαμορφώθηκαν όπως είναι σήμερα (Pearce 2002, 133). Από τα μέσα της δεκαετίας του 1970, οπότε δημιουργείται το κίνημα της νέας Μουσειολογίας δίνεται έμφαση στον κοινωνικό ρόλο του μουσείου, στο διεπιστημονικό του χαρακτήρα και στους νέους τρόπους έκφρασης και επικοινωνίας (Desvalleès & Mairesse 2009, 55). Με αφετηρία τη Γαλλία, το κίνημα εξαπλώνεται διεθνώς από το 1984. Η νέα μουσειολογία βασίζεται στην ιδέα

---

²⁴ Γκότσης χ.χρ., Διαθέσιμο στο:

http://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=15&cad=rja&ved=0CEIQFjAEOAo&url=http%3A%2F%2Fwww.diapolis.auth.gr%2Fdiapolis_files%2Fdrasi9%2Fypodراسي9.5%2F%25CE%2594%25CE%25B9%25CE%25B1%25CF%2580%25CE%25BF%25CE%25BB%25CE%25B9%25CF%2584%25CE%25B9%25CF%2583%25CE%25BC%25CE%25B9%25CE%25BA%25CF%258C%25CF%2584%25CE%25B7%25CF%2584%25CE%25B1-8.doc&ei=aRFJUtrmBsaN4gSS6YCIBQ&usg=AFQjCNFpW72l8To9s4GkOgQdyty2NaFUIA (Τελευταία επίσκεψη 15/12/2013)

ότι το μουσείο έχει έναν εκπαιδευτικό ρόλο να παίζει στην κοινωνική ανάπτυξη. Στο επίκεντρο αυτής της άποψης για το μουσείο δε βρίσκονται τα αντικείμενα αλλά οι άνθρωποι (de Varine, 1976, 137). Φαίνεται πως η μεταστροφή από την αρχική εκείνη αντίληψη ήταν τέτοια, ώστε το 1971, στο 9^ο συνέδριο της ICOM ο Στανισλάς Αντοβέτι, συγγραφέας και φιλόσοφος υποστήριξε πως το μουσείο είτε θα άλλαζε ριζικά ή θα έχανε το δικαίωμά του να υπάρχει και αργά ή γρήγορα θα εξαφανιζόταν (Adonèti 1972).

Η νέα μουσειακή θεωρία, λοιπόν, έχει ως επίκεντρο τον άνθρωπο. Το μουσείο προσδιορίζει τη θεματολογία του, τις στρατηγικές και πολιτικές του, αλλά και τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων τις οποίες αξιολογεί και επαναπροσδιορίζει (Marstine 2006, 19).

Στη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών του 20ού αι., ωστόσο, το μουσείο βρέθηκε στο επίκεντρο έντονων αμφισβητήσεων και πολλαπλών κριτικών προσεγγίσεων: για την επίπλαστη αξίωση ιδεολογικής ουδετερότητας και επιστημονικής αντικειμενικότητας, για την «κατασκευή» ένδοξων και εύπεπτων εθνικών αφηγήσεων, για την επιλεκτική συλλεκτική πολιτική και εκθεσιακή προβολή συγκεκριμένων εκδοχών του παρελθόντος, για την αποσιώπηση της ιστορίας ολόκληρων κοινωνικών κατηγοριών ή μειονοτικών ομάδων, για τη μονοδιάστατη και αυταρχική παιδαγωγική ρητορική του, για τον ουσιαστικό αποκλεισμό μεγάλης μερίδας του εν δυνάμει κοινού του²⁵.

Σήμερα πια, δύσκολα μπορεί να αρνηθεί κανείς τον ουσιαστικά πολιτικό ρόλο του μουσείου, όπως τουλάχιστον διαμορφώθηκε ιστορικά στην κλασική μορφή του, ως ιδεολογικού μηχανισμού (ανα)παραγωγής και διάχυσης κυρίαρχων αντιλήψεων για το παρελθόν και την εθνική ταυτότητα. Η διαπίστωση αφορά και τα ελληνικά μουσεία, που διαδραμάτισαν ιστορικά το δικό τους ρόλο στη συγκρότηση και εμπέδωση της εθνικής ταυτότητας στο πλαίσιο του νεοελληνικού κράτους²⁶.

Όπως, χαρακτηριστικά, σημειώνει ο Άγγελος Δεληβοριάς «...όλα τα μουσεία, καθώς υπερασπίζονται εθνικές παραδόσεις - για να μην πω: καθώς τις “διαφημίζουν” - πολύ λίγο ενδιαφέρονται να επισημάνουν τα πολιτιστικά εκείνα στοιχεία που θα παρέπεμπαν τους επισκέπτες τους σε άλλους “χώρους”, σε άλλες δηλαδή γεωγραφικές περιοχές και σε άλλους πολιτισμούς».²⁷

---

²⁵ Πασχαλίδης 2001

²⁶ Avgouli 1994

²⁷ Δεληβοριάς 1993

Για να επιβιώσουν σήμερα τα μουσεία θα πρέπει, σε κάθε περίπτωση, να είναι σε θέση να ανοίγουν «παράθυρα» στον κόσμο. Αυτό που κυρίως χρειάζεται είναι το μουσείο να αφουγκραστεί και να ακούσει και άλλες φωνές, τις φωνές όλων εκείνων στους οποίους απευθύνεται να κάνει διάλογο, να ξεκινήσει επαφές με ευρύτερες ομάδες πολιτών με στόχο να τους κινητοποιήσει και να δημιουργήσει μαζί τους μια δυναμική σχέση επικοινωνίας και συνεργασίας (Γκαζή, 2009).

4.3 Η ιστορία των Μουσείων Μετανάστευσης

Η δημιουργία μουσείων μετανάστευσης είναι ένα πρόσφατο φαινόμενο που αναπτύσσεται τα τελευταία χρόνια σε όλο τον κόσμο (Baur 2010a, 2). Σημαντική είναι η έκρηξη της μουσειοποίησης του φαινομένου της μετανάστευσης. Σύμφωνα με τον Baur (2010b, 28) τρεις είναι οι παράγοντες που οδήγησαν στην έκρηξη της μουσειοποίησης της μετανάστευσης.

Πρώτος και βασικός παράγοντας, για τον Baur, είναι η παγκοσμιοποίηση που μέσω της δημιουργίας νέων δικτύων αξιών, προκαλεί ένα γόνιμο διάλογο με επίκεντρο το ζήτημα της μετανάστευσης. Τα μουσεία άλλωστε αποτελούν χώρους που πρέπει να ακολουθούν την επικαιρότητα και αναμφισβήτητα το φαινόμενο της μετανάστευσης είναι ένα από τα πλέον επίκαιρα θέματα που απασχολούν τη σύγχρονη κοινωνία.

Δεύτερο παράγοντα συνιστά η αλλαγή της δομής των κοινωνιών τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό επίπεδο, καθώς και η διαμόρφωση νέων αξιών που προκύπτουν. Οι μεγάλες χώρες δέχονται μετανάστες, ακόμα και αυτές που επεδίωκαν την εθνική ομοιογένεια, όπως η Γερμανία, και μετατρέπονται σε πολυπολιτισμικές μητροπόλεις.

Τρίτο και τελευταίο παράγοντα αποτελούν οι εξελίξεις στο μουσειακό χώρο και το κίνημα της Νέας Μουσειολογίας, καθώς και όσα αυτό πρεσβεύει σχετικά με τις έννοιες της κοινωνικής ένταξης και του αποκλεισμού. Ομάδες που μέχρι πρόσφατα ήταν στο περιθώριο, όπως αυτές των μεταναστών, επιδιώκεται τώρα να συμμετέχουν ενεργά. Με τον τρόπο αυτό τις μετατρέπουν σε κοινωνικά ενεργές ομάδες.

Σύμφωνα με το Παγκόσμιο Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών για την Εκπαίδευση, την Επιστήμη και τον Πολιτισμό (UNESCO), η τάση της μουσειοποίησης της μετανάστευσης παγκοσμίως είναι ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον φαινόμενο, καθώς αυτό μπορεί να συνεισφέρει στη δημιουργία μιας καινούργιας ταυτότητας, σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο. Χώρες όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Αυστραλία, ο Καναδάς και πιο πρόσφατα ευρωπαϊκές χώρες όπως η

Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία, η Πορτογαλία, η Ισπανία, η Ελβετία και το Ηνωμένο Βασίλειο έχουν προχωρήσει στη δημιουργία μουσείων μετανάστευσης. Ο στόχος των μουσείων αυτών είναι τριπλός (UNESCO 2006):

- ✓ Αναγνώριση: Να αναγνωρίσουν την συμβολή των μεταναστών στις κοινωνίες υποδοχής τους, την ποικιλομορφία και τον πλούτο των πολιτισμών προέλευσης καθώς και το δικαίωμα στο dual-belonging (να ανήκεις ταυτόχρονα σε δύο τόπους, πολιτισμούς κλπ).
- ✓ Ενσωμάτωση: Να ενισχύσουν την αίσθηση του «ανήκειν», ώστε να μπορούν οι μετανάστες να αισθάνονται αναπόσπαστο μέρος του έθνους στο οποίο ζουν σήμερα, να βρουν κοινό έδαφος και να συμβάλλουν στην εθνική ταυτότητα.
- ✓ Ευαισθητοποίηση και ενημέρωση: Να παρέχουν πληροφορίες σχετικά με τις συνθήκες που οδήγησαν στη μετακίνηση του πληθυσμού ώστε να αποδομηθούν στερεότυπα σχετικά με τη μετανάστευση.

Τα μουσεία μετανάστευσης αντιμετωπίζουν κοινές προκλήσεις, αφού προτίθενται να είναι όχι μόνο ένας χώρος για συντήρηση και έκθεση, αλλά κυρίως ένα ζωντανό σημείο συνάντησης. Η πρόκληση δεν είναι μόνο η προσέλκυση διανοούμενων, ακαδημαϊκών, ερευνητών, ιστορικών και τακτικών επισκεπτών των μουσείων, αλλά πάνω απ' όλα η προσέλκυση ενός ευρύτερου κοινού, που πιθανόν να διατηρεί προκαταλήψεις σχετικά με το φαινόμενο της μετανάστευσης και τους ίδιους τους μετανάστες (UNESCO 2006).

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στις 23 – 25 Οκτωβρίου 2006 πραγματοποιήθηκε συνάντηση σχετικά με τα μουσεία μετανάστευσης που οργανώθηκε από το διεθνές πρόγραμμα μετανάστευσης της UNESCO και τον διεθνή οργανισμό μετανάστευσης (IOM), προκειμένου να γίνει ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με το ρόλο των μουσείων μετανάστευσης με απώτερο στόχο την ενίσχυση των πολιτικών ενσωμάτωσης και της πολιτισμικής διαφορετικότητας.

Σύμφωνα με την τελική αναφορά της εν λόγω συνάντησης, τα μουσεία μετανάστευσης είναι το μέσο για να δοθεί στους μετανάστες (και της δεύτερης γενιάς) φωνή, προκειμένου να ενισχυθεί η πολιτιστική πολυμορφία ως μία από τις βασικές αρχές των πολιτικών ένταξης. Σύμφωνα πάντα με την συγκεκριμένη αναφορά, τα μουσεία μετανάστευσης αποτελούν ένα χώρο διευκόλυνσης του πολιτιστικού διαλόγου και της μετάδοσης της πολιτιστικής κληρονομιάς μεταξύ γενεών. Τα ιδρύματα αυτά μπορούν να συμβάλουν στην κοινωνική συνοχή μέσω της παρουσίασης της συνεισφοράς των μεταναστών στις κοινωνίες υποδοχής τους, δίνοντάς τους τη

δυνατότητα να αισθάνονται αναπόσπαστο μέρος της χώρας υποδοχής και συμβάλλοντας στην αύξηση της αυτοεκτίμησης των μεταναστών της δεύτερης γενιάς²⁸.

Παρόλ' αυτά, γεννώνται ερωτηματικά σχετικά με το αν μπορούν τελικά τέτοιου είδους πρωτοβουλίες να συμβάλουν στη δημιουργία μιας νέας ταυτότητας. Μπορούν να προκαλέσουν την αλλαγή των αντιλήψεων και των συμπεριφορών απέναντι στους μετανάστες; Μπορεί η μνήμη να συμβάλει στη δημιουργία ενός νέου μέλλοντος και πώς θα μπορούσε να συμβάλει ένα διεθνές δίκτυο μουσείων μετανάστευσης στην απάντηση αυτών των ερωτημάτων;

Παρότι τα μουσεία μετανάστευσης χρησιμοποιούνται συχνά από τις χώρες στις οποίες ανήκουν ως εργαλεία για τη διατήρηση της εθνικής μεταναστευτικής εμπειρίας τους, πολλές είναι οι αρνητικά φορτισμένες απόψεις που έχουν διατυπωθεί ώστε να απαντηθούν ερωτήματα όπως τα ανωτέρω. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η άποψη της Blickstein (2009), σύμφωνα με την οποία οι πρακτικές εφαρμογής της μουσειοποίησης της μετανάστευσης σε κοσμοπολίτικες περιοχές έχουν παραδόξως, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, αντίθετα αποτελέσματα. Συχνά σημαντικές πτυχές της ιστορίας αποσιωπούνται, δημιουργώντας «τυφλά σημεία» στην αφήγηση της ιστορίας, τα οποία προβάλλονται από τα μουσεία ως ορθή παρουσίαση της δημόσια μνήμης. Όπως ισχυρίζεται η Blickstein, στην προσπάθειά τους να αφηγηθούν μια εθνική ιστορία, τα μουσεία παράγουν στην πραγματικότητα μια δημιουργική καταστροφή του παρελθόντος.

Σε κάθε περίπτωση η έξαρση της δημιουργίας μουσείων μετανάστευσης αποτελεί μια σύγχρονη πραγματικότητα η οποία μελετάται, συζητείται και απασχολεί τόσο τους επαγγελματίες των μουσείων όσο και τους απλούς επισκέπτες.

---

²⁸ UNESCO Πρακτικά Συνάντησης 23 – 25 Οκτωβρίου 2006, Διαθέσιμο στο <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/SHS/pdf/Final-Report-Migration-Museums.pdf> (Τελευταία επίσκεψη: 6/01/2014)

4.4 Η συζήτηση γύρω από τη δημιουργία ενός μουσείου μετανάστευσης στην Ελλάδα

Η συζήτηση γύρω από τη δημιουργία ενός μουσείου μετανάστευσης στην Ελλάδα είναι ομολογουμένως πολύ πρόσφατη. Παρά τα λαμπρά παραδείγματα μουσείων μετανάστευσης διεθνώς, η ιδέα ίδρυσης ενός τέτοιου ιδρύματος επί ελληνικού εδάφους έχει προκύψει τα τελευταία χρόνια. Την πρωτοβουλία για το ελληνικό μουσείο μετανάστευσης έχει αναλάβει από το 2010 ο Σύλλογος «Ελληνικό Μουσείο Μετανάστευσης»²⁹, στον οποίο συμμετέχουν εθελοντικά άνθρωποι από το χώρο των τεχνών, των ΜΜΕ, των πανεπιστημίων κ. ά., ώστε να ιδρυθεί ένα μουσείο που θα προβάλλει τη μετανάστευση από και προς την χώρα.

Εικ. 32: Λογότυπο ΕΛΜΜΕ

Το μουσείο έχει αναγγελθεί πως θα στεγαστεί σε ιστορικό κτήριο του ΟΛΠ, στα πλαίσια πρωτοβουλίας του Υπουργείου Πολιτισμού για την αναβάθμιση και ανάδειξη της «Πολιτιστικής Ακτής του Πειραιά»³⁰.

Κύριο συστατικό της στόχευσης του Συλλόγου είναι η διαφύλαξη της συλλογικής μνήμης της μεταναστευτικής περιπέτειας ελλήνων και ξένων μεταναστών και προσφύγων από και προς τη χώρα μας, η συμβολή στην έρευνα, στην προώθηση και ανάδειξη των προβλημάτων των μεταναστών και προσφύγων, η καταπολέμηση των φαινομένων του ρατσισμού και της ξενοφοβίας και παράλληλα η προβολή ενός μοντέλου κοινωνίας με ισότητα, αποδοχή της διαφορετικότητας και αρμονικής συμβίωσης μεταξύ ανθρώπων διαφορετικών εθνοτήτων. Επιπρόσθετοι στόχοι είναι η συγκέντρωση, καταγραφή, τεκμηρίωση, διαφύλαξη, μελέτη και παρουσίαση έγγραφου ιστορικού, φωτογραφικού, οπτικού, ηχητικού και κάθε άλλου είδους υλικού σχετικού με τη μεταναστευτική ιστορία της Ελλάδας, καθώς και η προβολή και ανάδειξη της μεταναστευτικής ιστορίας της χώρας μας σε πανελλήνιο και παγκόσμιο επίπεδο, με τη χρήση και αξιοποίηση κάθε δυνατού σύγχρονου νόμιμου μέσου³¹.

²⁹ Ο Σύλλογος ΕΛΜΜΕ (αρ. απόφασης 868 / 2011) ιδρύθηκε από «μια ομάδα ενεργών πολιτών οι οποίοι απαντώντας στα κελεύσματα των καιρών αποφάσισαν να ενώσουν τις δυνάμεις τους και μέσα από την κοινή δράση να επιχειρήσουν να επιτύχουν τη δημιουργία του Ελληνικού Μουσείου Μετανάστευσης». Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Μούλιου και Φουσέκη (2012)

³⁰ Συγκά 2011

³¹ Ιστοσελίδα Συλλόγου «ΕΛΜΜΕ»: http://elmme2010.blogspot.gr/p/blog-page_4577.html

Τέλος, μερικοί από τους βασικούς άξονες δράσης είναι η αρχαιακή έρευνα για τις εμπειρίες μεταναστών από τη χώρα μας προς το εξωτερικό, η αναζήτηση αντίστοιχου υλικού από τις οργανώσεις Ελλήνων της διασποράς, συστηματική καταγραφή εμπειριών των μεταναστών προς τη χώρα μας (συλλογή προφορικών μαρτυριών), συλλογή αντικειμένων μεταναστών στην Ελλάδα, η δημιουργία δικτύων με άλλους οργανισμούς (μουσεία κτλ) από το εξωτερικό για ανταλλαγή εμπειριών, η δημιουργία συνεργασιών με συλλόγους μεταναστών και, τέλος, η δημιουργία συνεργασιών με ιδρύματα, μουσεία και φορείς στην Ελλάδα και στο εξωτερικό³².

4.5 Ταυτότητα Μουσείων Μετανάστευσης

Αμιγή και μεγάλα Μουσεία Μετανάστευσης το κοινό μπορεί να επισκεφτεί στις περισσότερες ηπείρους του κόσμου, στην Ευρώπη, στην Αμερική, στην Αφρική και στην Ωκεανία. Στον παρακάτω πίνακα καταγράφονται τα μουσεία μετανάστευσης ανά ήπειρο.

Αυτό που προκύπτει από την ανάλυση των μουσείων που περιλαμβάνονται στον συγκεκριμένο πίνακα είναι ότι η πλειονότητά τους εντάσσεται γεωγραφικά σε περιοχές που συνδέονται άμεσα με τη μετανάστευση. Οι δύο μεγάλες ήπειροι, Ευρώπη και Αμερική, που συνδέθηκαν περισσότερο με το φαινόμενο της μετανάστευσης είναι οι ήπειροι με τα περισσότερα μουσεία μετανάστευσης.

---

³² Μούλιου και Φουσέκη 2012

4.5.1 Πίνακες με μουσεία μετανάστευσης ανά τον κόσμο

Πίνακας 8: Πίνακας Μουσείων Μετανάστευσης στην Ευρώπη

ΕΥΡΩΠΗ		
ΟΝΟΜΑ ΜΟΥΣΕΙΟΥ	ΠΟΛΗ	ΧΩΡΑ
Utvandrarnas Hus	Växjö	ΣΟΥΗΔΙΑ
Bremerhaven – German Emigration Center	Bramerhaven	ΓΕΡΜΑΝΙΑ
Ballinstandt – The Emigration Museum	Hamburg	ΓΕΡΜΑΝΙΑ
Citè Nationale dell’ Histoire de l’ Immigration	Paris	ΓΑΛΛΙΑ
The museum of Immigration and Diversity – 19 Pricellet street	London	Μ. ΒΡΕΤΑΝΙΑ
Immigration Museum of Catalonia	Catalonia	ΙΣΠΑΝΙΑ
Museu da Emigracao e das Comunidades	Fafe	ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ
Serbian Migration Museum	Belgrade	ΣΕΡΒΙΑ
Migrations Museum	Winterthur	ΕΛΒΕΤΙΑ
Immigrant Museet	Farum	ΔΑΝΙΑ
Red Star Line- People on the move	Antwerp	ΒΕΛΓΙΟ
Museo Nazionale Emigrazione Italiana	Roma	ΙΤΑΛΙΑ
Museo dell’ Emigrante Tarsogno	Tarsogno	ΙΤΑΛΙΑ
Museo dell’ emigrazione della gente di Toscana	Toscana	ΙΤΑΛΙΑ
Museo dell’ emigrazione del Gen. Nino Paolo	Cansano	ΙΤΑΛΙΑ
Museo Regionale dell’ Emigrazione Piemontese	Torino	ΙΤΑΛΙΑ
Museo Regionale dell’ Emigrazione Pietro Conti	Perugia	ΙΤΑΛΙΑ
Museo dell’ Emigrante San Marino	San Marino	ΙΤΑΛΙΑ

Πίνακας 9: Πίνακας Μουσείων Μετανάστευσης στην Αμερική

ΑΜΕΡΙΚΗ		
ΟΝΟΜΑ ΜΟΥΣΕΙΟΥ	ΠΟΛΗ	ΧΩΡΑ
Ellis Island	Ellis Island	ΗΠΑ
Danish immigration Museum	Washington	ΗΠΑ
Tenement Museum	Manhattan	ΗΠΑ
Pier 21 –Canada’s Immigration Museum	Halifax	ΚΑΝΑΔΑΣ
Museo Nacional de la Inmigracion		ΑΡΓΕΝΤΙΝΗ
Memorial do Imigrante	Sao Paolo	ΒΡΑΖΙΛΙΑ

Πίνακας 10: Πίνακας Μουσείων Μετανάστευσης στην Ωκεανία

ΩΚΕΑΝΙΑ		
ΟΝΟΜΑ ΜΟΥΣΕΙΟΥ	ΠΟΛΗ	ΧΩΡΑ
Migration Museum of South Australia	Adelaide	ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ
Immigration Museum	Melbourne	ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ

Πίνακας 11: Πίνακας Μουσείων Μετανάστευσης στην Αφρική

ΑΦΡΙΚΗ		
ΟΝΟΜΑ ΜΟΥΣΕΙΟΥ	ΠΟΛΗ	ΧΩΡΑ
Lwandle Migrant Labour Museum	Cape Town	Ν. ΑΦΡΙΚΗ

4.5.2 Παραδείγματα Μουσείων Μετανάστευσης στην Ευρώπη

Σύμφωνα με τον Baur (2010), τα μουσεία μετανάστευσης μπορούν να διακριθούν σε δύο μεγάλες γενικές κατηγορίες: σε αυτά που αφιερώνονται στην εισερχόμενη μετανάστευση (Immigration Museums) και σε αυτά που αφιερώνονται στην εξερχόμενη μετανάστευση (Emigration Museums). Πράγματι στην Ευρώπη, όπου συγκεντρώνονται και τα περισσότερα μουσεία μετανάστευσης, παρατηρείται πως η πλειονότητα των μουσείων παρουσιάζει την εξερχόμενη μετανάστευση (Emigration), δίνοντας έμφαση στην εμπειρία της κάθε χώρας ή και περιοχής. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι η ευρωπαϊκή ήπειρος, και μάλιστα οι μεσογειακές χώρες, έχει παραδοσιακά αποτελέσει τόπο αποστολής μεταναστών.

Σύμφωνα με την Maria Batriz Rocha-Trindade και τον Miguel Monteiro (2007, 146-147), αλλά και τον Joachim Baur (2010, 31), τα μουσεία μετανάστευσης έχουν την τάση να αντανακλούν τη διπλή πραγματικότητα της μετανάστευσης (εισερχόμενη - εξερχόμενη, Immigration – Emigration). Οι μελετητές αυτοί αναφέρουν, συγκεκριμένα, ότι χώρες οι οποίες ήταν παραδοσιακά χώρες αποστολής μεταναστών δημιουργούν μουσεία τα οποία εστιάζουν στην ιστορία της εθνικής τους μετανάστευσης και ακολουθούν αποφάσεις που λαμβάνονται από εθνικές, τοπικές και κοινοτικές αρχές, ενώ χώρες που μέρος του πληθυσμού τους αντιστοιχεί σε εισερχόμενους μετανάστες συγκροτούν μουσεία αφιερωμένα στις εθνικότητες τις οποίες φιλοξενούν, τα οποία παραπέμπουν και σε κοινοτικά μουσεία.

Παρακάτω θα αναλυθούν μερικά από τα σημαντικότερα μουσεία Μετανάστευσης που η παρουσία τους σημάδεψε τον ρου της μικρής, έως σήμερα, ιστορίας των μουσείων του είδους. Τα μουσεία αυτά θα εξεταστούν ως προς τη θεματολογία, τους στόχους, τη μεθοδολογία, ενώ, παράλληλα, θα επιχειρηθεί και μια σύγκριση μεταξύ των μουσείων, εντοπισμός ομοιοτήτων και διαφορών με απώτερο στόχο να διεξαχθούν συμπεράσματα σχετικά με το αν τελικά επικρατεί κάποια συγκεκριμένη τάση στην προσέγγιση του φαινομένου της μετανάστευσης.

4.5.2.1 Bremerhaven – German Emigration Center³³

Στο Bremerhaven της Γερμανίας δημιουργήθηκε το **Deutsches Haus Auswanderer**³⁴ (Γερμανικό Κέντρο Μετανάστευσης) το οποίο βραβεύτηκε ως το καλύτερο Ευρωπαϊκό Μουσείο της χρονιάς 2007, μόλις δύο χρόνια μετά το άνοιγμά του στο κοινό. Η κεντρική ιδέα στο συγκεκριμένο μουσείο, το κτήριο του οποίου αποτελεί μια υψηλής τεχνολογίας κατασκευή που βγαίνει προς τη θάλασσα, είναι να μετατρέψει τον επισκέπτη σε ένα ταξιδιώτη του παρελθόντος³⁵. Η περιοχή που επιλέχθηκε να φιλοξενήσει το μουσείο είναι βαθειά συνδεδεμένη με τη μετανάστευση, αφού το Bremerhaven ήταν στο παρελθόν το λιμάνι από το οποίο αναχωρούσαν τα πλοία για το «Νέο Κόσμο». Η αποστολή του μουσείου είναι να παρουσιάσει την εμπειρία της μετανάστευσης μέσα από μια βιωματική προσέγγιση και να συμβάλει στην κατανόηση του φαινομένου από τους επισκέπτες

Εικ. 33: Άποψη του German Emigration Centre Bremerhaven

4.5.2.2 Cité Nationale de l' Histoire de l' Immigration³⁶

Στο Παρίσι βρίσκεται η **Cité Nationale de l' Histoire de l' Immigration**, που ιδρύθηκε το 2007 και εξερευνά τη μετανάστευση προς τη Γαλλία τους δύο τελευταίους αιώνες, μέσα από τη φωτογραφία, τη διαδραστική αναπαράσταση της ζωής των μεταναστών, αναμνηστικά αντικείμενα και εγκαταστάσεις σύγχρονων καλλιτεχνών. Το μουσείο στεγάζεται στο ιστορικό κτήριο του 1931, Palais de la Porte Dorée, χαρακτηριστικό δείγμα Art - Deco, το οποίο

³³ Ιστοσελίδα μουσείου: <http://www.bremerhaven.de/experience-the-sea/objects-of-interest/museums-adventure-worlds/german-emigration-center-bremerhaven/german-emigration-center-bremerhaven.46859.html>

³⁴ Ιδρύθηκε το 2005 και λειτουργεί βάσει μιας ιδίομορφης εταιρικής σχέσης του δημόσιου με τον ιδιωτικό τομέα.

³⁵ Τον Απρίλη του 2012 εγκαινιάστηκε νέα πτέρυγα στο μουσείο που επικεντρώνεται στην ιστορία της Γερμανίας ως χώρα υποδοχής μεταναστών.

³⁶ Ιστοσελίδα μουσείου: <http://www.histoire-immigration.fr/>

χτίστηκε για τον εορτασμό της αποικιακής Γαλλίας³⁷. Το κτήριο αυτό έχει χρησιμοποιηθεί στο παρελθόν ως μουσείο αποίκων, όπου παρουσιαζόταν η ιστορία των αποικιακών κατακτήσεων, τα αποικιακά εδάφη, η αποικιακή τέχνη της δεκαετίας του '30.

Σκοπός του μουσείου είναι να λειτουργήσει ως ερευνητικό κέντρο που συλλέγει κάθε είδους έγγραφα και πληροφορίες που αφορούν την ιστορία της μετανάστευσης, καθώς και να δημιουργήσει ένα δίκτυο συνεργασίας κυρίως με άλλους οργανισμούς ΜΚΟ και την τοπική αυτοδιοίκηση.

Άλλα ευρωπαϊκά μουσεία μικρότερης κλίμακας υπάρχουν στη Δανία, την Ιρλανδία, την Ισπανία, την Ιταλία και τη Σουηδία (όπως αναλυτικά καταγράφονται στους παραπάνω πίνακες).

Εικ 34: Αποψη της Cité Nationale de l' Histoire de l' Immigration

³⁷ Το Palais de la Porte Dorée χτίστηκε στην ακμή της γαλλικής αποικιακής αυτοκρατορίας, με σκοπό τον εορτασμό των επιτευγμάτων και του μέλλοντός της, ως μια «γραφική και εντυπωσιακή μινιατούρα της» (Morton 2003).

4.5.3 Παραδείγματα Μουσείων Μετανάστευσης στην Αμερική

4.5.3.1. Ellis Island Immigration Museum³⁸

Η Αμερική έχει χαρακτηριστεί ως τόπος αποστολής μεταναστών και για τον λόγο αυτό τα αμερικανικά μουσεία μετανάστευσης αναφέρονται στο μεγαλύτερο ποσοστό τους στην εισερχόμενη μετανάστευση. Έτσι, στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, το **Ellis Island** που λειτουργούσε ως σταθμός ελέγχου των μεταναστών από το 1892 έως το 1954³⁹, έχει μετατραπεί σε μουσείο, όπου το κοινό μπορεί να επισκεφθεί τα ιατρεία και τους κοιτώνες, αλλά να ακούσει και μαγνητοφωνημένα αποσπάσματα με προσωπικές ιστορίες μεταναστών. Όλο το αρχαιακό υλικό (έγγραφα, πιστοποιητικά, φωτογραφίες) σχετικά με τους μετανάστες που πέρασαν απ' το νησί τη συγκεκριμένη περίοδο, έχει καταχωρηθεί και στην πλούσια ιστοσελίδα του οργανισμού.

Το Ellis Island χαρακτηρίστηκε από πολλούς «Η Χρυσή Πόρτα» της Αμερικής. Όσοι κατάφεραν να πάρουν την άδεια εισόδου το χαρακτήρισαν ως το «νησί της Ελπίδας», ενώ όσοι αποκλείστηκαν ως το «νησί των Δακρύων».

Η αποστολή του μουσείου είναι διττή: από τη μία η διάσωση και η διατήρηση της μνήμης της εμπειρίας των μεταναστών που επέλεξαν την Αμερική και από την άλλη η προστασία των πολιτιστικών και φυσικών πόρων του νησιού Ellis.

Εικ. 35: Αποψη του Ellis Island Immigration Museum

³⁸ Ιστοσελίδα μουσείου: http://www.ellisland.org/genealogy/ellis_island_visiting.asp

³⁹ Μετά το νόμο περί μετανάστευσης του 1924, η μετανάστευση περιορίζεται σε μεγάλο βαθμό και την διαχειρίζονται πλέον οι πρεσβείες στο εξωτερικό. Οι μόνοι μετανάστες που περνούν μέσω του σταθμού ήταν εκτοπισμένοι ή πρόσφυγες πολέμου και ουσιαστικά από το '24 έως το '54 λειτουργεί ως σταθμός κράτησης και απέλασης. Υπολογίζεται ότι 12 εκατ. μετανάστες πέρασαν από το Ellis Island κατά τη διάρκεια λειτουργίας του, ενώ σε ένα 2% απαγορευόταν η είσοδος λόγω χρόνιων μεταδιδόμενων παθήσεων, βεβαρημένου ποινικού μητρώου ή παράνοια. Λειτουργεί σαν μουσείο από το 1990.

4.5.3.2. Pier 21 – Canada’s Immigration Museum⁴⁰

Αντίστοιχο σημείο άφιξης μεταναστών, αλλά και σημείο αναχώρησης των καναδών στρατιωτών κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ήταν το Εθνικό Ιστορικό κτήριο **Pier 21** στον Καναδά που στεγάζει πλέον το κρατικό Μουσείο Μετανάστευσης. Το μουσείο βρίσκεται σε μια περιοχή με στενή σχέση με τη μετανάστευση, αφού το Halifax, όπως και το Ellis Island, ήταν η πόλη που υποδεχόταν τους μετανάστες που έφταναν στον Καναδά την περίοδο 1928 – 1971. Στεγάζεται στις εγκαταστάσεις του τερματικού σταθμού, όπου γινόταν ο έλεγχος των μεταναστών πριν τους δοθεί άδεια να εισέλθουν στη χώρα. Το εν λόγω κτήριο παρέμεινε εγκαταλελειμμένο από το 1971 έως και το 1992, οπότε ξεκίνησε να ανακαινίζεται για να ανοίξει τις πύλες του στο κοινό την ημέρα του Καναδά⁴¹ το 1999 ως το μουσείο μετανάστευσης του Καναδά.

Αποστολή του μουσείου είναι τόσο η διείσδυση στο φαινόμενο της μετανάστευσης στον Καναδά όσο και η συμβολή του στην κατανόηση -από το κοινό- της συνεισφοράς των μεταναστών στον πολιτισμό, στην οικονομική και κοινωνική ζωή του Καναδά.

Εικ. 36: Αποψη του Pier 21 – Canada’s Immigration Museum

⁴⁰ Ιστοσελίδα μουσείου: <http://www.pier21.ca/>

⁴¹ Ημέρα του Καναδά (Fête du Canada) είναι η εθνική εορτή του Καναδά, μια ομοσπονδιακή επίσημη αργία για τον εορτασμό της επετείου της 1 Ιουλίου 1867, οπότε ψηφίστηκε ο νόμος του 1867, ο οποίος ένωσε τρεις διαφορετικές αποικίες σε μια ενιαία χώρα. Αρχικά ονομαζόταν Dominion Day.

4.5.3.3. National Hellenic Museum⁴²

Ένα ακόμα ενδιαφέρον παράδειγμα μουσείου μετανάστευσης αποτελεί και το **National Hellenic Museum**, ένα ιστορικό μουσείο το οποίο δημιουργήθηκε το 1983 από την ελληνική κοινότητα της Αμερικής και στηρίζεται στην εθελοντική συνεισφορά.

Στόχος του μουσείου είναι να παραμείνει η κύρια φωνή των Ελλήνων και των Ελλήνων μεταναστών της Αμερικής. Αποστολή του είναι η σύνδεση των διάφορων γενεών των Ελλήνων που ζουν στην Αμερική, μέσω της ελληνικής τέχνης, του πολιτισμού και της ιστορίας.

Εικ. 37: Αποψη από το National Hellenic Museum

4.5.4 Παράδειγμα Μουσείου Μετανάστευσης στην Ωκεανία

4.5.4.1 Immigration Museum Victoria⁴³

Όπως η Αμερική, έτσι και η Αυστραλία, έχει αποτελέσει προορισμό πολλών μεταναστών από όλο τον κόσμο. Δεδομένης της παράδοσης της περιοχής στην υποδοχή μεταναστών συγκεντρώνει μουσεία τα οποία εστιάζουν στην εμπειρία της εισερχόμενης μετανάστευσης της εκάστοτε περιοχής.

Το **Immigration Museum Victoria** στη Μελβούρνη είναι ένα μουσείο μετανάστευσης το οποίο ιδρύθηκε το 1998 στην πολιτεία της Victoria. Το μουσείο στεγάζεται στο τελωνείο της περιοχής, όπου πραγματοποιούνταν ο έλεγχος των μεταναστών πριν την άδεια εισόδου στη χώρα. Διερευνά και παρουσιάζει τη ζωή των ατόμων που μετανάστευσαν στην Αυστραλία, μέσα από εικόνες, ταινίες, προσωπικές ιστορίες, μνήμες και αναμνηστικά αντικείμενα⁴⁴.

⁴² Ιστοσελίδα μουσείου: <http://www.nationalhellenicmuseum.org/>

⁴³ Ιστοσελίδα μουσείου: <http://museumvictoria.com.au/immigrationmuseum/>

⁴⁴ Στην Αυστραλία υπάρχουν επίσης το «Migration Museum of South Australia» και το «Migration Heritage Centre New South Wales».

Αποστολή του μουσείου είναι η συμβολή του στην κατανόηση των κοινοτήτων της περιοχής καθώς και η δημιουργία ενός δικτύου που θα προάγει τη δημιουργικότητα.

Εικ.: 38: Αποψη του Immigration Museum Victoria

4.5.5 Παράδειγμα Μουσείου Μετανάστευσης στην Αφρική

4.5.5.1 Lwandle Migrant Museum

Το **Lwandle Migrant Museum** λειτουργεί υπό την αιγίδα των τοπικών αρχών του Cape Town. Το μουσείο φιλοξενεί την πρώτη έκθεση του μουσείου, αφιερωμένη στην εργατική μετανάστευση των έγχρωμων νοτιοαφρικανών. Αποστολή του *Lwandle Migrant Museum* είναι η έρευνα, καταγραφή και αποκάλυψη της ιστορίας των έγχρωμων εργατών μεταναστών της Ν. Αφρικής, καθώς και η διατήρηση της μνήμης της εμπειρίας τους, της ταυτότητας τους και του τρόπου ζωής τους. Πρόκειται για μια ενδιαφέρουσα περίπτωση μουσείου, αφού η θεματολογία του εστιάζει σε ένα θέμα το οποίο σπάνια προσεγγίζεται από άλλα μουσεία μετανάστευσης, εθνογραφικά ή κοινοτικά μουσεία, όπως το Museum of World Culture στη Σουηδία και το Anacostia Community Museum στις ΗΠΑ. Παράλληλα, το μουσείο επιθυμεί να αποτελέσει κέντρο έρευνας και μελέτης της εμπειρίας των εργατών - μεταναστών της Ν. Αφρικής.

Εικ. 39: Άποψη του Lwandle Migrant Museum

4.6 Γενική θεματολογία Μουσείων Μετανάστευσης

Στο άρθρο του *La rappresentazione della migrazione*, ο Baur (2010, 29-31), εντοπίζει τα πέντε θέματα που απαντώνται συχνότερα στις εκθέσεις των μουσείων μετανάστευσης. Αυτά είναι τα εξής:

- i. **Τα σύνορα.** Αφορά κυρίως μουσεία που στεγάζονται σε πρώην σταθμούς ελέγχου μεταναστών.
- ii. **Το ταξίδι.** Περιλαμβάνει τις εκθέσεις των μουσείων στις οποίες αναπαριστάται συνήθως η εμπειρία των μεταναστών στο πλοίο και μάλιστα σε διαφορετικές εποχές.
- iii. **Η βαλίτσα.** Αφορά το πρώτο αντικείμενο που συνδέεται με τον μετανάστη, γι' αυτό σε πολλές εκθέσεις συναντάμε σωρούς από βαλίτσες.
- iv. **Η κοινωνική ζωή των μεταναστών.** Πρόκειται για την προβολή της καθημερινής ζωής των επαγγελματιών και των λοιπών εκφάνσεων των μεταναστών στις χώρες φιλοξενίας.
- v. **Τα αντικείμενα.** Είναι τα πράγματα που εμπεριέχονται στη βαλίτσα των μεταναστών κυριολεκτικά και μεταφορικά. Αυτές οι εκθέσεις στόχο έχουν την παρουσίαση πολλών και διαφορετικών αντικειμένων, που αποτελούν κειμήλια μεταναστών.

4.6.1 Θεματολογία Μουσείων Μετανάστευσης που αναλύθηκαν

Ειδικότερα, όσον αφορά τα μουσεία που έχουν αναλυθεί παραπάνω, αυτά αναπτύσσουν τη θεματική τους γύρω από το φαινόμενο της μετανάστευσης από τον 19ο αι. έως και σήμερα, αντιμετωπίζοντάς το είτε ως ιστορική διαδρομή, είτε υιοθετώντας μια α-χρονική ματιά στον μετανάστη.

Ξεκινώντας από το **ταξίδι**, η κοινή εμπειρία του ταξιδιού είναι το σημείο που συνδέει όλους τους μετανάστες ανεξάρτητα από τη χρονική περίοδο και τον τόπο μετανάστευσης. Ο τρόπος ταξιδιού έχει αλλάξει σημαντικά ως προς την άνεση και το κόστος, από το θαλάσσιο ταξίδι που διαρκούσε μήνες έως το αυθημερόν αεροπορικό ταξίδι του σύγχρονου μετανάστη.

Στη θεματική κατηγορία εκθέσεων των οποίων ο βασικός άξονας είναι το ταξίδι, ανήκουν οι μόνιμες εκθέσεις του German Emigration Centre και του Immigration Museum στη Μελβούρνη. Στην πρώτη περίπτωση, η έκθεση περιλαμβάνει σκηνική αναπαράσταση της

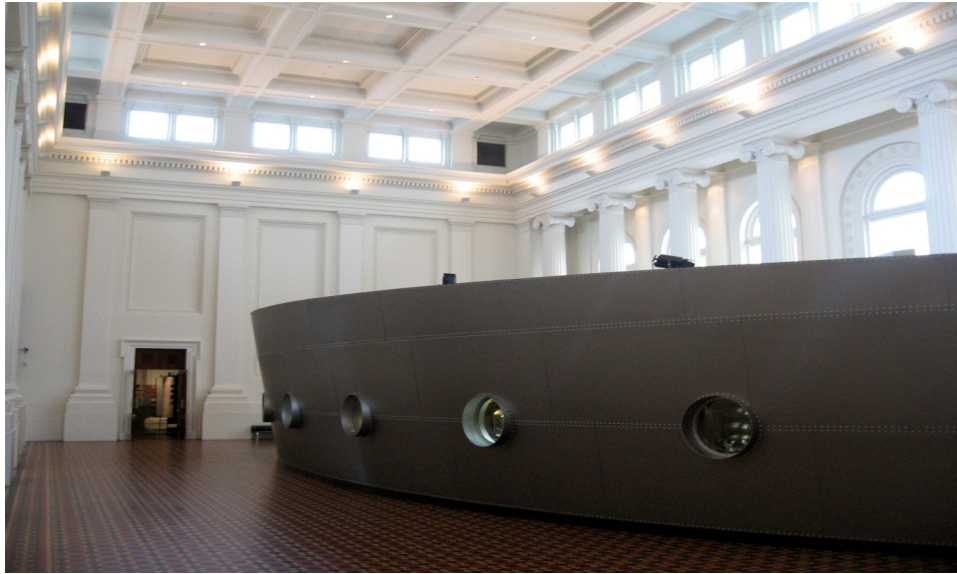
νύχτας της 6^{ης} Δεκεμβρίου 1875, όταν ατμόπλοιο που μετέφερε μετανάστες από το λιμάνι του Bremerhaven στην Αμερική βυθίστηκε στα ανοικτά της Αγγλίας (Pes 2007, 25)⁴⁵. Μια αποβάθρα με ένα πλοίο αραγμένο με τους επιβάτες να περιμένουν να επιβιβαστούν, είναι το πρώτο έκθεμα που συναντά ο επισκέπτης, ενώ στη συνέχεια έχει τη δυνατότητα να βιώσει την εμπειρία του ταξιδιού των μεταναστών της τρίτης θέσης, σε διαφορετικές χρονικές περιόδους, μέχρι την άφιξη στο Ellis Island.

Εικ. 40 – 42: Απόψεις της έκθεσης German Emigration Centre Bremerhaven
(Πηγή: <http://www.dah-bremerhaven.de/en.tour.php>)

Με τίτλο “Journeys for a Lifetime”, ένα τμήμα της μόνιμης έκθεσης του Immigration Museum Victoria, είναι αφιερωμένη στο ταξίδι των μεταναστών με το πλοίο. Κεντρικό στοιχείο της έκθεσης είναι πλοίο στη μέση της αίθουσας, μέσα στο οποίο παρουσιάζεται η εξέλιξη του ταξιδιού των μεταναστών στην Αυστραλία.

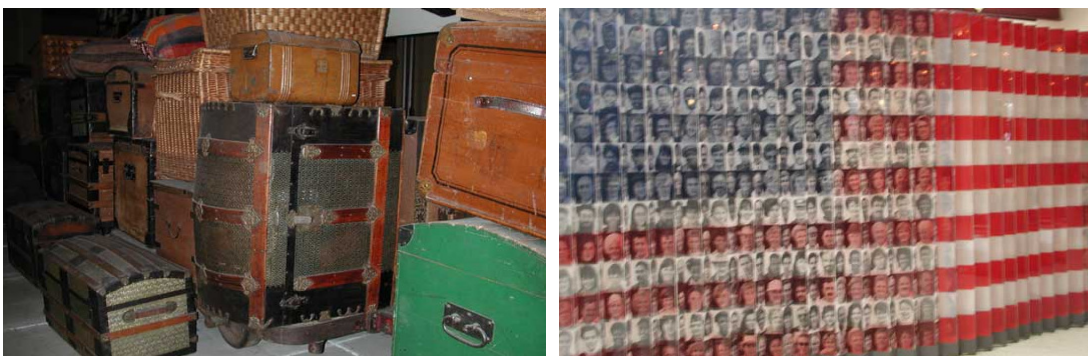
⁴⁵ Στο Γερμανικό Κέντρο Μετανάστευσης (Γ.Κ.Μ.) εκτίθεται ακριβής κλίμακας αναπαράσταση ατμόπλοιου, όπου ο επισκέπτης μπορεί να περιηγηθεί σε μια εικονική αποβάθρα αλλά και στις καμπίνες, όπου παρουσιάζεται ο τρόπος ταξιδιού για τις διαφορετικές ομάδες μεταναστών και σε διαφορετικές χρονικές περιόδους.

Εικ. 43: Άποψη από την έκθεση “Journeys for a lifetime”

(Πηγή: <http://anadventuredownunder.blogspot.gr/2011/01/little-more-closely-part-1.html>)

Τα **σημεία αναχώρησης** και τα **σημεία άφιξης** χρησιμοποιούνται επίσης ως θεματικοί άξονες των εκθέσεων. Στην κατηγορία των εκθέσεων που εστιάζουν στην άφιξη και την υποδοχή των μεταναστών ανήκει η έκθεση του Ellis Island Immigration Museum. Το μουσείο στεγάζεται στις παλαιές εγκαταστάσεις του σταθμού ελέγχου των μεταναστών που έφταναν στις Η.Π.Α. Η μόνιμη έκθεση που επιχειρεί να αναβιώσει την άφιξη εκατομμυρίων μεταναστών που επέλεξαν τις Η.Π.Α. ως προορισμό, μέσα από φωτογραφίες, διαδραστικά μέσα, αντικείμενα και προφορικές ιστορίες. Παρόλ' αυτά, το σημαντικότερο έκθεμα είναι το ίδιο το συγκρότημα των κτηρίων.

Εικ. 44 -45: Απόψεις από το Μουσείο Ellis Island

(Πηγή: http://www.ellisland.org/photoalbums/ellis_island_now.asp)

Επίσης, το Pier 21, όπως και το Ellis Island, ως πρώην σταθμός ελέγχου μεταναστών, παρουσιάζει τη διαδρομή της μετανάστευσης κατά την περίοδο 1928 – 1971, και την εμπειρία των μεταναστών, μέσα από σκηνικές αναπαραστάσεις, αντικείμενα, βίντεο και πολυμεσικές

εφαρμογές. Ωστόσο, βασικό έκθεμα είναι το γραφείο του υπεύθυνου της αστυνομίας που έκανε τον πρώτο έλεγχο των διαβατηρίων.

Εικ. 46 -47: Απόψεις από το Pier 21

(Πηγή:http://www.tripadvisor.com.gr/Attraction_Review-g154976-d155415-Reviews-Canadian_Museum_of_Immigration_at_Pier_21-Halifax_Halifax_Regional_Municipality_No.html)

Εκθέσεις που αναζητούν **τα αίτια της μετανάστευσης**⁴⁶: πόλεμος, πείνα, θρησκευτικοί λόγοι, πολιτική καταπίεση, ανεργία και ελπίδα για τη γη της επαγγελίας. Για άλλους κίνητρο ήταν η αίσθηση της περιπέτειας, η ελπίδα μιας νέας αρχής, η απόκτηση γης και περιουσίας ή η επανένωση με αγαπημένα πρόσωπα.

Τα μουσεία ερευνούν επίσης και τις **πολιτικές υποδοχής**⁴⁷ των μεταναστών: ποιο νομικό καθεστώς επικρατούσε στην Αμερική και την Αυστραλία, καθώς και τις νόμιμες διαδικασίες ώστε να αποκτήσουν την υπηκοότητα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η απουσία αναφοράς στην παράνομη μετανάστευση, η οποία παρουσιάζεται συνήθως ως προβληματική στα σύγχρονα έργα τέχνης.

Από τη στιγμή που οι μετανάστες αρχίζουν τη ζωή τους στη χώρα υποδοχής, το ενδιαφέρον στρέφεται στον **τρόπο ζωής** τους. Στις κατοικίες⁴⁸ και τις γειτονίες τους, την κουζίνα⁴⁹, τις

⁴⁶ Η «Γκαλερί των Επτά Εκατομμυρίων» στο Γ.Κ.Μ. αποτελεί ένα αρχείο των επιβατών με αναφορές στους οικονομικούς, πολιτικούς, εθνικούς και θρησκευτικούς λόγους μετανάστευσης από τη Γερμανία και την υπόλοιπη Ευρώπη.

⁴⁷ Η έκθεση «Getting In» στο Μουσείο Μετανάστευσης της Μελβούρνης (Μ.Μ.Μ.) εξερευνά την ιστορία της μεταναστευτικής πολιτικής της Αυστραλίας, πώς αυτή έχει εξελιχθεί, ποιοι επιλέγονταν και ποιοι όχι και τις συνέπειες της στην πολιτισμική ποικιλομορφία της κοινωνίας. Στο ίδιο πλαίσιο, στο Μουσείο του Ellis island ο επισκέπτης μπορεί να περάσει από διαδικασία συνέντευξης, αντίστοιχη με εκείνη των μεταναστών.

⁴⁸ Το Tenement Museum στη Ν. Υόρκη είναι αφιερωμένο στην πολυκατοικία της οδού Orchard 97, που αποτέλεσε τον τόπο κατοικίας για 7.000 μετανάστες από το 1863. Το μουσείο προσφέρει τη δυνατότητα στο κοινό να επισκεφτεί τα διαμερίσματα που αναπαριστούν τη ζωή των μεταναστών με τη βοήθεια ακόμη και ηθοποιών, αλλά και οργανωμένες ξεναγήσεις στην ευρύτερη περιοχή που αποτελούσε χαρακτηριστικό δείγμα γειτονιάς μεταναστών.

⁴⁹ Το Μ.Μ.Μ. φιλοξενεί έκθεση με θέμα τα γλυκά και το πώς οι διαφορετικές κοινότητες χρησιμοποιούν τα γλυκά στην κουλτούρα τους. Εξετάζουν το ρόλο που σηματοδοτούν στις ιεροτελεστίες και τις γιορτές, ενώ στην επίσημη ιστοσελίδα του μουσείου ο επισκέπτης μπορεί να βρει και τις συνταγές εκτέλεσής τους.

δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου και τις επαγγελματικές τους δραστηριότητες. Η έκθεση του **Tenement Museum** στη Ν. Υόρκη εστιάζει στην κοινωνική ζωή των μεταναστών, παρουσιάζοντας την καθημερινότητά τους, σε μια αναπαράσταση της ιδιωτικής τους ζωής.

Εικ. 48-49: Απόψεις από την έκθεση του Tenement Museum

Πηγή: <http://www.thewanderfulltraveler.com/tenement-museum-food-tour-new-york/>

Στην κατηγορία των εκθέσεων που αφιερώνονται στην κοινωνική ζωή των μεταναστών, ανήκουν, επίσης, τα μουσεία **Lwandle Migrant Labor Museum** και **Museo dell' Emigrazione Pietro Conti**⁵⁰.

Οι μόνιμες εκθέσεις του Lwandle Migrant labor Museum εστιάζουν στη ζωή (Stories of Home) και την εργασία (Transported of KwaNdebele) των μεταναστών της Ν. Αφρικής, αποτυπώνοντας την καθημερινότητά τους, τις διαφορετικές προσεγγίσεις της έννοιας «σπίτι» και τις συνθήκες εργασίας τους.

Εικ. 50-51: Απόψεις από το Lwandle Migrant labor Museum

(Πηγή: <http://www.sa-venues.com/things-to-do/westerncape/lwandle-migrant-labour-museum/>)

⁵⁰ Το συγκεκριμένο μουσείο, το οποίο δεν έχει αναλυθεί εκτενώς λόγω οικονομίας χώρου, βρίσκεται στη Perugia της Ιταλίας.

Με ξεχωριστές αναφορές και αφιερώματα σε συγκεκριμένες **εθνικές κοινότητες**, αυτό που στην ουσία απασχολεί τα περισσότερα από τα μουσεία μετανάστευσης είναι το θέμα της **ταυτότητας**. Η προβληματική αναπτύσσεται γύρω από τους άξονες της πολιτιστικής κληρονομιάς, της γλώσσας, της αντίληψης του εαυτού και του άλλου, αντιλήψεις που μπορεί να οδηγήσουν στην ανακάλυψη, τη σύγχυση, την προκατάληψη αλλά και την κατανόηση του τι σημαίνει να ανήκεις σε μια χώρα⁵¹.

4.7 Στόχοι Μουσείων Μετανάστευσης

Μέσα από τους παραπάνω θεματικούς άξονες διαφαίνεται η πρωταρχική αποστολή των Μουσείων Μετανάστευσης, δηλαδή η **ανάκτηση της μνήμης του φαινομένου της μετανάστευσης**. Τα μουσεία μετανάστευσης **προσφέρουν στο κοινό τη δυνατότητα εμπάθυνας στο ζήτημα**, τόσο σε ιστορικό όσο και σε κοινωνιολογικό επίπεδο. Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από μια περιήγηση σε διαφορετικά τοπικά και περιφερειακά συγκείμενα, όπως αυτά τροφοδότησαν και αποτέλεσαν το υπόβαθρο του μεταναστευτικού φαινομένου.

Κύριο μέλημα των μουσείων μετανάστευσης, επιπλέον, είναι η προσπάθεια **να επανεισαχθεί η μετανάστευση στην ιστορία της χώρας**, κάτι που συχνά παραγκωνίζεται, καθώς και η αξιοποίησή της για την **αναστροφή της συλλογικής μνήμης** σχετικά με τις τραυματικές εμπειρίες που σε κάθε περίπτωση μπορεί να υπάρχουν. Με άλλα λόγια, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι η επανεκτίμηση της ιστορίας της μετανάστευσης σηματοδοτεί μια **προσπάθεια μετατόπισης του ενδιαφέροντος από τις αντιφάσεις και αντεκδικήσεις του παρελθόντος στις δυνατότητες που διαφαίνονται στο παρόν και στο μέλλον**, με απώτερο στόχο τη διαφύλαξη της συλλογικής μνήμης, την γνώση και τη μάθηση. Επιπλέον, η **συνένωση των μελών της κοινωνίας, όπως και η διείσδυση τους σε αυτήν**, είναι ένας από τους σκοπούς των μουσείων μετανάστευσης.

Εκτός από την προβολή της ιστορίας της μετανάστευσης, στους σκοπούς των Μουσείων Μετανάστευσης συγκαταλέγεται η **συγκέντρωση και η διαφύλαξη ατομικών ιστοριών**, καθώς και **αντικειμένων μεταναστών**, έτσι ώστε να είναι **προσβάσιμα στις μελλοντικές γενιές**. Κατ' αυτόν τον τρόπο, τα εν λόγω μουσεία λειτουργούν ως **κέντρα έρευνας προγόνων**.

---

⁵¹ Με αφορμή την έκθεση «Identity: yours, mine, ours» του Μ.Μ.Μ. οι χρήστες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (Twitter) κλήθηκαν να συμμετάσχουν στέλνοντας την προσωπική τους «ibelong ιστορία», δίνοντας την ευκαιρία σε ορισμένους να δουν τις ιστορίες τους σε οθόνη της έκθεσης ή να κερδίσουν δωρεάν εισιτήρια.

Στο πλαίσιο αυτό οι επισκέπτες αναζητούν τις ρίζες του και έτσι τους παρέχεται μια ανεπανάληπτη συναισθηματική εμπειρία.

Υποστηρίζοντας την πολυπολιτισμικότητα, τα μουσεία μετανάστευσης **επικεντρώνονται στην συνεισφορά των μεταναστών στην εκάστοτε κοινωνία και όχι στα επιμέρους προβλήματα** που πιθανόν προκάλεσαν κατά την έλευσή τους στη χώρα – προορισμό.

Βασική, τέλος, έγνοια των συγκεκριμένων μουσείων είναι να προσεγγιστούν **θέματα ρατσισμού και προκατάληψης**, ενώ, παράλληλα, γίνεται προσπάθεια **κατάρριψης στερεοτύπων με ένα χαρακτήρα κατεξοχήν παιδαγωγικό**. Τονίζεται έτσι η πληθώρα και η συνύπαρξη των ατόμων με διαφορετική εθνικότητα και κουλτούρα.

4.8 Μεθοδολογία Μουσείων Μετανάστευσης

Στην προσπάθεια τους να επιτύχουν τους παραπάνω στόχους, τα Μουσεία Μετανάστευσης, χρησιμοποιούν μια σειρά από πολλά και διαφορετικά μεταξύ τους μέσα. Η δύναμη των **αντικειμένων** να αφηγηθούν μια ιστορία αποτέλεσε βασικό εργαλείο των μουσείων στις εκθέσεις, τα προγράμματα και τις διαδικτυακές σελίδες τους. Γι' αυτό το λόγο, παρουσιάζονται αντικείμενα που οι μετανάστες έφεραν μαζί τους, αλλά και έγγραφα που αποτελούν γνήσιες πηγές για τη μελέτη του φαινομένου της μετανάστευσης. Στο Victoria Museum της Μελβούρνης, για παράδειγμα, δίνεται η ευκαιρία στο κοινό να φέρει τα προσωπικά του αντικείμενα ή έγγραφα. Στο εν λόγω μουσείο τούς παρέχονται συμβουλές προστασίας και συντήρησης, αλλά και χρήσης τους για τον εμπλουτισμό της ιστορικής έρευνας των οικογενειών τους⁵².

Σε μικρότερα μουσεία, όπως αυτό της Δανίας, τα αντικείμενα παρουσιάζονται στο πλαίσιο μιας μικροιστορίας σε αντίθεση με την παγκόσμια προσέγγιση που συναντούμε σε περιπτώσεις όπως αυτήν του μουσείου μετανάστευσης του Παρισιού⁵³.

Πιο συγκεκριμένα, στην κατηγορία των εκθέσεων που εστιάζουν στα αντικείμενα, ανήκει η μόνιμη έκθεση της **Cité Nationale de l' Histoire de l' Immigration**, η οποία παρουσιάζει τις διαφορετικές φάσεις της εμπειρίας των μεταναστών μέσα από φωτογραφίες και αντικείμενα,

⁵² Πρόκειται για το πρόγραμμα «Small object-Big story» που λειτουργεί και στον ιστότοπο του μουσείου προσφέροντας ένα δομημένο οδηγό έρευνας και παρουσίασης των αποτελεσμάτων αυτής σε διαφορετικές κατηγορίες κοινού.

⁵³ Westley 2008.

ενώ την έκθεση εμπλουτίζουν έργα τέχνης νέων καλλιτεχνών, που δίνουν μια υποκειμενική, αισθητική και συναισθηματική ερμηνεία του φαινομένου.

Εικ. 52-53: Απόψεις από τη μόνιμη έκθεση της Cité Nationale de l' Histoire de l' Immigration
(Πηγή: <http://www.teheran.ir/spip.php?article1215>)

Εκθέσεις οι οποίες έχουν ως θέμα τη **βαλίτσα** εντοπίζονται σε πολλά μουσεία μετανάστευσης. Συνήθως πρόκειται για επιμέρους εκθέματα των μόνιμων εκθέσεων που αναπαριστούν κυρίως την άφιξη των μεταναστών σε ένα προορισμό.

Εικ. 54-55: Απόψεις από το Δωμάτιο Αποσκευών του Μουσείου Ellis Island - Θέμα: «Η Βαλίτσα»

Σε ένα μεγάλο μέρος των μουσείων αυτού του τύπου, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη **χωροταξική οργάνωση**, στις **θεατρικές τεχνικές** και στα **οπτικά και ηχητικά εφέ**. Σκοτεινοί διάδρομοι, κρεβάτια, ντουλάπια, λάμπες, ήχοι, οθόνες με χρήση φιλμ και πολλά συναφή μέσα απαντώνται πολύ συχνά. Φωνές μεταναστών που περιγράφουν τα βιώματά τους ακούγονται ενίοτε στη διάρκεια της περιήγησης.

Η **διαδραστικότητα και η παραστατικότητα** είναι ένα συστατικό κύριο στις εκθέσεις των μουσείων αυτών, καθώς ο επισκέπτης καλείται να ενσαρκώσει το ρόλο του μετανάστη, λαμβάνοντας π.χ. την αντίστοιχη ταυτότητα και υποβαλλόμενος σε εμπειρίες του ίδιου του μετανάστη. Η συμμετοχή του κοινού καθίσταται αναγκαία και συνάμα αποτελεσματική για τη μάθηση και τη γνώση.

Σε κάποιες περιπτώσεις **αποφεύγεται η χρονική ακολουθία**, ενώ το ενδιαφέρον εστιάζεται σε συγκεκριμένα ατομικά θέματα αφήγησης, τις **προσωπικές ιστορίες των μεταναστών**, που φέρνουν στην επιφάνεια σημεία συζήτησης τα οποία γίνονται αιτία για παραγωγή και αναμετάδοση σημαντικών λεπτομερειών και στοιχείων κατανόησης της ιστορίας. Οι ιστορικοί των μουσείων έχουν επιλέξει συγκεκριμένους μετανάστες και τις ιστορίες τους, ώστε να παρουσιάσουν την ποικιλία των εμπειριών της πλειονότητας των μεταναστών.

Στόχος της ερμηνείας στο μουσείο σήμερα είναι να δημιουργήσει ένα ελκυστικό περιβάλλον μάθησης και ψυχαγωγίας και να ενθαρρύνει τη συμμετοχή, μέσω της οποίας ο επισκέπτης θα αναπτύξει την ικανότητα ανακάλυψης και κατανόησης. Όπως ο Tilden ανέφερε χαρακτηριστικά: *«Ερμηνεία είναι η εκπαιδευτική δραστηριότητα η οποία στοχεύει να αποκαλύψει νοήματα και σχέσεις μέσω της χρήσης αυθεντικών αντικειμένων, εμπειριών από πρώτο χέρι και οπτικών μέσων, και λιγότερο μεταδίδοντας πληροφορίες»* (Tilden 1977, 8; Black 2009, 221).

Για την καλύτερη κατανόηση των εκθέσεων και τη μετάδοση της πληροφορίας στον επισκέπτη, πολλά μουσεία εφοδιάζουν τους επισκέπτες με αυτόματους ξεναγούς, ενώ σε μεγάλο ποσοστό οργανώνουν ομαδικές ξεναγήσεις στους χώρους των εκθέσεων. Οι ομαδικές ξεναγήσεις αποτελούν την παλαιότερη τεχνική ερμηνείας, η οποία αν γίνει σωστά, μπορεί να είναι αποτελεσματική και να προκαλέσει το ενδιαφέρον του επισκέπτη (Ambrose et al. 2006, 88 – 89).

Η **διοργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και διαλέξεων**, οι **εκθέσεις και δράσεις για παιδιά** αποτελεί και στην περίπτωση των μουσείων μετανάστευσης αναπόσπαστο κομμάτι της διαδικασίας μάθησης. Μαθητές όλων των ηλικιών προσκαλούνται στο ταξίδι της ανακάλυψης για να εξερευνήσουν το θέμα της μετανάστευσης, της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και της εθνικής ταυτότητας.

Τα μουσεία μετανάστευσης, γενικά, υιοθετούν σε μεγάλο ποσοστό βιωματικές προσεγγίσεις στις εκθέσεις τους, δημιουργώντας περιβάλλοντα με έντονη συγκινησιακή φόρτιση, όπου ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να βιώσει την εμπειρία των μεταναστών.

Στις **βάσεις δεδομένων** με στοιχεία των μεταναστών και της ζωής τους που διατίθενται, βρίσκονται επίσης **διαδραστικές εφαρμογές** ηλεκτρονικών υπολογιστών για παιδιά και για ενήλικες, στις οποίες οι επισκέπτες μπορούν να δοκιμάσουν τις γνώσεις που αποκόμισαν και να τις επεκτείνουν.

Τα παραπάνω εργαλεία αποδεικνύονται χρήσιμα στην αναζήτηση των προγόνων⁵⁴ και τον εντοπισμό πιθανών ζώντων συγγενών και αποτελούν ένα δημοφιλές μέσο των μουσείων μετανάστευσης. Πρόκειται για βάσεις δεδομένων και διαδραστικές εφαρμογές που δίνουν απαντήσεις για τον τόπο προέλευσης των προγόνων, τους λόγους που τους οδήγησαν στη συγκεκριμένη χώρα και το χρόνο άφιξής τους.

Στην προσπάθειά τους να εξασφαλίσουν τη συμμετοχή της κοινότητας και σημαντικών φορέων, τα μουσεία μετανάστευσης επιδιώκουν τη δημιουργία δικτύων συνεργασίας μαζί τους, ενώ διοργανώνουν φόρουμ, ημερίδες και συνέδρια ως κοινωνικοί δρώντες που συνδέουν το παρελθόν με το παρόν και το μέλλον και που συντηρούν την πολιτιστική κληρονομιά.

---

⁵⁴ Στο MMM διοργανώνεται ετησίως ο θεσμός του «Shake Your Family Tree», όπου με τη συμβολή διάφορων άλλων δημόσιων οργανισμών και ειδικών, βοηθούν τους επισκέπτες στην έρευνα της ιστορίας της οικογένειάς τους. Επίσης διατίθεται στο χώρο του Μουσείου η εφαρμογή πολυμέσων «Origins», η οποία δίνει στους επισκέπτες απαντήσεις για το πότε και γιατί η οικογένειά τους μετανάστευσε στην Αυστραλία.

4.9 Συμπεράσματα

Τα μουσεία που μελετήθηκαν παραπάνω, τα περισσότερα εκ των οποίων έχουν ιδρυθεί την τελευταία δεκαετία⁵⁵, μετρούν δηλαδή λίγα χρόνια λειτουργίας, μπορεί να παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους, όσον αφορά είτε στη γεωγραφική διάσταση και αφητηρία⁵⁶, είτε στις αναφορές και απόψεις πάνω στο τι συνιστά μετανάστευση.⁵⁷

Παρά τις όποιες διαφορές τους, όμως, έχουν πολλούς κοινούς σκοπούς, αντικείμενα και μεθοδολογία στον τρόπο που αντιμετωπίζουν τις προκλήσεις που ανακύπτουν από το ζήτημα της μετανάστευσης, όπως αναλύθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια.

Μολονότι κάποιοι κριτικοί θεωρούν ότι τα μουσεία αυτά είναι ξεπερασμένης αντίληψης⁵⁸, μονόπλευρα⁵⁹, πως λειτουργούν ως πάρκα θεάματος⁶⁰ παρά ως αληθινά μουσεία ή πως δεν μπορούν να αποφύγουν την αίσθηση ενός αποικιοκρατικού μουσείου⁶¹, έχει επικρατήσει η άποψη ότι τα μουσεία αυτά είναι απαραίτητα για τους εξής λόγους⁶²:

- Διατηρούν τη μνήμη και τις μαρτυρίες, καθώς οι πρώτες γενιές μεταναστών γερνάνε η πεθαίνουν.
- Βοηθούν τη διαρκώς μεταβαλλόμενη κοινωνία να συλλογιστεί πάνω στη νέα ολοένα πιο σύνθετη και πολυπολιτισμική ταυτότητά της.
- Η ιστορία της μετανάστευσης μπορεί να βοηθήσει στην κατανόηση της ίδιας της κοινότητας που υποδέχεται, αλλά και να διευκολύνει την ενσωμάτωση, εφόσον βοηθά τους μετανάστες να νιώσουν κομμάτι του εθνικού ή τοπικού συγκείμενου.

⁵⁵ Το παλαιότερο είναι το Μουσείο του Ellis Island που ιδρύθηκε το 1990 και ακολουθεί το Μουσείο της Μελβούρνης το 1998. Τα υπόλοιπα μετρούν λιγότερο από μια δεκαετία λειτουργίας.

⁵⁶ Ορισμένα αναλαμβάνουν τον ρόλο να υποστηρίζουν την τοπική ιστορία και κληρονομιά, δίνοντας την αίσθηση του ανήκειν στους μετανάστες, ενώ άλλα υιοθετούν μια εθνική ματιά προσπαθώντας να συμβάλλουν στη νέα ταυτότητα της χώρας.

⁵⁷ Κάποια μουσεία επικεντρώνονται στη μετανάστευση από τη χώρα τους προς μια άλλη (emigration) και άλλα στη μετανάστευση προς τη χώρα (immigration).

⁵⁸ Westely H. ό. π. βλ. Δήλωση του δ/ντή του Μουσείου του Λονδίνου Jack Lohman: "You need to look around at what we have and at what is lacking, Focusing on immigration always entails a political agenda. I think there are much more useful and inclusive ways to look at the phenomenon of migration. Language, for example, would be an easier way to look at the effects of migration".

⁵⁹ Το Γ.Μ.Μ. κατακρίθηκε επειδή έδινε έμφαση μόνο στη μετανάστευση προς την Αμερική, αποσιωπώντας το γεγονός ότι ένα μεγάλο μέρος των προσφύγων (περίπου το 30%) κατευθύνθηκε προς την Αργεντινή, τη Βραζιλία και την Αυστραλία.

⁶⁰ Άλλη μια κριτική που ασκήθηκε στο Γ.Μ.Μ με αφορμή τη βράβευσή του το 2007.

⁶¹ Η συγκεκριμένη κριτική αφορά το Cité Nationale de l'Histoire de l'Immigration στο Παρίσι, καθώς στο συγκεκριμένο κτήριο στεγαζόταν προηγουμένως το Γαλλικό Μουσείο των Αποικιών. Για περισσότερες πληροφορίες για την μετάβαση από ένα μουσείο των αποικιών σε αν μουσείο μετανάστευσης βλ. Naguib S. 2009

⁶² Συμπεράσματα του Διεθνούς συνεδρίου «Museums, immigration and interculturality: Reflection, strategy and exchange for the definition of a citizen museology»

- Τέλος, τα μουσεία μπορούν να αποτελέσουν έναν χώρο διαπολιτισμικού και ενδοπολιτισμικού διαλόγου.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι τα μουσεία αποκτούν το μεγαλύτερο μέρος των αντικειμένων των συλλογών τους μέσω δωρεών φυσικών προσώπων ή άλλων οργανισμών, ενώ μικρό ποσοστό των συλλογών προέρχεται από αγορές, λόγω του κόστους. Επίσης τα δάνεια είναι μια μέθοδος που επιλέγεται συνήθως σε περιπτώσεις περιοδικών εκθέσεων.

Τέλος, διαπιστώνεται ότι η τάση εφαρμογής μια νέας κοινωνικής πολιτικής από τα μουσεία, η οποία περιλαμβάνει το άνοιγμα του κοινού σε συνεργασίες με την τοπική κοινότητα, μεταναστευτικές κοινότητες, μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, αλλά και εκπαιδευτικά ιδρύματα και άλλους οργανισμούς έχει θετικό αντίκτυπο στη λειτουργία του μουσείου. Τα μουσεία προσπαθούν, μέσω των πρακτικών τους, να γίνουν προσβάσιμα από όλους, ενώ ταυτόχρονα ενισχύουν το ρόλο του κοινού ενθαρρύνοντας τη συμμετοχή στις λειτουργίες τους. Ολοκληρώνοντας, τα μουσεία, στην πλειονότητά τους, θέτουν ως προτεραιότητα να λειτουργήσουν ως χώροι διαπολιτισμικού διαλόγου, και ιδανικά να συμβάλλουν την καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας.

Αποτελέσματα έρευνας κοινού για ένα Μουσείο Μετανάστευσης στην Ελλάδα

5.1 Εισαγωγή

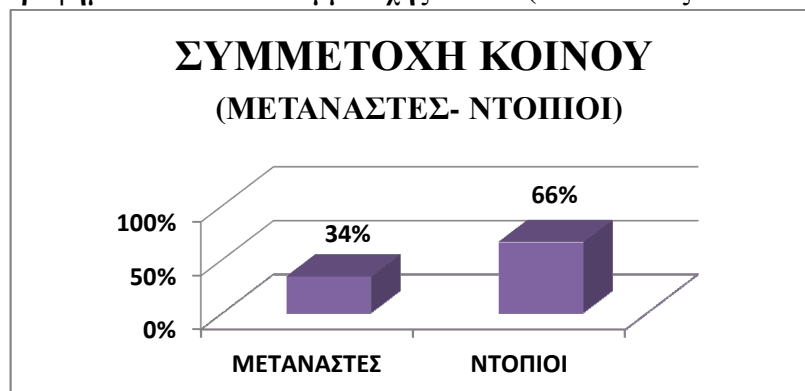
Με σκοπό να εξεταστεί η στάση της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στο φαινόμενο της μετανάστευσης, αλλά και η στάση της απέναντι στο ίδιο το μουσείο, πραγματοποιήθηκε έρευνα κοινού με ερωτηματολόγιο. Η συγκεκριμένη μέθοδος επιλέχθηκε λόγω των εξής πλεονεκτημάτων: Το ερωτηματολόγιο μπορεί να απευθύνεται σε μεγάλο δείγμα ατόμων, ο τρόπος συλλογής δεδομένων είναι οικονομικός, το ερωτηματολόγιο συμπληρώνεται χωρίς την παρουσία του ερευνητή, ενώ οι απαντήσεις κωδικοποιούνται και αναλύονται σχετικά εύκολα.

Κατά τη διάρκεια διεξαγωγής της έρευνας, παρατηρήθηκε αδικαιολόγητη απροθυμία για την συμμετοχή του κοινού σε αυτήν, ενώ εξαιρετικά δύσκολη ήταν η συλλογή απαντημένων ερωτηματολογίων από τους μετανάστες της χώρας μας, καθώς η συντριπτική πλειονότητα δε γνωρίζει την ελληνική γλώσσα. Οι ερωτήσεις ανοιχτού τύπου, όπου ο ερωτώμενος καλείται να αιτιολογήσει την απάντησή του ή να εκφράσει άποψη παρατηρείται ότι συχνά δεν συμπληρώνονται.

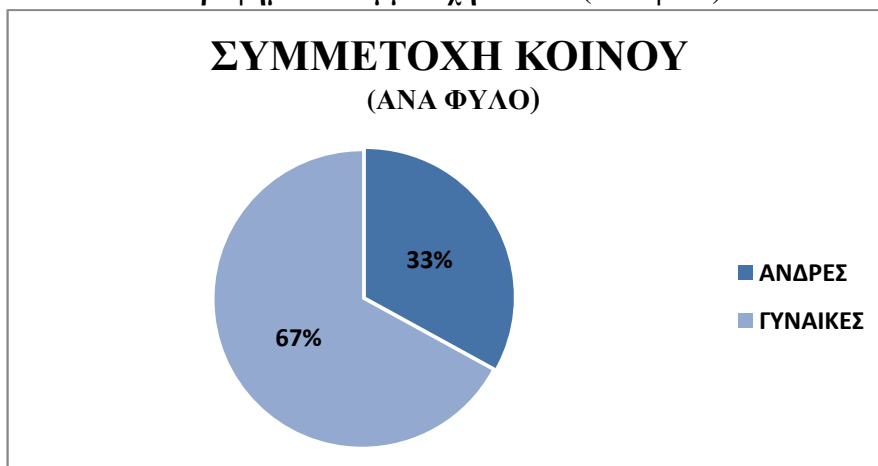
5.2. Δημογραφικά στοιχεία και προφίλ δείγματος

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε δείγμα 110 ατόμων, από τους οποίους το 66% είναι Έλληνες και το 34% μετανάστες (Γράφημα 3). Επίσης, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι μεγαλύτερη προθυμία για τη συμμετοχή στην έρευνα έδειξαν οι γυναίκες, με το ποσοστό συμμετοχής τους να φτάνει το 67% έναντι του 33% που αντιστοιχεί στο ποσοστό των ανδρών συμμετεχόντων (Γράφημα 4).

Γράφημα 3: Ποσοστά συμμετοχής κοινού (Μετανάστες – Ντόπιοι)

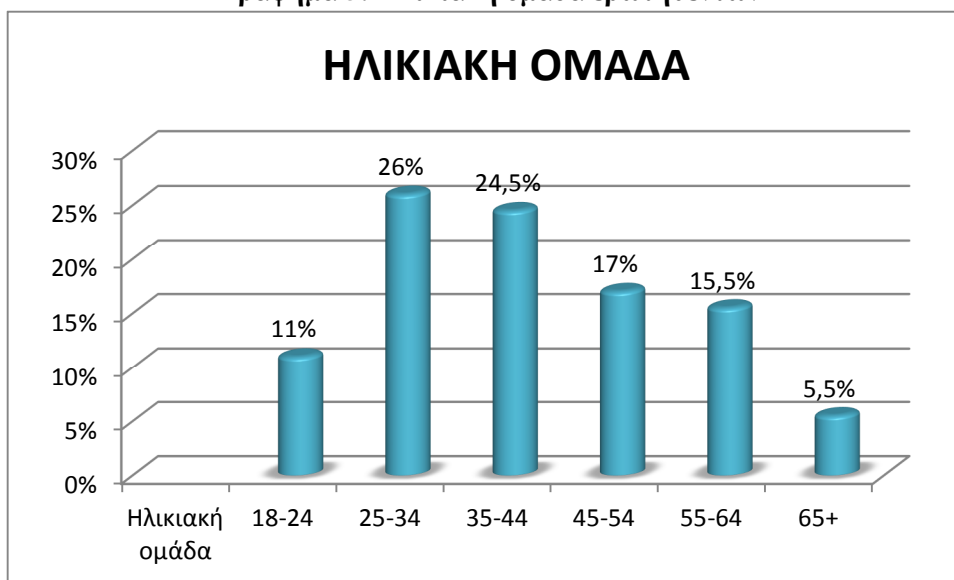

Γράφημα 4: Συμμετοχή Κοινού (Ανά φύλο)

Το μεγαλύτερο ποσοστό του κοινού που συμμετείχε στην έρευνα ανήκει στις ηλικιακές ομάδες 25-34 και 35-44 με ποσοστά 26% και 24,5% αντίστοιχα. Έπονται οι ηλικιακές ομάδες 45-54 με ποσοστό 17%, 55-64 με ποσοστό 15,5%, 18-24 με ποσοστό 11%, ενώ στην ομάδα 65+ συμμετείχε μόλις το 5,5% (Γράφημα 5).

Γράφημα 5: Ηλικιακή ομάδα ερωτηθέντων

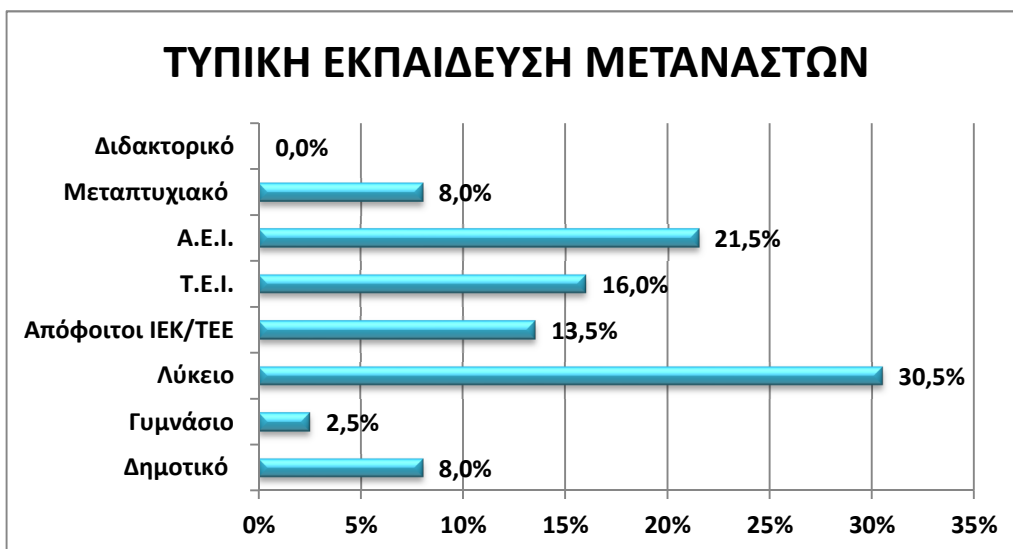

Η πλειονότητα των ερωτηθέντων κατοικεί και εργάζεται στους νομούς Αττικής και Πειραιά, στο κέντρο της Αθήνας και στα περίχωρά της (Κυψέλη, Γκύζη, Φάληρο, Βούλα, Καλλιθέα, Διόνυσος, Χαϊδάρι, Χαλάνδρι, Ελευσίνα, Καισαριανή, Νέα Φιλαδέλφεια, Νέα Ιωνία, Νέα Χαλκηδόνα κ.ά.). Μικρό ποσοστό του κοινού προέρχεται από επαρχιακές πόλεις της Ελλάδας, όπως: Δράμα, Ορεστιάδα Έβρου, Χανιά, Λακωνία κ.ά.

Σχετικά με τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου από μετανάστες, παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίστηκαν, επιτυχία αποτελεί η εθνοτική ποικιλία που, τελικά, σημειώνεται, αφού οι μετανάστες που ανταποκρίθηκαν στην έρευνα κοινού προέρχονται από τις παρακάτω χώρες: Γεωργία, Πολωνία, Βουλγαρία, Ρωσία, Αλβανία (με το μεγαλύτερο ποσοστό), Λευκορωσία, Μεξικό, Καζακστάν, Ουκρανία, Ουζμπεκιστάν, Μαρόκο, Τυνησία, Ιορδανία, Σενεγάλη, Σερβία, Παλαιστίνη, Κύπρος, Αίγυπτος και Δυτική Σαχάρα.

Σε ό,τι αφορά την εκπαίδευση των ερωτηθέντων τα ποσοστά διαμορφώνονται ως εξής: Σπουδές στο δημοτικό σχολείο έχει ολοκληρώσει το 4,5%, το 2% στο γυμνάσιο και στο λύκειο το 18%. Το 16,5% έχει αποφοιτήσει από Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (IEK) ή από Ιδρύματα Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (ΤΕΕ), ενώ το 13% είναι απόφοιτοι Τεχνικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΤΕΙ). Το 28% είναι απόφοιτοι Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΑΕΙ) καθώς επίσης το 16% είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών και μόλις το 2% έχουν διδακτορικό τίτλο. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα ποσοστά που αφορούν την τυπική εκπαίδευση των μεταναστών που ζουν στη χώρα μας, τα οποία απεικονίζονται στο Γράφημα 6.

Γράφημα 6: Τυπική Εκπαίδευση Μεταναστών

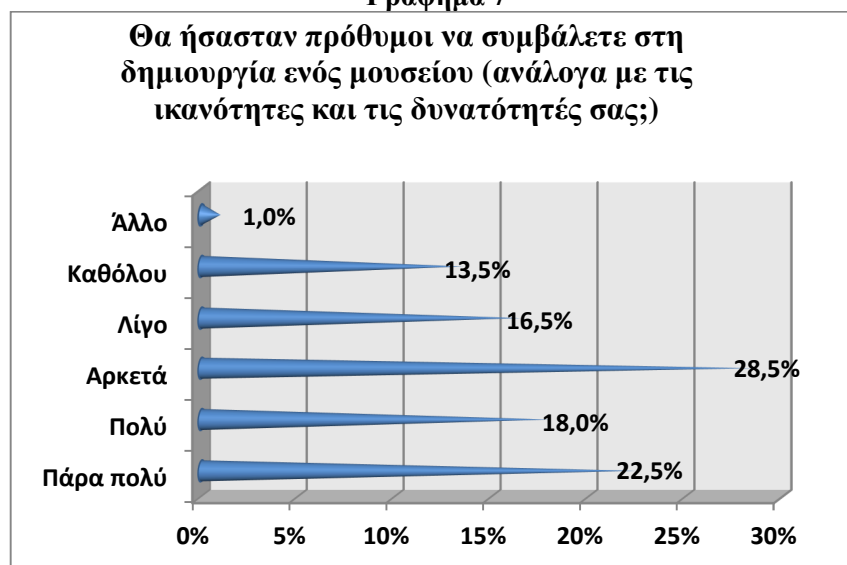
Αναφορικά με την επαγγελματική τους δραστηριότητα, σημειώνεται ότι το 55,5 % του κοινού εργάζεται στον ιδιωτικό τομέα, το 17% ως ελεύθεροι επαγγελματίες, το 12% είναι άνεργοι, το 6,5 % εργάζονται ως δημόσιοι υπάλληλοι, το 5,5% σπουδάζουν, ενώ, τέλος, το 3,5% είναι συνταξιούχοι. Μεγάλο μέρος των γυναικών μεταναστριών εργάζονται ως οικιακοί βοηθοί και ως κυβερνάντες συμβάλλοντας στην ανατροφή παιδιών των ελληνικών οικογενειών. Επίσης,

πολλοί από τους μετανάστες έχουν βρει εργασιακή στέγη ως εργατές σε εργοστάσια, ενώ αρκετοί απασχολούνται ως ελεύθεροι επαγγελματίες (καθηγητές, καλλιτέχνες, οικοδόμοι).

Από τις ερωτήσεις γενικού ενδιαφέροντος προκύπτει ότι το κοινό που συμμετείχε στην έρευνα ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για τα πολιτιστικά δρώμενα της χώρας και κυρίως για το κινηματογράφο, τη μουσική και το θέατρο και λιγότερο για το χορό, τα εικαστικά, τη λογοτεχνία, την αρχιτεκτονική, κ.ά.

Παρά το γεγονός αυτό, όπως προκύπτει από το δείγμα της έρευνας, το κοινό δεν επισκέπτεται συχνά τα ελληνικά μουσεία, καθώς η πλειονότητα των ερωτηθέντων επισκέπτεται κάποιο μουσείο μία φορά το χρόνο και μάλιστα μόνο όταν βρίσκεται σε διαφορετικό τόπο. Ωστόσο στην ερώτηση *αν θα ήταν πρόθυμοι να συμβάλλουν στη δημιουργία ενός μουσείου (ανάλογα με τις ικανότητες και δυνατότητές τους)*, όπως φαίνεται και από το παρακάτω γράφημα (Γράφημα 7), η πλειονότητα των ερωτηθέντων δηλώνει αρκετά πρόθυμη να συμβάλει στη δημιουργία ενός μουσείου, ενώ μεγάλο είναι και το ποσοστό αυτών που δηλώνουν πάρα πολύ πρόθυμοι.

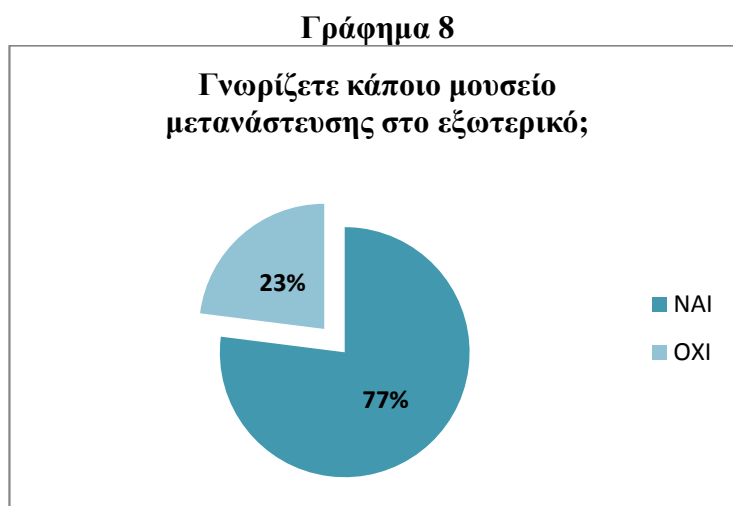
Γράφημα 7

5.3. Η στάση του κοινού στην Ελλάδα για την πιθανή δημιουργία ενός μουσείου μετανάστευσης στον ελλαδικό χώρο

Στην παρούσα ενότητα θα επιχειρηθεί να αποτυπωθεί η γνώμη του κοινού για τη δημιουργία ενός μουσείου μετανάστευσης στην Ελλάδα, η πρόθεσή του να το επισκεφθεί, αλλά και οι απόψεις του για τα θέματα που θα επιθυμούσε να θίγονται, το είδος των εκθεμάτων και τα μέσα ερμηνείας του συγκεκριμένου μουσείου.

Στην ερώτηση *αν το κοινό γνωρίζει κάποιο μουσείο μετανάστευσης στο εξωτερικό*, το 77% των ερωτηθέντων απάντησε αρνητικά, ωστόσο η απάντηση του 23% ήταν θετική (Γράφημα 8). Όλοι όσοι απάντησαν θετικά, γνωρίζουν το Ellis Island στη Νέα Υόρκη, ενώ λίγοι γνωρίζουν το Μουσείο Μετανάστευσης στη Μελβούρνη. Μόλις δέκα από τους ερωτηθέντες έχουν επισκεφτεί το Ellis Island της Νέας Υόρκης, αποκομίζοντας θετικές εντυπώσεις.

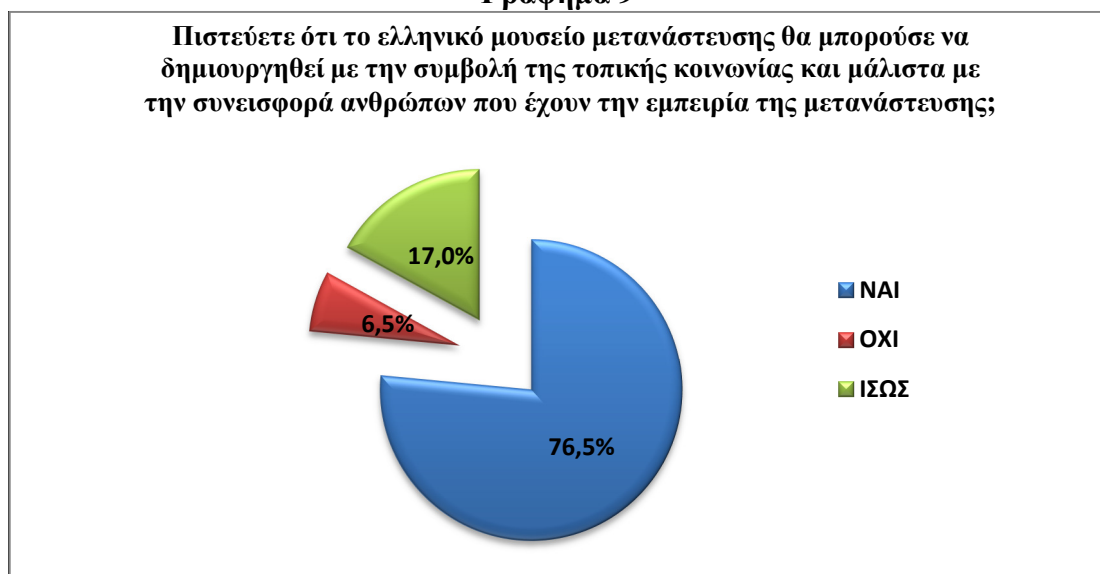
Στην ερώτηση *πως κρίνετε την πιθανότητα δημιουργίας ενός μουσείου μετανάστευσης στην Ελλάδα*, το κοινό απαντά κυρίως «πολύ θετικά» ή «θετικά». Μόνο δύο άτομα απαντούν αρνητικά, υποστηρίζοντας ότι ούτως ή αλλιώς τάσσονται κατά της μετανάστευσης, ενώ μόλις έντεκα απαντούν ότι κρίνουν την ενδεχόμενη δημιουργία του εν λόγω μουσείου, αδιάφορα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν οι αιτιολογήσεις των απαντήσεων. Οι ερωτηθέντες υποστηρίζουν ότι η δημιουργία ενός τέτοιου μουσείου στη χώρα μας θα μπορούσε να δώσει ερεθίσματα ώστε να τεθούν νέες βάσεις στη συζήτηση για τη μετανάστευση με απώτερο στόχο την κατανόηση του διαφορετικού, του «άλλου» και τη μείωση ρατσιστικών και ξενοφοβικών φαινομένων (κυρίως μέσω της επίσκεψης από μικρούς μαθητές). Παράλληλα θα μπορούσε να αποτελέσει αφορμή για γνωριμία με άλλους πολιτισμούς και πηγή έμπνευσης. Επίσης, πολλοί είναι αυτοί που πιστεύουν ότι το εν λόγω μουσείο θα μπορούσε να αναδείξει αθέατες και άγνωστες πτυχές

του φαινομένου και να συμβάλει στην ειρηνική συμβίωση με τους μετανάστες και στην ομαλή ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία, ενώ πολύτιμη θα είναι η συμβολή του και στη διατήρηση της μνήμης και τη δημιουργία εθνικής συνείδησης. Διατυπώνεται, επιπλέον, η άποψη ότι αποτελεί παράλειψη και υστέρηση η απουσία τέτοιας θεματικής μουσείου στη χώρα μας, δεδομένου ότι η Ελλάδα έχει υπάρξει για πολλά χρόνια χώρα υποδοχής και αποστολής μεταναστών.

Μελετώντας την κρίση του κοινού σχετικά με το αν το μουσείο μετανάστευσης στην Ελλάδα θα μπορούσε να δημιουργηθεί με τη συμβολή της τοπικής κοινωνίας και μάλιστα με τη συνεισφορά ανθρώπων που έχουν την εμπειρία της μετανάστευσης, η πλειονότητα απαντά θετικά (με ποσοστό 76,5%), ενώ μόλις το 6,5% απαντά αρνητικά στην συγκεκριμένη ερώτηση (Γράφημα 9). Οι περισσότεροι από αυτούς που απαντούν θετικά είναι γυναίκες (75%). Οι ερωτηθέντες που απαντούν θετικά θεωρούν ότι η βιωμένη εμπειρία είναι πάντα πιο ισχυρή (μαζί με την εμπειρία των ειδικών) και ότι μπορεί να προσδώσει αυθεντικότητα και ζωντάνια κάνοντας τους επισκέπτες να το αισθάνονται πιο οικείο. Εκείνοι που απαντούν αρνητικά, υποστηρίζουν ότι είναι εξαιρετικά δύσκολα για κάποιον που έχει βιωμένη εμπειρία να μπορεί να διατηρεί αντικειμενική στάση, ενώ πολλοί είναι εκείνοι που θεωρούν το ελληνικό κοινό ανώριμο ώστε να μπορέσει να συμβάλει ενεργά σε μια τέτοια δράση. Τα πάσης φύσεως προβλήματα, και κυρίως τα οικονομικά, που αντιμετωπίζει σήμερα η ελληνική κοινωνία, για κάποιους είναι ένας ακόμη ανασταλτικός παράγοντας συνεισφοράς στη δημιουργία του ελληνικού μουσείου μετανάστευσης.

Γράφημα 9

Η συντριπτική πλειοψηφία του κοινού (με ποσοστό 85%) δηλώνει ότι έχει την πρόθεση να επισκεφθεί το μουσείο μετανάστευσης στην Ελλάδα και μόλις το 2% δεν επιθυμεί να το επισκεφθεί (Στο γράφημα 10 παρουσιάζεται αναλυτικά η πρόθεση επίσκεψης από Έλληνες και μετανάστες). Ο κύριος λόγος που οι περισσότεροι ερωτηθέντες δηλώνουν πως θα ήθελαν να επισκεφθούν το μουσείο είναι η μοναδικότητα και η πρωτοτυπία του, καθώς οι περισσότεροι δεν είχαν ποτέ αντίστοιχη εμπειρία.

Γράφημα 10

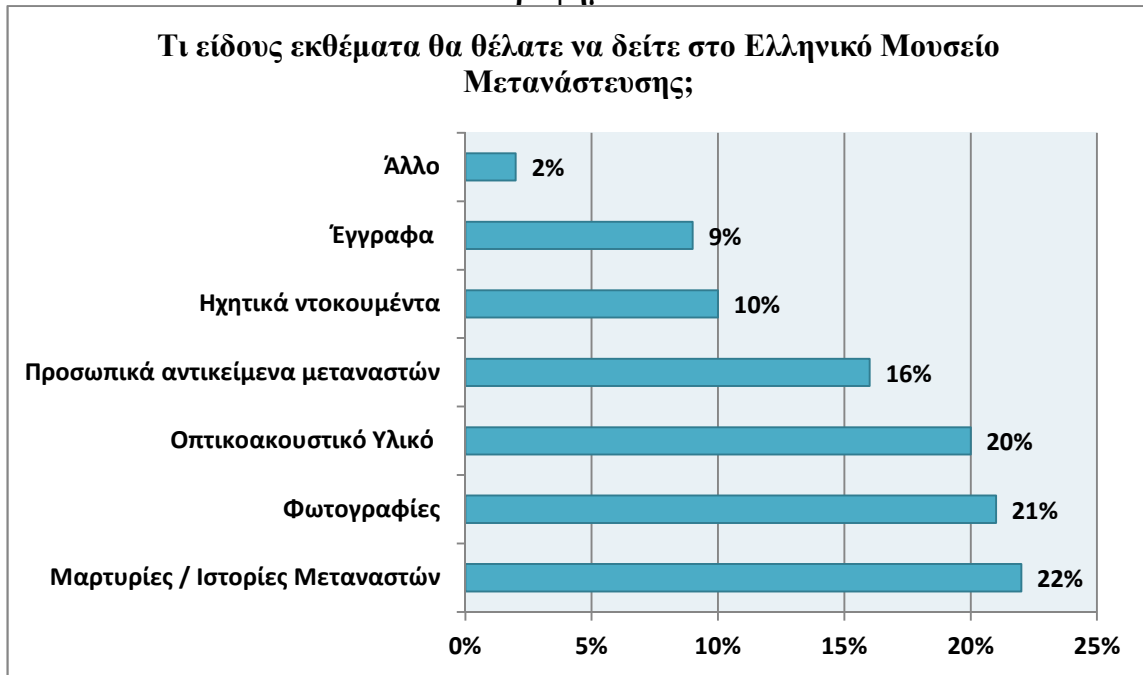

Με σκοπό να διερευνηθούν τα θέματα που θα ήθελε το κοινό να θίγονται στο μουσείο μετανάστευσης στην Ελλάδα, ζητήθηκε από τους ερωτηθέντες να καταθέσουν τη γνώμη τους χωρίς δυνατότητα επιλογών, αλλά αποκλειστικά σύμφωνα με την κρίση τους. Το κοινό δηλώνει ότι θα ήθελε πρωτίστως το μουσείο να αφορά τόσο την εισερχόμενη όσο και την εξερχόμενη μετανάστευση. Για πολλούς η Μικρασιατική Καταστροφή αποτελεί ένα αξιομνημόνευτο κεφάλαιο αυτής της θεματικής. Επίσης, τα αίτια, το ταξίδι, η κουλτούρα των μεταναστών, ο τρόπος ζωής, η μέριμνα από τις εκάστοτε χώρες υποδοχής και η ενσωμάτωση τους είναι θέματα τα οποία, όπως προκύπτει από την έρευνα του δείγματος, προσελκύουν το ενδιαφέρον του κοινού. Η μετανάστευση προς την Αμερική και τη Γερμανία είναι, επίσης, από τα θέματα που το κοινό επιθυμεί να θίγονται, δεδομένου ότι οι περισσότεροι Έλληνες έχουν κάποιο δεσμό με κάποιο μετανάστη σε αυτές τις χώρες.

Αναφορικά με τις εκθέσεις του μουσείου, έχει ενδιαφέρον τι είδους εκθέματα αναμένει να δει το κοινό μέσα σε ένα μουσείο μετανάστευσης, καθώς και ποια ερμηνευτικά μέσα θα επιθυμούσε να χρησιμοποιούνται. Για τη διερεύνηση των συγκεκριμένων θεμάτων υποβλήθηκαν ερωτήσεις κλειστού τύπου.

Σύμφωνα με τα δεδομένα που προκύπτουν, το κοινό δίνει προτεραιότητα στις μαρτυρίες και τις προσωπικές ιστορίες των μεταναστών, στις φωτογραφίες και στο οπτικοακουστικό υλικό. Ακολουθούν με σειρά προτεραιότητας τα προσωπικά αντικείμενα των μεταναστών, τα ηχητικά ντοκουμέντα και τα έγγραφα. Ένα πολύ μικρό ποσοστό ερωτηθέντων τόνισε τη χρησιμότητα της προβολής ντοκιμαντέρ καθώς και την έκθεση αντικειμένων που έχουν να κάνουν με την οικιακή καθημερινότητα των μεταναστών (π.χ. μαγειρικά σκεύη) (Γράφημα 11).

Γράφημα 11

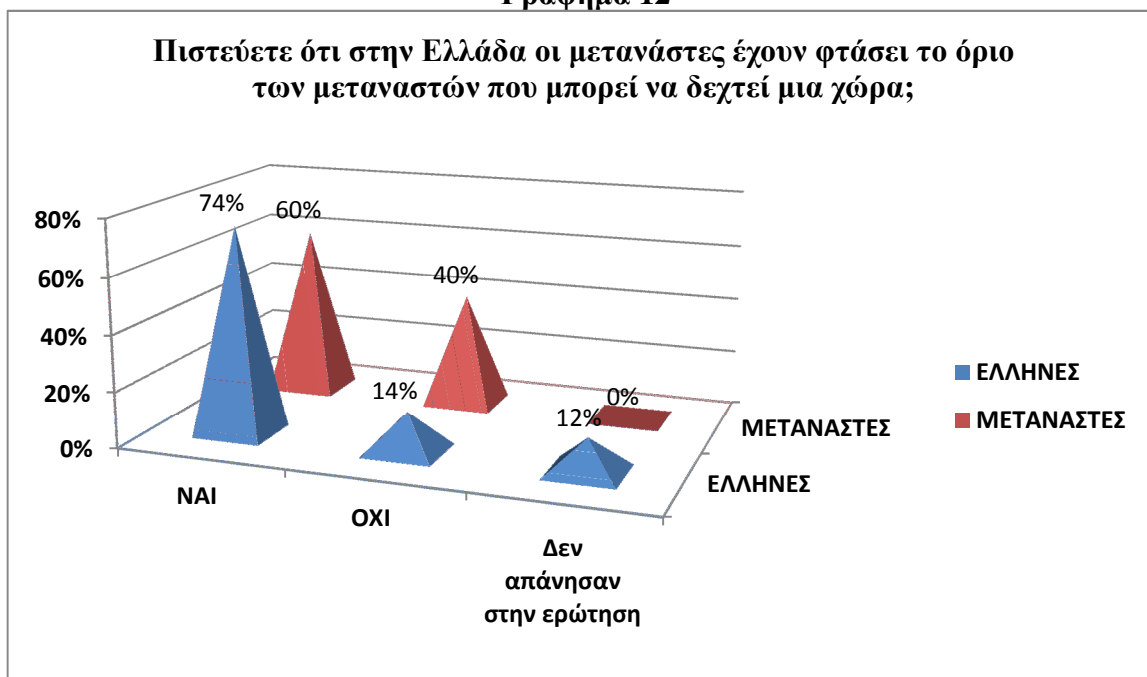
Σε ό,τι αφορά τα μέσα ερμηνείας, το κοινό φαίνεται να μην εκδηλώνει κάποια ιδιαίτερη προτίμηση, αφού οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες επιλέγουν όλες τις εναλλακτικές που τους δίνονται. Ωστόσο, η χρήση πολυμέσων και η προβολή ταινιών δείχνουν να κερδίζουν την προτίμηση του κοινού σε σχέση με τα φυλλάδια, τους ξεναγούς, τις σκηνικές αναπαραστάσεις, τις προφορικές μαρτυρίες και τις ξεναγήσεις που επίσης συγκεντρώνουν μεγάλα ποσοστά.

5.4 Η γνώμη του κοινού για το φαινόμενο της μετανάστευσης

Αρκετές είναι οι δημοσκοπήσεις που έχουν πραγματοποιηθεί τα τελευταία χρόνια στον ελλαδικό χώρο για το θέμα της μετανάστευσης, με αφορμή κυρίως την άνοδο των ακροδεξιών κομμάτων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η δημοσκόπηση της Κάπα Research που διενεργήθηκε το 2012 για λογαριασμό της εφημερίδας το «Βήμα της Κυριακής». Από τη δημοσκόπηση προκύπτει ότι οι Έλληνες πιστεύουν ότι οι μετανάστες τρομάζουν, ενοχλούν και είναι υπεύθυνοι για τα δεινά της χώρας. Σε ποσοστό κοντά ή πάνω από το 80%, έχουν αρνητική γνώμη για τους μετανάστες, νόμιμους και παράνομους. Το 83,4% των ερωτηθέντων της δημοσκόπησης θεωρεί πολύ σοβαρό το πρόβλημα της λαθρομετανάστευσης στη χώρα μας και το 79,3% αισθάνεται να κινδυνεύει, εξαιτίας των περιστατικών βίας που συμβαίνουν καθημερινά⁶³.

Τα στοιχεία που προκύπτουν από την παρούσα έρευνα, προς επίρρωση της έρευνας της Κάπα Research, δεν ανατρέπουν το αποτέλεσμα της δημοσκόπησης του 2012 όσον αφορά την άποψη του κοινού για τους μετανάστες. Χαρακτηριστική είναι η άποψη του κοινού για το όριο των μεταναστών στην Ελλάδα, αφού η πλειονότητα των ερωτηθέντων απαντούν ότι στην Ελλάδα οι μετανάστες έχουν φτάσει το όριο των μεταναστών που μπορεί να δεχτεί μια χώρα. (Γράφημα 12).

Γράφημα 12

⁶³ «Δημοσκόπηση 2012: τι ποσοστό – σοκ Ελλήνων δεν θέλει τους μετανάστες» (8 Απριλίου 2012) Διαθέσιμο στο: <http://www.fimes.gr/2012/04/dimoskopisi-2012-kapa-research-metanastes/> (Τελευταία επισκ. 25/02/14)

Επίσης, το 75% των ερωτηθέντων ισχυρίζεται ότι πρέπει να υπάρχει όριο στον αριθμό από διαφορετικές εθνικότητες, φυλές ή θρησκείες, τον οποίο είναι σε θέση να δεχτεί μια χώρα, ενώ το 5% δεν απάντησε στην ερώτηση, θεωρώντας ότι οι ερωτήσεις χαρακτηρίζονται από γενίκευση.

Ιδιαίτερα ενδιαφέροντα και κατατοπιστικά είναι τα σχόλια που έκαναν οι ερωτηθέντες στις δυο παραπάνω ερωτήσεις. Για τους περισσότερους, η Ελλάδα είναι μια χώρα που έχει προ πολλού ξεπεράσει τον αριθμό των μεταναστών που μπορεί να δεχτεί, δεδομένου ότι στη χώρα δεν υπάρχει έλεγχος και προγραμματισμός, ενώ ανύπαρκτη είναι και η μεταναστευτική πολιτική, γεγονός που -για πολλούς- υποβαθμίζει το ζήτημα και εξυπηρετεί συμφέροντα. Τελικά οι μετανάστες της χώρας μας που χρήζουν βοήθειας σε πολλαπλά επίπεδα, δεν καταφέρνουν να ζουν αξιοπρεπώς αντιμετωπίζοντας ιδιαίτερα αντίξοες συνθήκες. Επίσης, δεδομένων των δυσχερών πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών της χώρας τα τελευταία χρόνια, για κάποιους η Ελλάδα καθίσταται χώρα στρατοπέδων συγκέντρωσης, βασανιστηρίων, ηθικής και σωματικής εξόντωσης των μεταναστών. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η άποψη των μεταναστών που ισχυρίζονται ότι θα πρέπει να υπάρχει όριο στον αριθμό και έλεγχος των μεταναστών κατά την είσοδό τους στη χώρα.

Για το 20% περίπου του κοινού, δεν θα πρέπει να υπάρχει όριο του αριθμού των μεταναστών που μπορεί να δεχτεί μια χώρα, αφού οι μετανάστες αποτελούν ανθρώπινες οντότητες προερχόμενες από χώρες με φτώχεια, πόλεμο και «θεομηνίες» και χρήζουν ιδιαίτερης μεταχείρισης. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η άποψη του κοινού είναι ότι αυτό που προέχει είναι η προστασία και η διάσωση της ανθρώπινης ζωής, που αποτελεί το απόλυτο αγαθό. Από τα στατιστικά δεδομένα προκύπτει ότι οι άνθρωποι που απάντησαν αρνητικά στη συγκεκριμένη ερώτηση είναι ανώτατου μορφωτικού επιπέδου (περίπου το 70%).

Βάσει των όσων προέκυψαν από την έρευνα κοινού, οι ερωτηθέντες ελληνικής καταγωγής, σε πολύ μικρό ποσοστό (μόλις 7%) δηλώνει ότι ακούγοντας τη λέξη μετανάστευση πραγματοποιεί θετικές σκέψεις, ενώ οι αιτίες του φαινομένου καθώς και οι έλληνες μετανάστες και έλληνες πρόσφυγες είναι οι κυρίαρχες σκέψεις στο άκουσμα της συγκεκριμένης λέξης. Για τους μετανάστες, το αντίστοιχο ποσοστό είναι 35%. Μικρό μερίδιο του κοινού δηλώνει πως η λέξη μετανάστευση τον παραπέμπει στο ρατσισμό των ελλήνων, όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν. Για άλλους η λέξη μετανάστευση σημαίνει «πονεμένα πρόσωπα», «αγώνας για επιβίωση», «αυτοεξορία», «τα πνιγμένα παιδιά στη Μεσόγειο».

Η λέξη «λαθρομετανάστευση», που δόθηκε ως εναλλακτική απάντηση στην συγκεκριμένη ερώτηση (τι σας έρχεται το μυαλό όταν ακούτε τη λέξη μετανάστευση;), για μερίδα των ερωτηθέντων, αποτελεί εσφαλμένη ορολογία ή ακόμα και μη αποδεκτό όρο.

Στο παρακάτω γράφημα (Γράφημα 10), αποτυπώνεται σχηματικά η άποψη του κοινού σχετικά με το αν η μετανάστευση ωφελεί ή βλάπτει τη χώρα. Τα ποσοστά δείχνουν πως οι μετανάστες της έρευνας πιστεύουν, κατά 70%, ότι η μετανάστευση ωφελεί την Ελλάδα, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τους έλληνες ερωτηθέντες είναι 30%. Για πολλούς, η επαφή με άλλους λαούς μπορεί να δημιουργήσει νέα ερεθίσματα, να προσφέρει δια ζώσης εμπειρίες και υγιή πρότυπα, καθώς επίσης πιστεύεται ότι η πολυμορφία είναι αυτή που διασφαλίζει την ιδιαιτερότητα των πολιτισμών. Ωστόσο, πολλές φορές, όπως αναφέρεται, ο φόβος της αλλοίωσης της εθνικής μας ταυτότητας και κουλτούρας οδηγεί σε αμυντική και συχνά εχθρική στάση απέναντι στο φαινόμενο.

Επίσης, σημαντικό μέρος του κοινού πιστεύει ότι η χώρα βλάπτεται αλλά συγχρόνως και ωφελείται από το φαινόμενο της μετανάστευσης. Αξιοσημείωτο είναι ότι το 75% των ερωτηθέντων που πιστεύουν ότι η χώρα ωφελείται από τη μετανάστευση ανήκει στις ηλικιακές ομάδες 18-24 και 25-34.

Γράφημα 13

5.5 Συμπεράσματα

Μελετώντας την άποψη του κοινού για τους μετανάστες, παρατηρείται ότι το κοινό ενδιαφέρεται για το ζήτημα της μετανάστευσης στη χώρα. Ωστόσο, η έλλειψη μεταναστευτικής πολιτικής και οι σύγχρονες συνθήκες, όπως έχουν διαμορφωθεί στη χώρα, οδηγούν στην άποψη ότι πρέπει να υπάρχει όριο των εισαχθέντων μεταναστών και ενδελεχής έλεγχος. Το κοινό θεωρεί ότι υπό προϋποθέσεις η Ελλάδα μπορεί να ωφεληθεί ιδιαίτερα από την παρουσία των μεταναστών στη χώρα.

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία της έρευνας, το κοινό που κατοικεί στη πρωτεύουσα και μάλιστα στο κέντρο της είναι πιο ανεκτικό απέναντι στο φαινόμενο, σε αντίθεση με όσους μένουν σε επαρχιακές πόλεις ή σε βόρεια προάστια της Αθήνας.

Η προοπτική της δημιουργίας ενός μουσείου μετανάστευσης αντιμετωπίζεται θετικά από την πλειονότητα των ερωτηθέντων, δηλώνοντας ότι θα συμβάλει στην πολιτιστική ανάπτυξη του τόπου και θα παρέχει έγκυρη ενημέρωση σχετικά με το εν λόγω φαινόμενο. Η πρόθεση επίσκεψης στο μουσείο εμφανίζει υψηλά ποσοστά στις νεαρές κυρίως ηλικιακές ομάδες αλλά και στη μέση ηλικία 45-54 και 55-64.

Σε γενικές γραμμές, η ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης αλλά και οι προσωπικές εμπειρίες είναι αυτές που καθορίζουν τις επιλογές, τις προσδοκίες και τις ανάγκες των ερωτηθέντων.

Από τα σχόλια που διατυπώνονται από πολλούς ερωτηθέντες, προκύπτει ότι η δημιουργία ενός μουσείου μετανάστευσης θα μπορούσε να συνεισφέρει στην διάπλαση της νέας γενιάς μαθαίνοντας τι πραγματικά είναι η μετανάστευση χωρίς φόβο και προκαταλήψεις, και παράλληλα συμβάλλοντας ώστε να αποσαφηνιστούν οι σχετικές παρεξηγημένες έννοιες.

Πολλοί είναι αυτοί που αποδίδουν τις αναπαραστατικές επιτελέσεις του ρατσισμού, που ενδεχομένως επιβραδύνουν τη δημιουργία ενός μουσείου μετανάστευσης στην Ελλάδα, στο γεγονός ότι η Ελλάδα είναι μια χώρα που έχει γαλουχηθεί με τη «λευκή υπεροχή» την ίδια στιγμή που οι μειονοτικές σπουδές, η μελέτη του «εθνικά Άλλου» και η εθνογραφία της μετανάστευσης είναι άγνωστες θεματικές για το ευρύ κοινό.

Έχοντας αφουγκραστεί τις απόψεις του κοινού και έχοντας διαπιστώσει την αποδοχή του συγκεκριμένου μουσείου, δίνεται η δυνατότητα του σχεδιασμού ενός μουσείου που θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες, στις επιθυμίες και προσδοκίες του εν δυνάμει κοινού του.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ (BUSINESS PLAN)

6.1 Εισαγωγή

Παρά το γεγονός, ότι λειτουργούν ως σύγχρονοι φορείς της τέχνης και του πολιτισμού επηρεάζοντας, με τρόπο άμεσο και καθοριστικό, τη δομή και την εξέλιξη της κοινωνίας, τα μουσεία δεν παύουν να συνιστούν μια μορφή επιχείρησης (Βουτσά 2013). Ως τέτοια, τα μουσεία βρίσκονται σε ένα διαρκώς αυξανόμενο και συχνά ασταθές ανταγωνιστικό περιβάλλον. Το περιβάλλον αυτό δημιουργεί τόσο ευκαιρίες όσο και απειλές. Η μελέτη σκοπιμότητας στα μουσεία, που εξυπηρετεί στον προσδιορισμό στόχων και στην οργάνωση τακτικών, είναι μια ελεγχόμενη διαδικασία για τον εντοπισμό προβλημάτων και ευκαιριών, τον προσδιορισμό στοιχείων, την περιγραφή καταστάσεων, τον προσδιορισμό αποτελεσμάτων μιας ήδη υπάρχουσας επιχείρησης ή αυτής που πρόκειται να δημιουργηθεί (Thomson 2002).

Είναι γεγονός ότι δεν νοείται επιχείρηση είτε πρόκειται για μικρή εμπορική ή βιοτεχνική μονάδα, είτε για μεγάλη πολυεθνική εταιρεία, που δεν καταστρώνει και εφαρμόζει ένα Επιχειρηματικό Σχέδιο (Business Plan). Ένα από τα ουσιώδη κεφάλαια που συνθέτουν το Επιχειρηματικό Σχέδιο είναι το Πλάνο Μάρκετινγκ και βασικά συστατικά του πλάνου μάρκετινγκ είναι η ανάλυση SWOT και η ανάλυση PEST (Χρυσικός 2013).

Με σκοπό, λοιπόν, να προκύψουν τα στοιχεία τα οποία θα αξιοποιηθούν κατά τη μουσειολογική προμελέτη για το μουσείο μετανάστευσης στην Ελλάδα και, πιο συγκεκριμένα, για τη διερεύνηση τόσο του εσωτερικού όσο και του εξωτερικού περιβάλλοντος του, στο παρόν κεφάλαιο θα διενεργηθούν αναλύσεις SWOT και PEST που αφορούν σε διαγνωστικές μελέτες του αντικειμένου εξέτασης, τόσο στο εσωτερικό (internal situation audit) όσο και στο εξωτερικό περιβάλλον του (external situation audit) (Amdam και Amdam 1990).

Η διερεύνηση του εσωτερικού περιβάλλοντος εξετάζει τις υπάρχουσες ή εν δυνάμει δυνατότητες και αδυναμίες (Kolter & Kolter 2008). Το εργαλείο για τη διερεύνηση του εσωτερικού περιβάλλοντος, στο οποίο εκτός από το χώρο και τις υπηρεσίες, περιλαμβάνονται το διοικητικό μοντέλο, οι θεσμοί του οργανισμού και το προσωπικό, είναι η SWOT ανάλυση, η οποία στόχο έχει να ορίσει τις προτεραιότητες του μουσείου και τους πολιτιστικούς πόρους (Lord & Dexter 2001).

Για τη διερεύνηση του εξωτερικού περιβάλλοντος, με σκοπό να εντοπιστούν οι ευκαιρίες και οι απειλές που προέρχονται από το περιβάλλον της αγοράς, θα χρησιμοποιηθεί η PEST ανάλυση.

6.2 SWOT Ανάλυση

Η ανάλυση SWOT είναι ένα πολύ σημαντικό εργαλείο για να εξετάσει ένας οργανισμός το περιβάλλον του. Η λέξη SWOT αναφέρεται στις δυνάμεις (Strengths), στις αδυναμίες (Weaknesses), στις ευκαιρίες (Opportunities) και στις απειλές (Threats).

Εξωτερικό περιβάλλον	Απειλές (Threats)	Δράσεις αντιμετώπισης	Προσπάθειες αποφυγής
	Ευκαιρίες (Opportunities)	Δράσεις αξιοποίησης	Δράσεις διερεύνησης
		Πλεονεκτήματα (Strengths)	Αδυναμίες (Weaknesses)
		Εσωτερικό περιβάλλον	

Εικ. 56: Βασικές διαστάσεις της ανάλυσης SWOT

Πηγή: Richards 2001 (http://www.aegean.gr/lid/internet/elliniki_ekdosi/TEL_DIMOSI/SWOT_final.pdf)

Παρακάτω θα γίνει σύντομη καταγραφή των συγκεκριμένων χαρακτηριστικών, ανά κατηγορία, στο περιβάλλον του Μουσείου Μετανάστευσης στην Ελλάδα.

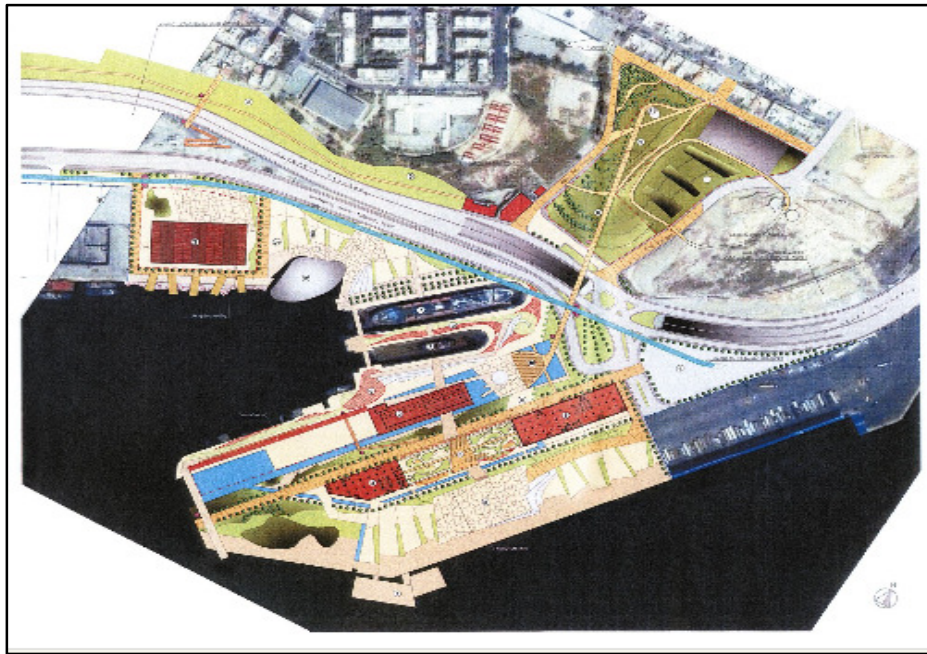
6.2.1 Δυνατότητες - Ευκαιρίες

Η μακρά και πλούσια μεταναστευτική ιστορία της Ελλάδος αποτελεί μια πραγματικότητα η οποία μπορεί να αξιοποιηθεί από το ελληνικό μουσείο μετανάστευσης, το οποίο θα είναι το πρώτο και μοναδικό της συγκεκριμένης θεματολογίας στη χώρα. Η δημιουργία του θα καλύψει το κενό ύπαρξης ενός οργανωμένου χώρου που θα εστιάζει στο -πάντα- επίκαιρο φαινόμενο της μετανάστευσης, την εποχή που τα μουσεία της χώρας βρίσκονται σε κρίση λόγω της δυσχερούς δημοσιονομικής κατάστασης⁶⁴.

⁶⁴ Αδαμοπούλου, Μ. 12/09/2012, «Η κρίση φέρνει ψαλίδι στα μουσεία». Διαθέσιμο στο: <http://www.tanea.gr/news/culture/article/4751339/?iid=2> (Τελευταία επισκεψη: 10/10/2014).

Όπως έχει γίνει γνωστό από το Master Plan του Ο.Λ.Π.⁶⁵, το μουσείο μετανάστευσης πρόκειται να τοποθετηθεί στο λιμάνι του Πειραιά, το οποίο αποτελεί το σπουδαιότερο και μεγαλύτερο λιμάνι της χώρας.

Παράλληλα, η δημιουργία του μουσείου, το οποίο θα ενταχθεί σε ένα μελλοντικό πάρκο μουσείων⁶⁶ θα αποτελέσει τμήμα ενός σχεδίου αναμόρφωσης της ευρύτερης περιοχής του Πειραιά. Το ίδιο το μουσείο θα έχει τη δυνατότητα να επωφεληθεί από την πολιτιστική αναβάθμιση της περιοχής και από την ένταξή του στο πολιτιστικό της σύνολο.

Εικ.: 57: Σχέδιο ανάπλασης πολιτιστικού λιμανιού Πειραιά.
(Πηγή: <http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=376299>)

Εκτός από την αναβάθμιση της περιοχής, ένα ακόμα σημαντικό στοιχείο της θέσης του μουσείου είναι η τοποθέτησή του σ' ένα χώρο στον οποίο δημιουργούνται συνειρμικές συνδέσεις με τη μετανάστευση, τόσο λόγω της φύσης του (λιμάνι), όσο και λόγω της άμεσης σχέσης του λιμένα Πειραιώς με τη μετανάστευση κατά τον 20ό αιώνα.

⁶⁵ Οργανισμός Λιμένος Πειραιά

⁶⁶ «Μουσεία και Θεματικά Πάρκα στην πολιτιστική ακτή Πειραιά» 05/02/2013, Διαθέσιμο στο: <http://www.saronicmagazine.com/?p=14747> (Τελευταία επίσκεψη: 20/04/2014)

Η δημιουργία του μουσείου είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί με την αρωγή των πολιτών και της τοπικής κοινωνίας. Με τον τρόπο αυτό, οι πολίτες έρχονται σε επαφή με το φαινόμενο και είναι πιθανό να υπάρξει αλλαγή στάσης απέναντί του. Σημαντικό είναι να αξιοποιήσει το κράτος πιθανές επιδοτήσεις από αναπτυξιακά εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα (π.χ. ΕΣΠΑ). Πιθανές αλλαγές στην κρατική πολιτική αναφορικά με τη μετανάστευση, αναμφίβολα, θα αποτελούσε μια θετική εξέλιξη.

Άλλο ένα γεγονός το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί είναι η αλλαγή του πληθυσμιακού προφίλ και των κοινωνικών μοτίβων της ελληνικής πραγματικότητας. Τα τελευταία χρόνια, όπως έχει ήδη αναφερθεί, η Ελλάδα έχει δεχθεί μεγάλο κύμα μεταναστών, οι οποίοι είναι δυναμικά επισκέπτες του εν λόγω μουσείου. Με ειδικές δραστηριότητες το μουσείο μπορεί να αποτελέσει πόλο έλξης μεταναστών οι οποίοι θα έχουν τη δυνατότητα τόσο να συνεισφέρουν στη δημιουργία του όσο και να αποτελέσουν δυναμικό κοινό του.

Η πρόσβαση του κοινού στην περιοχή θα εξυπηρετείται με την κατασκευή γραμμής monorail, που θα συνδέει το λιμάνι με την ακτή. Ο Ηλεκτρικός Σιδηρόδρομος, ο Προαστιακός, καθώς και οι νέες στάσεις του ΜΕΤΡΟ που αναμένονται τα επόμενα χρόνια⁶⁷ θα εξυπηρετούν την πρόσβαση μεγάλου όγκου επισκεπτών. Η κατασκευή χώρου στάθμευσης στην περιοχή θα διευκολύνει την πρόσβαση με αυτοκίνητο, ενώ πρόκειται να δημιουργηθούν υποδομές με ράμπες, ανελκυστήρες κ.λ.π. για τη διευκόλυνση των ατόμων με ειδικές ανάγκες (ΑΜΕΑ).

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η παρουσία και η δράση του συλλόγου «Ελληνικό Μουσείο Μετανάστευσης», ο οποίος δύναται να λειτουργήσει υποστηρικτικά για το μουσείο σε πολλούς τομείς της δημιουργίας και της λειτουργίας του. Παράλληλα, το μουσείο μπορεί να εκμεταλλευτεί την ήδη υπάρχουσα εμπειρία των μουσείων μετανάστευσης διεθνώς.

---

⁶⁷ «Ξεκίνησε η διάνοιξη της σήραγγας του Μετρό προς Πειραιά» 04/09/2013. Διαθέσιμο στο: <http://www.naftemporiki.gr/story/693816> (Τελευταία επίσκεψη 18/03/2014)

6.2.2 Αδυναμίες - Απειλές

Η ιδέα δημιουργίας του ελληνικού μουσείου μετανάστευσης, ομολογουμένως, παρουσιάζεται σε μια εξαιρετικά δύσκολη περίοδο για τη χώρα τόσο σε οικονομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Η οικονομική ύφεση δημιουργεί ασταθές πολιτικό περιβάλλον, ενώ οι οικονομικές δυσκολίες και η έλλειψη πόρων μπορούν να προκαλέσουν σημαντικές καθυστερήσεις στην υλοποίηση του έργου. Οι ενδεχόμενες αλλαγές διοικήσεων στην τοπική αυτοδιοίκηση της περιοχής, που θα προκύψουν κατά τη διάρκεια δημιουργίας του μουσείου, ενδεχομένως να δημιουργήσουν αλλαγές στο σχεδιασμό του μουσείου αλλά και επιπρόσθετες καθυστερήσεις. Οι δυσοίωνες διεθνείς πολιτικές και οικονομικές συγκυρίες είναι ένας ακόμη σημαντικός συντελεστής, που πρέπει να ληφθεί υπόψη, αφού μπορεί να επηρεάσει την εξέλιξη οποιουδήποτε έργου και στη χώρα μας λόγω της εξάρτησής της, τη δεδομένη χρονική περίοδο, από τα διεθνή δρώμενα.

Στην εποχή της οικονομικής ύφεσης που διάγουμε, για όλα τα προϊόντα υπάρχει ο φόβος της μείωσης της κατανάλωσης ή της αγοραστικής δύναμης του καταναλωτικού κοινού. Ο ίδιος κίνδυνος παραμονεύει και σε ό,τι αφορά τα πολιτιστικά αγαθά. Επομένως, ιδιαίτερη βαρύτητα πρέπει να δοθεί στο κόστος του εισιτηρίου, ώστε να είναι προσιτό από μεγάλο μέρος του κοινού. Αισιόδοξα, ωστόσο, είναι τα μηνύματα ότι, παρά την οικονομική κρίση, παρατηρείται αύξηση της επισκεψιμότητας σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους⁶⁸.

Σύμφωνα με το Master Plan του Ο.Λ.Π.⁶⁹, το μουσείο θα στεγαστεί στις εγκαταστάσεις της πέτρινης αποθήκης του Ο.Λ.Π., ένα κτήριο έκτασης 3.500 τ.μ., το οποίο χρήζει ριζικών επεμβάσεων και αναμορφώσεων. Αυτομάτως, ωστόσο, γεννάται το ερώτημα τι παρεμβάσεις επιτρέπονται, βάσει νόμου, σ' ένα διατηρητέο κτήριο όπως αυτό και πόσο οι επιτρεπόμενες παρεμβάσεις θα μπορέσουν να εξυπηρετήσουν ένα σύγχρονο μουσείο.

⁶⁸ «Αυξημένη επισκεψιμότητα σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους» 11/11/2013. Διαθέσιμο στο: <http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=538896> (Τελευταία επίσκεψη: 14/04/2014)

⁶⁹ «Πολιτιστική Ακτι Πειραιά Εκθεση Συνοδευουσα την προταση γενικης διαταξης Master plan» 2010. Διαθέσιμο στο: http://www.olp.gr/images/stories/uploads/politistiki_akti.pdf (Τελευταία επίσκεψη: 18/03/14)

Εικ. 58: Η πέτρινη αποθήκη στην οποία προβλέπεται ότι θα φιλοξενηθεί το μουσείο μετανάστευσης στην Ελλάδα. Το κτήριο χρήζει ριζικών αναμορφώσεων και επεμβάσεων.

(Πηγή: http://www.olp.gr/images/stories/uploads/politistiki_akti.pdf)

Τέλος, μια από τις σημαντικότερες αδυναμίες είναι η ανεπάρκεια της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα σε συνδυασμό με την έξαρση των φαινομένων του ρατσισμού και της ξενοφοβίας, δεδομένα τα οποία προβληματίζουν σχετικά με την αποδοχή του μουσείου από το κοινό.

Strengths (Δυνατότητες)

- I. Μακρά και πλούσια μεταναστευτική ιστορία της Ελλάδας
- II. Πρώτο και μοναδικό μουσείο της συγκεκριμένης θεματολογίας στη χώρα
- III. Κάλυψη κενού ύπαρξης οργανωμένου χώρου που θα εστιάζει στο φαινόμενο της μετανάστευσης
- IV. Τοποθέτησή του σ' ένα χώρο στον οποίο δημιουργούνται συνειρμικές συνδέσεις με τη μετανάστευση (Λιμάνι)
- V. Με ειδικές δραστηριότητες, το μουσείο μπορεί να αποτελέσει πόλο έλξης των μεταναστών
- VI. Εύκολη πρόσβαση κοινού (M.M.M. & I.X.)
- VII. Η εκμετάλλευση της εμπειρίας μουσείων διεθνώς

Weaknesses (Αδυναμίες)

- I. Δύσκολη οικονομική και κοινωνική κατάσταση της χώρας
- II. Ασταθές πολιτικό περιβάλλον
- III. Εξάρτησή της χώρας, τη δεδομένη χρονική περίοδο, από τα διεθνή δρώμενα.
- IV. Στέγαση μουσείου στις πέτρινες αποθήκες του Ο.Λ.Π. οι οποίες χρήζουν αναμορφώσεων και ανακαινίσεων
- V. Αμφίβολη καταλληλότητα κτηρίου για τη στέγαση μουσείου, δεδομένου ότι το κτήριο είναι σχεδιασμένο για διαφορετική χρήση
- VI. Ανεπάρκεια της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα

Opportunities (Ευκαιρίες)

- I. Τμήμα ενός σχεδίου αναμόρφωσης της ευρύτερης περιοχής του Πειραιά – ένταξη στο πολιτιστικό σύνολο της πόλης
- II. Δημιουργία του μουσείου με την αρωγή των πολιτών και της τοπικής κοινωνίας
- III. Δυνατότητα αλλαγής στάσης κοινού σπέναντι στο φαινόμενο της μετανάστευσης
- IV. Αξιοποίηση πιθανών επιδοτήσεων από αναπτυξιακά εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα (π.χ. ΕΣΠΑ).
- V. Πιθανές αλλαγές στην κρατική πολιτική αναφορικά με τη μετανάστευση
- VI. Δυνατότητα εκμετάλλευσης δυνατοτήτων που δίνονται από επιτεύγματα της τεχνολογίας για τη κάλυψη των αναγκών των εκθέσεων του
- VII. Η ύπαρξη του συλλόγου ΕΛΜΜΕ

Threats (Απειλές)

- I. Οι οικονομικές δυσκολίες και η έλλειψη πόρων μπορούν να προκαλέσουν σημαντικές καθυστερήσεις
- II. Οι ενδεχόμενες αλλαγές διοικήσεων της τοπικής αυτοδιοίκησης της περιοχής
- III. Δυσόλιες διεθνείς πολιτικές και οικονομικές συγκυρίες
- IV. Μείωση κατανάλωσης ή αγοραστικής δύναμης του καταναλωτικού κοινού και στα πολιτιστικά αγαθά.
- V. Ξεραση των φαινόμενων του ρατσισμού και της ξενοφοβίας

6.3 PESTΑνάλυση

Η PEST ανάλυση είναι ένα ακόμα στρατηγικό εργαλείο του μάρκετινγκ που χρησιμοποιείται για την ανάλυση του μακροπεριβάλλοντος μίας επιχείρησης, δηλαδή των συστημάτων και των δομών που περιβάλλουν μία επιχείρηση. Πιο συγκεκριμένα, εξυπηρετεί τη διερεύνηση του εξωτερικού περιβάλλοντος του μουσείου και στόχο έχει την κατανόηση των κυρίων τάσεων που διέπουν τις αλλαγές και την εξέλιξη του κλάδου, τις επιπτώσεις στον κλάδο, τις αγορές, τις επιχειρήσεις και την εστίαση στις μελλοντικές επιπτώσεις. Έτσι η ανάλυση PEST διερευνά:

- Το Πολιτικό περιβάλλον (Political)
- Το Οικονομικό περιβάλλον (Economic)
- Το Κοινωνικό περιβάλλον (Social)
- Το Τεχνολογικό περιβάλλον (Technological)

Ενδεικτικοί παράγοντες PEST	
Πολιτικοί – Νομικοί	Οικονομικοί
Σταθερότητα κυβέρνησης	ΑΕΠ και διαθέσιμο εισόδημα
Πολιτική για συγχωνεύσεις, ανταγωνισμό, φορολογία, ρυθμιστική πολιτική	Διαρθρωτικές αλλαγές, δημόσιες δαπάνες, παρεμβατισμός
Απελευθέρωση αγορών	Τάσεις σε πληθωρισμό, επιτόκια
Διεθνείς συμφωνίες	Ανταγωνιστικότητα χώρας, διεθνοποίηση
Πολιτική για ασφάλεια και υγεία	Επενδύσεις και υποδομές, FDI
Κοινωνικο -πολιτισμικοί	Τεχνολογικοί
Δημογραφικά στοιχεία	Κυβερνητικό πρόγραμμα
Κατανομή εισοδήματος, κοινωνικές υπηρεσίες	Δαπάνες για τεχνολογία
Καταναλωτικά πρότυπα, διεθνοποίηση	Πατέντες και πρότυπα
Αλλαγές στο στυλ ζωής	Απαρχαίωση/ανανέωση εξοπλισμού
Παιδεία/μορφωτικό επίπεδο	Υποδομές επικοινωνιών, χρήση διαδικτύου
Στάση έναντι επιχειρήσεων	Δεξιότητες ατόμων

Εικ. 59: Ενδεικτικοί παράγοντες PEST Ανάλυσης

Η ανάλυση του εξωτερικού περιβάλλοντος ενός μουσείου, έχει στόχο να ορίσει τη θέση του στην αγορά, και ειδικότερα να ορίσει τη σχέση του με τους ανταγωνιστές (Kotler & Kolter 2008).

6.3.1 Πολιτικοί Παράγοντες

Η δημιουργία του πρώτου μουσείου μετανάστευσης στην Ελλάδα, το οποίο θα διέπεται από το νομοθετικό πλαίσιο για τη λειτουργία των δημόσιων μουσείων και της της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς (Ν. 3028 / 2002)⁷⁰, είναι ένα ιδιαίτερα φιλόδοξο σχέδιο, η ιδέα του οποίου αναπτύσσεται σε ένα κλίμα πολιτικής αστάθειας της χώρας που κυρίως οφείλεται στα οικονομικά και δημοσιονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζονται. Επιπλέον, η μακρά διάρκεια της υλοποίησης του σχεδίου, είναι πιθανόν να συμπέσει με αλλαγές κυβερνήσεων ή και διοικήσεων τοπικής αυτοδιοίκησης, γεγονός που μπορεί να επιφέρει επιπρόσθετες καθυστερήσεις.

Απειλή επίσης αποτελεί το γεγονός ότι στην Ελλάδα, μέχρι σήμερα, δεν έχει υιοθετηθεί κανένα μοντέλο μεταναστευτικής πολιτικής με αποτέλεσμα την αθρόα εισαγωγή μεταναστών στη χώρα για τους οποίους μάλιστα δεν υπάρχει καμιά συντονισμένη μέριμνα. Η έλλειψη αυτή είναι η απαρχή τεράστιων προβλημάτων με δραματικές, για την κοινωνία, συνέπειες (Τσιγκρής 2013).

Τέλος, η έλλειψη τουριστικής πολιτικής και η ανεπαρκής προώθηση της Ελλάδας στο εξωτερικό, οδηγεί στην ανάγκη μιας δυναμικής και μακροπρόθεσμης εθνικής τουριστικής και μεταναστευτικής πολιτικής.

6.3.2 Οικονομικοί Παράγοντες

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η ιδέα της δημιουργίας του εν λόγω μουσείου, εμφανίζεται σε μια ιδιαίτερα δύσκολη περίοδο για τη χώρα. Η ύφεση σε οικονομικό, επιχειρησιακό και αναπτυξιακό επίπεδο δεν αφήνει ανεπηρέαστο και τον τομέα του πολιτισμού. Η ύφεση αυτή που εντάσσεται στο πλαίσιο μια παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, είναι πιθανό να δημιουργήσει αλλαγή στα σχέδια δημιουργίας του μουσείου αλλά και σημαντικές καθυστερήσεις στο όποιο χρονοδιάγραμμα τεθεί.

---

⁷⁰ Νόμος 3028/2002: http://www.yppo.gr/files/g_1950.pdf

6.3.3 Κοινωνικοί Παράγοντες

Το μουσείο μετανάστευσης πρόκειται να ενταχθεί στον Πειραιά, που είναι ο μεγαλύτερος δήμος της Νομαρχίας Πειραιώς, και συγκεντρώνει την πλειονότητα του πληθυσμού, παρά το γεγονός ότι ο πληθυσμός του μειώνεται διαχρονικά⁷¹. Η γειτνίαση του δήμου με το δήμο Αθηναίων είναι ένα ακόμα πλεονέκτημα λόγω του μεγάλου του πληθυσμού. Κατά συνέπεια και η επισκεψιμότητα του κοινού είναι εν δυνάμει μεγάλη.

Η περιοχή του λιμανιού του Πειραιά, που αποτελεί τη σπουδαιότερη και μεγαλύτερη ναυπηγοεπισκευαστική βάση της χώρας, έχει υποστεί σημαντική υποβάθμιση λόγω της εγκατάλειψης των διατηρητέων κτιρίων και των ολυμπιακών ακινήτων, της ηχορρύπανσης, της κυκλοφοριακής ασφυξίας, των σκουπιδιών και της έλλειψης θέσεων στάθμευσης⁷².

Παράλληλα με την αισθητική και κοινωνική υποβάθμιση της περιοχής, παρατηρείται και πολιτιστική υποβάθμιση, αφού τα μουσεία του Πειραιά, το Αρχαιολογικό και το Ναυτικό Μουσείο, παρουσιάζουν ιδιαίτερα μικρή επισκεψιμότητα⁷³. Οι παράγοντες που συντελούν σε αυτό είναι η απομονωμένη θέση τους που δυσκολεύει την πρόσβαση του κοινού, η ελλιπής σήμανση αλλά και η γενικότερη εγκατάλειψή τους. Χαρακτηριστικό είναι ότι μεγάλο μερίδιο του κοινού αγνοεί πλήρως τόσο τα δύο προηγούμενα μουσεία όσο και το Μουσείο Ναυτικής Παράδοσης, το οποίο κανείς μπορεί να επισκεφτεί μόνο κατόπιν ραντεβού.

Σημαντικό πλεονέκτημα του λιμανιού του Πειραιά είναι το γεγονός ότι αποτελεί μια εύκολα προσβάσιμη περιοχή, λόγω του Ηλεκτρικού Σιδηρόδρομου, του Προαστιακού, της δυνατότητας εύκολης στάθμευσης με την δημιουργία χώρων στάθμευσης αλλά και της επερχόμενης επέκτασης του Μετρό στην περιοχή.

Στην Ελλάδα η οποία, στις μέρες μας, δέχεται μεγάλο όγκο μεταναστών, η αλλαγή στα κοινωνικά μοτίβα με την ύπαρξη πολλών και ποικίλων εθνοτήτων και θρησκειών είναι γεγονός. Η πραγματικότητα αυτή μπορεί να επηρεάσει τη δημιουργία και τη λειτουργία του μουσείου, εντάσσοντας τους μετανάστες ενεργά και κυρίως, αλλάζοντας τη στάση των Ελλήνων απέναντι στο φαινόμενο.

⁷¹ Ωστόσο, τη δεκαετία 1991 – 2001, οπότε πραγματοποιήθηκε η τελευταία απογραφή, παρατηρείται επιβράδυνση της μείωσης αυτής (Λεουτσάκου 2009, σ. 75)

⁷² Χεκίμογλου 23/12/2007, «Μυρίζει εγκατάλειψη το μεγάλο λιμάνι». Διαθέσιμο στο: <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=185687> (Τελευταία επίσκεψη: 26/04/2014)

⁷³ «Άμεση ανάγκη αύξησης της επισκεψιμότητας στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πειραιά» 26/09/2013. Διαθέσιμο στο: <http://www.piraeuspress.gr/municipality-of-piraeus/story/3439/amesi-anagki-auksisis-tis-episkepsimotitas-sto-archaiologiko-mouseio-pe/> (Τελευταία επίσκεψη: 15/04/2014)

Οι συνειρμοί που δημιουργούνται από τη σύνδεση του λιμανιού με τη μετανάστευση συνιστούν πρόσφορο έδαφος για τη δημιουργία του μουσείου μετανάστευσης στο συγκεκριμένο χώρο. Το φιλόδοξο πρόγραμμα της ανάπλασης του Πειραιά στόχο έχει να αναμορφώσει την υπάρχουσα εικόνα αυξάνοντας, παράλληλα, την επισκεψιμότητα της περιοχής και εντάσσοντας τον πολιτισμό στην καθημερινότητά του.

6.3.4 Τεχνολογικοί Παράγοντες

Η εξέλιξη της τεχνολογίας και μάλιστα του διαδικτύου είναι ραγδαία σε όλες τις εκφάνσεις της καθημερινής ζωής. Ολοένα και περισσότερο, τα τελευταία χρόνια, τα μουσεία έχουν εντάξει την τεχνολογία στις δραστηριότητές τους για να υποστηρίξουν είτε απλώς την ξενάγηση είτε και μαθησιακές δραστηριότητες εντός ή εκτός του χώρου του μουσείου⁷⁴. Η ψηφιακή τεχνολογία εισχώρησε στο χώρο των μουσείων εκμηδενίζοντας τις αποστάσεις και κατάφερε μέσω της ηλεκτρονικής τεχνολογίας να κάνει προσιτή την τέχνη στο ευρύ κοινό. Με τη βοήθεια του διαδικτύου δόθηκε η δυνατότητα πρόσβασης και πλοήγησης των επισκεπτών απ' όλο τον κόσμο στους χώρους του μουσείου, εξασφαλίζοντας έτσι μια αμφίδρομη επικοινωνία (Νίκας 2009).

Στην περίπτωση του μουσείου μετανάστευσης η τεχνολογία μπορεί να δώσει λύσεις τόσο σε θέματα μουσειακών πρακτικών όσο και σε θέματα μάρκετινγκ του μουσείου. Για παράδειγμα, θα μπορούσε να δημιουργηθεί μια ψηφιακή πλατφόρμα με τα εκθέματα του μουσείου, να χρησιμοποιηθούν διαδραστικές εφαρμογές εντός του μουσείου, ενώ μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης το μουσείο μπορεί να προωθήσει θέματα διαφήμισης, αλλά και να δώσει την ευκαιρία στο ευρύ κοινό να εκφράσει τις προτάσεις τους και τις ιδέες του για τη λειτουργία του μουσείου.

---

⁷⁴ «Η τεχνολογία, τα μουσεία, η μάθηση, η αφήγηση και το παιχνίδι» 2010 Διαθέσιμο στο: http://hci.ece.upatras.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=381%3A-----&catid=112%3A2010&Itemid=207&lang=el (Τελευταία επίσκεψη: 20/02/2014)

P

- i. Σχεδιασμός Πολιτιστικής Ακτής Πειραιά
- ii. Ισχύον Νομοθετικό πλαίσιο για τη λειτουργία των δημοσίων μουσείων
- iii. Πολιτική αστάθεια χώρας – πιθανές αλλαγές κυβέρνησης και τοπικής αυτοδιοίκησης έως την ολοκλήρωση του έργου
- iv. Έλλειψη τουριστικής πολιτικής και ανεπαρκής προώθηση της Ελλάδας στο εξωτερικό
- v. Ανάγκη μιας δυναμικής και μακροπρόθεσμης εθνικής τουριστικής και μεταναστευτικής πολιτικής.

E

- i. Εμφάνιση ιδέας σε μια ιδιαίτερα δύσκολη οικονομική περίοδο για τη χώρα
- ii. Ύφεση σε οικονομικό, επιχειρησιακό και αναπτυξιακό επίπεδο η οποία δεν αφήνει ανεπηρέαστο και τον τομέα του πολιτισμού

S

- i. Σύνδεση λιμανιού Πειραιά με τη μετανάστευση
- ii. Εύκολη πρόσβαση είτε με Μ.Μ.Μ. είτε με Ι.Χ.
- iii. Αστική ανάπτυξη Πειραιά
- iv. Οικονομική και αναπτυξιακή σημασία λιμένα Πειραιά
- v. Αισθητική, κοινωνική και πολιτιστική υποβάθμιση Πειραιά
- vi. Δημογραφικά στοιχεία Αθήνα, Πειραιά, Ν. Αττικής

T

- i. Ψηφιακή τεχνολογία εισχώρησε στο χώρο των μουσείων
- ii. Εκμετάλλευση δυνατοτήτων που προσφέρει η τεχνολογία για την υλοποίηση των εκθέσεων αλλά και τη διαφήμιση του μουσείου.

Μουσειολογική προμελέτη Μουσείου Μετανάστευσης

7.1 Εισαγωγή

Η μακρά μεταναστευτική ιστορία, οι διαστάσεις που έχει πάρει το φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ελλάδα και την Ευρώπη, αλλά και η ανεπάρκεια των μεταναστευτικών πολιτικών να αντιμετωπίσουν την υπάρχουσα κατάσταση αποτελούν μερικά από τα κίνητρα της δημιουργίας του ελληνικού μουσείου μετανάστευσης.

Το ζήτημα του προγραμματισμού του μουσείου είναι ιδιαίτερα κρίσιμο. Η σημασία της έγκαιρης, στην αρχική φάση, πλήρους και εύστοχης διατύπωσης των στόχων, του λειτουργικού προγράμματος, αλλά και των απαιτήσεων και των προδιαγραφών που αφορούν στη φύλαξη και έκθεση των συλλογών και εκφράζουν τους σκοπούς του έργου, είναι βασικός στόχος κάθε μελέτης (Χαραλαμπίδου 2011).

Ειδικότερα, κατά τη φάση της προμελέτης διατυπώνονται οι βασικές επιλογές οργάνωσης και διαμόρφωσης του χώρου και οι κατασκευαστικές επιλογές. Σ' αυτή τη φάση πρέπει να ελεγχθεί η πρόταση ως προς το συνολικό πλέγμα των σύνθετων λειτουργιών του μουσείου, ο χαρακτήρας του και το ύφος του (Χαραλαμπίδου 2011).

Στο προηγούμενο κεφάλαιο διερευνήθηκε το περιβάλλον μέσα στο οποίο πρόκειται να δημιουργηθεί το πρώτο μουσείο μετανάστευσης στην Ελλάδα. Σε αυτό το κεφάλαιο θα επιχειρηθεί η διατύπωση των στόχων, της αποστολής, των εκθεσιακών του αρχών, των αξιών του καθώς και του τρόπου οργάνωσής του.

7.2 Αποστολή του Μουσείου Μετανάστευσης στην Ελλάδα

Αποστολή του μουσείου είναι η διαφύλαξη της συλλογικής μνήμης της μεταναστευτικής περιπέτειας ελλήνων και ξένων μεταναστών και προσφύγων από και προς τη χώρα μας και η ανάδειξη των προβλημάτων των μεταναστών και προσφύγων στην Ελλάδα.

Επιπλέον, αποστολή του μουσείου είναι η προβολή ενός μοντέλου κοινωνίας με ισότητα, αποδοχή της διαφορετικότητας και αρμονικής συμβίωσης μεταξύ ανθρώπων διαφορετικών εθνοτήτων με απώτερο στόχο την καταπολέμηση των φαινομένων του ρατσισμού και της ξενοφοβίας.

7.3 Στόχοι του Μουσείου Μετανάστευσης στην Ελλάδα

Στόχοι του μουσείου μετανάστευσης στην Ελλάδα είναι οι εξής:

1. Να συγκεντρώσει, καταγράψει, τεκμηριώσει, διαφυλάξει, μελετήσει και παρουσιάσει το έγγραφο ιστορικό, φωτογραφικό, οπτικό, ηχητικό και κάθε άλλου είδους υλικό σχετικά με τη μεταναστευτική ιστορία της Ελλάδας. Στόχος του μουσείου είναι όχι η απλή παρουσίαση της ιστορίας, αλλά ο προβληματισμός του κοινού σχετικά με το φαινόμενο της μετανάστευσης.
2. Να προβάλλει και ν' αναδειξει τη μεταναστευτική ιστορία της χώρας σε πανελλήνιο και παγκόσμιο επίπεδο, με τη χρήση και αξιοποίηση κάθε δυνατού σύγχρονου νόμιμου μέσου.
3. Να αποτελέσει χώρο διαπολιτισμικού διαλόγου στον οποίο θα εκπροσωπούνται όλες οι κοινωνικές και φυλετικές ομάδες, ενώ, παράλληλα, θα ενθαρρύνεται η συμμετοχή του κοινού στις δράσεις του.
4. Να προσελκύσει το ενδιαφέρον της τοπικής κοινωνίας, Μη Κερδοσκοπικών Οργανισμών, άλλων μουσείων και ανθρώπων που έχουν την εμπειρία της μετανάστευσης έτσι, ώστε να συνεισφέρουν στις δράσεις του μουσείου.
5. Να εμπλέξει δημιουργικά το κοινό στις εκθέσεις και τις συλλογές του ώστε να θέσει το θεμέλιο λίθο για περαιτέρω σκέψη, να ερεθίσει τον επισκέπτη και να τον κινητοποιήσει ώστε να προβεί σε περαιτέρω αναζήτηση στοιχείων σχετικά με το θέμα και την κατ' επέκταση καλλιέργεια του σε κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο (Lord 2002).

7.4 Άξονες λειτουργίας του Μουσείου Μετανάστευσης στην Ελλάδα

Για την εύρυθμη λειτουργία του και για να πετύχει τους στόχους που αναφέρθηκαν παραπάνω, το μουσείο μετανάστευσης στην Ελλάδα σκοπεύει να κινηθεί γύρω από τους ακόλουθους άξονες:

- **Προσβασιμότητα:** Το ελληνικό μουσείο μετανάστευσης θα μεριμνά για την εύκολη και ισότιμη προσβασιμότητα – σωματική, διανοητική, πολιτισμική- του κοινού.
- **Ισονομία:** Όλες οι επιμέρους μονάδες του κοινού -άτομα και ομάδες- θα χαίρουν ισότιμης μεταχείρισης απέναντι στις δραστηριότητες του μουσείου.
- **Σεβασμός στη διαφορετικότητα:** Το μουσείο θα σέβεται τη διαφορετικότητα που μπορεί να υπάρχει ανάμεσα στις διάφορες ομάδες κοινού, έχοντας ως επίκεντρο τον άνθρωπο.
- **Συμμετοχικότητα:** Το μουσείο θα ενθαρρύνει την συμμετοχή του κοινού και της τοπικής κοινότητας. Έτσι, το κοινό θα συμβάλλει ενεργά στις δραστηριότητές του ιδρύματος.
- **Παροχή υψηλής ποιότητας υπηρεσιών:** Το μουσείο με σκοπό να εξασφαλίσει τη βέλτιστη μουσειακή εμπειρία θα επιδιώξει να παρέχει υψηλής ποιότητας υπηρεσίες σε όλους τους τομείς του μουσείου για όλες τις ομάδες κοινού (και για τα παιδιά).
- **Μάθηση και έμπνευση:** Το μουσείο, μέσω των δράσεών, του θα αποτελέσει χώρο μάθησης για μικρούς και μεγάλους, ενώ θα επιδιώξει να εμπνεύσει το κοινό προκειμένου να εμβαθύνει στο θέμα που διαπραγματεύεται, συγκροτώντας μ' αυτόν τον τρόπο κομμάτι της ταυτότητάς τους.

7.5. Ομάδες κοινού στις οποίες απευθύνεται το μουσείο

Η συνειδητοποίηση του ανερχόμενου κοινωνικού ρόλου του μουσείου στο πλαίσιο της εκπαίδευσης και εξέλιξης της κοινότητας, υπήρξε ένας από τους παράγοντες που οδήγησαν σε συντονισμένες προσπάθειες ώστε να απαλλαγούν τα μουσεία από την αρνητική εικόνα του παρελθόντος⁷⁵ και να γίνουν προσιτά σε όσο γίνεται ευρύτερο κοινό (Merriman 2011).

Το ελληνικό μουσείο μετανάστευσης θα εστιάζει στην προσέλκυση ομάδων κοινού πολιτισμικά ευαισθητοποιημένων που αναζητούν τις ερμηνευτικές διαστάσεις των σύγχρονων κοινωνικών φαινομένων, όπως η μετανάστευση, και όχι απλώς την αισθητική διάσταση.

⁷⁵ Λόγω του ότι τα μουσεία αρχικά ήταν προσιτά μόνο σε λίγους και εκλεκτούς και χρησίμευε στο διαχωρισμό των μορφωμένων (επισκεπτών) και αμόρφωτων, είχε αποκτήσει τη δημόσια εικόνα ενός σκονισμένου και νεκρού ιδρύματος, εικόνα που διαδόθηκε μέσω εικονογραφήσεων, βιβλίων και ταινιών (Merriman 2011).

Ωστόσο, δεν θα αποκλείεται ο χαλαρός ψυχαγωγικός χαρακτήρας του μουσείου. Υπό αυτό το πρίσμα μπορεί να απευθύνεται σε διαφορετικές και ευρείες (ηλικιακά, κοινωνικά, πολιτισμικά, γνωστικά κ.α.) ομάδες κυρίως ενήλικου κοινού.

Πιο συγκεκριμένα το μουσείο μπορεί να απευθύνεται σε οικογένειες με παιδιά⁷⁶, σε άτομα τρίτης ηλικίας⁷⁷, ενώ δεν αποκλείονται οι σχολικές ομάδες αφού με καθοδήγηση από ειδικούς και με σχετικό υποστηρικτικό υλικό, οι μικροί επισκέπτες μπορούν να γίνουν δέκτες μηνυμάτων⁷⁸. Επίσης το μουσείο μπορεί να απευθύνεται σε τουρίστες και μάλιστα σε ομάδες (γκρουπ) τουριστών.

Το συγκεκριμένο μουσείο, λόγω θέματος, θα μπορούσε να κινητοποιήσει κοινωνικά ευαισθητοποιημένα -απέναντι στο φαινόμενο- δίκτυα ενώ οι δραστηριότητές του θα προσφέρονται για την προσέλκυση ειδικών ομάδων κοινού, όπως μετανάστες⁷⁹, παλιννοστούντες, πρόσφυγες, κ.λ.π.. Επίσης άνθρωποι με ενδιαφέρον για τα θέματα της μετανάστευσης, όπως ακαδημαϊκοί και ερευνητές, μπορεί να αποτελούν ομάδα κοινού, που όμως αντιμετωπίζουν την επίσκεψη στο μουσείο ως μέρος της δουλειάς τους (Falk 2009, 228)

---

⁷⁶ Για να θεωρήσουν μια επίσκεψη επιτυχημένη τα ενήλικα μέλη μιας οικογένειας, θα πρέπει το μουσείο να παρακινεί, να απασχολεί και να ευνοεί τη συμμετοχή των παιδιών και να μπορεί να αξιοποιεί τη γνώση και τα ενδιαφέροντά τους (Falk 2009; Wilkening & Chung 2009).

⁷⁷ Σύμφωνα με την Greenhill (1994, 111) έχουν αυξημένες απαιτήσεις και γίνονται ανυπόμονοι όταν οι απαιτήσεις τους δεν καλύπτονται. Η περιήγηση τους αποκτά ενδιαφέρον με την ανάκληση της μνήμης των προσωπικών εμπειριών ή εμπειριών του άμεσου περιβάλλοντος. Η ενεργός συμμετοχή τους στη μουσειακή εμπειρία τους βοηθά να επικοινωνήσουν με το θέμα πιο εύκολα (Κωστή 2008, 54-55).

⁷⁸ Δεδομένου ότι τα παιδιά και οι έφηβοι είναι το μελλοντικό κοινό των μουσείων, τα μουσεία οφείλουν να αφουγκραστούν τις ανάγκες τους.

⁷⁹ Αν και στις μέρες μας τα μουσεία προσπαθούν να προσεγγίσουν με διάφορους τρόπους όλες τις κοινωνικές ομάδες, οι μετανάστες ανήκουν σε εκείνη τη μερίδα του πληθυσμού που δεν νιώθει φιλόξενα στα μουσεία και ίσως τρομάζει και με την ιδέα μιας επίσκεψης (Μάρκαρης 2009).

7.6. Η έκθεση του Μουσείου Μετανάστευσης στην Ελλάδα

Μια έκθεση αποτελεί ένα ειδικό επικοινωνιακό εργαλείο ενός μουσείου, ενός ιδρύματος ή ευρύτερα ενός θεσμού. Ως επικοινωνιακό φαινόμενο συνιστά «ουσιαστικά τη δήλωση μιας θέσης, μια θεωρία, έναν προτεινόμενο τρόπο προσέγγισης του κόσμου» (Μούλιου και Μπούνια 1999).

Καθώς η έκθεση εντάσσεται στη βασική δραστηριότητα του μουσείου μετανάστευσης, λαμβάνονται υπόψη οι αρχές της πολιτικής και της φιλοσοφίας του, δηλαδή μια κοινωνική και ευρύτερα πολιτισμική ερμηνευτική προσέγγιση του φαινομένου της μετανάστευσης⁸⁰.

Η έκθεση του μουσείου αποτελεί ένα ταξίδι στο χρόνο, με αφετηρία την αρχαιότητα και τελικό σταθμό το σήμερα. Στη διαδρομή αυτή έμφαση δίνεται, κυρίως, όχι στα ίδια τα γεγονότα αλλά στα αίτια, τα κίνητρα, τις συνθήκες διαβίωσης των μεταναστών, τα συναισθήματα που βίωσαν, αναδεικνύοντας τον πανανθρώπινο χαρακτήρα του φαινομένου της μετανάστευσης.

Στην έκθεση ο λόγος δίνεται στον ίδιο το μετανάστη που μέσα από τα αντικείμενά του, τις φωτογραφίες του, τα κείμενά του, αλλά και τις ιστορίες, του θα «μιλήσει» για τις εμπειρίες του και τα συναισθήματά του.

Ο βασικός ερμηνευτικός άξονας που επιλέχτηκε στην περίπτωση του μουσείου μετανάστευσης είναι η κοινωνική και πολιτισμική προσέγγιση του φαινομένου της μετανάστευσης.

Άλλωστε η απόκτηση γνώσεων δεν αποτελεί το μοναδικό ζητούμενο των δράσεων μιας έκθεσης: εξίσου σημαντική θεωρείται η εξοικείωση της ομάδας με τα μεθοδολογικά εργαλεία για την κατανόηση των εκθεμάτων και η οικοδόμηση κριτικής σκέψης, που αποτελεί προϋπόθεση για τη διαμόρφωση συνειδητοποιημένων και ενεργών πολιτών⁸¹.

---

⁸⁰ Άλλωστε η ίδια η ενέργεια που έχει το θέμα έρχεται σε διαπλοκή με τις ιδέες και τις δυνατότητες που απορρέουν από αυτό σε σχέση με το συγκεκριμένο του μουσείου (Kavanagh, 1996)

⁸¹ Τσιτούρη χ.χρ

7.6.1 Μηνύματα της Έκθεσης

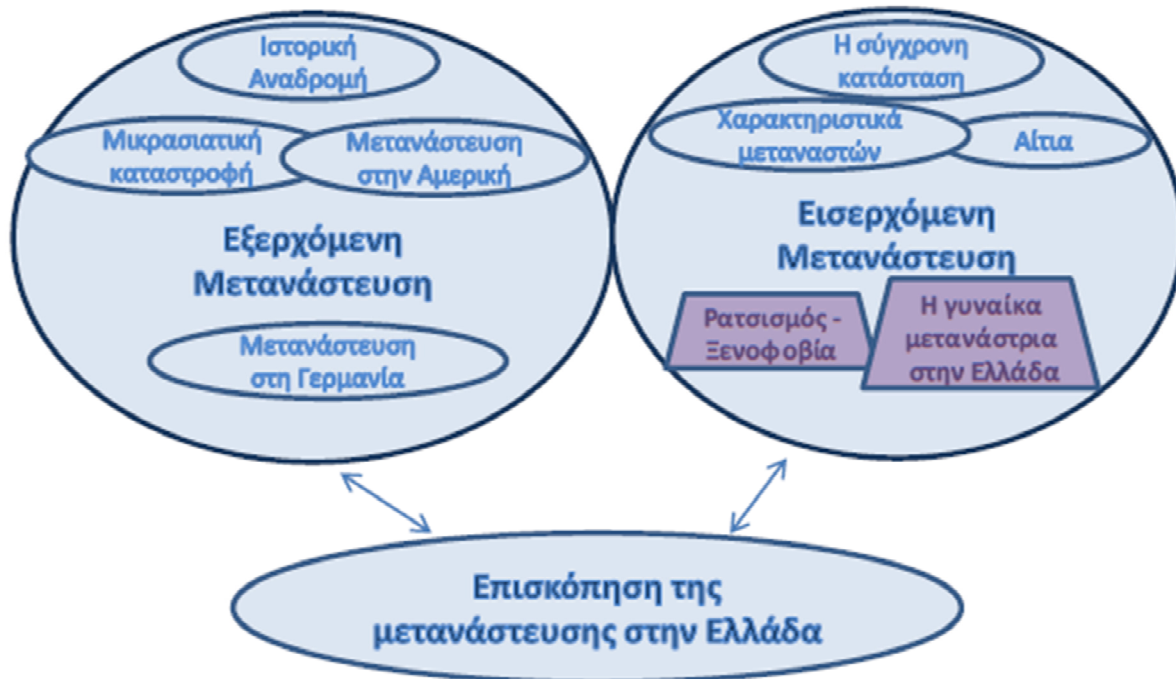
Η μουσειακή έκθεση στόχο έχει να εμπλέξει συναισθηματικά τον επισκέπτη μέσα από ένα σύμπαν οικείων εικόνων και μηνυμάτων . Η γενική ιδέα είναι να μετατρέψει τον επισκέπτη σε έναν ταξιδιώτη, και να τον ταυτίσει με ένα πραγματικό ταξιδευτή από το παρελθόν. Άλλωστε, η επίσκεψη στο μουσείο είναι περισσότερο συναισθηματική, παρά γνωστική εμπειρία. Κριτήριο για την επιτυχία του (πέρα από τα ποσοτικά στοιχεία επισκεψιμότητας) είναι αν θα κατορθώσει να δημιουργήσει μια συναισθηματική εμπειρία, μαζί με ένα νέο ενδιαφέρον ή στάση. Η έκθεση του μουσείου μετανάστευσης στην Ελλάδα θα επιχειρήσει να μεταδώσει τα παρακάτω μηνύματα:

- i. Το φαινόμενο της μετανάστευσης είναι διαχρονικό: Η έκθεση θα επιδιώξει να αναδείξει τη διαχρονικότητα και την κυκλικότητα του φαινομένου, προβάλλοντας τα κοινά στοιχεία των διαφορετικών εκφάνσεων της μετανάστευσης στην Ελλάδα, και καθιστώντας κατανοητή στο κοινό την ισότητα μεταξύ των ανθρώπων, ανεξαρτήτως χρώματος, θρησκείας ή γλώσσας.
- ii. Η εξερχόμενη μετανάστευση των Ελλήνων παρουσιάζει ομοιότητες με τη σύγχρονη μετανάστευση των ξένων στη χώρα μας: Η έκθεση θα συνεισφέρει έτσι, ώστε το κοινό να αντιληφθεί τις ομοιότητες μεταξύ των δύο διαφορετικών εκφάνσεων μετανάστευσης -της ιστορικής μετακίνησης του ελληνικού πληθυσμού προς άλλες χώρες και τη σύγχρονη μετανάστευση ξένων προς την Ελλάδα- ώστε να θέσει τις βάσεις για την εξάλειψη φαινομένων ρατσισμού και ξενοφοβίας.
- iii. Όλοι οι άνθρωποι πρέπει να αντιμετωπίζονται ισότιμα: Η έκθεση επιδιώκει να καταπολεμήσει την αντίληψη του κοινού για το «διαφορετικό» έτσι, ώστε να αναδειχθούν οι «συνδέσεις» μεταξύ διαφορών ταυτοτήτων, πολιτισμών και θρησκειών.

Σχηματική αναπαράσταση της έκθεσης

Έξοδος

Μετανάστης

Είσοδος

7.6.2. Δομή της έκθεσης

Η παρουσίαση του σύνθετου κοινωνικού και πολιτισμικού φαινομένου της μετανάστευσης είναι πολυδιάστατη και το σχετικό υλικό τεράστιο. Έτσι, η μελέτη και ο σχεδιασμός της μόνιμης έκθεσης προϋποθέτει ενδελεχή έρευνα και επιλογές⁸².

Η οργάνωση του χώρου επιλέγεται να γίνει με βάση τρεις κύριους άξονες (εισερχόμενη μετανάστευση, εξερχόμενη μετανάστευση, η μετανάστευση μέσα από την τέχνη) οι οποίοι αποτελούνται από **μικρές υποενότητες που εντάσσονται στο πλαίσιο μιας αδόμητης διαδρομής**⁸³. Καθώς είναι σημαντική η δημιουργία κλίματος οικειότητας για τον επισκέπτη, επιλέγεται η πορεία των ενότητων της έκθεσης να κλιμακώνεται από το γνωστό προς το άγνωστο (Belcher 1991), από αναγνωρίσιμα στοιχεία και εικόνες σε προβληματισμούς, διαφιλονικούμενα θέματα κ.ά.

Οι επισκέπτες μπορούν να έχουν επαφή (οπτική και ακουστική) με το σύνολο σχεδόν των εκθεμάτων που τοποθετούνται ελεύθερα στο χώρο από την είσοδο στη μία πλευρά της αίθουσας μέχρι την έξοδο απέναντι. Δεν προτείνεται συγκεκριμένη διαδρομή, αλλά μπορούν να κινηθούν ελεύθερα (η μόνη έμμεση «υπόδειξη» γίνεται με τη χωροταξική επιλογή των θεματικών). Τα εκθέματα τοποθετούνται πάνω σε επιφάνειες που σχηματίζουν στο χώρο μικρές ενότητες. Τα εκθέματα που κάνουν χρήση βίντεο τοποθετούνται κοντά στις σχετικές θεματικές, ηλεκτρονικοί υπολογιστές στο βάθος δεξιά, ενώ μικρά παγκάκια τοποθετούνται σε σημεία που ο επισκέπτης μπορεί να έχει αλληλεπίδραση με διάφορες ενότητες ώστε να προσλαμβάνει ταυτόχρονα πολλές παραμέτρους του θέματος.

Προτού εισέλθει ο επισκέπτης στην έκθεση, σημαντική θα είναι η εισαγωγική ενότητα «*Ελληνικό Μουσείο Μετανάστευσης*» η οποία ουσιαστικά θα εισάγει τον επισκέπτη στο σκοπό, τους στόχους και τη φυσιογνωμία του μουσείου. Στην ενότητα αυτή θα αποσαφηνίζονται οι έννοιες που θα χρησιμοποιηθούν στο μουσείο (π.χ. μετανάστης, πρόσφυγας, παλιννόστηση κ.λ.π.). Με τον τρόπο αυτό θα διευκολυνθεί το κοινό στην κατανόηση των κειμένων και του εποπτικού υλικού στην εξέλιξη της έκθεσης.

⁸² Οι επιλογές που πραγματοποιούνται σε όλα τα στάδια οργάνωσης της έκθεσης και οι συναφείς με αυτές αντιλήψεις σχετίζονται με την πολιτική διάσταση της «γνώσης» (και όχι μόνο την «επίσημη επιστημονική») σε συσχετισμό βέβαια με τις απόψεις των ίδιων των επισκεπτών. (Μούλιου και Μπούνια 1999).

⁸³ Ο αδόμητος χώρος εξυπηρετεί, για μέρος των επισκεπτών, την οικονομία του χρόνου, αφού του παρέχεται η δυνατότητα επιλογής του τι θα δει.

Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων, θα χρησιμοποιηθούν εισαγωγικά κείμενα, ενώ, παράλληλα, θα παρατίθενται και κατόψεις του μουσείου που θα εξυπηρετήσουν τον προσανατολισμό των επισκεπτών.

Σ' αυτήν την ενότητα περιλαμβάνεται, επίσης, και η προβολή μιας ολιγόλεπτης ταινίας στην οποία παρουσιάζεται η ιστορία του φαινομένου, τα κίνητρα και οι αιτίες που οδηγούν διαχρονικά στη μετανάστευση. Για όσους επισκέπτες δεν επιθυμούν να παρακολουθήσουν την ταινία, οι σχετικές πληροφορίες θα παρέχονται σε εποπτικό υλικό. Ωστόσο, όλοι οι επισκέπτες, πριν από την είσοδό τους στην έκθεση, θα λαμβάνουν μια ταυτότητα η οποία θα αναγράφει τα στοιχεία ενός υπαρκτού μετανάστη. Στη διάρκεια της έκθεσης, ο επισκέπτης θα έχει τη δυνατότητα να ανακαλύψει την ιστορία, τις περιπέτειες και την ζωή του εκάστοτε μετανάστη. Αυτό θα επιτυγχάνεται και μέσω των διαθέσιμων βάσεων δεδομένων.

Οι ενότητες, στις οποίες αναπτύσσεται η έκθεση, αναλύονται παρακάτω:

➤ **Εξερχόμενη μετανάστευση**

Σ' αυτήν την ενότητα θα παρουσιαστούν οι επιμέρους υποενότητες όπως αναλύθηκαν στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας (§ 1.3.1 - § 1.3.5, §1.4.- §1.5.2 και §1.6).

- 1. Η ελληνική μετανάστευση στην αρχαιότητα**
- 2. Νεότεροι χρόνοι: Μέσα 15ου αι. – 1830 (Πρώτη μεταναστευτική περίοδος)**
- 3. 1830 – Β' παγκόσμιος πόλεμος (Δεύτερη μεταναστευτική περίοδος)**
- 4. Μεταπολεμική Μετανάστευση (Τρίτη μεταναστευτική περίοδος)**

Οι ενότητες Α-Δ θα περιλαμβάνουν την ελληνική μετανάστευση κατά την αρχαιότητας και τη περίοδο από το 15^ο αιώνα έως το 1830. Θα παρουσιάζεται το ιστορικό πλαίσιο της περιόδου μέσα στο οποίο σημειώθηκαν οι μετακινήσεις, ενώ θα υπάρχουν και αναφορές στη μυθολογία⁸⁴. Αναφορές, επίσης, θα γίνονται και στη μετανάστευση της περιόδου της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Οι ενότητες αυτές θα μπορούσαν να υποστηρίζονται από αντικείμενα όπως αγγεία, γκραβούρες, χαρακτικά, που απεικονίζουν γεγονότα της εποχής και χάρτες στους οποίους θα παρουσιάζονται οι διαδρομές και οι προορισμοί των ελλήνων μεταναστών της περιόδου.

---

⁸⁴ Π.χ. στην Αργοναυτική εκστρατεία

5. **Η μετανάστευση στις μέρες μας**
6. **Οι έλληνες μετανάστες της Αμερικής**
7. **Οι έλληνες μετανάστες της Γερμανίας**

Οι ενότητες E-Z αναφέρονται σε γεγονότα της σύγχρονης μεταναστευτικής ιστορίας των ελλήνων και στην Ελλάδα ως χώρα αποστολής μεταναστών. Πιο συγκεκριμένα, θα αναφέρεται στις αιτίες και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες πραγματοποιούνται στις μέρες μας οι μετακινήσεις Ελλήνων προς άλλες χώρες. Αυτό το εξαιρετικά επίκαιρο ζήτημα θα υποστηρίζεται από άρθρα στον Τύπο, ηχογραφημένες μαρτυρίες αλλά και απεικονίσεις στατιστικών στοιχείων που καταγράφουν την ένταση του φαινομένου.

Η ενότητα θα περιλαμβάνει την ιστορία της ελληνικής μετανάστευσης σε Αμερική και Γερμανία. Πιο συγκεκριμένα, θα περιλαμβάνει λεπτομέρειες για το ταξίδι προς την Αμερική, για την άφιξη στο Ellis Island και για τη ζωή των μεταναστών εκεί καθώς και την μετέπειτα πορεία τους. Σε ειδικά διαμορφωμένο πίνακα θα καταγράφονται και τα ονόματα όλων εκείνων των μεταναστών, που κατάφεραν να διαπρέψουν με το έργο τους, τα οποία θα συνοδεύονται με φωτογραφίες τους. Επίσης, σε ότι αφορά τη μετανάστευση στη Γερμανία, θα γίνει λόγος για τη στάση της γερμανικής πλευράς προς τους μετανάστες αλλά και για τη δράση των ελλήνων μεταναστών στη Γερμανία κατά την περίοδο της δικτατορίας.

Όλα τα παραπάνω θα παρουσιαστούν μέσα από φωτογραφίες, δημοσιεύσεις στον Τύπο, κείμενα, αυθεντικά αντικείμενα μεταναστών, βίντεο που εξιστορούν γεγονότα της περιόδου, αλλά και προσωπικές μαρτυρίες μεταναστών, είτε παραμένουν στο εξωτερικό είτε έχουν παλινοστήσει.

Οι υποενότητες αυτές θα μπορούσαν να υποστηριχθούν με τη σκηνική αναπαράσταση της αναχώρησης από την πατρίδα και το ταξίδι των μεταναστών. Σε μια ειδικά διαμορφωμένη αποβάθρα, ο επισκέπτης βιώνει την αναμονή του μετανάστη στο λιμάνι, ανάμεσα σε ειδικά διαμορφωμένα ομοιώματα. Ο επισκέπτης θα έχει τη δυνατότητα να επιβιβαστεί στο πλοίο για να βιώσει τις συνθήκες του ταξιδιού, αφού πρώτα θα έχει λάβει το διαβατήριο του, στο οποίο θα αναγράφονται τα στοιχεία ενός υπαρκτού προσώπου που κάποτε βίωσε το ταξίδι της μετανάστευσης. Την τύχη του ίδιου αυτού μετανάστη, ο επισκέπτης θα έχει τη δυνατότητα να

αναζητήσει μέσα από ειδικά διαμορφωμένες βάσεις δεδομένων, οι οποίες θα του παρέχουν πληροφορίες σχετικά με την πορεία της ζωής του⁸⁵.

8. Μικρασιατική Καταστροφή, Μικρασιατικός Ελληνισμός και Προσφυγιά

Στην υποενότητα Η που αφορά τη μικρασιατική καταστροφή και τη προσφυγιά, θα μπορούσε επιπλέον να συμπεριληφθούν σκηνικές αναπαραστάσεις αλλά και ζωντανές προφορικές μαρτυρίες προσφύγων, των οποίων το περιεχόμενο συχνά προκαλούν το ενδιαφέρον των ακροατών.

➤ Εισερχόμενη μετανάστευση

Στην παρούσα ενότητα θα παρουσιαστούν όσα αναλύθηκαν στο δεύτερο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας (§2.1 - §2.6).

9. Αίτια Μετανάστευσης

10. Χαρακτηριστικά μεταναστών στην Ελλάδα

11. Η σύγχρονη κατάσταση

Οι ενότητες Θ – ΙΑ είναι αφιερωμένες στην εισερχόμενη μετανάστευση και πιο συγκεκριμένα στα αίτια του φαινομένου, στα χαρακτηριστικά των μεταναστών που εισρέουν στην Ελλάδα αλλά και στη σύγχρονη εισερχόμενη μετανάστευση. Η παρουσίαση αυτή θα γίνει μέσα από φωτογραφίες, προφορικές μαρτυρίες, απεικόνιση στατιστικών στοιχείων και διαγράμματα.

12. Ρατσισμός – Ξενοφοβία

Η ενότητα αυτή μέσα από εικόνες, φωτογραφίες, δημοσιεύσεις στον Τύπο, βίντεο, ηχητικά ντοκουμέντα και ζωντανές αφηγήσεις θα αναφέρεται στο επίκαιρο θέμα του ρατσισμού. Άνθρωποι που έχουν βιώσει το ρατσισμό ή που έχουν υπάρξει μάρτυρες ρατσιστικών φαινομένων, μέσα από αυτή την ενότητα θα έχουν την ευκαιρία να μοιραστούν αυτές τις εμπειρίες. Ιδιαίτερα έμφαση θα δοθεί στην κατανόηση της συγκεκριμένης ενότητας από τους μικρούς επισκέπτες. Κύριο μέλημα θα είναι η προώθηση της ιδέας της ισότητας και της αποδοχής της διαφορετικότητας.

---

⁸⁵ Η χρήση των ειδικών αυτών βάσεων δεδομένων αποτελεί μια διαδεδομένη πρακτική στα αντίστοιχα μουσεία μετανάστευσης του εξωτερικού, όπως για παράδειγμα στο Deutsches Haus Auswanderer (Γερμανικό Κέντρο Μετανάστευσης) και στο Ellis Island.

13. Η γυναίκα μετανάστρια στην Ελλάδα

Στην ενότητα ΙΓ θα παρουσιαστεί το προφίλ της γυναίκας μετανάστριας στην Ελλάδα. Επομένως, η ενότητα αυτή θα προσπαθήσει μέσα από στατιστικά στοιχεία, φωτογραφίες και σκηνικές αναπαραστάσεις από την καθημερινή ζωή, ιστορίες, βίντεο, κείμενα, προσωπικές ιστορίες και αντικείμενα, να σκιαγραφήσει τη μετανάστρια που ζει στην Ελλάδα. Κατά συνέπεια, θα παρουσιαστούν στοιχεία σχετικά με την υπηκοότητα και το φύλο των μεταναστών και τους λόγους επιλογής της Ελλάδας ως χώρα προορισμού.

➤ Η μετανάστευση μέσα από την τέχνη

Η συγκεκριμένη ενότητα, θα ασχολείται με την καλλιτεχνική παρουσίαση του φαινομένου μέσω της μουσικής, του κινηματογράφου, του θεάτρου αλλά και του θεάτρου σκιών. Στην ενότητα αυτή, μέσα από διαδραστικές οθόνες, ο επισκέπτης θα έχει τη δυνατότητα να επιλέξει αποσπάσματα ταινιών, τραγούδια της αρεσκείας του, ενώ θα υπάρχουν και παραστάσεις θεάτρου σκιών για τους μικρούς και μεγάλους επισκέπτες. Από την ενότητα δε θα λείπουν και τα θεατρικά δρώμενα σε προκαθορισμένες ημέρες και ώρες. Επιπλέον, μέσω βίντεο θα προβάλλονται και αποσπάσματα γνωστών θεατρικών παραστάσεων σχετικά με τη μετανάστευση. Με αφίσες, εικόνες, φωτογραφίες θα παρουσιάζονται εξώφυλλα ταινιών, μουσικών συλλογών και θεατρικών παραστάσεων, τα οποία θα συνοδεύονται από πληροφορίες σχετικά με τους συντελεστές, τα χαρακτηριστικά του εκάστοτε έργου και άλλες σχετικές λεπτομέρειες.

➤ Μιλήστε – Παίξτε- Δημιουργήστε

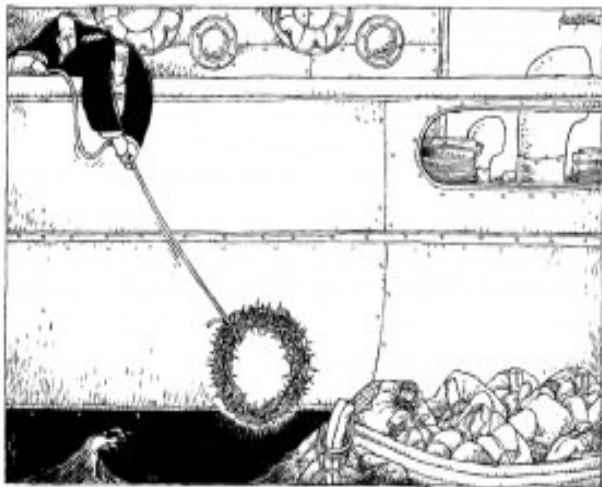
Στόχος της έκθεσης, πέραν των άλλων, είναι να προβληματίσει τον επισκέπτη, αφήνοντάς τον να βγάλει τα δικά του συμπεράσματα. Η *εμπλοκή του επισκέπτη*, ερμηνεύεται ως η σωματική και διανοητική συμμετοχή του. Στόχος είναι η ενεργοποίησή της σκέψης και η αίσθηση της ανακάλυψης. Το αποτέλεσμα της συμμετοχής είναι διπλό, η μάθηση και η ψυχαγωγία, που επιτυγχάνονται μέσω της δράσης της σκέψης, της ακοής, της φαντασίας, της συζήτησης-αλληλεπίδρασης και της αφομοίωσης (Black 2009).

Στο χώρο αυτό θα εκφράζονται ελεύθερα τόσο οι γνώμες των μεταναστών όσο και της τοπικής κοινωνίας. Τι νιώθουν και τι σκέπτονται οι μετανάστες και οι ντόπιοι; Η ενότητα θα υποστηριχθεί με προφορικές μαρτυρίες Ελλήνων που βίωσαν τη μετανάστευση σε προγενέστερες περιόδους, αλλά και ξένων μεταναστών που ζουν στην Ελλάδα. Εξάλλου, στόχος κάθε μουσείου είναι να δημιουργεί ένα περιβάλλον μέσα στο οποίο ο επισκέπτης να

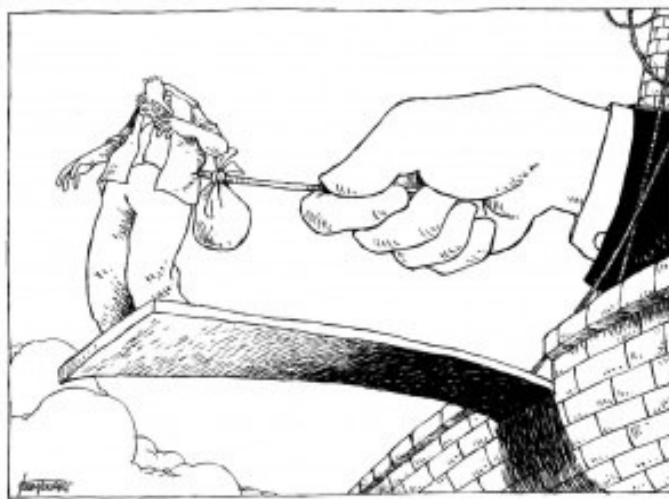
μπορεί να αισθάνεται άνετα και οικεία. Η αίσθηση ότι οι συλλογές τους αφορούν, τους παρέχει τη δυνατότητα να κάνουν αισθητή την παρουσία τους στο μουσείο. Το κατάλληλο περιβάλλον, άλλωστε, επιτρέπει την ανάκληση μνημών από το παρελθόν. Οι αισθήσεις χρησιμοποιούν το σώμα, και τελικά είναι αυτές που εμπλουτίζουν την εμπειρία και επομένως την κατανόηση (Hooper – Greenhill 2000, 112-113).

Στο χώρο αυτό θα μπορεί κανείς – ειδικά οι μικροί επισκέπτες- να δημιουργήσουν μέσα από τα υλικά που θα διαθέτει το μουσείο. Με μπογιές, πηλό, χαρτί και άλλα υλικά οι επισκέπτες θα έχουν τη δυνατότητα δημιουργήσουν τα δικά τους έργα τέχνης τα οποία θα μπορούν ενίοτε να φιλοξενοούνται στο συγκεκριμένο χώρο του μουσείου.

Στο κλείσιμο της περιήγησης στο μουσείο, θα προβάλλεται ένα ντοκιμαντέρ το οποίο θα προβάλλει το φαινόμενο της μετανάστευσης ως το αποτέλεσμα ενός συνόλου κοινωνικοπολιτικών παραγόντων, οι οποίοι διαμορφώνουν τις συνθήκες εκείνες που οδηγούν στη μετακίνηση των πληθυσμών. Για τους μικρούς επισκέπτες θα υπάρχει μια ειδική σύντομη ενότητα όπου θα παρουσιάζεται το φαινόμενο της μετανάστευσης μέσα από σκίτσα.

Εικ. 60 – 62: Σκίτσα σχετικά με τη μετανάστευση.

(Πηγή: <http://www.educartoon.gr/lessons/%CE%B5%CE%AF%CE%BC%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B5-%CF%8C%CE%BB%CE%BF%CE%B9-%CE%AF%CE%B4%CE%B9%CE%BF%CE%B9-%CE%B5%CE%AF%CE%BC%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B5-%CF%8C%CE%BB%CE%BF%CE%B9-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%86%CE%BF/>)

7.6.3 Ερμηνευτικά μέσα – Είδος εκθεμάτων

Στο πλαίσιο του μουσειολογικού σχεδιασμού της έκθεσης υιοθετήθηκε το πολιτισμικό μοντέλο επικοινωνίας κατά το οποίο η παραγωγή μηνυμάτων γίνεται μέσα σε ένα ευρύτερο πολιτισμικό επικοινωνιακό περιβάλλον, η πραγματικότητα δεν είναι μία και αδιαπραγμάτευτη, αλλά διαμορφώνεται μέσα από συνεχή διάλογο (Hooper-Greenhill 1995, 1999)⁸⁶. Λόγω της φύσης του θέματος επιλέγεται το κοστρουκτιβιστικό μοντέλο⁸⁷, σύμφωνα με το οποίο ο επισκέπτης δομεί νοήματα ανάλογα με τις προϋπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες του και χτίζει τις δικές του ερμηνείες (Hein 1998).

Στο μουσείο μετανάστευσης θα χρησιμοποιηθούν κυρίως παραδοσιακά μέσα (φωτογραφικό υλικό, αφίσες, αυθεντικά αντικείμενα), βίντεο και ηχητικά ντοκουμέντα, καθώς και νέα μέσα (διαδίκτυο).

⁸⁶ Δεν είναι τα αντικείμενα, αλλά η ερμηνευτική διάσταση της έκθεσης που δημιουργεί μέσω των μηνυμάτων (σκοπίμων ή όχι, φανερών ή κρυφών, γενικών ή ειδικών κοκ) συσχετισμούς, ταυτίσεις, αλλαγές στη σκέψη, ευαισθητοποίηση κ.α. Το κοινό δεν είναι αμέτοχο, λαμβάνεται πλέον υπόψη σε μία αμφίδρομη επικοινωνιακή δράση, σύμφωνα με το πολιτισμικό μοντέλο που επιλέχθηκε για τη μουσειολογική προσέγγιση (Hooper-Greenhill 1999).

⁸⁷ Σε εκθέσεις οι οποίες είναι προσιτές σωματικά, κοινωνικά και διανοητικά στον κάθε επισκέπτη. Το μουσείο μπορεί να δημιουργήσει συνδέσεις με αυτά που είναι ήδη οικεία στον επισκέπτη, από αισθήματα για το φυσικό χώρο μέχρι απόψεις για ιδέες και νοήματα. Οι επισκέπτες μπορούν να μάθουν καλύτερα όταν κατασκευάζουν ενεργητικά τη γνώση στο μυαλό τους (Hein 1998).

Η έκθεση, πιο συγκεκριμένα, μπορεί να υποστηριχθεί από τα παρακάτω μέσα:

1. Αυθεντικά αντικείμενα. Τα αυθεντικά αντικείμενα είναι χαρακτηριστικό των παραδοσιακών μουσείων. Σε συνδυασμό με την έρευνα, τη γνώση και την ερμηνεία που τα συνοδεύουν, αποτελούν μια πολυδιάστατη αισθητική εμπειρία (Kotler et al. 2008).
2. Εποπτικό υλικό. Στα σύντομα κείμενα που συνοδεύουν τα εκθέματα καταγράφονται επεξηγηματικά στοιχεία χωρίς αξιολογικούς σχολιασμούς (π.χ. ως προς την αναπαράσταση, τα πρόσωπα που απεικονίζονται, το πλαίσιο δημιουργίας κ.α.). Οι συσχετισμοί θα γίνουν από τον ίδιο τον επισκέπτη. Δίνονται ωστόσο χρήσιμες πληροφορίες που θα ωθήσουν σε περαιτέρω αναζήτηση. Άλλωστε, «κάθε μουσειακό αντικείμενο έχει τόσες όψεις, όσες η ωριμότητα του μελετητή του μπορεί να ανιχνεύσει και η ικανότητα του μουσειολόγου μπορεί σωστά να παρουσιάσει...»⁸⁸. Τα συνοδευτικά κείμενα των εκθεμάτων θα πρέπει να είναι προσαρμοσμένα ανάλογα με τις ομάδες στόχους του μουσείου, να είναι σύντομα, ζωντανά, περιεκτικά, ώστε να διευκολύνουν τον επισκέπτη να κατανοήσει τα εκθέματα (Ambrosse et al. 2006).
3. Hands-on εκθέματα. Με αυτού του τύπου τα εκθέματα, οι επισκέπτες θα έχουν τη δυνατότητα άμεσης επαφής με αυθεντικά αντικείμενα και άλλα εκθέματα του μουσείου, δημιουργώντας τους, μέσω της αφής, ισχυρά συναισθήματα.
4. Σκηνικές αναπαραστάσεις. Οι σκηνικές αναπαραστάσεις θα είναι βασικό μέλημα του μουσείου, αφού μέσω αυτών ο επισκέπτης αναβιώνει στιγμές της διαδικασίας (π.χ. αναχώρηση, άφιξη, συνθήκες ταξιδιού κ.λ.π.).

Εικ. 63-64: Σκηνικές αναπαραστάσεις από το Γερμανικό μουσείο μετανάστευσης Bremerhafen

⁸⁸ Παπαδόπουλος 1978.

5. Ήχοι. Οι ήχοι δύνανται να ζωντανέψουν την αφήγηση στην έκθεση και να δημιουργήσουν την επιθυμητή ατμόσφαιρα στο μουσείο, εμπλουτίζοντας την εμπειρία του επισκέπτη και ανακαλώντας μνήμες του παρελθόντος.
6. Προφορικές μαρτυρίες⁸⁹. Συνοδεύουν τα αντικείμενα και τις ιστορίες τους, ζωντανεύοντας την αφήγηση και βοηθώντας τον επισκέπτη να κατανοήσει τι βίωσαν οι άνθρωποι⁹⁰.
7. Προθήκες. Αν και σε πολλές περιπτώσεις, η ύπαρξη προθηκών, δημιουργεί απόσταση μεταξύ του εκθέματος και του επισκέπτη, ωστόσο είναι απαραίτητες για τα υλικά που χρίζουν προληπτικής συντήρησης. Οι προθήκες πρέπει να είναι έτσι διαμορφωμένες ώστε να δίνουν τη δυνατότητα στους επισκέπτες να «εμπλακούν» με τα εκθέματα.
8. Ξεναγήσεις. Προγραμματισμένες ξεναγήσεις σε διάφορες γλώσσες και προσαρμοσμένες ανάλογα με τις απαιτήσεις της κάθε ομάδας κοινού (και για παιδιά)⁹¹.
9. Αυτόματοι ξεναγοί (Audio – guides).
10. Διαδραστικά εκθέματα. Τα εν λόγω εκθέματα παρέχουν επιπλέον πληροφορίες για τις συλλογές και την έκθεση. Σημαντική είναι η τοποθέτησή τους σε καίρια σημεία εντός της έκθεσης.

Εικ: 65: Μέσω συστημάτων, όπως αυτό που απεικονίζεται στη φωτογραφία, θα μπορούν οι επισκέπτες να ακούν τις προσωπικές μνήμες μεταναστών (φωτογρ. Θ. Μουσούρη)

⁸⁹ Η προφορική ιστορία κερδίζει συνεχώς έδαφος όχι μόνο ανάμεσα στους επαγγελματίες ιστορικούς αλλά και στην κοινότητα, στην εκπαίδευση και τις τελευταίες δεκαετίες στα μουσεία. Η στροφή των μουσείων, παγκόσμια, από τα εκθέματα στις ερμηνείες και στα νοήματα διαμορφώνει το πλαίσιο ενός αυξανόμενου ενδιαφέροντος αξιοποίησης της προφορικότητας στις εκθέσεις τους. Τα σύγχρονα μουσεία χρησιμοποιούν την προφορική ιστορία για να παρουσιάσουν τις αφηγήσεις τους στο κοινό. Έτσι η αμοιβαία σχέση της προφορικής ιστορίας με τα μουσειακά εκθέματα προβάλλει τόσο το περιεχόμενο όσο και τις διαδικασίες πλαισίωσης των αντικειμένων θέτοντας το πλαίσιο για στοχασμό και μνημονική δραστηριότητα (Ρεπούση 2011).

⁹⁰ Οι προφορικές μαρτυρίες, με «ηθοποιούς» αληθινούς ανθρώπους, ο καθένας με μια διαφορετική, δική του εκδοχή για το παρελθόν, ζωντανεύουν την αφήγηση, ενώ ταυτόχρονα βοηθούν τον επισκέπτη να κατανοήσει όχι μόνο τι συνέβη, αλλά και πως βίωσαν την ιστορία οι άνθρωποι (Sommer et al. 2009).

⁹¹ Οι ξεναγήσεις θα πραγματοποιούνται από έμπειρο εκπαιδευμένο προσωπικό χωρίς επιπρόσθετη επιβάρυνση στο εισιτήριο του μουσείου.

11. Συνοδευτικά βίντεο. Βίντεο θα συνοδεύουν ορισμένα από τα πλέον σημαντικά εκθέματα με σκοπό να παρέχονται όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες, εξυπηρετώντας παράλληλα και την σύνδεση του εκάστοτε εκθέματος με άλλα εκθέματα.
12. Προβολή ταινιών / ντοκιμαντέρ. Σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο θα μπορούν οι επισκέπτες να παρακολουθούν ταινίες και ντοκιμαντέρ σχετικά με τη μετανάστευση⁹².

Όπως ήδη έχει αναφερθεί, κάθε επισκέπτης θα συνοδεύεται, μέσα στη έκθεση, από μια «αυθεντική βιογραφία» ενός μετανάστη. Έτσι, οι επισκέπτες θα μπορέσουν να «βιώσουν», την αναχώρηση από την πατρίδα, τις συνθήκες που απαντώνται κατά την άφιξη, τη νέα αρχή στις νέες πατρίδες. Η έκθεση θα επιτρέπει στους επισκέπτες να ψάξουν για χαμένους φίλους και συγγενείς σε διεθνείς βάσεις δεδομένων.

Για την αποτελεσματικότερη περιήγηση εντός του μουσείου, θα υπάρχει στο χώρο γραφείο πληροφοριών καθώς και πινακίδες και πλάνα για τον βέλτιστο προσανατολισμό. Διαθέσιμοι επίσης θα είναι σύντομοι οδηγοί, ενημερωτικά φυλλάδια, οδηγός για παιδιά καθώς και προγράμματα για τις επερχόμενες δραστηριότητες και εκδηλώσεις. Το έμπειρο προσωπικό του μουσείου θα είναι πάντα διαθέσιμο για το κοινό, ώστε να δώσει τις απαραίτητες –πάσης φύσεως- πληροφορίες.

7.6.4 Μέσα Επικοινωνίας – Συνοδευτικές Δραστηριότητες

Η επικοινωνία αναγνωρίζεται ολοένα και περισσότερο ως ένας σημαντικός ρόλος του μουσείου. Το μουσείο μεταφέρει μηνύματα με τις εκθέσεις του, αλλά και με το κτήριο του, τα φυλλάδια που τυπώνει, τη διοικητική του δομή, τις δραστηριότητες που οργανώνει, κ.λ.π.

Στο μουσείο μετανάστευσης στην Ελλάδα θα χρησιμοποιηθούν τα παρακάτω μέσα μουσειακής επικοινωνίας:

- Εκτός από τη μόνιμη έκθεση, το μουσείο θα διοργανώνει *περιοδικές εκθέσεις* καθώς και *εκθέσεις με εναλλασσόμενη προσέγγιση*. Ευέλικτες εκθέσεις, οι οποίες θα έχουν τη δυνατότητα να μεταβάλλουν το περιεχόμενό τους και να ανανεώνονται, είναι απαραίτητες για τη προσέλκυση του κοινού. Με αυτό τον τρόπο το κοινό επισκέπτεται το μουσείο για την «εμπειρία από κάτι νέο» (Kelly 2001).

---

⁹² Ο χώρος αυτός δεν είναι αναγκαίο να είναι εντός της διαδρομής του μουσείου. Επίσης, όσοι επισκέπτες δεν επιθυμούν να παρακολουθήσουν τις ταινίες ή τα ντοκιμαντέρ θα μπορούν να προσπεράσουν.

- *Δανειστικές συλλογές, μουσειοσκευές*⁹³. Το μουσείο θα δανείζει δωρεάν σε εκπαιδευτικούς φορείς αυθεντικά αντικείμενα και μουσειοσκευές που φιλοδοξούν να προσεγγίσουν διευρυμένο κοινό με διαφορετικά ηλικιακά, κοινωνικά και άλλα χαρακτηριστικά. Ανάλογα με τη διαχείρισή της θα συμβάλλει στην πλήρη προετοιμασία της επίσκεψης οργανωμένων ομάδων στο μουσείο ή θα υποκαταστήσει αυτή την επίσκεψη χαρίζοντας μια αξιομνημόνευτη εμπειρία σε κοινό που δεν έχει τη δυνατότητα πρόσβασης στο μουσείο⁹⁴.
- *Εκθέσεις εκτός μουσείου (περιοδεύουσες, κινητές)*. Οι εκθέσεις αυτές του μουσείου θα μπορούν να περιοδεύουν σε απομακρυσμένες περιοχές της Ελλάδας και στο εξωτερικό, ενώ θα γίνονται προσιτές και από άτομα που δεν έχουν δυνατότητα πρόσβασης στο μουσείο⁹⁵. Βασικό στοιχείο των συγκεκριμένων εκθέσεων είναι η προσαρμογή του θέματος στις πολιτιστικές ιδιαιτερότητες των ομάδων, στις οποίες θα εκτεθούν, μέσα από τη πολιτιστική ερμηνεία του θέματος και ενίοτε μέσα από τη μετάφραση -όταν πρόκειται για χώρες του εξωτερικού- (Ward 1999).
- *Εκδόσεις*. Για την προβολή των συλλογών του και την προώθηση της έρευνας, το μουσείο πρόκειται να εκδίδει ετήσιο περιοδικό (*Μουσείο Μετανάστευσης Ελλάδος*), που θα δημοσιεύει πρωτότυπες επιστημονικές μελέτες με θέμα ή σημείο αφετηρίας αντικείμενα ή αρχεία των συλλογών του, καθώς και τις ετήσιες δραστηριότητες / εκδηλώσεις του μουσείου⁹⁶.

Εικ. 66: Δείγμα μουσειοσκευής

⁹³ Με τον όρο «εκπαιδευτική μουσειοσκευή» ονομάζουμε μία «βαλίτσα» που περιέχει ένα σύνολο από ποικίλα υλικά, τα οποία έχουν επιλεγεί, σχεδιαστεί και κατασκευαστεί γύρω από ένα θέμα. Στις μουσειοσκευές το θέμα προσεγγίζεται με διαφορετικά υλικά, αντικείμενα, ήχο, εικόνα, γενικά με δραστηριότητες που δημιουργούνται από το συνδυασμό και την εμπύχωση όλων των περιεχομένων τους (Πλατή 2002).

⁹⁴ Οι μουσειοσκευές διευκολύνουν τη συνεργασία και επαφή του Μουσείου, που τις διαθέτει και διακινεί με σχολεία και φορείς γιατί λειτουργούν με δανεισμό για συγκεκριμένο διάστημα. Το υλικό τους είναι πολύπλευρο, εποπτικό το οποίο αξιοποιείται ως συνοπτικό, εύχρηστο, δημιουργικό, ευχάριστο και ευέλικτο μέσο για την προσέγγιση του θέματος για το οποίο σχεδιάστηκαν να υποστηρίξουν (Χατζηασλάνη 2002).

⁹⁵ Οι ομάδες επισκεπτών που κατά παράδοση δεν επισκέπτονται μουσεία είναι – μεταξύ άλλων- άνθρωποι με ειδικές ανάγκες, από διαφορετικό πολιτιστικό υπόβαθρο, έφηβοι, ηλικιωμένοι. Τα μουσεία είναι απαραίτητο να αναζητούν διόδους επικοινωνίας και να αναπτύξουν σχέσεις με ανθρώπους σε τοπικές οργανώσεις, σχολεία, εκκλησίες και άλλους τοπικούς οργανισμούς (Μουσούρη 2011).

⁹⁶ Δεδομένου ότι το υλικό του Μουσείου είναι ποικίλο, διαχρονικό και διαπολιτισμικό, το περιοδικό κατά συνέπεια στόχο έχει να ενισχύει το διάλογο ανάμεσα σε διαφορετικά γνωστικά πεδία.

- *Έντυπο υλικό για εκπαιδευτικούς και μαθητές.* Το μουσείο θα διαθέτει συνοδευτικά έντυπα για την επίσκεψη σχολείων (δημοτικά και γυμνάσια) καθώς και θεματικά έντυπα εκθεσιακών δράσεων. Το μουσείο θα διαθέτει φυλλάδιο με γενικές πληροφορίες το οποίο θα μπορεί να λαμβάνει κανείς κατά την είσοδο του (Παράρτημα 6).
- *Ηλεκτρονικές Εκδόσεις.* Το μουσείο θα διαθέτει ηλεκτρονικές εκδόσεις τις οποίες θα μπορεί κανείς, εύκολα και χωρίς κόστος, να αξιοποιήσει. Το υλικό αυτό θα μπορεί να χρησιμοποιηθεί τόσο από εκπαιδευτικούς όσο και από γονείς που ενδιαφέρονται να επισκεφθούν το μουσείο με τα παιδιά τους ή για άτομα που δεν έχουν δυνατότητα πρόσβασης στο μουσείο.
- *Διαδίκτυο.* Το μουσείο μετανάστευσης θα διαθέτει ηλεκτρονική σελίδα και άφθονο εκπαιδευτικό ηλεκτρονικό υλικό για τις μόνιμες και περιοδικές συλλογές του. Στα άμεσα σχέδια του μουσείου εντάσσεται η δημιουργία ενός εικονικού (ψηφιακού) μουσείου που θα εξυπηρετεί τη συνεκτικότητα των πανταχού μεταναστών καθώς επίσης και την εξ αποστάσεως πρόσβαση. Ψηφιακά παιχνίδια θα είναι επίσης διαθέσιμα για τους μικρούς επισκέπτες της ηλεκτρονικής ιστοσελίδας.
- *Μουσειοπαιδαγωγικές δραστηριότητες* στο μουσείο και σε εξωτερικούς χώρους (ξεναγήσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα, διαλέξεις, εκπαιδευτικές δραστηριότητες, εργαστήρια, κ.α.). Τα ελληνικά μουσεία στην τριαντάχρονη, πλέον, πορεία τους στον τομέα αυτό, έχουν να παρουσιάσουν πολλές και ενδιαφέρουσες προτάσεις (Γκότσης 2010), ενώ η παρακολούθησή ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, έχει πλέον μεγάλη ανταπόκριση, στοιχείο που επιβεβαιώνεται από την πλήρωση των προσφερόμενων προγραμμάτων και τη συχνότερη ένταξη των μουσειακών επισκέψεων στην σχολική καθημερινότητα (Κύρδη 2010).
- *Βιβλιοθήκη.* Στο μουσείο θα διαμορφωθεί ειδικός χώρος που θα λειτουργεί ως βιβλιοθήκη για την εξυπηρέτηση των αναγκών του κοινού.

- *Μέριμνα για ανάπαυση.* Το κοινό χρειάζεται ένα χώρο για μικρής διάρκειας ανάπαυση, ώστε να του δοθεί η δυνατότητα να επιλέξει τι θέλει να δει αργότερα⁹⁷. Για την κάλυψη αυτής της ανάγκης, θα υπάρχουν στο χώρο ειδικά διαμορφωμένα καθιστικά

Το πολιτισμικά και κοινωνικά ευαίσθητο θέμα της έκθεσης προσφέρεται για πολλές παράλληλες δραστηριότητες, κυρίως στο επίπεδο προβολών, ομιλιών, συναντήσεων και ανταλλαγής απόψεων. Ειδικές εκδηλώσεις θα διοργανώνονται την παγκόσμια ημέρα μετανάστευσης (18 Δεκεμβρίου), την παγκόσμια ημέρα κατά του Ρατσισμού (21 Μαρτίου), την Παγκόσμια Ημέρα Μουσείων (18 Μαΐου) και, τέλος, την Παγκόσμια Ημέρα Προσφύγων (20 Ιουνίου).

Ειδικές πτυχές της μετανάστευσης αντιμετωπίζονται με ειδικές εκθέσεις, εκδηλώσεις και σεμινάρια, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, στις οποίες θα καλούνται να συμμετέχουν εκπρόσωποι ομάδων μεταναστών, ερευνητών και άλλων ειδικών επιστημόνων.

Στο πλαίσιο της μόνιμης έκθεσης θα λειτουργεί ένα blog για την καταγραφή των απόψεων τόσο των επισκεπτών όσο και των μη επισκεπτών, κάτι που θα ανατροφοδοτήσει με υλικό και σκέψεις το περιεχόμενό της. Άλλωστε αυτό το περιεχόμενο θα είναι δυναμικό και θα αυξάνει με την πάροδο του χρόνου. Για το σκοπό αυτό ορισμένα τμήματα θα είναι κενά και θα συμπληρώνονται σταδιακά με το υλικό που εισάγουν οι χρήστες του blog.

Τέλος, ακολουθώντας το ρεύμα της εποχής, το μουσείο θα διαθέτει σελίδες σε χώρους κοινωνικής δικτύωσης (Facebook, Twitter κ.α.), από όπου θα μπορούν οι ενδιαφερόμενοι να ενημερώνονται έγκαιρα και έγκυρα για τις δράσεις του μουσείου, ενώ παράλληλα θα αποτελέσουν τόπο ανταλλαγής απόψεων και εμπειριών.

Το μουσείο μετανάστευσης πρόκειται να συνεργάζεται με Μη Κερδοσκοπικούς Οργανισμούς αφιερωμένους στην μετανάστευση (στην ελληνική επικράτεια δραστηριοποιούνται πολλοί φορείς σε θέματα μετανάστευσης⁹⁸), την τοπική κοινότητα και μεταναστευτικές κοινότητες με σκοπό την λήψη ιδιαίτερα χρήσιμων πληροφοριών για την οργάνωση και λειτουργία του μουσείου.

---

⁹⁷ Τα μουσεία απευθύνονται σε πραγματικούς ανθρώπους με πραγματικές ανάγκες. Ωστόσο, ζητήματα απλά, θεωρητικώς αυτονόητα –όπως η μέριμνα για σημεία ανάπαυσης στους εκθεσιακούς χώρους- συχνά η πράξη δείχνει ότι κρίνονται άνευ σημασίας (Γκαζή 2008).

⁹⁸ Π.χ.: Aiesec Ελλάς, HumanAid, SOS Ρατσισμός, Αίτημα, AMAKA, Ανοιχτοί Ορίζοντες κ.ά.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η εντατικοποίηση της μουσειοποίησης του φαινομένου της μετανάστευσης τα τελευταία χρόνια συμπίπτει με τις αλλαγές που έχουν συντελεσθεί στη σύγχρονη κοινωνία. Ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες είναι ο διάλογος που γίνεται διεθνώς για τη μετανάστευση.

Παράλληλα, η εξάπλωση του κινήματος της Νέας Μουσειολογίας έχει δώσει πρόσφορο έδαφος στον κοινωνικό ρόλο των μουσείων και στη συμμετοχή νέων ομάδων κοινού, όπως οι μετανάστες. Σ' αυτήν την τάση της εντατικοποίησης της μουσειοποίησης της μετανάστευσης εντάσσεται και η δημιουργία του Ελληνικού Μουσείου Μετανάστευσης.

Η ιδέα της παρούσας εργασίας γεννήθηκε με αφορμή τις διαστάσεις που παίρνει τα τελευταία χρόνια το φαινόμενο της μετανάστευσης σε συνδυασμό με την επίσημη ανακοίνωση της δημιουργίας ενός Ελληνικού Μουσείου Μετανάστευσης από την κυβέρνηση.

Στόχος της εργασίας ήταν να διαπιστώσει εάν υπάρχουν προοπτικές για τη δημιουργία ενός μουσείου μετανάστευσης στην Ελλάδα, κατά πόσο είναι πρόσφορες οι συνθήκες και ποιες είναι οι προκλήσεις που τίθενται από τη σύγχρονη κοινωνία, αναφορικά με το θέμα. Επιπλέον, στόχος της εργασίας ήταν η κατάθεση ιδεών και προτάσεων για την αποστολή, τις αξίες, τους στόχους, τη θεματολογία και το περιεχόμενο, καθώς και τη διατύπωση των βασικών θεματικών ενοτήτων της πρώτης μόνιμης έκθεσης του μουσείου.

Για την εξυπηρέτηση των παραπάνω στόχων, πραγματοποιήθηκε μελέτη της ιστορίας του μεταναστευτικού φαινομένου στην Ελλάδα, ενώ παράλληλα μελετήθηκε και η παρουσίαση του φαινομένου μέσα από την τέχνη. Στη συνέχεια μελετήθηκε αντιπροσωπευτικό δείγμα μουσείων μετανάστευσης του εξωτερικού προκειμένου να διερευνηθεί ο τρόπος λειτουργίας και οργάνωσής τους ώστε αυτά να λειτουργήσουν ως πηγή έμπνευσης για το μουσείο μετανάστευσης στην Ελλάδα.

Τέλος, πραγματοποιήθηκε SWOT και PEST ανάλυση προκειμένου να διερευνηθούν οι τρέχουσες πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες που επικρατούν στην ελληνική κοινωνία και κατά πόσο πρόσφορες είναι για τη δημιουργία του εν λόγω μουσείου. Με σκοπό να γίνει σαφές πως αντιμετωπίζει η κοινωνία το φαινόμενο της μετανάστευσης αλλά και πόσο έτοιμο είναι το ελληνικό κοινό να υποδεχτεί το συγκεκριμένο μουσείο, πραγματοποιήθηκε έρευνα κοινού με ερωτηματολόγιο.

Συνοπτικά τα συμπεράσματα στα οποία οδηγούμαστε είναι τα εξής.

Διαπιστώνεται ότι η μετανάστευση αποτελεί φαινόμενο που βασίζεται στην έμφυτη ανάγκη του ανθρώπου να βελτιώσει τις συνθήκες διαβίωσής του, ενώ η ιστορία της εμπειρίας της μετανάστευσης προβάλλει το διπλό ρόλο της Ελλάδας, ως αποστολέα και ως υποδοχέα μεταναστών. Ωστόσο, αυτό που αποτελεί πηγή έμπνευσης και τροφοδοτεί τα μουσεία μετανάστευσης διεθνώς είναι η ιστορία των προσωπικών εμπειριών, δηλαδή του ταξιδιού, της εγκατάστασης και της κοινωνικής ζωής των μεταναστών.

Από τη μελέτη των μουσείων του εξωτερικού προκύπτει ότι τα εν λόγω μουσεία λειτουργούν ως χώροι διαπολιτισμικού διαλόγου, όπου προωθείται ο σεβασμός για την ανθρώπινη διαφορετικότητα. Τα μουσεία μετανάστευσης λειτουργούν ως χώροι μνήμης της εμπειρίας των μεταναστών, ενώ παράλληλα ενθαρρύνουν τη συμμετοχή και την ισότητα.

Στην Ελλάδα η ιδέα ενός μουσείου μετανάστευσης αναπτύσσεται μέσα σε ένα κλίμα οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής αστάθειας. Η απουσία μιας δυναμικής μεταναστευτικής πολιτικής έρχεται να προστεθεί στα ήδη υπάρχοντα κοινωνικά προβλήματα. Βάσει της έρευνας κοινού που πραγματοποιήθηκε, προκύπτει ότι πολλοί είναι οι Έλληνες που δηλώνουν δυσαρεστημένοι από την παρουσία μεταναστών στη χώρα και την ανεξέλεγκτη εισροή τους σε αυτήν. Ωστόσο, το μεγαλύτερο μέρος του ελληνικού κοινού φαίνεται ότι αντιμετωπίζει θετικά την πιθανότητα δημιουργίας ενός μουσείου μετανάστευσης στην Ελλάδα, ενώ οι περισσότεροι επιθυμούν να θίγονται θέματα τόσο εισερχόμενης όσο και εξερχόμενης μετανάστευσης.

Η κεντρική ιδέα της προτεινόμενης μόνιμης έκθεσης αφορά σε ένα ταξίδι στο χρόνο, από την αρχαιότητα ως τη σύγχρονη εποχή. Αφορά μια διαδρομή σε ιστορικά γεγονότα – σταθμούς τα οποία οδήγησαν στα μαζικά κινήματα. Κεντρικό στοιχείο της έκθεσης αποτελεί ο μετανάστης, ως φορέας της εμπειρίας και ως μέσο διατήρησης της μνήμης της εμπειρίας.

Το ελληνικό μουσείο μετανάστευσης καλείται να συνδυάσει δύο διαφορετικές εκφάνσεις της μετανάστευσης και να αφηγηθεί μια ενιαία ιστορία. Αυτό είναι ένα ιδιαίτερα δύσκολο εγχείρημα, αφού η αποδοχή και η δεκτικότητα της συμβολής των μεταναστών, που χαρακτηρίζει ένα μεγάλο μέρος της κοινωνίας, έρχεται αντιμέτωπη με το ρατσισμό, τις προκαταλήψεις μιας μικρότερης, αλλά σημαντικής, μερίδας.

Όπως η μετανάστευση, ως φαινόμενο, είναι ένα αμφιλεγόμενο θέμα το οποίο προκαλεί αντιθέσεις, έτσι και η παρουσία των μουσείων μετανάστευσης αμφισβητήθηκε και αμφισβητείται από πολλούς ερευνητές στο μουσειακό χώρο. «Πρέπει το φαινόμενο της

μετανάστευσης να αποτελεί θέμα στα μουσεία ή ακόμα να δημιουργεί ένα νέο τύπο μουσείων; Η μετανάστευση πρέπει να αποτελεί θέμα εκθέσεων ιστορικών μουσείων ή να εντάσσεται σε δικούς της αυτοτελείς οργανισμούς;». Αυτά είναι μερικά από τα ερωτήματα που τίθενται από τον Baur (2010). Σύμφωνα πάντα με τον ίδιο, δεν μπορεί να δοθεί κατηγορηματική απάντηση στα παραπάνω ερωτήματα. Από τη μία πλευρά τα μουσεία μετανάστευσης αποτελούν εδώ και μια δεκαετία, περίπου, γεγονός και μάλιστα χαίρουν της αποδοχής του κοινού. Από την άλλη πλευρά, ένας ανεξάρτητος οργανισμός, ο οποίος θα έχει την αποκλειστική ευθύνη για το χειρισμό των θεμάτων που αφορούν την ενσωμάτωση της πολιτιστικής ποικιλομορφίας, κινδυνεύει να μετατραπεί σε ίδρυμα – εκπρόσωπος ενός γκέτο, γεγονός που δεν συμβάλει στην παρουσίαση του φαινομένου.

Τα μουσεία μετανάστευσης οφείλουν να παρουσιάζουν όλες τις εκφάνσεις της μεταναστευτικής εμπειρίας, εισερχόμενη και εξερχόμενη, εκούσια ή βεβιασμένη. Οφείλουν να δημιουργούν ένα χώρο διαπολιτισμικού διαλόγου, να σέβονται τη διαφορετικότητα. Οφείλουν να παρουσιάζουν τη μετανάστευση ως ένα πολυεπίπεδο κοινωνικό φαινόμενο, να προσεγγίζουν αμφιλεγόμενα ζητήματα που προκύπτουν από την ανάλυση του φαινομένου. Τέλος, οφείλουν να υιοθετούν προσεγγίσεις διακρατικών σχέσεων και αλληλεπιδράσεων, χωρίς ωστόσο να εγκαταλείπουν το εθνικό τους πλαίσιο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Αγραφιώτης, Θ. χ. χρ., Μετανάστευση, Ρατσισμός και νεοελληνικό Θέατρο Σκιών, Διαθέσιμο στο <http://www.inpatra.gr/kedek/theory.pdf> (Τελευταία επίσκεψη: 26/10/2013)
- Αμίτσης, Γ. και Λαζαρίδη, Γ. 2001, *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, Αθήνα, Παπαζήση
- Ανδριώτης, Ν. 2003, «Οι πρόσφυγες: Η άφιξη και τα πρώτα μέτρα περίθαλψης», στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τομ. 7^{ος}: Ο μεσοπόλεμος 1922 – 1940, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα
- Αρβανιτίδης, Α. 2012, Η αποενοχοποίηση του εθνικισμού, *Το βήμα Γνώμες*, 14 Νοεμβρίου, Διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=483813> (Τελευταία επίσκεψη: 27/10/2013)
- Βακαλόπουλος, Απ. 1993, *Νέα Ελληνική Ιστορία 1204-1985*, Θεσσαλονίκη, Βάνιας, 335-336.
- Βαμβακάς Β. 2004, «Η μετανάστευση του ελληνικού κινηματογράφου από το εμπορικό στο πολιτικό στίγμα», στο Τομαή-Κωνσταντοπούλου Φ. (επιμ.), 2004, *Η μετανάστευση στον κινηματογράφο*, Αθήνα, Παπαζήση, 41-62.
- Βεντούρα, Λ. 1999, Οι δρόμοι της μεγάλης Φυγής των Ελλήνων, *Το Βήμα – Γνώμες on line*, 19 Δεκεμβρίου, Διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=117495> (Τελευταία επίσκεψη: 26/10/2013)
- Black. G. 2009, *Το ελκυστικό Μουσείο. Μουσεία και επισκέπτες*, Αθήνα, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, 242

- Βουτσά, Α. 2013, Ο ρόλος του Μουσείου σήμερα & η πολιτιστική συμβολή του, Διαθέσιμο στο http://artsantiquesmagazine.blogspot.gr/2013/02/blog-post_12.html (Τελευταία επίσκεψη: 28/11/2013)
- Γαλανοπούλου, Ε. 2012, Ένα σπίτι για τους ξεριζωμένους, *Το Ποντίκι*, 08 Μαΐου, online στο <http://torontiki.gr/article/34860> (Τελευταία επίσκεψη: 13/02/2014)
- Γετίμης, Π. και Πετρινώτη, Ξ. 2003, *Έρευνα για την ανίχνευση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν στελέχη του Δημόσιου τομέα στην εξυπηρέτηση των μεταναστών – παλιννοστούντων – προσφύγων*, Αθήνα, Εκδόσεις Πόλις
- Γιάνναρου, Α. 2010, Ένα νέο κύμα Μετανάστευσης προς το Εξωτερικό, Καθημερινή online, 2 Μαΐου, Διαθέσιμο στο http://news.kathimerini.gr/4dcgi/w_articles_ell_1_02/05/2010_399566 (Τελευταία επίσκεψη: 26/10/2013)
- Γιαννακόπουλος, Γ. 2003, Η Ελλάδα με τους πρόσφυγες: Η δύσκολη προσαρμογή στις νέες συνθήκες, στο: *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τομ. 7ος: Ο Μεσοπόλεμος 1922-1940, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα
- Γκαζή, Α. 2008, «Ζητήματα απλά, αλλά όχι αυτονόητα», *ILISSIA* 3, 38-39
- Γκαζή, Α. 2009, Σε τι χρησιμεύουν τα μουσεία; *BHMA Ιδεών*, 5 Ιουνίου, Διαθέσιμο στο <http://www.vimaideon.gr/PrintArticle.aspx?d=20090605&nid=12655088&sn=%CE%91%CE%9D%CE%91%CE%A0%CE%A4%CE%A5%CE%9E%CE%97> (Τελευταία επίσκεψη 26/10/2013)
- Γκίκας, Σ. 1994, *Κοινωνικά Προβλήματα*, Αθήνα, Εκδόσεις Σαββάλας
- Γκότσης, Στ. 2010, «Μουσειακές ερμηνευτικές δράσεις: Επιχειρώντας κάποιες οριοθετήσεις». στο Μπ. Βέμη και Ει. Νάκου (επιμ.) *Μουσεία και Εκπαίδευση*, Αθήνα, Νήσος. 140 -142
- Γκότσης, Στ. χ. χρ., Διαπολιτισμικότητα: ερωτήματα για τα μουσεία και τη μουσειακή εκπαίδευση, Διαθέσιμο στο: <http://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=15&cad=rja&ved>

=0CEIQFjAEOAo&url=http%3A%2F%2Fwww.diapolis.auth.gr%2Fdiapolis_files%2Fdrasi9%2Fypodراسi9.5%2F%25CE%2594%25CE%25B9%25CE%25B1%25CF%2580%25CE%25BF%25CE%25BB%25CE%25B9%25CF%2584%25CE%25B9%25CF%2583%25CE%25BC%25CE%25B9%25CE%25BA%25CF%258C%25CF%2584%25CE%25B7%25CF%2584%25CE%25B1-8.doc&ei=aRFJUtrmBsaN4gSS6YCIBQ&usg=AFQjCNFpW72l8To9s4GkOgQdyty2NaFUIA
(Τελευταία επίσκεψη: 12/02/2004)

- Δεληβοριάς, Α. 1993, «Γύρω από το μέλλον και τις προοπτικές των μουσειακών οργανισμών», στο *ICOFOM STUDY SERIES 22* (Symposium: Museums, Space and Power, Ahtens - Thessaloniki,), ICOM - Ελληνικό Τμήμα, 21 - 23.
- Δημάδη, Ι. 2013, Θέατρο-ντοκουμέντο για τους έλληνες μετανάστες, 11 Ιανουαρίου, Διαθέσιμο στο <http://www.athinorama.gr/theatre/newsroom/?edtId=122828> (Τελευταία επίσκεψη: 26/10/2013)
- Δημάδη, Κ. Α. 1998, Οι νεοελληνικές σπουδές σήμερα, *Η Καθημερινή*, 13 Δεκεμβρίου, Διαθέσιμο στο <http://www.kathimerini.gr/kath/7days/1998/12/13121998.pdf> (Τελευταία επίσκεψη: 26/10/2013)
- Ζίας, Ν. 2006, «Η Εικαστική Δημιουργία των Προσφύγων» στο Β. Παναγιωτόπουλος κ.α. (επιμ.) *Η Αττική υποδέχεται τους Πρόσφυγες του '22*. Αθήνα, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, 70 -86
- Hirschon, R. και Κουρεμένος, Κ. 2004, *Κληρονόμοι της Πολιτιστικής Καταστροφής: Η Κοινωνική Ζωή των Μικρασιατών Προσφύγων στον Πειραιά*, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης
- Hooper-Greenhill, E. 1999, «Σκέψεις για τη μουσειακή εκπαίδευση και επικοινωνία στη μεταμοντέρνα εποχή», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 72
- Καϊμης, Τζ. 1990 *Καραγκιόζης ή η αρχαία κωμωδία στην ψυχή του Θεάτρου Σκιών*, Αθήνα, Γαβριηλίδη, 79-80.
- Καλαφάτης, Θ. 2004, 1950 – 1975: Το δεύτερο μεταναστευτικό ρεύμα, *Η Καθημερινή*, 2 Μαΐου, Διαθέσιμο στο <http://news.kathimerini.gr/archive->

editions/article/7days/2004/02-05-2004/1282782.html (Τελευταία επίσκεψη: 26/10/2013).

- Καλοφωλιάς, Π. Κ. 2011, *Το Μεταναστευτικό Ζήτημα στη Μεσόγειο (Ισπανία - Ιταλία - Ελλάδα)*, Αθήνα, Σιδέρη, 33-34.
- Καραδήμου – Γερόλυμπου, Αλ. 2002, «Πόλεις και ύπαιθρος: Μετασχηματισμοί και αναδιαρθρώσεις στο πλαίσιο του εθνικού χώρου» στο Χρ. Χατζηιωσήφ (επιμ.) *Ιστορία της Ελλάδας του 20ου αι.*, τ. Β1: Ο Μεσοπόλεμος 1922-1940, Αθήνα., Βιβλιόραμα
- Καρβουνίδης, Τ. 2002, *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Αθήνα, Gutenberg
- Καρδάσης, Β. και Χαρλαύτη, Τ. 2006, «Αναζητώντας της χώρες τις επαγγελίας: Ο Απόδημος ελληνισμός από τα μέσα του 19ου αι. ως το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο», στο Ι. Χασιώτης, Ο. Κατσιαρδή – Hering, Ε. Α. Αμπατζή (επιμ.) *Οι Έλληνες στη Διασπορά. 15^{ος} -21^{ος} αι.*, Αθήνα, Εκδόσεις Βουλής των Ελλήνων, 53-74
- Καρτάλου Αθ. - Νικολαΐδου Αφρ. και Αναστόπουλου Θ. (επιμ.), 2006, *Σε ξένο τόπο: Η μετανάστευση στον ελληνικό κινηματογράφο*, Αθήνα, Αιγόκερως, 8
- Κασιμάτη, Κ. 1984, *Μετανάστευση –Παλινοόηση. Η προβληματική της δεύτερης γενιάς*, Αθήνα, Ε.Κ.Κ.Ε.
- Κασιμάτη, Κ. 2003, *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Αθήνα, Gutenberg
- Κατρουγκάλος, Γ. 1996, *Τα κοινωνικά δικαιώματα των παράνομων αλλοδαπών*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα
- Κατσιαρδή - Hering, Ο. 2006, *Από την Οθωμανική κατάκτηση ως την Εδραίωση του Νεοελληνικού Κράτους* στο Ι. Χασιώτης, Ο. Κατσιαρδή – Hering, Ε.Α. Αμπατζή (επιμ.) *Οι Έλληνες στη Διασπορά 15^{ος} – 20^{ος} αι.*, Αθήνα, Εκδόσεις Βουλής των Ελλήνων, 35-52

- Καυγάλης, Α. 2003, *Ευρωπαϊκό Δίκτυο για συνεργασία και ανταλλαγές σε θέματα κοινωνικού αποκλεισμού και υγείας μεταναστών*, διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Αθηνών, 23
- Κεχαγιάς, Β. 1987, *Κινηματογράφος και απόδημος ελληνισμός*, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Φεστιβάλ Ελληνικού Κινηματογράφου
- Κιτρορέφ, Α. 2006, «Η Μεταπολεμική Μετανάστευση», στο Ι. Χασιώτης, Ο. Κατσιαρδή – Hering, E.A. Αμπατζή (επιμ.) *Οι Έλληνες στη Διασπορά. 15^{ος} – 21^{ος} αι.*, Αθήνα, Εκδόσεις Βουλής των Ελλήνων, 75 -91
- Κορδάτος, Γ. 1973, *Ιστορία του αγροτικού κινήματος στην Ελλάδα*, Αθήνα. Μπουκουμάνης
- Κουλμάση Δ. 2011, Γκασταρμαπάιτερ: Οι έλληνες μετανάστες μιλούν για τον ρατσισμό, 22 Αυγούστου, Διαθέσιμο στο:
<http://tvxs.gr/news/%CF%84%CE%B1%CE%BE%CE%AF%CE%B4%CE%B9%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CF%87%CF%81%CF%8C%CE%BD%CE%BF/%CE%B3%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%81%CE%BC%CF%80%CE%AC%CE%B9%CF%84%CE%B5%CF%81-%CE%BF%CE%B9-%CE%AD%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B5%CF%82-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B5%CF%82-%CE%BC%CE%B9%CE%BB%CE%BF%CF%8D%CE%BD-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CF%81%CE%B1%CF%84%CF%83%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C>
 (Τελευταία επίσκεψη: 27/10/2013)
- Κούτρα, Κ. 2006 - 2007, *Σημειώσεις Μαθήματος «Διαπολιτισμική Κοινωνική Εργασία»*, Ηράκλειο, ΤΕΙ ΚΡΗΤΗΣ
- Κύρδη, Κ. 2010, «Αξιοποίηση μουσειακών χώρων στο πλαίσιο της σχολικής πράξης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση» στο Μπ. Βέμη και Ει. Νάκου (επιμ.) *Μουσεία και Εκπαίδευση*, Αθήνα: Νήσος, 349 – 354

- Κωστή, Α. 2008, *Μουσεία και Τρίτη Ηλικία. Το Μουσείο ως Χώρος Κοινωνικής Προσφοράς*. Διπλωματική Εργασία εξειδίκευσης Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα «Μουσειακές Σπουδές», Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Λαζαρίδη, Γ. 1995, «Μετανάστες στην Ελλάδα. Οικιακές βοηθοί από Φιλιππίνες και Αλβανία – μια επιτόπια μελέτη» στο: Σ. Βωβού (επιμ.) *Εθνικισμός, Ρατσισμός και Κοινωνικό φύλο*, Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής, 47-72
- Λεουτσάκου, Σ. 2009, Το λιμάνι του Πειραιά και η Συμβολή του στην Τοπική ανάπτυξη, Διαθέσιμο στο <http://estia.hua.gr:8080/dspace/bitstream/123456789/892/1/leoutsakou.pdf> (Τελευταία επίσκεψη: 13/02/2014)
- Λυβ, Γ. 2011, Στο εξωτερικό στρέφονται οι Περισσότεροι Έλληνες, *Ελευθεροτυπία online*, 7 Ιουλίου, Διαθέσιμο στο <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=291371> (Τελευταία επίσκεψη: 27/10/2013)
- Λυδάκη, Α. 2008, Ο δρόμος προς τη δύση, η μετανάστευση στον ελληνικό κινηματογράφο και ένα παράδειγμα, *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, (Διαθέσιμο στο http://www.grsr.gr/preview.php?c_id=406 (Τελευταία επίσκεψη 28/10/2013)
- Λυμπεράκη, Α. και Πελαγίδης, Θ. 2000, *Ο «φόβος του ξένου» στην αγορά εργασίας: Ανοχές και προκαταλήψεις στην ανάπτυξη*, Αθήνα, Πόλις
- Μαλαφούρης, Μ. 1948, *Έλληνες της Αμερικής 1528 – 1948*, Νέα Υόρκη, Goldman, Isaac Co
- Μαραβάκης, Αθ. - Παρσανόγλου, Δ. και Παύλου Μ. 2001, *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα
- Ματζουράνης, Ξ. Γ. 1977, *Μας λένε Γκασταρμπάτερ*, Αθήνα, Θεμέλιο
- Ματζουράνης, Ξ. Γ. 1995, *Ανάμεσα σε δυο κόσμους*, Αθήνα, Καστανιώτη
- Ματζουράνης, Ξ. Γ. 1998, Μετανάστες στη Γερμανία: από γκασταρμαπάιτερ στη δεκαετία του '60, πολίτες της ενωμένης Ευρώπης σήμερα, *Η Καθημερινή*, 13

Δεκεμβρίου

Διαθέσιμο

στο

<http://wwk.kathimerini.gr/kath/7days/1998/12/13121998.pdf> (Τελευταία επίσκεψη: 27/10/2013)

- Ματζουράνης, Ξ. Γ. 1998, Μετανάστες Συγγραφείς, *Η Καθημερινή*, 13 Δεκεμβρίου, Διαθέσιμο στο <http://wwk.kathimerini.gr/kath/7days/1998/12/13121998.pdf> (Τελευταία επίσκεψη: 27/10/2013)
- Ματζουράνης, Ξ. Γ. 1998, Την περίοδο της δικτατορίας, *Η Καθημερινή*, 13 Δεκεμβρίου, Διαθέσιμο στο <http://wwk.kathimerini.gr/kath/7days/1998/12/13121998.pdf> (Τελευταία επίσκεψη: 27/10/2013)
- Merriman, N. 2011, Ανοίγοντας τα μουσεία στο κοινό, *Αρχαιολογία και Τέχνες* 72, Διαθέσιμο στο: <http://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/72-14.pdf>. (Τελευταία επίσκεψη: 17/12/2013)
- Μόσκος, Τ. 2004, «Οι Έλληνες της Αμερικής», στο R. Clogg (επιμ.) *Η ελληνική διασπορά στον 20^ο αι.*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 192-221
- Μούλιου, Μ. και Μπούνια, Α. 1999, «Μουσειακές εκ-θέσεις. Ερμηνευτικές προσεγγίσεις στη μουσειακή θεωρία και πρακτική», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 70
- Μούλιου, Μ. και Φουσέκη, Κ. 2012, Διαφυλάσσοντας τη συλλογική μνήμη της μεταναστευτικής περιπέτειας, Διαθέσιμο στο <http://www.papandreou.gr/papandreou/content/Document.aspx?d=1&rd=0&f=1650&rf=-568018414&m=13489&rm=14125576&l=2> (Τελευταία επίσκεψη 27/10/2013)
- Μουσούρη, Θ. 2011, Μουσεία για όλους; Προγράμματα προσέγγισης στο διεθνή χώρο, *Αρχαιολογία και Τέχνες* 73, Διαθέσιμο στο <http://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/73-13.pdf> (Τελευταία επίσκεψη: 13/02/2014)
- Μουσούρου, Α. 1991, *Μετανάστευση και Μεταναστευτική Πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη*, Αθήνα, Gutenberg

- Μπάκαβος, Σ. και Παπαδοπούλου, Δ. 2003, *Μεταναστευτικές τάσεις και μεταναστευτική πολιτική*, Αθήνα, Μελέτες του ΙΝ.Ε/Γ.Σ.Ε.Ε. – Α.Δ.Ε.Δ.Υ.
- Μπόραβου, Β. – Ταβελλάρη, Σ. και Τρώντσιου, Ευ. 1998, Η ελληνική μετανάστευση στις ΗΠΑ (1900-1925), *Virtual School, The sciences of Education Online*, τόμος 1, τεύχος 3, Διαθέσιμο στο <http://archive.is/k46G> (Τελευταία επίσκεψη 13/02/2014)
- Νίκας, Κ. 2009, Η ψηφιακή τεχνολογία στα μουσεία, Διαθέσιμο στο http://nikaskostas.blogspot.gr/2009/10/blog-post_2251.html (Τελευταία επίσκεψη 01/12/2013)
- Παπαδόπουλος, Στ. 1978, Από τις τοπικές Συλλογές στα Σύγχρονα Μουσεία, Αθήνα, Καραβία
- Παπαθανασάκης, Σ. 2011, Ελλήνων διασπορά, 16 Φεβρουαρίου, Διαθέσιμο στο http://www.paratiritis-news.gr/detailed_article.php?id=142620&categoryid=11 (Τελευταία επίσκεψη 28/10/2013)
- Παπαναστασίου Κ. 1998, Ελληνικές ταβέρνες, *Η Καθημερινή*, 13 Δεκεμβρίου, Διαθέσιμο στο <http://wwk.kathimerini.gr/kath/7days/1998/12/13121998.pdf> (Τελευταία επίσκεψη 27/10/2013)
- Πασχαλίδης, Γ. 2001. «Από το μουσείο του πολιτισμού στον πολιτισμό του μουσείου» στο Μ. Σκαλτσά (επιμ.) *Η Μουσειολογία στον 21ο αιώνα. Θεωρία και πράξη*. (Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου 21-24/11/97), Εκδόσεις Εντευκτηρίου, Θεσσαλονίκη, 212-220
- Πετρίτης, Σ. 2012, Θέατρο και μετανάστευση – μετανάστευση και θέατρο, Διαθέσιμο στο http://spetrit.blogspot.gr/2012/02/blog-post_12.html (Τελευταία επίσκεψη: 28/10/2013)
- Πιτσιαβά, Ε. 2012, Cité Nationale de l' Histoire de l' Immigration, *Artmag*, 09 Απριλίου, Διαθέσιμο στο <http://www.artmag.gr/articles/art-articles/abalons/item/3569-cite-nationale-de-l-histoire-de-l-immigration> (Τελευταία επίσκεψη: 13/02/2014)

- Πιτσιαβά, Ε. 2012, Lower East Side Tenement Museum, *Artmag*, 25 Απριλίου, Διαθέσιμο στο: <http://www.artmag.gr/articles/art-articles/abalons/item/3621-lower-east-side-tenement-museum> (Τελευταία επίσκεψη: 13/02/2014)
- Πιτσιαβά, Ε. 2012, Museo Nazionale dell' Emigrazione Italiana, *Artmag*, 18 Οκτωβρίου, Διαθέσιμο στο: <http://www.artmag.gr/articles/art-articles/abalons/item/3938-museo-nazionale-dell-emigrazione-italiana> (Τελευταία επίσκεψη: 13/02/2014)
- Πλατή, Μ. 2002, «Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης-Ίδρυμα Ν.Π. Γουλανδρή, Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων» στο Γ.-Κόκκινος και Ε. Αλεξάκη (επιμ.). *Επιστημονικές προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*, Αθήνα, Μεταίχμιο, 233-238
- Pearce, S. 2002, *Μουσεία, Αντικείμενα και Συλλογές*, Θεσσαλονίκη, Βάνιας
- Ρεπούση, Μ. 2011, Προφορική Ιστορία και Μουσεία – Μια πρώτη προσέγγιση, *ScientificNetwork for Adult Education in Crete*, Διαθέσιμο στο <http://cretaadulthoodeduc.gr/blog/?p=377> (Τελευταία επίσκεψη 17/12/2013)
- Σιώζος, Γ. 2008, Τα κυριότερα μεταναστευτικά ρεύματα των Ελλήνων από το 15^ο αι. έως τις μέρες μας, Διαθέσιμο στο <http://www.lexima.gr/lxm/read-1445.html> (Τελευταία επίσκεψη: 28/10/2013)
- Συκκά, Γ. 2011, Και ένα, και δύο, και τρία μουσεία..., *Η Καθημερινή*, 9 Ιανουαρίου, Διαθέσιμο στο http://news.kathimerini.gr/4dcgi/w/articles/civ_3_09/01/2011_427676 (Τελευταία επίσκεψη 28/10/2013)
- Σχινά, Α. 1998, Η Γερμανία που εμπνέει, *Η Καθημερινή*, 13 Δεκεμβρίου, Διαθέσιμο στο <http://www.kathimerini.gr/kath/7days/1998/12/13121998.pdf> (Τελευταία επίσκεψη 27/10/2013)
- Τουλάτου, Ι. 2012, Το μεγαλύτερο ελληνικό μουσείο έξω από την Ελλάδα, *Το Βήμα*, 30 Σεπτεμβρίου, Διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=476844> (Τελευταία επίσκεψη: 13/02/2014)
- Τσάκαλος, Γ. Μ. 2008, *Η σύγχρονη ελληνική μετανάστευση μεταξύ θεωρίας και εμπειρίας*, Αθήνα, Αιγέας

- Τσιγκρής, Α. 2013, Δραματικές οι συνέπειες της έλλειψης μεταναστευτικής πολιτικής, *Το Βήμα*, 19 Απριλίου, Διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=508605> (Τελευταία επίσκεψη: 15/01/2014)
- Τσιτούρη, Α., «Τάσεις και μορφές εκπαιδευτικών δράσεων στον ελληνικό μουσειακό χάρτη» στο Μπ. Βέμη, και Ει. Νάκου (επιμ.) *Μουσεία και Εκπαίδευση*, Αθήνα, Νήσος, 349 - 354
- Τσουκαλάς, Κ. 1993, *Εξάρτηση και Αναπαραγωγή. Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830 – 1922)*, Αθήνα, Θεμέλιο
- Τσουμάνη, Ε. 2007, *Η γυναικεία μετανάστευση στην Ελλάδα*, Αθήνα, ΚΕΘΙ
- Φωτιάδης, Θ. 1977, *Καραγκιόζης ο Πρόσφυγας: Ελληνικό θέατρο σκιών*» Αθήνα, Gutenberg, 395.
- Χαραλαμπίδου, Σ. 2011, Το Δυτικό Παράδειγμα ως Ιδεολογία Οργάνωσης Μουσείων - Σχεδιασμός Μουσείων και Εκθέσεων, *Εισαγωγικό Σημείωμα*, Διαθέσιμο στο http://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=2&ved=0CDIQFjAB&url=http%3A%2F%2Fcourses.arch.ntua.gr%2Ffsr%2F135857%2FEisagb-giko%2520shmeioma160211.pdf&ei=v4ahUuqROMvbsgb1zIGoDw&usg=AFQjCNH00qthdMu6HhHBkMkkNjbi_a5x-g (Τελευταία επίσκεψη 06/12/2013)
- Χασιώτης, Ι. Κ. 1993, *Επισκόπηση της Ιστορίας της Νεοελληνικής Διασποράς*, Θεσσαλονίκη, Βάνιας
- Χασιώτης, Ι. Κ. 2009, «Ελληνικοί Εποικισμοί στη Νέα Ρωσία και την Κριμαία (τέλη 18^{ου} – αρχές 19^{ου} αι.)» στο Σ. Χρήστος (επιμ.) *Οι Έλληνες στη Νότια Ρωσία*, Θεσσαλονίκη, University Press Studio, 105-143
- Χασιώτης, Ι., - Κατσαρδής – Hering Ο. και Αμπατζή, Ε., Α. (επιμ.) 2006, *Οι Έλληνες στη Διασπορά 15^{ος} – 21^{ος} αι.*, Αθήνα, Εκδόσεις Βουλής των Ελλήνων
- Χατζάκης, Μ. 1998, *Το Έντεχνο Θέατρο Σκιών (Θεωρία και Πράξη)*, Αθήνα, Προσκήνιο, 31

- Χατζηασλάνη, Κ. 2002, «Η Ακρόπολη μέσα από τα μάτια των εκπαιδευτικών – Εκπαιδευτικά προγράμματα στην Ακρόπολη» στο Γ Κόκκινος και Ε. Αλεξιάκη (επιμ.), *Διαεπιστημονικές προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*, Αθήνα, Μεταίχμιο, 225-231
- Χατζηδάκης, Γ. 1998, Το θέατρο της Μετανάστευσης, *Η Καθημερινή*, 13 Δεκεμβρίου, Διαθέσιμο στο <http://wwk.kathimerini.gr/kath/7days/1998/12/13121998.pdf> (Τελευταία επίσκεψη 29/10/2013)
- Χατζηιωσήφ, Χρ. 2002, «Το προσφυγικό σοκ: οι σταθερές και οι μεταβολές της ελληνικής οικονομίας» στο Χρ. Χατζηιωσήφ (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ου αι., Ο Μεσοπόλεμος 1922-1940*, τ. Β1, Αθήνα, Βιβλιόραμα,.
- Χρυσικός, Γ. 2013, Η SWOT και PESTEL ανάλυση, Διαθέσιμο στο http://www.kemel.gr/sites/default/files/files/article_kemel_swot_pestel.pdf (Τελευταία επίσκεψη: 13/02/2014)

Ξενόγλωσση

- Adoveti, S. 1972, “Le musée dans les systèmes éducatifs et culturels contemporains” στο ICOM (ed.), *Le musée au service des hommes aujourd'hui et demain*, Actes de la sième Conférence Générale de l'ICOM, Paris, 19-30.
- Ambrose, T. και Paine, C. 2006, *Museum Basics*, London & N. York, Routledge, 101
- Amdam J. και Amdam R. 1990, “Strategic and mobilizing planning: municipal planning according to the “dugnads” method”, in P. Healey - A., Khakee - A. Motte και B. Needman *Making Strategic Spatial Plans*, London, UCL Press
- Avgouli, M. 1994 “The First Greek Museums and National Identity”, στο F. Kaplan (ed.), *Museums and the Making of ‘Ourselves’ – The Role of Objects in National Identity*, Leicester University Press, Leicester, 246-265
- Baldwin – Edwards, M. 2002, *Immigration and the Unemployment in Greece: Perceptions and Realities*. South European Society & Politics, 206 – 450

- Baur, J. 2010α, *Il museo dell' Emigrazione*”, Nuova Museologia, Vol.22, Julio, p. 2-8
- Baur, J. 2010β, “*La Rappresentazione della Migrazione*”, Nuova Museologia, Vol, 22, Julio, 27-34
- Belcher, M. 1991, *Museum Exhibitions*, Leicester, Leicester University Press
- Blickstein, T. 2009, “Immigration Museums and the uses of Public Memory”, *The New School Psychology Bulletin*, Vol. 6, No. 2, 15-51
- Birck, D. 2007, «Du Musée des Colonies à la Cité de l’Histoire de l’Immigration», 09 Οκτωβρίου, Διαθέσιμο στο: http://www.rfi.fr/francefr/articles/094/article_57498.asp (Τελευταία επίσκεψη: 14/02/2014)
- Bodo, S. - Gibbs, K., και Sani., M. 2009, Museums as places for intercultural dialogue: selected practices from Europe, *MAP for ID*, Διαθέσιμο στο http://www.nemo.org/fileadmin/Dateien/public/service/Handbook_MAPforID_EN.pdf (Τελευταία επίσκεψη: 14/02/2014)
- Desvallees, A. και Mairesse, F. 2010, Key Concepts of Museology, *ICOM International Committee for Museology*, Διαθέσιμο στο: http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/Key_Concepts_of_Museology/Museologie_Anglais_BD.pdf (Τελευταία επίσκεψη: 14/02/2014)
- Falk, J. 2009, *Identity and the Museum Visitor Experience*, California, Left Coast
- Hein, E. G. 1998, *Learning in the museum*, London, Routledge
- Hjerm, M. 2004, «Defending Liberal Nationalism. At what cost?», *Journal of Ethnic and Migration Studies I*, 41 – 57
- Hooper – Greenhill E., 1994, *Museums and the Shaping of Knowledge*, London, Routledge
- Hooper – Greenhill E., 1994, *Museums and their Visitors*, London & New York, Routledge

- Hooper – Greenhill, E. 2000, *Museum and the Interpretation of Visual Culture*, London, Routledge, 112-113
- Kotler, N. - Kotler G. - Kotler, P. I. W. 2008, *Museum marketing and strategy: designing missions, building audiences, generating revenue and resources*, USA, John Wiley and sons, 7, 45 , 47, 467
- Kavanagh, G. 1996, *Making Histories in Museums*, Leicester, Leicester University Press
- Kelly, L. 2001, “Developing a Model of Museum Visiting”, paper presented at the “National cultures, national identity” Museums Australia Annual Conference, Canberra, p. 9 (Black 2009)
- Lord, B. 2002, “The Purpose of Museum Exhibitions” στο B Lord, και G. Dexter Lord (επιμ), *The Manual of Museum Exhibitions*, Altamira Press, 17
- Lord, G., D., Lord, B. (eds) 2001, *The manual of museum planning*, Altamira, Oxford, 43
- Marstine, J. 2006, *New Museum Theory and Practice. An Introduction*, UK, Blackwell
- Merriman, N. 1995, “Hidden History: The peopling of London Project”, *Museum International*, Vol. 187, No 3, 12-15
- Motte, J. και Ohliger, R., Visualizing and Representing Migration History: Images of the Other – Other Images?, *Network Migration in Europe*, Διαθέσιμο στο: <http://predoc.org/docs/index-149520.html?page=4> (Τελευταία επίσκεψη: 14/02/2014)
- Naguib, S.-M. 2009, Reconciling History and Memory at the Cité Nationale de l’Histoire de l’Immigration in Paris, Department of Culture Studies and Oriental Languages, University of Oslo, Διαθέσιμο στο [http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:K4F9Nckjp1MJ:www.uio.no/studer/emner/hf/ikos/MUSKUN2000/v10/Saphinaz%2520Naguib%2520pensumartikel%](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:K4F9Nckjp1MJ:www.uio.no/studer/emner/hf/ikos/MUSKUN2000/v10/Saphinaz%2520Naguib%2520pensumartikel%2520)

2520om%2520Cit%25C3%25A9%25202009.doc+Reconciling+History+and+Memory
+at+the+Cit%25C3%25A9+Nationale&hl=el&gl=gr (Τελευταία επίσκεψη: 14/02/2014)

- Nair, K. 2007, «A Crucible for Questions», *Museum International*, 59
- Papaioanou. G. 1985, *The Odyssey of Hellenism in America*, USA, Patriarchal institute for Patristic Studies
- Pes, J. 2007, «German Emigration Centre wins EMYA and ss Great Britain takes the Micheletti», *Museums Association*, 107, 6- 11
- Pes, J. 2007, «Letter to America», *Museum Practice*, 33, 24-29
- Rouah, S. 2008, «Museums, immigration and interculturality: Reflection, strategy and exchange for the definition of a citizen museology», Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Sant Adrià de Besòs, Οκτώβριος 2008, Διαθέσιμο στο: http://www.migrationmuseums.org/web/uploads///Final%20report_english.pdf (Τελευταία επίσκεψη 14/02/2014)
- Sommer, B. W. και Quinlan, M. K. 2009, *The Oral History Manual*, USA, Altamira, 3-4
- Tatsoglou E. & Maratou – Alipranti I. 2003, “Gender and International Migration: Conceptual, Substantive and Methodological Issues”, στο E. Tasoglou & I. Maratou – Alipranti (επιμ.) *The Greek review of Social Research*, 5-22
- Thompson, J. 2002 *Strategic Management*, 4th Edition, London, South Western, 185
- Tilden, F. 1997, *Interpreting our Heritage*, Chapel Hill, University of North Carolina Press (Black 2009)
- Varine - Bohan, Hugues de 2009, “Le musée moderne: conditions et problèmes d’ une rénovation” στο *Museum*, vol. 28/1976b, 126 -129
- Vinson, I. 2007, Editorial: The Legacy of Migrants, *Museum International*, 233-4, Διαθέσιμο στο

http://portal.unesco.org/pv_obj_cache/pv_obj_id_F485A44F41A89E8E40203788333E88672F8A0000/filename/MasterEdito233234.pdf

- Ward, L. 1999, “Focus on Biotechnology: European Touring Exhibition Project”, *ESCITE*, 38, 6
- Wesley, H. 2008, “Museums of Belonging”, *Museums Association*, 108/3, 34-37
- Wilkening, S. και Chung, J. 2009, *Life stages of the Museum Visitor: Building engagement Over a lifetime*, Washington, American Association of Museum Press,

Χρήσιμες Ιστοσελίδες για τη μετανάστευση

- International Organization for Migration
<http://www.iom.int>
- Migration Policy Institute
<http://www.migrationinformation.org/>
- Migration Policy Institute Washington, DC
<http://www.migrationpolicy.org/>
- Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής
<http://www.imepo.org/>

Φορείς που δραστηριοποιούνται στην Ελληνική Επικράτεια σε θέματα μετανάστευσης

- Aiesec Ελλάς
<http://aiesec.org/greece>
- ANCE – Δίκτυο Εμπειρογνομόνων Αθήνας – Athens Network of Collaborating Experts – ANCE
<http://ance-hellas.org>
- HumanAid - Μη Κυβερνητικός Οργανισμός
<http://www.humanaid.gr>
- PRAKSIS – Προγράμματα Ανάπτυξης, Κοινωνικής Στήριξης και ιατρικής Συνεργασίας
<http://www.praksis.gr>
- Αθήνα – ΜΚΟ Κοινωνικής Παρέμβασης και Σχεδιασμού ATHENA NGO – NPO Social Intervention and Planning
<http://www.athena-net.gr>
- Αλέξανδρος Φάρος – Μη Κυβερνητική Οργάνωση του Πατριαρχείου Αλεξάνδρειας και Πάσης Αφρικής
<http://www.alex-faros.gr>
- AMAKA
<http://www.amaka.gr>
- Ανοιχτό Σχολείο Μεταναστών Πειραιά – Σύλλογος για τη Μορφωτική και Κοινωνική Υποστήριξη και την Πολιτιστική Ανάπτυξη Μεταναστών και Προσφύγων
<http://asmpeiraia.blogspot.com>

- Ανοιχτοί Ορίζοντες
<http://www.humanrights.gr>
- ΑΝΤΙΓΟΝΗ – Κέντρο Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης για τον Ρατσισμό, την Οικολογία, την Ειρήνη και τη Μη – Βία
<http://www.antigone.gr>
- ΑΣΑΝΤΕ
<http://www.asante.gr>
- Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ
<http://www.solidarity.gr>
- Γεώραμα
<http://www.georama.org.gr>

Επίσημες Ιστοσελίδες Μουσείων Μετανάστευσης

- Migration Museums Network
<http://www.migrationmuseums.org/web/>

Αυστραλία

- Immigration Museum, Μελβούρνη
<http://museumvictoria.com.au/immigrationmuseum/>
- Migration Heritage Centre, New South Wales
<http://www.migrationheritage.nsw.gov.au/homepage/>
- Migration Museum of South Australia, Αδελαΐδα
<http://migration.historysa.com.au/>

Αμερική

- Baltimore Immigration Memorial foundation, Η.Π.Α.
<http://www.immigrationbaltimore.org/index.htm>
- Canadian Museum of Immigration at Pier 21, Halifax, Καναδάς
<http://www.pier21.ca/home>
- Ellis Island Museum, Η.Π.Α.
<http://www.ellisland.org/>

- Lower East Side Tenement Museum, Νέα Υόρκη
<http://www.tenement.org/>
- Memorial do Imigrante - Museo da Imigração, Άγιος Παύλος, Βραζιλία
<http://www.memorialdoimigrante.org.br/>

Ευρώπη

- Cité Nationale de l'Histoire de l'Immigration, Παρίσι, Γαλλία
<http://www.histoire-immigration.fr/>
- Deutsches Auswanderer Haus Bremerhaven, Γερμανία
<http://www.dah-bremerhaven.de/english.php>
- Immigrant Museet, Δανία
<http://www.danishimmigrationmuseum.com/>
- Lebenswege I Das Migrationsmuseum Rheinland-Pfalz, Εικονικό Μουσείο μετανάστευσης
<http://www.lebenswege.rlp.de/>
- Migration Museum Project, Ηνωμένο Βασίλειο
<http://www.migrationmuseum.org/>
- Museo dell' Emigrante, Σαν Μαρίνο
<http://www.museoemigrante.sm/on-line/home.html>
- Museo Nazionale dell' Emigrazione Italiana, Ρώμη, Ιταλία
<http://www.museonazionaleemigrazione.it/>
- Utvandrarnas Hus (Swedish Emigrant institute), Σουηδία
<http://www.utvandrarnashus.se/eng/>

Ελληνικού Ενδιαφέροντος

- Hellenic Museum, (Ελληνικό Μουσείο Μελβούρνης)
<http://www.hellenic.org.au/>
- National Hellenic Museum, Σικάγο
<http://www.nationalhellenicmuseum.org/>
- Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης Κρήτης Οι δρόμοι του μετά - Βλάση Κανιάρη, Γιούλας Χατζηγεωργίου, Ανδρέα Σάββα, Μια έκθεση για τη μετανάστευση αφιερωμένη στον Νίκο Αλεξίου

<http://www.rca.gr/index.php?id=72,56,0,0,1,0>

➤ Σύλλογος «Ελληνικό Μουσείο Μετανάστευσης»

<http://elmme2010.blogspot.gr/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1 - Διάσημοι Ελληνοαμερικανοί

(Φωτογραφίες, βίντεο και άλλου είδους ερμηνευτικά μέσα μπορούν να συνοδεύουν τις πληροφορίες του παρόντος παραρτήματος στον αντίστοιχο θεματικό άξονα της Έκθεσης).

Μια μικρή επιλογή από διάσημους Ελληνοαμερικανούς σε διάφορους τομείς αναφέρεται εδώ:

- **Επιστήμες**
  - Νίκολας Νεγρεπόντε, μηχανικός λογισμικού, επιστήμονας υπολογιστών.
- **Λογοτεχνία**
  - Τζέφρι Ευγενίδης, συγγραφέας.
- **Τέχνη**
  - Μαρία Κάλλας, τραγουδίστρια όπερας.
  - Βασίλης Πολυδούρης, συνθέτης.
- **Αθλητισμός**
  - Τζιμ Λόντος, παλαιστής.
  - Πιτ Σάμπρας, τενίστας.
  - Αλέξης Λάλας, διεθνής ποδοσφαιριστής.
  - Νικ Καλάθης, μπάσκετμπολίστας.
  - Κώστας Κουφός, μπάσκετμπολίστας.
  - Μιλτ Πάππας, μπίιζμπολ.
  - Νικ Μαρκάκης, μπίιζμπολ.
- **Πολιτική**
  - Σπύρο Αγκνιου, πολιτικός αντιπρόεδρος ΗΠΑ.
  - Μάικλ Δουκάκης, πολιτικός.
  - Τζορτζ Στεφανόπουλος, πολιτικός, δημοσιογράφος.
  - Πολ Τσόγκας, πολιτικός.
  - Τζον Νεγρεπόντε, διπλωμάτης.
  - Σταύρος Κουτόβας, συνδικαλιστής.
- **Κινηματογράφος**
  - Ελία Καζάν, σκηνοθέτης, συγγραφέας.
  - Σπύρος Σκούρας, κινηματογραφιστής.
  - Τζιμ Γιαννόπουλος, κινηματογραφιστής.
  - Αλεξάντερ Πέιν, σκηνοθέτης.
  - Ντένης Ηλιάδης, σκηνοθέτης.
  - Τέλι Σαβάλας, ηθοποιός.
  - Ολυμπία Δουκάκη, ηθοποιός.
  - Τζορτζ Τσακίρης, ηθοποιός, χορευτής.
  - Τζένιφερ Άνιστον, ηθοποιός.
  - Μαρία Μενούνος, ηθοποιός.
  - Κορίνα Τσοπέη, ηθοποιός.
  - Ρίτα Γουίλσον, ηθοποιός.
  - Ζακ Γαλιφιανάκης, ηθοποιός.
  - Μελίνα Κανακαρίδη, ηθοποιός.
  - Τζον Κασσαβέτης, ηθοποιός.
  - Νία Βαρντάλος, ηθοποιός/κωμικός.
  - Τίνα Φέι, ηθοποιός/σεναριογράφος/κωμικός.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2 – Μαρτυρίες μεταναστών

Σε μια εποχή που το φαινόμενο του ρατσισμού παρουσιάζει έξαρση και διχάζει την ελληνική κοινωνία, οι Έλληνες που κάποτε πήραν το δρόμο της ξενιτιάς θυμούνται πώς τους υποδέχτηκε η Γερμανία και σχολιάζουν τη μετάβαση της Ελλάδας από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών.

Όταν οι Έλληνες στην αρχή του περασμένου αι. έφταναν στην Αμερική, οι τοπικές αρχές τους έβαζαν σε καραντίνα και τους υπέβαλαν σε εξονυχιστικές ιατρικές εξετάσεις και ανακρίσεις. Όσοι κατάφερναν να περάσουν τις εξετάσεις προσλαμβάνονταν με χαμηλότατους μισθούς σε ανθυγιεινές δουλειές που δεν έκαναν οι Αμερικανοί. Το παρατσούκλι που τους είχαν δώσει τότε ήταν το «βρωμόΈλληνες». Η ιστορία έκανε τον κύκλο της και επανελήφθη τη δεκαετία του 1960, όταν οι γκάσταρμπάιτερ, οι «φιλοξενούμενοι εργάτες» δηλαδή που επάνδρωσαν την ερημωμένη από εργατικό δυναμικό Γερμανία, ήρθαν πολλές φορές αντιμέτωποι με ρατσιστικά σχόλια και συμπεριφορές.

«Οι Γερμανοί ήταν λίγο σκληροί. Ήθελαν να δείξουν ότι ήμαστε ξένοι... Δεν μας υπολογίζανε όπως τους ομοεθνείς τους, ή όπως άλλους λαούς - δηλαδή τους Ιταλούς ή τους Βέλγους που ήταν και στην ΕΟΚ». **Βασίλης Πλουμής – μετανάστης 1ης γενιάς**

«Οι Γερμανοί δεν μας βλέπανε ευχαρίστως τα χρόνια εκείνα. Όταν τύχαινε να φάμε φακή, η φακή μας πάντα έχει σκόρδο μέσα- ε, κι επειδή αυτοί δεν τρώγανε σκόρδο τότε καθόλου, όταν τύχαινε μες το τραμ να μιλήσουμε, μύριζε να πούμε αυτό το πράγμα και πολλές φορές ακούσαμε τη λέξη αυτή «ντι σβάνιε», τα γουρουνία!». **Εύα Βαλασιάδου – μετανάστρια 1ης γενιάς**

«Σου έλεγαν, παραδείγματος χάριν, άμα θύμωναν -μάλωνες ξέρω εγώ για ψιλοπράγματα ας πούμε- σου έλεγαν “ausländer”, δηλαδή εσύ ξένε. Έλεγαν τη λέξη ξένε σαν να ήτανε βρισιά. Να με λέει ξένο και να με βρίζει; Ξένος δεν είναι μια λέξη που ανταποκρίνεται σε βρισιά, έτσι δεν είναι;». **Χαράλαμπος Ζαμάνης – μετανάστης 1ης γενιάς**

«Η λέξη “ausländer” κάπως σε πληγώνει. “Ausländer” είναι ο ξένος. Έχει την έννοια ξένος αλλά έχει και την έννοια ότι εσύ είσαι κάτι άλλο, δεν είσαι όπως εγώ. Και είναι υποτιμητικό αυτό,

γιατί κάπου εμείς, ή Έλληνας είναι αυτός ή Τούρκος είναι ή Γιουγκοσλάβος ή ό,τι φυλή και να 'ναι, δουλέψαμε σ' αυτό το κράτος για να είναι η Γερμανία εκεί που είναι σήμερα και δουλέψαμε σκληρά. Όλες τις βρώμικες δουλειές τις κάνανε οι ξένοι. Οι ξένοι τις κάνανε!».

Νίκος Χανιάς – μετανάστης 1ης γενιάς

«Βιώσαμε την ξενιτιά, γιατί όταν ζεις σε μια ξένη χώρα που δηλαδή δεν σε δέχεται σαν να είσαι πολίτης Γερμανός, το νιώθεις αυτό το πράγμα, όπου και να πας νιώθεις ότι είσαι ξένος. Την νιώσαμε αυτή την ξενιτιά, αλλά τώρα, μετά από 50 χρόνια, αφού βλέπουμε ότι τα παιδιά μας μένουνε εδώ, τα εγγόνια μας, εμείς μετά από τόσα χρόνια συνηθίσαμε, ε τώρα πλέον δεν νιώθουμε ξενιτιά την Γερμανία, γιατί μας πρόσφερε και πολλά πράγματα, γιατί ήρθαμε από το τίποτε και γίναμε ας πούμε ζήσαμε μια καλή ζωή. Τα πρώτα χρόνια ήταν δύσκολα, μετά όμως ζήσαμε καλά». **Ελένη Τσακμάκη – μετανάστρια 1ης γενιάς**

«Τον ρατσισμό τον ένιωσα εγώ πιο πολύ στα παιδικά μου χρόνια και ήταν ίσως κάπως πιο ήπιος ρατσισμός. Της καθημερινότητας, θα έλεγα, ο ρατσισμός, ο οποίος δεν είναι καθ'αυτού σκληρός, όπως τον φανταζόμαστε, αλλά με τον καιρό βέβαια σου δείχνει ότι είσαι ένα ξένο στοιχείο. Στην καθημερινότητα νιώθαμε ότι ήμασταν ξένοι και μας το δείχνανε κατά κάποιο τρόπο. Πάντα ήμασταν οι ξένοι. Από εκεί και πέρα, εξαρτάται από τον εαυτό μας το τι ευκαιρίες και επιτυχίες θα είχαμε. Αλλά πάντα, απ' ό,τι θυμάμαι από μικρός, ήμασταν ή ο Έλληνας ή ο Ιταλός ή ο Ισπανός». **Γιάννης Βατάλης – μετανάστης 2ης γενιάς**

«Οι Γερμανοί ανάλογα με με την οικονομική κατάσταση στη Γερμανία ψάχνουν πάντα να βρουν έναν αποδιοπομπαίο τράγο, για να βγάλουν όλα τους τα κλισέ και τους φόβους τους. Οι πρώτοι αποδιοπομπαίοι τράγοι ήταν οι Ιταλοί, οι Σισιλιάνοι ιδιαίτερα, τους οποίους λέγανε μαχαιροβγάλτες και τους οποίους κατηγορούσανε πάρα πολύ. Οι Έλληνες γλιτώσανε από τη θέση αυτή του αποδιοπομπαίου τράγου, γιατί μετά από τους Ιταλούς ήρθανε οι Τούρκοι». **Ελένη Τορόση – μετανάστευσε στη Γερμανία την περίοδο της Χούντας ζητώντας πολιτικό άσυλο**

«Ρατσιστικές τάσεις υπάρχουν παντού. Και στην Γερμανία και στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες. Σε γενικές γραμμές όπως είπα και προηγουμένως δεν είχαμε γενικότερες περιπτώσεις με Έλληνες. Είχαμε όμως μια συγκεκριμένη περίπτωση πριν από 10 όταν ένας σχετικά νεαρός συμπατριώτης μας, δέχτηκε επίθεση από νεοναζί οι οποίοι των ξυλοκόπησαν και τον τραυμάτισαν σοβαρά» **Ασημάκης Χατζηνικολάου – μετανάστευσε στη Γερμανία για να σπουδάσει**

Πολλοί είναι, ωστόσο, οι Έλληνες μετανάστες που έχουν να διηγηθούν καλές αναμνήσεις σχετικά με τον τρόπο που η γερμανική κοινωνία τους υποδέχτηκε.

«Είχαμε φίλους Γερμανούς, είχαμε οικογένειες που ερχόταν στο σπίτι με τα παιδιά. Πηγαίναμε στα σπίτια τους, ερχόταν στα σπίτια μας... Τα πηγαίναμε καλά. Ρατσισμό, μόνο τα παιδιά μου στο σχολείο αντιμετώπισαν. Όταν πήγαιναν σχολείο, ο γιος μου επειδή ήταν μελαχρινός, τον θεωρούσαν ξένο... Τούρκο μάλιστα. Τους Τούρκους δε τους χωνεύανε. Έλεγαν ότι μυρίζουν σκόρδο. Η κόρη μου όμως πήγαινε και τον βοηθούσε. Μάλωνε με τα παιδιά που τον πειράζανε γιατί εκείνη δεν φαινόταν ότι είναι ξένη και νόμιζαν ότι ήταν Γερμανίδα». **Ευαγγελία Βατάλη – μετανάστρια 1ης γενιάς**

«Μέναμε με μια γερμανίδα κυρία, τα πρώτα χρόνια, η οποία είχε γίνει η γιαγιά μου, ας το πω έτσι... Με έπαιρνε μαζί της βόλτες, μου μάθαινε γερμανικά, μαγείρευε, έτρωγα κάθε μεσημέρι μαζί της, με βοηθούσε στο σχολείο και όλα αυτά βοήθησαν βέβαια στο να ενσωματωθώ πάρα πολύ γρήγορα. Ήταν ένας άνθρωπος που διέφερε από τους άλλους. Σίγουρα είχε πιέσεις από τους γειτόνους της, υπήρχε και κριτική, γιατί η Εμιλία νοικιάζει το σπίτι της σε ξένους, αλλά παρόλα αυτά, αυτή έλεγε ότι, όχι δε με ενδιαφέρει... Είχε πει ότι αρχή μου είναι να δεχθώ τον ξένο, πολύ απλά». **Άννα Κοκτσίδου – μετανάστρια 2ης γενιάς**

«Είχαμε έναν Έλληνα κηπουρό και είχε οικογένεια, η οποία ερχόταν συχνά να μας επισκεφτεί. Είχε μια κόρη, τη Μαρία, με την οποία έπαιζα στον κήπο. Μετά έρχονταν το Πάσχα και όχι μόνο το Πάσχα, γιορτάζαμε και τα Χριστούγεννα από κοινού». **Gabrielle Scheidt – κόρη εργοστασιάρχη που απασχολούσε Έλληνες εργάτες**

«Εγώ δεν ήμουν και μαυρομάλλης... είμαι ξανθός. Οπότε δεν έδινα στόχο του ξένου εργάτη. Μιλούσα γερμανικά, η συμπεριφορά μου ήταν προσαρμοσμένη στη δική τους, οπότε δεν είχα ποτέ πρόβλημα. Δεν συνάντησα εγώ ρατσισμό». **Σάββας Σεμερτζίδης – μετανάστευσε στη Γερμανία για να σπουδάσει**

«Οι Γερμανοί μας φερθήκαν άψογα. Όχι μόνο σε εμάς. Σε όλους τους ξένους. Αλλά δεν είναι ένας λαός που τόσο εύκολα να κάνει παρέα με τον ξένο. Έτσι έχουνε τη δική τους κουλτούρα... Είναι πιο κλειστοί αλλά αυτό δε θα πει ότι δεν είναι καλοί άνθρωποι».

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο τρόπος με τον οποίο οι Έλληνες που ήταν κάποτε οι μετανάστες σχολιάζουν τη μετανάστευση όχι από την Ελλάδα προς το εξωτερικό, αλλά από το εξωτερικό προς την Ελλάδα αυτή τη φορά.

«Η φοβία, κατά τη γνώμη μου, παράγεται μέσα από τις δυσκολίες, που έχει ο ελληνικός λαός. Γιατί; Γιατί εγώ δεν έχω δουλειά σαν Έλληνας στην Ελλάδα και ο ξένος που έχει έρθει, όπως μας βλέπανε φυσικά και οι Γερμανοί εδώ πέρα εμάς, κι ο ξένος που έχει έρθει έχει δουλειά, εκεί κάπως έτσι δημιουργείται αυτή η φοβία». **Νίκος Χανιάς, μετανάστης 1ης γενιάς**

«Εγώ πιστεύω ότι εμείς τους αντιμετωπίζουμε χειρότερα τους μετανάστες. Χειρότερα. Και θέλουμε να τους εκμεταλλευτούμε και καμιά φορά. Λοιπόν, όταν τον αλλοδαπό εδώ που τον βάζεις στη χειρότερη δουλειά και δεν είναι και καν ασφαλισμένος, πληρώνει μια αγροτική ασφάλεια εδώ σε κάποιον που έχει μερικά χωράφια για να πάρει την παραμονή του να ζήσει, τι κάνεις; Και τον κυνηγάνε και τον βρίζουνε και από πάνω. Αυτά τα βλέπω ακόμη και σήμερα στη μικρή κοινωνία στο χωριό μας. Αλλά αναρωτιέται κανείς όμως: αυτός ήρθε να βγάλει το ψωμί του εδώ πέρα. Τις δουλειές που παίρνει και κάνει μπορούσε να τις κάνει και ένας Έλληνας. Γιατί όμως δεν τις κάνει; Εγώ νομίζω εδώ οι ξένοι μετανάστες είναι σε μειονεκτικότερη θέση από ότι ήμασταν εμείς στη Γερμανία». **Παντελής Βατάλης – μετανάστης 1ης γενιάς**

«Εμείς τότες τουλάχιστον, η γενιά η δική μου και η μετέπειτα που πήγαμε, πηγαίναμε νόμιμα, με συμβάσεις, είχαμε χώρο που θα πάμε, που θα κοιμηθούμε, που θα δουλέψουμε. Εδώ είναι εντελώς διαφορετικά». **Μιχάλης Χατζηκυριακίδης, μετανάστης 1ης γενιάς**

«Εμείς μόλις πήγαμε στη Γερμανία βρήκαμε σπίτι, βρήκαμε δουλειά... Αυτοί οι καημένοι εδώ ήρθαν ούτε σπίτι, ούτε δουλειά... Πώς ήμασταν εμείς όπως αυτοί; Όχι. Εμείς περνούσαμε καλά, δουλεύαμε και είχαμε λεφτά. Στέλναμε και στα παιδιά μας και εμείς τρώγαμε και χιτίζαμε. Αυτοί οι καημένοι τι κάνουν; Τίποτα. Στους δρόμους. Τους λυπάμαι, γιατί κρίμα είναι. Ψυχή έχουν». **Σωτηρία Αθανασιάδου – μετανάστρια 1ης γενιάς**

«Πήρα για 2-3 μέρες να καθαρίσουν το οικόπεδο μου δύο Αλβανούς, τους οποίους εγώ τους ήξερα και ρώτησα τους συγχωριανούς μου πόσα παίρνει ο Έλληνας την ημέρα -ήταν 4.000-5.000 δρχ τότε αν θυμάμαι καλά - λέω όσα παίρνετε εσείς θα πάρουν και αυτοί. Και μου λένε 'θα μας

χαλάσεις την πιάτσα. Να δώσεις λιγότερα'. Λέω, 'δεν ντρεπόσαστε; Όλοι από εσάς έχετε κάνει εργάτες στη Γερμανία και κάνατε παράπονα ότι οι Γερμανοί σας φερόντουσαν άσχημα και συμπεριφέρεστε σε αυτούς τους ανθρώπους, οι οποίοι είναι εδώ γιατί πεινάνε με αυτόν τον τρόπο;' Εγώ αυτό το λέω ρατσισμό. Στην Ελλάδα έχουμε και αυτή την υπεροψία σαν Έλληνες, αν δεν είναι κάποιος Ευρωπαίος τον θεωρούμε σαν υπανάπτυκτο, δεν τους θεωρούμε ανθρώπους πρώτης κατηγορίας». **Σάββας Σεμερτζίδης – μετανάστευσε στη Γερμανία για να σπουδάσει**

«Θα το ευχόμουν για την ελληνική κοινωνία, να σταματήσει πλέον αυτή η αντίληψη ότι για όλα τα δεινά φταίει ο ξένος και ότι όλοι εμείς είμαστε τα καλά παιδιά. Και εμείς έχουμε καλούς και κακούς και από τους άλλους υπάρχουν καλοί και κακοί, όλοι έχουμε δικαίωμα στη ζωή επαναλαμβάνω και θα πρέπει με κάποια νηφαλιότητα να αντιμετωπίζουμε αυτά τα ζητήματα κι όχι έτσι απολίτικα και αβασάνιστα να δώσουμε χαρακτηρισμούς που μόνο τον άνθρωπο πληγώνουν και δημιουργούν εχθρότητες που δεν είναι ανάγκη να της έχουμε».

Θεόδωρος Γαβράς – μετανάστης 1ης γενιάς

«Πλέον, η Γερμανία αντιλαμβάνεται τη μετανάστευση σαν ένα κομμάτι της δικής της ιστορίας. Το θέμα της μετανάστευσης είναι κάτι που το έχουν ζήσει όλοι οι Έλληνες. Ο καθένας έχουν ένα θείο είτε στη Γερμανία αν είναι από τη Βόρειο Ελλάδα, είτε στην Αμερική, αν είναι από την Πελοπόννησο. Αυτή τη στιγμή παρατηρείται ότι δεν υπάρχει η θέληση για ενσωμάτωση των μεταναστών στην Ελλάδα. Δεν μπορώ να πω ότι ένα παιδί το οποίο έχει γεννηθεί και έχει μεγαλώσει στην Ελλάδα, έχει επισκεφθεί το ελληνικό σχολείο, συνήθως μιλά πολύ καλύτερα ελληνικά από ότι ρώσικα ή αλβανικά ή μια άλλη γλώσσα της Αφρικής, ότι αυτό το παιδί δεν είναι κομμάτι της ελληνικής κοινωνίας». **Άννα Κοκτσιδου – μετανάστρια 1ης γενιάς**

«Η Ελλάδα δεν έχει τόσο τη μεγάλη εμπειρία, όσο έχει η Γερμανία. Δεν έχει τα πενήντα, εξήντα χρόνια εμπειρίας στη μετανάστευση. Οπότε είναι κάτι καινούριο στην Ελλάδα και το γνωρίζουμε, όπου υπάρχει μετανάστευση, υπάρχει και ρατσισμός. Βλέπω ότι η ιστορία επαναλαμβάνεται κατά κάποιο τρόπο, αυτό που ζήσαμε εδώ στη Γερμανία, τώρα το ζουν άλλοι στην Ελλάδα και ίσως αυτό που με πληγώνει καμιά φορά είναι ότι παλιοί μου φίλοι, δηλαδή και εκείνοι *gastarbeiter* που ζούνε τώρα στην Ελλάδα, λένε τα ίδια για τους μετανάστες, ότι λένε οι Γερμανοί σε εμάς, και ίσως ζήσανε και οι ίδιοι τους τότε τη δεκαετία του '60. Αυτό ίσως δεν μπορώ να το καταλάβω». **Γιάννης Βατάλης – μετανάστης 2ης γενιάς**

CF%82-%CE%BC%CE%B9%CE%BB%CE%BF%CF%8D%CE%BD-

%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CE%BD-

%CF%81%CE%B1%CF%84%CF%83%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C)

Τελευταία

επίσκεψη 28/10/2013)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3 – Ιστορίες μεταναστριών στην Ελλάδα

Λουντιμίλα Κοστίρκα: "Μου λείπει πάρα πολύ η οικογένειά μου"

Η κ. Κοστίρκα ήρθε πριν από τέσσερα χρόνια στην Ελλάδα από την Ουκρανία. «Παράνομα» μου λέει. «Δε μας έδιναν βίζα. Δεν είχα άλλη λύση. Τώρα έχω ΙΚΑ, έχω ένσημα, αλλά δε μου δίνουν άδεια παραμονής, οπότε δεν μπορώ να φύγω. Κόκκινη κάρτα έχω, πολιτικό άσυλο». Δηλώνει, σε γενικές γραμμές, ευχαριστημένη από τη ζωή στην Ελλάδα. «Είναι πολύ καλός ο κόσμος» λέει χαμογελώντας. «Ήρθα μόνη μου εδώ. Δούλευα αρχικά σε ένα σπίτι, πρόσεχα μια γιαγιά. Από τότε άλλαξα τρεις δουλειές. Ήταν όλοι πάρα πολύ καλοί. Μέχρι τώρα μιλάμε στα τηλέφωνα». Σήμερα δουλεύει στην αποθήκη μιας εταιρείας που εμπορεύεται ανταλλακτικά αυτοκινήτων. «Η ζωή στην Ελλάδα είναι καλή. Αν έχεις δουλειά, έχεις σπίτι, τι άλλο χρειάζεσαι;» «Μου λείπει, όμως, πάρα πολύ η κόρη μου» συνεχίζει, κατεβάζοντας το βλέμμα. Τη ρωτάω αν είναι μικρή και μου απαντά «όχι, είναι δεκατριών», χαμογελώντας στο απορημένο μου βλέμμα: «εμείς λέμε μεγάλη». «Όταν την άφησα ήταν οκτώ χρονών. Τώρα μένει με τους γονείς μου. Ντρέπεται, όμως, να μιλήσει μαζί μου. Όσο μεγαλώνει, αν κάτι της συμβαίνει στο σχολείο, ή με τα αγόρια, δεν είναι κοντά μου και ντρέπεται να μου τα πει». Η κόκκινη κάρτα –του πολιτικού ασύλου– της επιτρέπει να ζει και να εργάζεται στην Ελλάδα αλλά όχι να ταξιδεύει εκτός συνόρων, ενώ όλες οι προσπάθειές της να φέρει την κόρη της εδώ «χτύπησαν» πάνω σε ένα τείχος γραφειοκρατίας. Ζητώντας την άποψή της για το θέμα της ιθαγένειας που συζητιέται τελευταία, εισπράττω ένα βλέμμα απογοήτευσης. «Δεν πιστεύω ότι θα γίνει κάτι», λέει, «τόσα χρόνια μιλάνε και τίποτα δε γίνεται. Η ελπίδα, βέβαια, πεθαίνει τελευταία. Θέλω πάρα πολύ κάτι να γίνει για να πάω να δω την κόρη μου. Όταν είσαι πολλά χρόνια μακριά από την οικογένειά σου, μόνο αυτό σε ενδιαφέρει».

Δημοσίευση στο in2life - 10 Μαρτίου 2010, Διαθέσιμο στο <http://www.in2life.gr/features/dossier/dossierarticle/180989/metanastes-exi-istories-apo-thn-allh-plevra.html>

η Ε.Μ, από την Αλβανία 19 ετών:

Η Κυψέλη, γενικά ολόκληρη είναι το σπίτι μου. [...] Νομίζω από ότι μπορώ να θυμηθώ από όλη την παιδική μου ηλικία τα περισσότερα πράγματα τα έχω βιώσει στην Κυψέλη. Οι πρώτες μου βόλτες στην πλατεία, στις κούνιες... αργότερα στο Γυμνάσιο τα πρώτα καφεδάκια στη Φωκίωνος...[...]Όλα μου τα σχολεία μου στην Κυψέλη, το δημοτικό, το Γυμνάσιο, το Λύκειο αργότερα, τα θέατρα που έχουμε πάει στην Κασταλίας, στην Κυψέλης. Νομίζω ότι όλες μου οι παιδικές αναμνήσεις έχουν να κάνουν με την Κυψέλη. [...]Η Κυψέλη έχει πολλά παλιά σπίτια κλασικά. Νομίζω ότι, αν μπορούσαν να αναπαλαιωθούν (;) [με ερωτηματικό γιατί δεν είναι σίγουρη αν η λέξη είναι η σωστή], θα ήταν πολύ όμορφα, θα έδινε μια άλλη πινελιά στην Κυψέλη. Η Κυψέλη, επίσης, λίγο ή πολύ, σε όλους τους δρόμους της έχει δέντρα, αν τα προσέξουμε λίγο πάλι θα δώσει πιο ευχάριστη νότα σε όλη την Κυψέλη

Από την ομάδα προφορικής ιστορίας Κυψέλης - Διαθέσιμο στο <http://tvxs.gr/news/istoria/bioma-na-eisai-metanastis-tasoyla-berbenioti> (Τελευταία επίσκεψη 29/10/2013).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4 - Τραγούδια για την ξενιτιά και τη μετανάστευση

Δημοτικά

1. Αλησμόνω και χαίρομαι (Πολυφωνικό)
2. Από μικρός στην ξενιτιά (Αστέριος Γούναρης)
3. Από μικρός ορφάνεψα (Φεργαδιώτου, Πασινιού, Βερβέρης, Πατρέλλης, Λαγουτάρης, Σαρέλλης, Παλάσκα, Σαλτουγιάννη, Παλάσκα)
4. Άσπρα περιστέρια (Μακεδονίας, Δόμνα Σαμίου)
5. Βαρέθηκα την ξενιτιά (Μοιρολόι Ηπείρου, Συλλογή Σίμωνος Καρρά)
6. Γιάννη μου, το μαντίλι σου (Δόμνα Σαμίου)
7. Γιάλα (Δωδεκανήσου, Καίτη Κουλιά)
8. Γιωργαλάκης (Πηλίου, Δόμνα Σαμίου)
9. Δεν ξημερώνει (Λέρου, Δίκαια Χατζηδάκη)
10. Διώχνεις με, μάνα, διώχνεις με (Ανατολικής Ρωμυλίας, Βαγγέλης Δημούδης)
11. Εγώ στον ήλιο ορκίστηκα (Δημοσθένης Βλαχαγγέλης)
12. Έγω στα ξένα περπατούσα (Χρόνης Αηδονίδης)
13. Ένα καράβι κρητικό (Πόντου, Γιώργος Αμαραντίδης)
14. Θάλασσα απ' όλα τα νερά (Κυκλάδων, Δόμνα Σαμίου)
15. Καράβι караβάκι (Κρήτης, Χαϊνήδες)
16. Κοράσιον ετραγούδαγε (Προποντίδας, Δόμνα Σαμίου)
17. Λουλούδι τι μαράθηκες -
18. Λιώσανε τα χιόνια (Δημήτρης Βάγιας)
19. Μάνα, πολλά μαλώνεις με (Νίκος Ξυλούρης)
20. Με μάραναν τα ξένα (Δημήτρης Καμπίτσης)
21. Με πήρε το παράπονο (Δημήτρης Ζάχος)
22. Μια κόρη Τρικεριώτισσα (Παραλογή, Τρίκερι Θεσσαλίας) Δόμνα Σαμίου
23. Να 'μαν πουλί να πέταγα (Θράκης - Δόμνα Σαμίου)
24. Όλοι με λεν τραγούδησε (Πασχάλης Περιφάνης)
25. Ξένε, που 'σαι στην ξενιτιά (Γιώργος Παπασιδέρης)
26. Ξενιτεμένο μου πουλί (1η παραλλαγή - Μιχάλης Καλέργης)
27. Ξενιτεμένο μου πουλί (2η παραλλαγή - Ε. Μπραχοπούλου)
28. Ξενιτεμένο μου πουλί (3η παραλλαγή - Τάκης Καρναβάς)
29. Ξενιτεμένο μου πουλί (4^η παραλλαγή)
30. Ξενιτεμένο μου πουλί (5^η παραλλαγή)
31. Ξενιτεμένο μου πουλί (6η παραλλαγή - Δόμνα Σαμίου)
32. Ξένος ήμαν κι ήρθα τώρα (Χρόνης Αηδονίδης)
33. Ο ζωντανός ο χωρισμός -
34. Όλους τους μήνες τους θέλω (Προποντίδας - Δόμνα Σαμίου)
35. Ο μισεμός είναι καημός (Καλύμνου - Νίκος Οικονομίδης)
36. Ο ξενιτεμένος (Γιώργος Παπασιδέρης)
37. Ο ξένος μες στην ξενιτιά (Δόμνα Σαμίου)
38. Πουλάκι ξένο (Γιώργος Παπασιδέρης)
39. Πουλάκι φεύγει για τα ξένα (Μιχάλης Καλέργης)

40. Σαν πας, πουλί μ', στην ξενιτιά (Γιώργος Λέκος)
41. Σαν πας στα ξένα (Μ. Ασίας – Δωδεκανήσου - Δόμνα Σαμίου)
42. Σου στέλνω, μάνα, επιταγή -
43. Συρματικό Καρπάθου) (Μανόλης Φιλιππάκης)
44. Τζιβαέρι, παραλλαγή Καλύμνου -
45. Τζιβαέρι, παραλλαγή Λέρου -
46. Τζιβαέρι, Δωδεκανήσου (Δόμνα Σαμίου)
47. Τούτες οι μέρες το 'χουνε (Μεστά Χίου - Μαριάνθη Αλμυρούδη)
48. Βρέχει ν η Θιος κι βρέχουμε (Μακεδονία, μικτή ομάδα)
49. Κίνησαν τα καράβια (Μακεδονία)
50. Για βγάτι πέντε λυγερές (Ευρυτανία – μικτή ομάδα)

Αμανέδες

1. Ξενιτιά (Ανέστης Δελιάς / Στρ. Παγιουμτζής)
2. Της ξενιτιάς ο πόνος (Αντώνης Νταλγκάς)
3. Ως πότε πια η τύχη μου (Μαρίκα η Πολίτισσα)

Ρεμπέτικα

1. Από μικρός ορφάνεψα (Δημήτρης Ατραϊδης / Δημήτρης Ατραϊδης / Δημήτρης Ατραϊδης)
2. Αχάριστη (Β. Τσιτσάνης / Β. Τσιτσάνης / Ι. Γεωργακοπούλου, Στ. Περπινιάδης, Β. Τσιτσάνης)
3. Η ξενιτιά (Β. Τσιτσάνης / Β. Τσιτσάνης / Τσιτάνης, Χ"χρήστος, Παγιουμτζής)
4. Κάποια μάνα αναστενάζει (Β. Τσιτσάνης / Β. Τσιτσάνης / Στ. Χασκίλ, Μ. Βαμβακάρης, Β. Τσιτάνης)
5. Με γέρασε η ξενιτιά (Απ. Καλδάρης / Απ. Καλδάρης / Μαρίκα Νίνου)
6. Μη με στέλνεις, μάνα (Γ. Καμβύσης / Δημήτρης Σέμσης / Ρίτα Αμπατζή)
7. Ο ξένος μες στην ξενιτιά (Κ. Ρούκουνας / Κ. Ρούκουνας / Κ. Ρούκουνας)
8. Ο ξενιτεμένος (Ρίξε τσιγγάνα τα χαρτιά) (Γ. Μητσάκης / Γ. Μητσάκης / Μάρκος Βαμβακάρης)
9. Πολλά είδανε τα μάτια μου (Μ. Βαμβακάρης / Μ. Βαμβακάρης / Μ. Βαμβακάρης)
10. Ταξιδιώτης (Γ. Μητσάκης / Γ. Μητσάκης / Πρ. Τσαουσάκης, Μ. Νίνου, Γ. Μητσάκης)
11. Τα λιμάνια (Το πλοίο θα σαλπάρει) (Β. Τσιτσάνης / Β. Τσιτσάνης / Πόλυ Πάνου)
12. Το όνειρο της αδελφής (Β. Τσιτσάνης / Β. Τσιτσάνης / Μαρίκα Νίνου, Πρόδρομος Τσαουσάκης, Β. Τσιτσάνης)
13. Το παράπονο του ξενιτεμένου (Β. Τσιτσάνης / Β. Τσιτσάνης / Σωτηρία Μπέλλου)
14. Τα χρώματα της ξενιτιάς (Β. Τσιτσάνης / Β. Τσιτσάνης / Σπύρος Ζαγοραίος & Ευαγγελία Μαρκοπούλου)

Λαϊκά

1. Απόψε, μάνα, σε συλλογιέμαι (Γιάννης Λελάκης / Θ. Δερβενιώτης / Στ. Καζαντζίδης-Μαρινέλλα)
2. Το ψωμί της ξενιτιάς (Γ. Βασιλόπουλος / Π. Ζεμανίδης / Στ. Καζαντζίδης)
3. Ανάθεμά σε ξενιτιά (Στ. Καζαντζίδης / Στ. Καζαντζίδης / Στ. Καζαντζίδης)
4. Από μικρός στην ξενιτιά (Χρήστος Κολοκοτρώνης, Θεσσαλός / Στ. Καζαντζίδης / Στ. Καζαντζίδης-Βούλα Γκίκα)
5. Βαρέθηκα τα ξένα (Χρ. Κολοκοτρώνης / Στέλιος Καζαντζίδης & Μπάμπης Δαλιάνης / Στ. Καζαντζίδης)
6. Δε με θαμπώνουν οι ουρανοξύστες (Κώστας Βίρβος / Θ. Δερβενιώτης / Στ. Καζαντζίδης)
7. Γράμμα σου στέλνω, μάνα μου (Κώστας Δελαγραμάτης / Στ. Καζαντζίδης / Στ. Καζαντζίδης)
8. Δυο πατρίδες (Βασίλης Παπαδόπουλος / Τάκης Σούκας / Στ. Καζαντζίδης)
9. Είναι φριχτό να μένεις μόνος (Στ. Καζαντζίδης / Στ. Καζαντζίδης / Στ. Καζαντζίδης)
10. Έλα, μάνα, να με δεις (Χρ. Κολοκοτρώνης / Στ. Καζαντζίδης / Στ. Καζαντζίδης)
11. Ένα πιάτο άδειο στο τραπέζι (Κώστας Βίρβος / Θ. Δερβενιώτης / Στ. Καζαντζίδης)
12. Η φυλακή κι η ξενιτιά (Χρ. Κολοκοτρώνης / Μανόλης Χιώτης / Στ. Καζαντζίδης-Καίτη Γκρέυ)
13. Η φωτογραφία (Μια μάνα κλαίει) (Χρ. Κολοκοτρώνης / Γεράσιμος Κλουβάτος / Στ. Καζαντζίδης)
14. Ήπια της πίκρας τα ποτήρια (Ευάγγελος Ατραϊδής & Γιάννης Βασιλόπουλος / Στ. Καζαντζίδης / Στ. Καζαντζίδης)
15. Θα φύγω μάνα, δεν μπορώ (Κώστας Ζήτης / Στέλιος Χρυσίνης / Στ. Καζαντζίδης)
16. Κι αν ξενιτεύτηκες (Χρ. Κολοκοτρώνης / Στ. Καζαντζίδης / Στ. Καζαντζίδης)
17. Μεσ στα έρημα τα ξένα (Κώστας Βίρβος / Στ. Καζαντζίδης / Στ. Καζαντζίδης)
18. Ξημέρωσε στις λαγκαδιές (Πάνος Κοκκινόπουλος / Λάκης Καρνέζης & Κώστας Παπαδόπουλος / Στ. Καζαντζίδης)
19. Ο ξενιτεμένος πατέρας (Μπάμπης Μπακάλης / Μπάμπης Μπακάλης / Στ. Καζαντζίδης)
20. Όταν βραδιάζει στην ξενιτιά (Κώστας Βίρβος / Θ. Δερβενιώτης / Στ. Καζαντζίδης)
21. Παναγιά μου χρυσή (Χρ. Κολοκοτρώνης / Στ. Καζαντζίδης / Στ. Καζαντζίδης)
22. Παπούτσι από τον τόπο σου (Κώστας Βίρβος / Θ. Δερβενιώτης / Στ. Καζαντζίδης)
23. Σε ξένη χώρα μόνος (Βάσος Χαλκίδης / Στέφανος Βαρτάνης / Στ. Καζαντζίδης-Μαρινέλλα)
24. Σκοτεινιασμένη ουρανό (Κώστας Βίρβος / Θ. Δερβενιώτης / Στ. Καζαντζίδης)
25. Το τρένο Γερμανίας Αθηνών (Στ. Καζαντζίδης / Κώστας Βίρβος / Στ. Καζαντζίδης)
26. Στις φάμπρικες της Γερμανίας (Θ. Δερβενιώτης / Κώστας Βίρβος / Στ. Καζαντζίδης)
27. Στις φάμπρικες της ξενιτιάς (Θ. Δερβενιώτης / Θ. Δερβενιώτης / Στ. Καζαντζίδης)
28. Ο γυρισμός του μετανάστη (Χρ. Κολοκοτρώνης / Χρ. Κολοκοτρώνης / Στ. Καζαντζίδης)
29. Της νύχτας ο διαβάτης (Κώστας Βίρβος / Θ. Δερβενιώτης / Στ. Καζαντζίδης-Μαρινέλλα)
30. Το διαβατήριο (Κώστας Βίρβος / Θ. Δερβενιώτης / Στ. Καζαντζίδης)
31. Το παιδί μου περιμένω (Θ. Δερβενιώτης / Θ. Δερβενιώτης / Στ. Καζαντζίδης-Μαρινέλλα)
32. Το παράπονο του μετανάστη (Γιάννης Παλαιολόγου / Λευτέρης Χαμηιάδης / Στ. Καζαντζίδης)
33. Τρεις αγάπες (Κώστας Βίρβος / Θ. Δερβενιώτης / Στ. Καζαντζίδης)
34. Φεύγει το καράβι (Χρ. Κολοκοτρώνης / Βασίλης Καραπατάκης, Καψάλης / Στ. Καζαντζίδης)
35. Φεύγω, μανούλα μου γλυκιά (Χρ. Κολοκοτρώνης / Θ. Δερβενιώτης / Στ. Καζαντζίδης)
36. Φεύγω με πίκρα στα ξένα (Στ. Καζαντζίδης / Ευτυχία Παπαγιαννοπούλου / Στ. Καζαντζίδης-Μαρινέλλα)

Έντεγνα

1. Μετανάστης (Δ. Χριστοδοπούλου / Μ. Θεοδωράκης / Στ. Καζαντζίδης)
2. Η Αντάρα, το Λενάκι κι η Ρηνιώ (Γιώργος Σκούρτης / Γ. Μαρκόπουλος / Βίκυ Μοσχολιού)
3. Μιλώ για τα παιδιά μου (Γιώργος Σκούρτης / Γ. Μαρκόπουλος / Βίκυ Μοσχολιού)
4. Η μπαλάντα του μετανάστη (Γιώργος Σκούρτης / Γ. Μαρκόπουλος / Λάκης Χαλκιάς)
5. Εδώ στην ξένη χώρα (Γιώργος Σκούρτης / Γ. Μαρκόπουλος / Λάκης Χαλκιάς)
6. Ο Ρόκο και οι άλλοι (Γιώργος Σκούρτης / Γ. Μαρκόπουλος / Λάκης Χαλκιάς)
7. Η φάμπρικα (Γιώργος Σκούρτης / Γ. Μαρκόπουλος / Λάκης Χαλκιάς)
8. Οχτώ χωριάτες (Γιώργος Σκούρτης / Γ. Μαρκόπουλος / Βίκυ Μοσχολιού)
9. Ο Μετανάστης (Δημ. Ιατρόπουλος / Γ. Κατσαρός / Γιάννης Πουλόπουλος)
10. Ο Εμιγκρές (Δημ. Ιατρόπουλος / Γ. Κατσαρός / Γιάννης Πουλόπουλος)
11. Στην Ίμβρο και στην Τένεδο (Δημ. Ιατρόπουλος / Γ. Κατσαρός / Γιάννης Πουλόπουλος)
12. Το γράμμα της Δευτέρας (Γιάννης Λογοθέτης / Δήμος Μούτσης / Μανόλης Μητσιάς)
13. Το τραγούδι της ξενιτιάς (Ερ. Θαλασσινός / Μ. Θεοδωράκης / Γρ. Μπιθικιώτης)
14. Τώρα που πας στην ξενιτιά (Νίκος Γκάτσος / Μ. Χατζιδάκις / Αρλέτα)

Πηγή: Υλικό Πολιτισμού - Τραγούδια για την ξενιτιά
<http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/Yliko/mou/xenitia.htm>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5 - Ερωτηματολόγιο έρευνας κοινού

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Πολιτιστική Διαχείριση»

Τελευταία, στο πλαίσιο της ανάδειξης του Πειραιά σε πολιτιστική ακτή, ανακοινώθηκε η δημιουργία του πρώτου Ελληνικού Μουσείου Μετανάστευσης, που θα στεγαστεί σε παλιό κτήριο του ΟΛΠ. Με αφετηρία αυτό το γεγονός γεννήθηκε η ιδέα της συγγραφής μιας διπλωματικής εργασίας, με θέμα το μουσείο μετανάστευσης στην Ελλάδα.

Έτσι, το παρόν ερωτηματολόγιο έχει δημιουργηθεί στο πλαίσιο της διπλωματικής εργασίας «Το μουσείο Μετανάστευσης στην Ελλάδα: Προοπτικές, προτάσεις, ιδέες» που εκπονώ στο πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών «Πολιτιστική Διαχείριση» του Παντείου πανεπιστημίου. Κύριοι στόχοι της έρευνας είναι αφενός να **αποτυπωθεί η στάση της ελληνικής κοινωνίας απέναντα στο φαινόμενο της μετανάστευσης** (πρόσληψη και συνολική αξιολόγηση του φαινομένου) και αφετέρου να **μελετηθεί πόσο πρόσφορες είναι οι συνθήκες στην Ελλάδα για τη δημιουργία ενός Μουσείου Μετανάστευσης**.

Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και για τη συμπλήρωσή του απαιτούνται κατά προσέγγιση 10 λεπτά.

Σας ευχαριστώ θερμά για το χρόνο σας και την πολύτιμη συνεισφορά σας!

Ξανθή Κατσιάπη

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ

1. Φύλο:

Άνδρας

Γυναίκα

2. Ηλικιακή ομάδα:

18-24

25-34

35-44

45-54

55-64

65+

3. Ποια είναι η επαγγελματική σας απασχόληση;

.....

4. Ποια είναι η εθνικότητά σας;

.....

5. Ποιος είναι ο τόπος διαμονής σας;

.....

6. Τυπική εκπαίδευση:

- Δημοτικό.....
- Γυμνάσιο.....
- Λύκειο.....
- Απόφοιτος ΙΕΚ/ΤΕΕ.....
- Απόφοιτος Τ.Ε.Ι.....
- Απόφοιτος Α.Ε.Ι.....
- Κάτοχος Μεταπτυχιακού.....
- Κάτοχος Διδακτορικού.....

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ

1. Ενδιαφέρεστε για τα πολιτιστικά δρώμενα της χώρας;

- Πάρα πολύ Πολύ Αρκετά
- Λίγο Καθόλου Άλλο..... (Διευκρινίστε)

2. Τι είδους πολιτιστικά δρώμενα σας ενδιαφέρουν;

- Θέατρο Μουσική Εικαστικά
- Κινηματογράφος Χορός Άλλο..... (Διευκρινίστε)

3. Πόσο συχνά επισκέπτεστε μουσεία;

- 1-2 φορές την εβδομάδα 6-8 φορές το χρόνο
- 1-2 φορές το μήνα 1 φορά το χρόνο
- Ποτέ Άλλο..... (Διευκρινίστε)

4. Θα ήσασταν πρόθυμοι να συμβάλετε στη δημιουργία ενός μουσείου (ανάλογα με τις ικανότητες και τις δυνατότητές σας);

Πάρα πολύ Πολύ Αρκετά
Λίγο Καθόλου Άλλο..... (Διευκρινίστε)

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ

1. Γνωρίζετε κάποιο μουσείο μετανάστευσης στο εξωτερικό;

Ναι Όχι

Αν, ναι, ποιο; .....

2. Έχετε επισκεφτεί ποτέ κάποιο μουσείο μετανάστευσης στο εξωτερικό;

Ναι Όχι

3. Αν, ναι, ποιο ήταν αυτό και γιατί το επισκεφθήκατε;

4. Αν ναι, τι εντυπώσεις αποκομίσατε από αυτό;

.....

5. Πώς κρίνετε την πιθανότητα δημιουργίας ενός μουσείου μετανάστευσης στην Ελλάδα;

Πολύ θετικά Θετικά Αδιάφορα Αρνητικά

Αιτιολογήστε την απάντησή σας

.....

.....

6. Πιστεύετε ότι το Ελληνικό Μουσείο Μετανάστευσης θα μπορούσε να δημιουργηθεί με την συμβολή της τοπικής κοινωνίας και μάλιστα με την συνεισφορά ανθρώπων που έχουν την εμπειρία της μετανάστευσης;

Ναι Όχι Ίσως

Αιτιολογήστε την απάντησή σας.

.....
.....

7. Θα θέλατε να επισκεφτείτε το μελλοντικό Ελληνικό Μουσείο Μετανάστευσης;

Ναι Όχι Ίσως

Αν όχι, για ποιο λόγο;

.....

8. Ποια θέματα θα θέλατε να θίγονται στο Ελληνικό Μουσείο Μετανάστευσης; (με σειρά προτεραιότητας).

- i. ....
ii. ....
iii. ....
iv. ....

9. Τι είδους εκθέματα θα θέλατε να δείτε στο Ελληνικό Μουσείο Μετανάστευσης;

Έγγραφα	☐	Οπτικοακουστικό υλικό	☐
Ηχητικά Ντοκουμέντα	☐	Προσωπικά Αντικείμενα Μεταναστών	☐
Φωτογραφίες	☐	Άλλο..... (Διευκρινίστε)	
Μαρτυρίες/ Ιστορίες Μεταναστών	☐		

10. Ποια μέσα ερμηνείας θα επιθυμούσατε να χρησιμοποιούνται στις εκθέσεις του μουσείου;

Φυλλάδια	☐	Σκηνικές αναπαραστάσεις	☐
Ξεναγοί	☐	Προφορικές Μαρτυρίες	☐
Προβολή ταινιών	☐	Άλλο..... (Διευκρινίστε)	
Χρήση Πολυμέσων	☐		

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

1. Τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότεροι αναφέρονται στο φαινόμενο της μετανάστευσης. Εσείς όταν ακούτε τη λέξη μετανάστευση, τι σας έρχεται στο μυαλό;

I. Αρνητικές σκέψεις	☐
II. Οι έλληνες μετανάστες και οι έλληνες πρόσφυγες	☐
III. Οι αιτίες του φαινομένου	☐
IV. Θετικές σκέψεις	☐
V. Τα προβλήματα που δημιουργεί	☐
VI. «Λαθρομετανάστευση»	☐
VII. Άλλο	(Διευκρινίστε)

2. Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι η μετανάστευση ωφελεί την Ελλάδα γιατί τη φέρνει σε επαφή με ανθρώπους από άλλους πολιτισμούς, ενώ άλλοι υποστηρίζουν ότι τη βλάπτει γιατί αλλάζει την εθνική ταυτότητα των Ελλήνων. Εσείς, με ποια από τις δύο απόψεις συμφωνείτε;

I. Βλάπτει την Ελλάδα γιατί αλλάζει την εθνική ταυτότητα των Ελλήνων	☐
II. Ωφελεί την Ελλάδα γιατί την φέρνει σε επαφή με άλλους πολιτισμούς	☐
III. Κανένα από τα δύο	☐
IV. Και τα δύο	☐

3. Κατά τη γνώμη σας, πρέπει να υπάρχει συγκεκριμένο όριο στον αριθμό των ανθρώπων από διαφορετικές εθνικότητες, φυλές ή θρησκείες, τους οποίους είναι σε θέση να δεχτεί μια χώρα;

I. Πρέπει να υπάρχει όριο

II. Δεν πρέπει να υπάρχει όριο

4. Πιστεύετε ότι στην Ελλάδα οι μετανάστες έχουν φτάσει το όριο των μεταναστών που μπορεί να δεχτεί η χώρα;

I. Ναι

II. Όχι

Κάποια άλλα σχόλια / παρατηρήσεις που θα θέλατε να κάνετε;

.....

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 6 – Σχέδιο Φυλλαδίου Μουσείου

- ♦ Περιοδικές εκδόσεις
- ♦ Εκθέσεις με *εναλλακόμενη προσέγγιση*
- ♦ Διανυστικές συλλογές *μουσειολογικές*
- ♦ Εκθέσεις εκτός μουσείου (περιοδεύουσες, κινητές)
  - ♦ Εκδόσεις
- ♦ Έντυπο υλικό για εκπαιδευτικούς και μαθητές
- ♦ Ηλεκτρονικές Εκδόσεις
  - ♦ Διαδίκτυο
- ♦ *Μουσειοπαιδαγωγικές δραστηριότητες* στο μουσείο και σε εξωτερικούς χώρους
  - ♦ Βιβλιοθήκη
  - ♦ Μέριμνα για *ανάπτυξη*
    - ♦ Ειδικές εκδηλώσεις
- ♦ Ομιλίες από εκπαιδευτικούς ομάδων μεταναστών, ερευνητών και άλλων ειδικών επισημών

Το Μουσείο Μετανάστευσης είναι κρατικό και υπάγεται στο Υπουργείο Πολιτισμού.

Βασικός στόχος του Μουσείου Μετανάστευσης στην Ελλάδα είναι να συγκεντρώσει, καταγράψει, τεκμηριώσει, διαφυλάξει, μελετήσει και παρουσιάσει το έγγραφο ιστορικό, φωτογραφικό, οπτικό, ηχητικό και κάθε άλλου είδους υλικό σχετικά με τη μεταναστευτική ιστορία της Ελλάδας. Στόχος είναι όχι η απλή παρουσίαση της ιστορίας, αλλά ο προβληματισμός του κοινού σχετικά με το φαινόμενο της μετανάστευσης.

Απευθύνεται σε διαφορετικές και ευρείες ομάδες κοινού ενήλικου κοινού (ηλικιακά, κοινωνικά, πολιτισμικά, γνωστικά κ.α.).

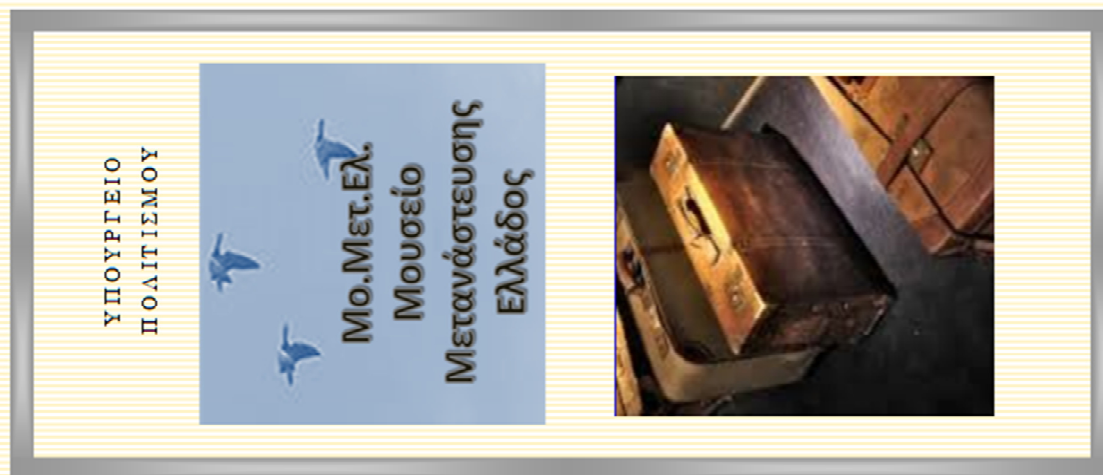
Περάμετροι του Μουσείου:

- ♦ Ισότητα Προσβασιμότητα
- ♦ Ισονομία
- ♦ Σεβασμός στη διαφορετικότητα
- ♦ Συμμετοχικότητα
- ♦ Παροχή υψηλής ποιότητας υπηρεσιών
- ♦ Μάθηση και εμπνευση

Μουσείο Μετανάστευσης Ελλάδος
Πολιτιστικός Διεύθυνσης Πειραιά

ΩΡΕΣ ΕΠΙΣΚΕΨΕΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΚΟΙΝΟ
~~Δευτέρα—Κυριακή~~
9:00 π.μ. - 21:00 μ.μ.

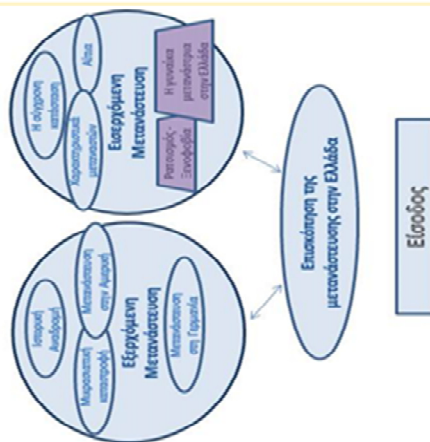
ΤΗΛΕΦΩΝΑ:
Γραμματεία: 210—42 .....
Βιβλιοθήκη: 210—42 .....
Επισκέψεις σχολείων, φεναγήσεις: 210—42 .....
FAX: 210—42 .....
E—mail: mometei@culture.gr

Σχηματική αναπαράσταση της έκθεσης

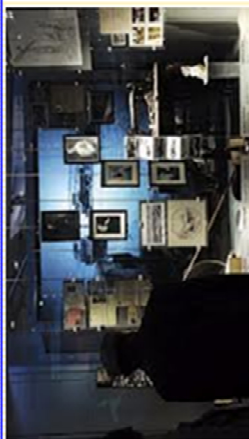
Είσοδος

Μετανάστες

Είσοδος

Η μετανάστευση έχει παρελάν, παρόν και μέλλον. Τα μουσεία μετανάστευσης μπορούν να χτίσουν τη γέφυρα μεταξύ των τριών...

Αποστολή του μουσείου είναι η διαφύλαξη της συλλογικής μνήμης της μεταναστευτικής περιπέτειας Ελλήνων και ξένων μεταναστών και προσφύγων από και προς τη γηρά μας και η ανάδειξη των προβλημάτων των μεταναστών και προσφύγων στην Ελλάδα.

Επίσης, αποστολή του μουσείου είναι η προβολή ενός μοντέλου κοινωνίας με ισότητα, αποδοχή της διαφορετικότητας και αρμονικής συμβίωσης μεταξύ ανθρώπων διαφορετικών εθνότητων με απώτερο στόχο την καταπολέμηση των φαινομένων του ρατσισμού και της ξενοφοβίας.

Αθηντικά αντικείμενα

Συνοδευτικά βίντεο Προθήκες

Εποπτικό υλικό Hands-on εκθέματα

Προβολή ταινιών / ντοκιμαντέρ

Σχημικές αναπαραστάσεις

Ήχοι Ξεναγήσεις

Προφορικές μαρτυρίες

Αυτόματα ξηναγοί (Audio – guides)

Διαδραστικά εκθέματα

Copyright © Ξανθή Κατσιάπη, 2014

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.